ВЛАДИМИР КОЛЕВ
БЯЛАТА ЗИМА НА АРИСТОКРАТИТЕ

chitanka.info

I.

Сънищата си имат своя логика. Понякога неправдоподобният сюжет лежи върху много стабилни формални правила на обикновения живот. И въпреки привидната си невъзможност звучи съвсем убедително.

Това беше едно от най-тръпните ми изживявания във временния друг свят. В него бях някъде около средата на тридесетте си години. От известно време този свят се обитаваше и от жена със сиви очи. В сивотата им прозираше като лъч или отблясък и нещо златистозелено. Според съня ние бяхме вече познати. Разговаряхме. В тези очи често четях насмешка, но добра, насмешка на някакво очакване. Кога ще се сетя?… — А какво трябваше да се сетя?

По едно време ми просветна. Това бяха очите на Барбара. Сивите очи обикновено са студени. А от нейните, може би поради добавения цвят, струеше хубава топлина. Някога това ме накара да се взра в тях. После огледах и разните други неща, които един мъж инстинктивно търси в жената.

Но това вглеждане беше доста отдавна. Така че очите от съня не можеха да бъдат очите на Барбара. Вероятно това бяха очи като очите на Барбара.

В отношенията си с жените не обичам завързаните сюжети. Затова при първия удобен случай обясних на моята позната какво мисля, когато се споглеждаме. Тя въобще не се учуди. Даже се засмя и каза:

— Знам!

Промърморих нещо от рода:

— Много пък знаеш… — а тя допълни:

— Очаквах го. И сега се колебая дали да ти кажа още нещо? Може да се окажеш неподготвен и да не ми повярваш…

— Карай, ще го преживея. Човек, като поживее, свиква да вярва в какво ли не… — проявих великодушен аз.

Тя постоя мълчаливо, огледа ме и после бавно каза:

— Очите ми не са като очите на Барбара. Аз не ти напомням с нещо Барбара.

Аз съм Барбара!

Този път не проявих великодушие. Обясних:

— Ти можеш само да ми напомняш за нея. Защото тя напусна по доста… недвусмислен начин света! — Забавих се, търсейки точната дума, която да не звучи зло, но да е достатъчно категорична и ясна. Колебаех се между „загина“, „катастрофира“, „уби се“…

— Барбара се утрепа. С парашут! В парашутизма не стават диагностични грешки — жив или умрял…

Умишлено употребих тази по селски груба дума — „утрепа“. Тя ми звучеше най-точно и категорично. Моята позната бръкна в някаква чанта, извади снимки и мълчаливо ми ги подаде. Докато разглеждах първия кадър, чух само една дума:

— Оживях!

Върху поляна, закачени в единия си край за шипков храст, се бяха сгърчили, насукани един в друг два купола — на основен и запасен парашут. Под тях се долавяше релефът на нещо. Нещото се виждаше на втория кадър — неподвижно тяло. Каската не беше свалена от главата на това тяло. На другата снимка то беше гипсирано цялото. Следваха снимки без гипс. На всеки следващ кадър тялото беше все по-грозно и по-слабо. Долавяше се сянката на предстоящата смърт.

После идваше обратът. Сгърченият скелет постепенно добиваше нормалният си, човешки вид. Последна беше снимката на болнична пейка. Очите гледаха в обектива. В тях имаше безкрайна умора. Но вече имаше и живот!

Отново напомням — разказаното дотук беше сън.

II.

Доста се колебах, преди да тръгна срещу течението на времето. Годините си казват думата. Съществува естественият риск нещо да бъде позабравено, нещо, което е точно като факт, да бъде неточно възпроизведено като състояние. Ще трябва да се понасиля, за да предам неизбежната глупост на двайсет и тригодишния. Не ме разбирайте превратно — определено считам, че зелените години имат стойност в баланса на живота. В началото липсва опитът, действията са по-спонтанни. В душата още не се е напластил скепсисът, здравословен като лекарство срещу възможните неприятности. Но неизбежно икономисващ тръпки и състояния, които могат да бъдат изживени, само ако се отдаваш на живота, без да се занимаваш с двойно счетоводство. От позицията на сегашната си средна възраст, ако трябва да избирам между глупотевините на младостта или опита на натрупани години, без да се замисля, давам предпочитание на импулсивното начало.

Нещо повече. Минава ми през ума мисълта, че натрупването на опита, определян малко глезено като мъдрост, няма особен смисъл. Защото този опит нерядко влачи крак след своята най-елементарна полезност. Човек поукрасява спомените си — в тях той се вижда хем уж какъвто е бил, хем какъвто му се е искало да бъде. Тази двойствена същност на осчетоводеното минало изразява простата егоистична необходимост от постоянно самоутвърждаване.

Затова, ако хлапето, за което ми се иска да ви разкажа, на моменти започне да изглежда прекалено умно, не ми вярвайте докрай. Имайте предвид, че тази история е разказана от мъж, прескочил четирийсетте.

Помислих си и нещо друго. Малко е странно, но на моменти вместо егоцентричното „аз“ може би нещата биха били по-разбираеми, ако на тях се гледа от позицията „той“. Наблюдателят може да недовиди някое вътрешно състояние, но от всяко положение по-добре обвързва фактите с обстановката. И — предполага се — е поне малко

по-непредубеден. Затова, на моменти, макар и рядко, може би ще влизам и в „той“-кожата.

Ще споделя защо избрах този подход. Ами, по навик. Правя го постоянно. Често, особено когато нещата засекат, се старая да вляза във втората си кожа. И икономисвам по някое повторение на досадна грешка. Но това не е безболезнена операция — през „той“-очите обикновено откривам неща, които категорично не ми позволяват да се възхищавам от себе си. Какво пък, може и да е за добро?…

III.

За втора година се нанасях в общежитие. Работа, свързана с мъкнене на куфари и кашони с книги. Костваща нерви и безсмислени усилия. Бях четвъртият в стаята и за мен бе останало най-калпавото легло с разкапана пружина. Поради теснотията даже пространството под него имаше функция — на килер и гардероб. Все пак търчането по канцеларии, споровете с вечно забързани, важни чиновници бяха приключили. Потенето по пренасянето — също. Подсвирквах си и бях почти доволен от живота.

Гледах през прозореца шаренията на алеята пред блока, когато чух зад гърба си насмешлив глас:

— Ти ли си новобранецът?

Годините в униформа не са любимият период от живота ми, а казармените лафове — мил на сърцето ми лексикон. Без да бързам, се обърнах, като усещах, че на върха на езика ми се е наместил подходящ отговор. Но въпреки че съм злоуст, думите не излязоха от устата ми.

Срещу мен добряшки се усмихваше млад мъж, вероятно студент около завършване. През него, доста жестоко, бе преминал валякът на детски паралич. Единият крак и едната му ръка бяха деформирани и чувствително по-тънки. Другото, което се набиваше в очи — тази фигура все пак не беше занемарена, нормалната ръка бе жилеста от постоянно трениране, а вратът — стегнат. Насмешката в очите и здравословната заядливост показваха, че не беше навел глава пред болестта. Сега вече лесно намерих тона на отговора:

— Като те гледам, не си ходил в специалното учреждение, така че новобранецът си ти! — Подадох му ръка. — Владимир, ама е дълго. Съкращението си избираш сам. — Нено. Няма нужда да го съкращаваш. Кратко е, почти по китайски. Какво учиш?

— Историк съм.

— Значи си глупак. Всички хуманитаристи сте глупаци. С изключение на медиците — те са полуглупави…

— Чакай да се опитам да ти схвана системата. Почваме от минусова страна. След патологичните класификации на дебилите идват сигурно: много глупав, просто глупав, полуглупав — като медиците. Нулевата адекватност сигурно е… някакъв-никакъв? Следва положителната градация — полуумен, умен и така нататък, та до гений. Да помисля — ти, като гледам, си от положителните величини — сигурно си полуумен?!

Нено се засмя без грам обида.

— Взимам си думите назад. Ако това въобще може да става. Ама защо учиш измислена наука бе, човек? Да беше записал математика, физика, химия или нещо такова…

Наложи се да му обясня как стоят нещата.

— На тоя етап нямам влечение конкретно към някаква наука. Приеха ме история, уча история. На следващото класиране можех да вляза право, но ми изглеждаше скукарлък. Ама то и правото не е достатъчно сериозна работа за теб. Просто трябваше да следвам нещо…

— И що така?

— Отпреди казармата се захванах с една работа, която май единствено ме интересува. За да се занимавам с нея, трябваше да стана столичанин. Пък то взе, че ми тръгна с ученето. Та така…

— И каква е тази работа?

— Парашутизъм.

— Ако знаех това предварително, сигурно щях да поставя още по-точна диагноза — глупак и то смахнат!

Така се запознахме със студента физик Нено. Станахме приятели. Естествено, въобще не се съгласих с него — не се чувствах нито превъртял, нито изкукал. Но избягвах да си блъскам главата с формулирането на дефиниция какъв съм точно — покрай мен имаше достатъчно интересни неща, за да се вторачвам само в собствения си пъп.

IV.

Циганското лято е най-обичаното от мен време от годината. И когато се случи есента набързо да прескочи в зима, се чувствам направо ощетен.

Тази година есента течеше по мой вкус — сутрешните ефирни валма от мъгла набързо се вдигаха. Дните бяха обагрени от лудия талант на художник, който, под напора на някакъв вътрешен импулс, без да знае и без да осъзнава, твори особени картини. Особени, защото хем вече ги е имало, хем са неповторими.

Понеже гонех стипендия, си бях оставил изпит за есенната сесия — трябваше ми висока оценка. Знаех доста от общия курс по средновековна история, но не знаех при кого ще се падна на изпита. Ако се случеше шефът на катедрата, академик Теодоров, наричан с прякор-символ Тео петака, стипендията ми беше в кърпа вързана. Дядото не беше добряк, но имаше овладяната дарба да те накара да извадиш от главата си всичко, което има вътре. Половината изкуство е да натъпчеш в глава си факти и информация по тема. Майсторлъкът е да успееш да ги извадиш от там по време на свещения ритуал на изпита. Знае се, че ако преподавателят ти прави сечено, от устата на главата често излизат объркани думи, сриващи се понякога до нивото на стенание: „Толкова четох пък…“.

Затова имаше и лош вариант — да затъна при асистента му, Денди попа. Първата съставка на прякора му беше наистина уцелена. А втората беше просто факт. Беше завършил семинария, но преди да получи духовно звание, се беше отказал от кариерата на духовник и бе започнал отначало, в историческия факултет. Човек мнителен, с неизживян пубертет. Даже беше написал една брошура, с която много се гордееше: „Защо изоставих Бога?!“ Горкият дядо Боже — колко ли е плакал, след като е разбрал, че Денди го е изоставил…

Сух, леко прегърбен, Денди се обличаше в сиво-кафяво. Костюмите му бяха съчетание на класика с лек привкус на екстравагантност. На мен ми приличаше на полска мишка. Но това бе

лично отношение. Общо взето това, което мислех аз за него, беше едно средностатистическо студентско виждане. Яростен материалист, упорит до безкрай. С основен талант да предизвиква антипатии. Какво да искаш от човек, който се е отказал от вярата си?… Зло куче! Ако не хапе — ръмжи…

Понеже притежавах спорната дарба да се набивам в очи, бях успял да се посчепкам на упражненията с Денди. Разбира се, това беше направено под формата на академични дебати, но знаех, че съм влязъл в черния му списък.

Бях вече усвоил здравословните студентски тарикатлъци, но все пак ми беше смутно. Медиевистиката[1] е море без дъно, винаги могат да ти намерят слабо място. Мъкнех учебника и записките със себе си навсякъде. Четях даже в трамвая и на автобусната спирка. Общо взето бях възмързелив, като повечето си връстници. Но когато напечеше, ставах зубър. Нямаше как…

На това отгоре на летището започваше състезание. Беше ми първа международна среща, в която даже имах шанс за добро класиране.

Това беше хубавата страна. Имаше и лоша. Парите. Подпомагах скромните си финанси, като ходех нощем хамалин на гарата. Но сега състезание, яко четене… и работа нощем? Просто щях да закъсам.

Действах и по един вариант, на който много-много не вярвах… Докато се ровех из университетската библиотека, попаднах на интересно, хванало паяжините издание от преди стотина години. През нощта нещо ми прищрака. Направих връзка със съобщение от руски дайджест и си помислих, че от размесването между двете и добавки оттук-оттам може да излезе интересна статия. Но имаше още един проблем. Пишещата машина. Приятелка на сестра ми, госпожа Пепа, имаше такова чудо вкъщи. Имаше и симпатии към мен. Веднъж, когато попаднах в дома й в отсъствие на благоверния, почувствах, че симпатиите имат и конкретен подтекст. В срамежливите сантиментални романи това би било определено с евфемизма, че съм бил пожелан от ухаещата на какви ли не парфюми госпожа. Това не се връзваше с идеята да използвам само машината. Знае се, че любовта прави човека късоглед. А когато вместо любов, просто те блъска идеята за сладък секс, обикновено ти пада пердето. Съчувствах

умерено на госпожа Пепа, но не страдах от излишна сексуална филантропия.

Тази жена не се усещаше, че петнайсетина години разлика не ми действат никак стимулативно.

Ако можех да намеря отнякъде една петдесетарка, се разминавах с настойчивата нежност на госпожата. В оказиона бях видял масивна железария с лъскава, все още запазена клавиатура. С нея бих могъл да заработвам по още направления: писане на курсови и дипломни работи, съставяне на нестандартни, душеразтърсващи некролози, сътворяване на любовни писма. Последното направление бе най-слабо платено, но там бях достигнал почти до висините на изкуството. Можех да се вживявам еднакво добре в мъжка и в женска душевност.

Но откъде толкова пари?

Даването под наем на някаква способност е малко… унизителна история. Предишната година имах показателно изживяване. При мен дойде чичото, който поддържаше инсталациите на общежитието. Между нас се проведе приблизително следния диалог:

— Здрасти младеж, търся те по една специална работа.

— Аз съм специалист по всичко и нищо. Казвай!

— Братът почина. Пък някой ми каза, че си пишел хубави некролози. Да вземеш да ми напишеш едно стихотворенийце. Мъничко, от четири реда. Ама да е хубаво. Така, като го прочете човек, да се разплаче. Ще ти платя добре, няма да се стискам.

Вързахме пазарлъка на четири лева. Понеже поезията не е силната ми страна, се хванах за строфа от Есенин, попреработих я и се получи нещо доста добро. Когато стъпиш на раменете на класик, качеството е гарантирано. Чичото го прочете, но кимна с глава като кон:

— Не, не е това! Трябва нещо, така, по-жалостиво…

Грях е, но не исках да изпусна парите. А се и досетих какво точно иска. И от главата ми излезе следното:

„Добрият човек нивга не умира.
Не се превръща в пламък и във дим.

След себе си оставя светла диря.
И ясен път, по който ние да вървим!“

Кич отвсякъде! Чалга! Чувствах се виновен пред Есенин, макар че, тоя път не крадях нищо от него. Но чичото го прочете с интерес, усмихна се доволен и извади портмонето. Плати ми, вместо обещаните четири лева, седем.

Едни от най-добре продаваемите стоки са съвест и способности. Забележете, употребявам не думата „талант“, а скучната й провинциална братовчедка „способност“. Не от скромност. А за да проявите разбиране. Трябваха ми пари. Постоянно.

Около две десетилетия по-късно, прочетох безсмъртното си четиристишие като пълнеж на пореден некролог. За това време бях успял да напиша някои наистина стойностни неща, вероятно прочетени от доста по-малко хора от тези, пред чиито очи бе минал текста на този безсмъртен некролог. Глупотевината пътешества успешно по табла и стълбове. И очевидно ще ме надживее. Смях се, ама не ми беше весело…

През студентските си години живеех като студент. По утвърдената система пет за четири. И не си товарех сърдечно-съдовата система с прекалено много морални терзания. Всъщност, моделът на живот не беше в резултат на размисъл, а на първични импулси.

Все пак успях да се добера до машината. В присъствието на благоверния. Докато пишех, матроната грижовно ме подпомагаше с безкрайно ценни указания. Когато се наведеше да прочете някой особено интересен пасаж от статията, върховете на гърдите й, съвсем случайно разбира се, докосваха главата ми.

После пихме с благоверния по една ракия. И той ме гледаше със симпатия, но тя не ме притесняваше. Добър човек, ама недовиждащ… Какво му се подигравам? На неговите години и аз ще съм сигурно нещо подобно… Особено, ако се обзаведа с подобна госпожа. И ако започна да буксувам на фронта на семейната нежност.

Следващият проблем беше в редакцията на „Сателит“. Какъв съм по образование? — „Ама ти си още студент?! Виж, момче, това е

сериозно издание, при нас публикуват изучилите занаята, а не чираците. Нищо де, остави материала при секретарката. Макар че… Записал ли си телефона си отдолу?“ — „Нямаш и телефон?! Виж… Нищо де, хайде остави материала. Довиждане!“

Имаше още едно усложнение, но за него ще спомена по-нататък.

Така стояха нещата в онази сутрин. Много проблеми на змийско кълбо. Потрепервайки от влажния студ, чаках автобуса. С усилие, но старателно, ровех нос в записките.

Състезанието беше започнало, но течеше не така, както ми се искаше. Първо, на един от скоковете дадох резултат, който ме отхвърли под чертата на прогнозираното класиране. После… Ами, на поляната беше весело. Непрекъснато се оформяха групички, в които всяка секунда беше нова и различна. А аз, като първа читанка, след като си скатаех парашута, вадех учебника. Сядах в кабината на линейката и се насилвах. Уж ми оставаше по нещо в главата, но ушите ми стърчаха като на рис, насочени към разговорите вън. От време на време дочувах реплики по мой адрес: „… сериозен човек, ей, глей го как чете!“ Или в друг вариант: „… не безпокойте Негово Превъзходителство! То е в процес на поумняване в спасителното медицинско превозно средство…“

Бегло се бях запознал с двете полякини от гостуващия отбор. Към едната, Марта, веднага загубих интерес. Здрава, мускулеста като мъж. С бистър и остър поглед, излъчващ неудовлетвореността на момиче, което знае какво търси, но не успява да го направи. Очи, които в самотни часове често се пълнят със сълзи. Тези часове явно хич не са малко. А в ъгълчетата на очите вече са се оформили тънки, зли бръчици.

Първото нещо, което виждам в една жена, са очите. Е, нормален мъж съм, после оглеждам и другите неща. Но първо са очите. Никога не тръгвам към една жена, ако очите й не ме придърпат към себе си.

А очите на второто момиче веднага ме хванаха. Сиви, северни. С някаква магия, те бяха избягали от характерната за цвета си студенина. Надникват ти в душата, но от това не се чувстваш неприятно гол. Усмихваш се. И на момента придобиваш усещането, че се познавате от години. Когато се запознавахме, май позадържах малко повече ръката й. Но пък после много старателно четях…

Зададе се служебният автобус. Ако сте гледали документални кадри преди полетите на първите съветски космонавти, и те отиваха към космическата площадка с такъв автобус. Чудото на руската техника спря. Качих се и се огледах. На първата седалка откъм вратата седеше Барбара. Сама. Замислена и затворена. Може би по-точната дума беше втемерутена. В първата секунда ме жегна моментно съмнение: дали и тази не е като онази?… Може би всички полякини са такива — успани и зли?…

Барбара не повдигна поглед да види кой влиза. Докато попитам: „Може ли?“, шофьорът даде припряно газ. Успях да се захвана о пилона и извъртайки се, се изтърсих до нея.

— Май щях да направя нещо невъзпитано… — промърморих хрисимо.

Погледна ме така, както исках да ме погледне.

— И какво щеше да направиш?

— Ами да ти седна в скута. Поради ускорението, разбира се — не заради друго. Иначе си имам добро възпитание и не сядам в женски скутове. С изключение на далечните години, когато вероятно съм се гушел в мама…

— Принципно ли си против женския скут? С изключение на маминия, разбира се…

— А… не! Имам чисто практични съображения. Обикновено мъжът е с по-едра фигура. Затова смятам, че е нормално жената да сяда в мъжа, а не обратното…

— Прав си, обикновено така става. Но жените не са чак толкова чупливи. И трябва да могат да понесат и натоварването на един мъж върху себе си.

— Да бе, ама не мога да си спомня други случаи, когато мъжът може да се окаже върху жена…

Говорехме на руски, защото нито тя знаеше български, нито аз — полски. Недоовладеният език дава възможност за безброй каламбури, които правят разговора двусмислен точно колкото трябва. Барбара имаше развит усет към флирта в най-приятната му форма — не създаваше напрежение, държеше се естествено мило, без никакъв фалш. Не усетихме кога стигнахме летището. По едно време ми мина през ума, че днес учебникът май ще остане неотворен.

Според чистата теория на някои психолози, денят преди изпита трябва да се остави за отмора. За да не се доразбърква вече достатъчно объркаността в подпушилата студентска глава. Така че имах възможност да спазя препоръките на добрата теория…

Денят беше мръчкав и сънлив. Предполагах, че няма да се скача заради ниска облачност. Излетя машина за разузнаване на времето, но летците се обадиха, че има даже две хиляди метра за фигурни скокове. Наистина, около хилядата имало лека димка, но неплътна. Не пречи на видимостта от земята.

Бях в първа машина и взех да слагам парашута. Барбара също започна да се подготвя. Докато монтираше запасния парашут, потърси с пръсти токата за пристягане, но тя се беше посукала. Измъкнах я и я напъхах в пръстите й. Погалих ръката й. Леко, много леко… Така че да се поколебае — била ли е погалена или не?… И друг път го бях пробвал този номер — работеше без грешка. Погледна ме бегло. Съвсем бегло. Така, че се поколебах — бил ли съм погледнат или не?…

Обичам този първи етап на влюбването. Когато още нищо не е изяснено и затова можеш да очакваш всичко, каквото може да ти роди фантазията. Имах понатрупан някакъв опит, но често правех и издънки от недоглеждане и недосъобразяване. Бях разбрал, че жените предпочитат нормалното, поръсено с ирония отношение, пред напудрената дипломатичност. Че не се сърдят чак толкова, когато се поразбързаш да бръкнеш под пуловера, но се мръщят и даже се опитват да ударят шамар, ако не премериш добре момента и се разбързаш с бъркането под полата… Ако знаете какъв мъдрец бях станал и в колко проблематики бях ориентиран…

Усещах, че знам какво да говоря на Барбара, за да предизвикам облъчването на тези очи. Но не бързах. Можех да отложа нещата във времето. За минути, часове, даже за малко повече. Но не до безкрай — групата й беше дошла само за десетина дни, половината от които вече се бяха отекли…

От запад нахлуваше фронт и пълното разваляне на времето предстоеше. Вероятно състезанието щеше да бъде претупано по съкратена програма.

Облякох всичко, което носех в багажната торба. Вятърът блъскаше на пулсове шарения указателен ръкав. Към предсъстезателната тръпка се добавяше още една — увеличаваше се

степента на риска на самия скок. Това разтваряше още адреналин в кръвта. Знаех, че е типова реакция — и другите се чувстваха като мен. Загледах кацащия самолет, като мернах и лицето на Барбара. Бива. Държи се.

Проверка на екипировката. Последни, повтаряни всеки път указания. Съдийски пояснения. Необходимите дребни шеги с тия отстрани, които няма да се възнасят.

— Към машината!

През жегавите летни дни всеки гледа да се позабави под душа на струята, която обтича самолета, преди да влезе в корема му. Но когато си се навлякъл като мечок и пак ти е студено, напъхването вътре става много чевръсто и бързо.

Излетяхме.

Под нас светът сивееше. От тъмносивото на недалечната планина, през керемидено сивото на къщите на околните одремани села, до светлосивото петно, зад което прозираше слънцето.

— Знаеш ли какъв е човекът, който лети така нависоко и мери с поглед земята под себе си?

Барбара ме погледна въпросително, повдигайки рамене.

— Високомерен, разбира се.

Възплитко остроумие, но тя го прие с усмивка. И подхвърли:

— Ти високомерен ли си?

— Понякога! Всички са високомерни понякога. За това даже не е необходимо физически да хвърчиш нависоко… И ти си високомерна, но аз не намирам в това нищо лошо. И не те мразя. А ти, мразиш ли ме?

Погледна ме учудено:

— Защо трябва да те мразя?

— А обичаш ли ме?

Приятна е да те гледат така. Бях разиграл етюд с формално логични постановки на въпроси и отговори, за да стигна до този поглед. Барбара пак повдигна рамене — знам ли? — Да, ама аз вече знаех…

Замълчахме. Шумът на двигателя правеше разговора труден. Трябваше леко да подвикваме. А някои неща просто не трябва да се говорят на висок глас. Бавно се издигахме към двете хиляди метра,

откъдето по правилата на някаква рискова игра набързо щяхме да се върнем отново на земята.

Барбара стана и започна да се подготвя за скок. Трябваше да се отдели на втория заход. Аз бях трети.

… Оттук нататък всеки се капсулира в своя свят. За последно — да преговори и преосмисли това, което му предстои. Скокът не започва с отделянето от самолета. В него се навлиза постепенно и отдалеч. Отначало, покрай обикновените действия на земята. С излитането започва сближаването. А сливането започва няколко минути преди изкъпването в струята.

Седнах до вратата. Когато Барбара се захвана с дясната ръка за канта й, леко я погалих по пръстите. Тя рязко се оттласна. И докато тялото й пресичаше струята, се усмихна с очи. С премерено движение изпрати въздушна целувка и потъна надолу.

Наблюдавах смаляващата се фигура. Колкото по-свито е тялото, толкова по-трудно се контролира, но пък фигурите се получават по-бързи. А тя се групираше направо в шампионски стил.

След петнайсетина секунди започна да се слива със земята. Престанах да я следя с поглед и застанах до вратата. Идваше моят ред.

… Студено. Очилата са добре наместени. Каишката на каската трябва да се смени, защото се е закъсала. Вече десетина пъти се сещам за това, но все когато застана на вратата, горе. Като сляза на земята, забравям. Трябва да се отделя над ъгъла на пресичане на двата полски пътя. Имам още няколко секунди да се порадвам на движението на някакъв трактор по един от тях. Погледнат от двата вертикални километра, той е като детска играчка. На седалката му сигурно се подрусва дебел мъжага — повечето трактористи са тлъстички. Сигурно мисли за жито, крави или по някакви други, много полезни селски теми.

Да не се заплесвам! Ориентирът за фигури се визира добре. Още малко… сега!

Струята е ледена. Въпреки дрехите имам усещането, че се намирам в небето над Северния полюс. Синхронизирано обирам ръцете и краката. Намествам се точно срещу ориентира. Команда за първа фигура…

След завършването на комплекса имам още няколко секунди преди отваряне. Мярвам за последно трактора. Ето го, вече е пресякъл

кръстопътя. Дърпам ръчката, парашутът с претрисане се отваря.

Оглеждане. Нормално напълнен купол. Сега да помислим за наместване по курса. Трябва да тръгна над оградата на поделението, а на около триста метра да се насоча по ръкава, към мекия пясъчен център.

Скок като скок.

Все пак спряхме. Вятърът се засили. След кратко и съдържателно умуване шефовете решиха: с цел укрепване на братските, интернационални връзки между полските и българските парашутисти да се организира съвместна екскурзия до Витоша. Една красива планина, в подножието на която се намира българската столица София.

Не се смейте! Така се разбираха нещата, така се изразяваха. Свикнали бяхме на протоколно безсмислени думи. Пък Витоша си е Витоша… Още от преди времето на протоколите.

За мен перспективата за укрепването на връзките с полската група звучеше добре. Особено в частта, наречена Барбара.

Две неща помня от това пътуване. Репеите. И една импровизация.

Играта с репеите започна след почивката пред малко заведение. Там пихме чай. До оградата на бараката стърчаха свежозелени, провесени като слонски уши, огромните листа на репей. Откъснах от стеблата няколко таралежчета, а когато се качихме отново в автобуса, ги подхвърлих на детската градина да им се радва. След малко таралежчетата започнаха да прехвърчат най-вече към женските глави. Едно от тях се навря в гъстата коса на Барбара. А аз, грижлив като бабуин, се заех да скубя игла по игла ситните кърлежчета. Главата на Барбара послушно кротуваше в ръцете ми. По едно време Тони подхвърли насмешливо:

— Не знаех, че можеш да бъдеш толкова старателен…

— Още по-лошо за теб. Трябваше да дойде човек от две хиляди километра, за да ти се отворят очите какво можеш да получиш от моите ръце. Пък да не ти говоря за изявите на някои други, още по-щедри части на тялото ми…

— Така, така… Много сте щедри това, мъжете. Особено с другите части на телата си. Ама често пъти последствията от тази щедрост остават за сметка на винаги грешните жени…

— Бог въздава всекиму своето, Тони! — смирено обобщих.

Тони беше добър приятел. Обичах я. И въпреки че доста често се хапехме и драскахме, имахме нужда един от друг.

Имаше един район на планината, който почти винаги в такива случаи посещавахме. Мястото, където някога, по време на войната, се е разбил изтребителят на български летец. Сюжетът с няколко думи е следният…

При една от бомбардировките над града се разиграва поредният въздушен бой. Младо момче, поручик, симпатяга, зареден с характерния за войните патриотизъм, е орешетен от точните попадения на бордния стрелец на някой от американските бомбардировачи. И тогава, когато всички очакват той да използва парашута, се случва апокалиптичният епизод. Изтребителят се врязва във вражеската машина. Огромното чудо рухва, а малката и бърза птица, изтребителят, крепена от сила Божия, се отправя в последния си, ритуален полет към отвъдното. Лети няколко минути, преди да се вреже в гънките на планината.

След време, по някакви съображения, сюжетът е изваден от нафталина и освежен, а пилотът — канонизиран. Местността е наречена на негово име. Периодически, посмъртно, младокът е повишаван и в звание. Към деня, когато бяхме с Барбара в планината, той беше вече майор. След години стигна до полковник.

Живите са много щедри на признания към заслугите на ближните си. На ближните мъртви.

Веднъж разговарях с летец от ония години. Чух интересни неща. Чух и повторението на легендата. Допълнена с много достоверни детайли. Видимо, човекът се вживяваше в това, което разказваше. От думите му излизаше, че изтребителят вече се е бил сближил опасно с крепостта и е трябвало рязко да бъде изведен встрани и нагоре, за да се избегне ударът. Но младият герой предпочел все пак да се блъсне. Механично попитах: не съществува ли вариант момчето да е било вече ранено и даже убито? И затова да се е врязал в Либерейтъра. Възрастният мъж, някогашно момче, ме погледна хем ядосано, хем преценяващо. Отсече: „Разбира се, че не е било възможно!“ И прекрати разговора. Можех да попитам: защо пък да не е било възможно?…

Разбирах го. Аз се опитвах да разруша легендата. Заменях сюжета за съзнателната саможертва с прозаичния вариант за играта на

случая.

Нищо не заменях! За мен поручикът ставаше близък човек със самото приемане на мисията да защитава града. С приемането на възможността при всеки полет да се раздели с живота си. А самият сблъсък — това е било впечатляваща, но не особено значима картина.

Човекът Христос достига величието си, когато приема безалтернативно перспективата да бъде прикован заради хората. А не когато увисва на кръста! Когато са му забивали пироните, просто го е било страх, сигурно се е давел от болка!?…

Докато разказвах историята на Барбара, тя попиваше с поглед акварелната пъстрота на планината и мълчеше. После ме хвана под ръка и се облегна на рамото ми. Обичам естествените жени. Които дават възможност на мъжа да прояви заложената от природата активност на първата крачка. А после не се хвърлят бързешката на врата му. Нито пък разиграват етюда с непристъпната женственост, за благоволението на която трябва старателно да се потрудиш…

Стояхме един до друг, затъвахме в меланхоличната красота, която ни заобикаляше, и мълчахме. По едно време Барбара ме попита:

— При теб това сигурно е настройка? Да обръщаш официалните постановки с главата надолу?

— Обикновено любопитство. Оглеждам ги отвсякъде, а не само откъдето ми ги показват. Не е задължително да бъдат с главата надолу. Могат да бъдат и полегнали…

След като помълча малко, тя каза:

— Импровизирай още някой вариант? Може и полегнал, но да не е позаспал…

Трябваше ми още минута, за да мога да отговоря, но вече подготвен.

— Добре. Стилизираме нещата. Бомбардировачът се пилотира от лейтенант Джон. Изтребителят — от поручик… Димитър. Умишлено залагам сходство и в имената, като разликата е само в транскрипциите.

Първи вариант е вече разгледаният. Джон е обучен в една от многото американски авиационни школи. Тече голяма война. За да се играе тя по правилата, трябват авиатори. Освен специалните познания по пилотиране той придобива и патриотичното самочувствие, че му предстои да служи на най-великата демокрация на света — американската. И е готов да загине за нея! Даже в небето на една

полупапуаска страна — така е според сведенията, които са му дадени. Ако използва парашута, рискува да бъде изпапан от местните канибали…

Не се смей! Това вече не е моя импровизация, а елемент от инструкцията, която американските пилоти получават по онова време при полетите си над България…

Няма значение, че тази държава има над хилядолетна история и култура. Срещу двестагодишната американска. Папуаска е — за по-лесно обозначаване като символ.

Димитър завършва авиационна школа по същото време, но в папуаската държава. И той е готов да загине. Не в защита на някаква политическа абстракция, каквато е американската демокрация. А по-прозаично — пазейки града, домовете и живота на хората от огромните летящи машини, които ръсят бомби.

Във фаталния и за двамата ден пътищата им се засичат в небето над София. Може би българският поручик е бил вече убит от американския стрелец и затова неуправляемата му машина се е ударила в крепостта. Или е бил ранен и решава все пак да си строши главата, блъскайки съзнателно огромното чудо с таранен удар.

Това е първият, песимистичен вариант. Вариантът на противопоставянето.

Разглеждаме друг, затрогващ, оптимистичен.

Десетина години по-рано родителите на Димитър са емигрирали в Щатите. Младият мъж вече се е натурализирал. Повярвал е в американската мечта. Като типичен, добър американец е постъпил в една от многобройните летателни школи. Освен специалните познания по пилотиране той е бил подготвен за варианта да се бие в небето на чужда държава в името на американската демокрация.

Възпитанието му е качествено. Лейтенант Дим излита със своя изтребител „Лайтнинг“ и достига до небето на някогашната си родина. Не е в състояние да я бомбардира, но е готов да даде живота си за тия славни момчета, пилотите на „Фортресите“. Там си има и личен приятел — лейтенант Джон. Много мъжко момче! Заради него е готов да влезе в бой с изтребителите на страната, в която се е родил. Не защото ги мрази, а защото, в заслеплението си, те служат на каузата на онзи луд за връзване — Хитлер.

Войната е не само и не толкова борба между хора. А и борба на идеи.

Нито Джон, нито Дим са стигнали до следващото ниво на осмисляне. Че войната е даже не толкова борба на велики идеи, колкото борба на прозаични интереси. Тия, които са ги учили, са дозирали познанието. Защо да им размътват главите, като им разкрият всички истини?

Лейтенант Дим спасява в небето на София добрия си приятел, командира на „Фортрес“ лейтенант Джон. Когато един от омразните немски „Месери“ се опитва да се навре в обсега на убития вече стрелец, пазещ опашката на крепостта, лейтенант Дим успява да даде предупредителен откос. „Месерът“ се проваля някъде надолу…

И за да звучи финалът като хепи енд, приемаме, че „Месерът“, макар и надупчен, все пак успява да се приземи на летището. От кабината му, като по чудо жив и здрав, се измъква пилотът. Оптимистичен детайл. Пилот на късметлията изтребител, е някогашният приятел на лейтенант Дим, поручик… Марин. Някога двете хлапета са се подвизавали заедно из коньовичарската махала, крадейки от курниците на бедните къщички яйца. Яйцата са продавани на махленския бакалин, а със стотинките са ходели на кино. Особено са обичали филмите със самолети…

Ето така вместо Димитър да стане убиец на Джон, става негов спасител.

Или друг вариант. Алтруистичен отвсякъде.

Схемата е първоначална. Лейтенант Димитър е пак български летец. Той тръгва към „Фортреса“, но в сюблимния момент оръдията и картечниците му замълчават, въпреки че яростно натиска спусъците. Разбира, че е изразходвал муниците. Ранен е от случаен насрещен откос, затова с рязко претоварване се изтегля нагоре. В този момент през ума му минава, че все пак е трябвало да блъсне крепостта, която ей сега ще покрие с огнен килим центъра на града. Кой знае защо обаче американският бомбардировач не изтърсва бомби, а ревейки с пълната тяга на двигателите си, извърта тромав завой и се отправя на запад под прикритието на „Лайтнингите“. Защо не ги изтърсва? — Ами защото блокиращото устройство на бомбодържателите, по воля Божия, нещо заяжда. Понеже е опасно да кацне с такъв товар, „Фортресът“ съумява да се отърве от него над някакви безлюдни поля.

След раняването си българският пилот повече не лети. Дочаква края на войната. Достига до дълбоки старини. Като поизкуфял дядо с минали заслуги е погребан с почести и военна музика.

Лейтенант Джон изпълнява още дванадесет полета. Така общото им число достига нормативната цифра 25. И също се прощава с небето. Но се занимава се с полезна, патриотична дейност. На многолюдни събрания и във военни школи разказва за война и героизъм. Добива популярност. Логично прави политическа кариера. След петнайсет години се кандидатира за сенатор. Печели изборите. Умира в една и съща година с някогашния български поручик. И той е погребан с почести. И с военна музика, естествено! За ненаситните може да се добави, че е положен в привилегированата земя на Арлингтънското гробище.

Красиви истории. Да ти домилее да ги слушаш! А ако послужат за сюжет не на разказ, а на роман, могат да бъдат изпипани и детайлите. Примерно — двамата някогашни въздушни бойци се срещат след години. Оказва се, че имат общи спомени. И даже — какви неща стават в небесата ти, Господи?! — се разбира, че са се били един срещу друг. Такива са били времената… А двубоят е бил рицарски!

Двамата мъже с благородни осанки, джентълмени с общо минало, се напиват юнашки като руски казаци. И после всеки отново тръгва по пътя си… За естествения и неизбежен финал с различните гробища вече говорихме…

Барбара ме слушаше с лека усмивка. На въпроса ми иска ли още етюди за срещата в небето на София, тя попита: — И още колко сюжета можеш да измислиш?

— Пет-шест основни. И колкото искаш производни на тях… — Казах го много, много скромно. И я целунах по ухото. Тя някак си не реагира на целувката.

— А сигурен ли си, че в думите ти няма цинизъм?

— Има. Разбира се, че има! Но той отразява цинизма на времето си. Защо двамата младоци са противопоставени на ниво живот, един срещу друг? И двамата са свестни момчета. Защо трябва да бъдат жертвани за конюнктурни интереси? Защо „Фортресите“ са избивали мирни хора? Защо симпатягата Дим, служейки пряко на защитата на града си, косвено подпомага възможните успехи на Хитлер?

Когато човек приеме да служи на конюнктурна истина, той подпомага с действията си нечий добре примерен, егоистичен цинизъм. Така си е открай време…

Нещо повече! Обикновено канонизирането на героите си има циничен подтекст: „Вижте ги как добре служиха на тая и тая свята истина… Бъдете като тях и ще станете и вие популярни. И герои! Особено ако, без да се замисляте, си строшите главите… Когато ние ви кажем. За каквото ние ви кажем! За какво са ви тия глави? Те все едно ще обелеят. Ще оглупеят, ще умрат. С тях ще умре и бледият спомен за живота ви. А героите са безсмъртни! Какво още има да мислите?!… Хайде, напред! Ура-а-а…“.

Човек не трябва да се бои от смъртта. Не, извинявай, не се изразих правилно — човек е програмиран да се бои от смъртта. Но ако трябва да даде живота си, трябва да го направи за нещо, което има стойност и тежи поне колкото подлежащия на жертване живот.

Признавам, че не вярвам на общодържавните и армейските идеали. Особено ако са свързани с някаква конкретна, властваща в момента политическа система. А те, неизбежно са обвързани именно по този начин. Когато се завъртя покрай тия идеали, за да ги помириша — не чувствам свеж аромат. А като ги почукам, ми дрънчат на кухо…

Барбара се засмя.

— Така, както описваш това повъртане, предизвикваш в мен асоциация за…

— … куче, което се мотае около паметника в селския парк…

— Точно така — продължи да се смее Барбара. — И се кани да…

— … вдигне крак. Не, това — не! Не можем да спрем кучето, ако е решило да опикае паметника. Но, би трябвало да спрем човека. Защото знам и нещо друго. Трябва да имаме респект към смъртта! Все пак това са били хора. Добри, лоши, умни или глупави. Възвишени или посредствени. Не е чак толкова важно. Самата смърт е нещо естествено, но в същото време и нещо наистина свещено.

В моето село има наистина затрогващ, общ спомен. От преди доста години. За едно осемнайсетгодишно момиче, което на една вечеринка рецитира стихотворението „Градушка“. Сложно е да ти предам сюжета. Казано с малко думи, това е поезия, която е опасно близка до миришещите на лук, но същностни като земята селяци. Докато момичето буквално се възнася на поскърцващата сцена, хора

проплакват. От това, че някой така добре ги разбира. И им помага самите те да осмислят и надживеят тежестта на битието си.

Две години по-късно, обичано безнадеждно, момичето си отива от този свят. Не успява да надживее туберкулозата.

Веднъж, като се ровех в селската библиотека, намерих изтъркано томче от поета, написал стихотворението. Нарича се Яворов. От вътрешната страна на корицата имаше залепена снимка. Момиче с модна за времето си къдрава прическа. Това беше магьосницата от запомнената вечер. На няколко пожълтели листа имаше и стихове от нея. Сложени между откровенията на боготворения поет.

Разпитах библиотекаря. Оказа се, че след смъртта на момичето родителите му са направили дарение на библиотеката. Книгите на дъщеря си.

Прочетох няколко пъти стиховете й. Слаби! Подражателни! Не впечатляват. Няма с какво да бъдат запомнени!

И все пак феите знаят как да омайват хората. Дори когато са слаби като поетеси, те просто намират начин да се изявят…

Вечеринката беше направила от селското момиче фея.

Ето, тази смърт е имала тежест, равностойна на живота, чието продължение се явява. За мен тя беше много по-значима от жертвата в името на кух идеал. Военен, държавен, официален…

Като хлапе наистина вярвах на това, което ни внушаваха. Особено ако в него беше заложена красива легенда за някаква смислено звучаща саможертва. Но имах и такъв случай — прочетох книжка за Павлик Морозов. Детенце, което… информира властта, че най-близките му — неговите родители — мислят нещо лошо за нея. За милата, съветска власт. И — о ужас! — детенцето било убито от близките си. Като обикновен предател. После в пристъп на справедлив гняв властта пък убила близките на детенцето. Нали не се обърка и запомни кой, кого и за какво е убил? Обобщено казано, убийства в името на любовта.

Книгата трябваше да кара добрите деца да се възхищават на Павлик. И да са готови да последват примера му.

Обърка ме тази книга! Отрови ме! Защото ме накара да си представя, че портя майка си и баща си?! И в същото време трябваше да бъда доволен от себе си?

Имаше и нещо друго. Разглеждах снимка на паметника на Павлик. В първия момент не можех да проумея какво ме притеснява. После разбрах. Хлапето, досущ като мен и приятелите ми, беше свило малките си юмручета. Гледаше заканително! Не успях да се отърва от усещането, че е обикновено злобарче, което е готово за едното потупване по рамото да каже каквото му наредят, даже за баща и майка. Предположих и нещо съвсем логично. Че може би е било убито не точно от мама и тате? По-нататък, през ония години, не успях да стигна. Защото усетих, че не вярвам на това хлапе. И не мога да го заобичам.

Внимателно намекнах за объркването си пред татко. Иначе човек словоохотлив и стараещ се да стига до мен, точно тогава баща ми изсумтя: „Сбъркана работа! Мисли с главата си… И книгите са като хората. Понякога лъжат.“

Тази история ме натягаше, затова я изхвърлих от съзнанието си. После, с по-късна дата, разбрах, че инстинктът ми е задействал навреме. Това беше смърт, лишена от същност. От тежест. Предизвикваща не уважение, а погнуса.

А трупащият се постепенно опит ми подсказваше недвусмислено, че Морозовци не носят нищо хубаво със себе си.

… В един момент осъзнах, че трябва да сменя посоката. Разговорът забиваше в черното. Времето беше покрило с пласт спокойствие раздялата с живота на младия мъж, някогашен авиатор. Смъртта сама по себе си не е трагедия. Смъртта привидно и само в началото предизвиква в нас бунт и несъгласие. Крайният резултат е неизбежното спокойствие. Годините смиряват човека с фактите — каквито и да са били те…

Обърнах Барбара към себе си и я погалих по лицето. Дланта ми попи приятната му топлина. Тя ми се усмихна, но някак отнесено. Мълчеше. След малко ми каза с обикновен глас:

— Когато се приберем в града, искам да ме заведеш да видя катедралата ви. Отгоре изглежда като приказка.

Обичам полумрака на църквите. Той сигурно се свързва с мистичната същност на душата. И с унаследените инстинкти от

годините, когато сме ходели боси по покрити с роса поляни. Когато сме смърдели на пот и това не ни е притеснявало.

Но не проумях връзката между казаното от мен и желанието на Барбара. Нищо. Ще я заведа където иска. После ще разбера и защо го е поискала.

А тогава направих очакваното от мен. Отведох момичето зад едни гъсти храсталаци. Дълго се целувахме, плътно притиснати, задъхани. По едно време усетихме, че ако не спрем, прескачаме бариерата на целувките. Костваше ни усилие, но успяхме да се отлепим един от друг. Нямаше как. От другия край на поляната вече ни викаха и насмешливо подсвиркваха.

И сега съжалявам, че тогава не поддадох на импулса, който ни блъскаше отвътре. Двама се търкалят зад храстите. Двадесетина подсвиркват. Какво толкова? — Любов и музика…

Просветление с по-късна дата: Ако бях проявил здравословната лудост, беше много вероятно след известно време Барбара да не е в състояние да играе на „скочи отвисоко“. Защото щеше да й предстои да се занимава с най-увлекателната за една млада жена игра — с жив и смеещ се на всичко, малък човек.

Хипотеза! Но тогава, зад храстите, още не бяхме дозрели един за друг.

Остава кармата. Било й е писано да изживее секундите с разширени очи. Когато земята, въртейки се, е фучала срещу нея.

---

[1] Медиевистика (от лат.) — историческа наука за Средновековието. — Б.а. ↑

V.

Другото усложнение се наричаше Елизабет. Добре й бяха избрали името. В нея имаше нещо от царствеността на коронованите й едноименички. Би било нечестно да говоря лошо за нея. Бети беше един добре организиран човек с ясни виждания по всички възможни варианти, които бъдещето можеше да й предложи. Беше една такава, много уравновесена. Не очакваше от живота чудеса, а стабилни перспективи.

Запознахме се преди малко повече месец на някакво събиране, на което попаднах почти случайно. През последните три денонощия бяхме нанасяли с няколко приятели въглища в мазето на една детска градина. Като взехме парите, първо отидох да си купя черните дънки и карираната риза. Тогава такива радости не се намираха под път и над път. По някаква много сложна верига бях достигнал до моряк с търговски нюх. Благодарение на удачно протеклия пазарлък получих като добавка и черна, широкопола шапка. Застанах срещу огледалото. Здрава, мъжка фигура. Едно към едно — американски каубой. Т.е. човек, който се занимава с крави.

Не знам как са гледали в ония години в Щатите на краварите си? Но тук, в родината България, да си облечен като каубой беше шик.

В онази вечер за пръв път сложих на главата си шапка, различна от униформените на училището и казармата. На незапознатите с обстановката от ония години може да се стори странно, но попадах в леко пикантна ситуация. Рискувах да ме спре старателен служител на реда и да ме помъкне към районното. Където да ми свалят от главата не само шапката, но и това под нея. Не говоря лошо за тогавашната народна милиция, тя не сваляше скалпели, а само стрижеше. С възпитателна цел — пазеше ни от разлагащото влияние на Запада.

Тук имаше тънък момент. Ако бях облечен с обикновен костюм, можех спокойно да си сложа широкополата шапка. Ако носех само дънки и риза, пак нямаше проблем. Проблемът възникваше от пагубното съчетание дънки, карирана риза, широкопола шапка.

Прекалено вадеше очи аналогията с американските селски пролетарии. Връх вземаше патриотичното съображение — да приличаме на себе си, а не на американците.

Имах среща с Джоко — заядлив сърбин, добър приятел. Беше ми обещал да ме заведе на едно интересно събиране. Джоко ме огледа и кимна одобрително:

— Не ти ща главата, ама шапката ми харесва.

Промърморих му разяснително:

— Оттук нататък двете вървят комплект. Аз пък си харесвам и главата, и шапката.

Влязохме в добре поддържана кооперация в центъра на града. Когато спряхме на четвъртия етаж, дочухме откъм вътрешността на единия от апартаментите стон на саксофон. Любовната мъка, която той изплакваше, беше толкова естествена и покъртителна, че неволно се заслушах. Позвънихме. Зад входната врата се показа Елизабет. Беше облечена с костюм в приглушен гълъбов цвят, който очертаваше, ако ползвам едно гастрономическо сравнение, апетитна, но стегната фигура. В облеклото й имаше стил — без грам показност, но качеството му просто личеше.

После, когато върнах назад кадрите от запознаването ни се уверих, че съм се спасил да не попадна под общия знаменател именно защото слушах саксофона и я огледах с малко равнодушен поглед.

Кимна бегло на Джоко, явно бяха повърхностни приятели. Прие целувката по бузата като неизбежна, протоколна любезност. Аз й целунах ръка, като знаех, че тя гледа разсеяно над главата ми. И я ухапах — леко болезнено, по кожата над прегъвката на пръстите. Инстинктивно сви ръка и я отдръпна. Погледна към мен, но аз разглеждах табелката на вратата.

В онази вечер дънките, ризата и шапката свършиха работа. Получих достатъчно внимание от нежната половина на присъстващите. Имаше и подканващи погледи, винаги ги е имало. Жените поначало гледат подканващо. Но мъжете, често пъти от леващина или по милион други причини, не им реагират.

Две денонощия и половина не бях спал, бях блъскал с количката като копач на Суецкия канал. Мислех да остана около час и да се прибера да си легна. Номера с ухапването го направих ей така.

Елизабет определено не принадлежеше към жените, с които виждах смисъл да търся допирни точки.

… Понякога не прецизирам думите си. Този израз, с допирните точки, не предизвика ли у вас асоциацията с онзи, задъхания допир?… А исках да кажа друго.

Сбирката беше колегиална, а момичетата бяха повече от момчетата. След малко танцувах някакъв изтръпнал блус с Надя — човек от тия, с които можеш да се държиш нормално още от втората минута. Набързо получих информация за домакинята. Или официално, Елизабет, или — Бети! Без Лиза, Елиза, или някаква друга производна! Тогава просто не реагира на обръщение. Чешит е. Не е лош човек, но налага правила и ако излезеш извън тях, не реагира. Независимо дали си колега, познат, преподавател или какъвто и да е. Модерен вариант на класическа шопкиня.

Естествено, има си приятел. Не е онзи, гърчавият, който се върти покрай нея. Той е нещо като личен телохранител. Или — „донеси-отнеси“. Братовчед от прованса, верен до гроб. Филолог. Последното беше казано почти с презрение. Приятелят й не присъства. За около два месеца е на някакъв стаж в Москва. Ще се женят догодина. Баща й е професор медик, майка й — доцент пред професура. А родителите на приятеля й са: баща, професор медик, майка завеждаща клиника по… Познайте какво учеха Бети и приятелят й?…

Това не ме интересуваше чак толкова. На два-три пъти погледите ни се засякоха и разсеяно се опипаха. В нейните очи имаше основно сдържана любезност. Знам ли какво е имало в моите?

Ядохме сандвичи с Надя и си говорихме. Бях гладен, но изядох само четири радости с шунка. Благоприлични комплекси на провинциалист, стигнали до категоричната програма на рефлекс — да не изглеждам като елементарен любител на авантата. След третия танц решихме… Апартаментът беше голям. Изнесохме се в някаква стая в дъното на коридора. Надя излезе, за да донесе бутилка шампанско, защото имала идея. После…

Ще бъда доволен, ако не ми се смеете. Пък, ако искате, смейте се… Ами, заспах. Потънах! На другия ден Надя ми разказа, че се опитала да ме събуди. Включително и по начини, от които се будят и умрелите. Останал съм жив, но спящ.

Наистина бях преуморен. Но по някое време все пак започнах да се свързвам със света. Зад притворената врата се чуваха думи, които явно се отнасяха за мен.

— Ще го събудя да си ходи. Няма работа тук! — чух гласа на гърчавия домашен пудел. Тази порода много старателно си пази дома. И обича да джавка.

— Остави го да си доспи. Няма да остане да живее тук, я… — с насмешлива досада го посъветва Бети.

— Как ще го оставя? А после какво ще обяснявам на Чаво? Останала си сама, през нощта, с този навлек? — не мирясваше пуделът.

— Как така сама? Нали и ти си тук? Най-старателният пазач на дома. Вживял си се в къщата като хлебарка… Колко пъти съм оставала само с теб, пък ти не се тормозиш как ще изглежда това в очите на Чаво.

— Аз съм друго. Аз, за теб, нали знаеш?…

— Знам. Знам… Хайде, отивай да си лягаш. И недей да слухтиш зад вратата.

Пуделът изръмжа нещо недоволно и провлече стъпки нанякъде. А Бети влезе в стаята. Затворих очи. Тя приседна до мен и попита:

— Чу ли диалога с братовчеда?

Без да отварям очи, отвърнах:

— Наистина бях заспал дълбоко. Не знам дали съм хванал началото.

— Няма значение. Началото и края не се различават особено. Защо ми ухапа ръката?

Колко е приятна тръпката на събуждането… С удоволствие присвих мускули и усетих свежия приток на кислород по цялото си тяло.

— Дай ми няколко минути да се разбудя и няма да ти създавам проблеми, ще се изнеса. Колко е часът?

— Три и петнадесет. Напротив, няма да се изнесеш. И то не защото толкова ми трябваш, а защото не искам хлебарките да командват вкъщи.

— Става. Може ли един доуточняващ въпрос? Ще предизвикваме ли интензивна циркулация на кръв в организмите си? Така по-добре бих заспал за втори път…

Бети се засмя. Имаше сипкав смях.

— Попитах те защо ме ухапа по ръката?

— Миришеше ми на нещо хубаво. Исках да я опитам и на вкус.

Отново се разсмя. Такава строга и официална, а така хубаво се смее… Зад прозореца заничаше рогче от луната. Ръката ми сама, без да й нареждам, погали крака й над коляното.

— Искаш ли един съвет? Свали си ръката и се настрой за спане, без да мислиш за интензивни циркулации на кръв. Нито на твоята, нито на моята — с равен глас каза Бети.

— Нали може да я задържа за малко? В пасивно положение. Докато измисля варианта как да я сваля по-непринудено, без да пострада мъжкото ми достойнство.

— Можеш да се почешеш по главата. Всички славяни го правят съвсем естествено — предложи с иронична готовност тя.

— Да, ама женският свят ми се подиграва, че съм имал нещо турско в кръвта си. Не знам как ще се получи…

— Тогава си поглади брадата. Но не се прави повече на улав — с доста по-твърд глас ме посъветва Елизабет.

Усещах с нещо под кожата си, че настойчивостта й е насочена колкото срещу мен, толкова и срещу себе си. От устните й се носеше дъх на шампанско. Почти бях сигурен, че мога да продължа, а междувременно главата ми щеше да роди необходимите аргументи. Но свалих ръка и седнах. Погалих я по лицето.

— Ето, виждаш ли колко съм разбран?

И станах бързо. Защото не бях сигурен дали въобще ще успея да отлепя, ако още малко се помотая.

Бети мълчаливо ме изпрати до вратата. За момент си представих как я притискам в ъгъла. Усещането беше толкова осезаемо, че веднага го изтрих от съзнанието си. Защото от такива видения ръцете сами тръгват. И трудно спират. Цялото ми благородно кавалерско държание дотук би отишло на кино. Все пак я целунах — по ухото. Е, и там я ухапах. Културно. Улових погледа й. Обичам да ме гледат така…

Зад ъгъла на коридора се дочу недоволното пръхтене на пудела. Животинчето не бе устояло на изкушението на любопитството. Какви ли ще ги мъца сега на стопанката си?

Булевардът беше току-що измит. В матовата чернилка на асфалта се отразяваха, като малки луни, уличните лампи. Поех с пълни гърди

свежия нощен въздух и без да се ослушвам, поех към общежитията. При мъжко ходене имах някъде около час път. За лукса, наречен такси, даже не помислих.

На другия ден Надя ме засече пред университета. Пихме кафе. Тя ми разказа за снощните си безуспешни процедури по разбуждането. Понеже употреби тази докторска дума, аз пък изказах пожелание — щом ще става лекар, то поне да не е анестезиолог. Ако не може да върне на този свят един обикновен сънливец, какво ли би правила с един упоен на операционна маса, например? Най-вероятно е да му даде директно направление към председателя на БКК. Попита ме какво е БКК и кой е председателят? Обясних — БКК е Божествена контролна комисия, а председател е естествено Свети Петър. Надя се засмя и не се обиди. Призна, че май няма големи амбиции в занаята. За разлика от общата ни позната, която вибрира от кариеризъм.

Така си говорихме известно време, а после аз си погледнах часовника и обясних, че ми е време да тръгвам. След протоколната целувка за довиждане тя задържа ръката ми.

— Няма ли да ме попиташ още нещо? Например — кога съм свободна? И не искам ли да пием пак кафе, но с развитие?

Направих се на завеян. Това поне добре ми се удава, защото просто съм такъв. Казах, че съм чувал за дълго и късо кафе. Даже за кафе с райбер знам, но за кафе с развитие за пръв път чувам. Разбира се, не очаквах да ми повярва.

— Кафе с райбер е първата фаза на кафе с развитие — просветли ме тя.

За да покажа, че съм добро момче, я целунах по бузата и обещах:

— За домашно ще осмисля дадената от милейди информация. И непременно, все някога, ще дам отговор.

— Ясно. Снощи не е трябвало да проявявам хуманизъм към спящия, а здрава женска настойчивост. Ей, ама ти и Бети — а? — внезапно се сети тя. — Слушай, от това нищо няма да излезе. Нито тя е твой тип, нито ти — неин!

Знаех, че е права. Но имах и спомен за едно рогче в нощното небе. За един поглед на вратата. И за едно коляно, о което беше залепнала ръката ми…

След няколко дни ми дойде на гости Джоко. Огледа мизерната обстановка.

— Брато. Без да съм социален експерт, нито пък дизайнер по вътрешно обзавеждане, мога веднага да различа стая на общежитие от която и да е друга стая. Дори и да ме доведат със завързани очи.

— Да бе… Точно експертни познания трябват, за да ги разграничиш. По какъв случай насам?

Джоко беше оправно момче. Движеше бизнес с някакви армирани шлаухи, които идваха по неведоми пътища неизвестно откъде и отиваха неизвестно къде. Доходите му бяха над всякакви мислими студентски стандарти. Имаше усет към парите и знаеше как да им се радва.

— Ова госпожица, царствената Елизабета, нема нищо против да се видите. Но ме предупреди да ти кажувам да си не вириш носот. Оти може да ти го натрие — Джоко говореше доста чисто български, но понякога обичаше да дава послания и поучения на родния сръбски.

— Ама пък и ти си един вестоносец… Не можа ли да ми го кажеш малко по-изискано? Става въпрос все пак за нещо като любовно послание… А ти ми говориш за натриване на навирен нос…

— Искаш ли един приятелски съвет? — премина на български Джоко. — Отнеси се към това не като към любовно послание, а като към оферта! И то — добра оферта… — и демонстративно се облиза.

Взех телефона от Джоко, но не изтърчах веднага да й се обадя. Макар че ми се искаше. Обадих се след два дни от уличен автомат. Няколко минути си бърборихме общи приказки. Зад мен вече стояха трима чакащи. По едно време мъжагата в дочените дрехи ми предложи на висок глас:

— Приятелче, нещата при вас оттук нататък не са за телефон, а за креват. Защо губиш времето на госпожицата, а и нашето?

В слушалката тихо прозвуча смехът на Бети. Попитах:

— Дали да не послушаме добрия човек?

Бети не се направи на интересна, а нареди:

— Идвай!

Докато трамваят ме лашкаше към дома й, пред очите ми се мяркаха кадрите от онзи френски филм. Как се казваше? Няма значение заглавието… Когато двамата се измъкнаха от блъсканицата на излишните хора край себе си и без да се занимават много-много с анализи, бързо започнаха да се разсъбличат един друг. Хубава сцена. Да бе, „Особен урок“ — Така се казваше филма…

Дали ме очаква същото в дома на Бети? Дали, без много-много да се ослушвам, да не я притисна още в антрето? От друга страна, обичам точно в такива случаи да не бързам, а да…

Първото нещо, което видях още с влизането: Кралицата се беше погрижила за външността си. Малко бледо червило на устните; блузата й беше току-що изгладена — чувстваше се характерната миризма на топъл плат. В същото време в очите й имаше нещо… непривично за нея. Което тя се опитваше да прикрие и то толкова старателно, че се беше изписало на физиономията й. Все пак контролираше добре гласа си, говореше спокойно и подчертано… дружелюбно.

— Ела в хола. Седни. Ще пиеш ли кафе?

— Кафе със или без развитие?

— Това пък какво е?

— Попитай Надя. Онзи ден тя ми разясни някаква теория по въпроса. Всъщност искаш ли да отидем заедно до кухнята и докато правиш кафето, да си говорим?

Нямам никакви претенции, че съм кой знае колко аналитичен по отношение на жените. По-скоро се оставям да ме движи вътрешният глас. И не правя нищо, когато усетя вътрешно мълчание. Но тогава усещах флуидите. Пъкаха.

Кухнята беше като стопанката си. Подредена като аптека. Докато Бети търсеше пакета с кафето, я погалих по бузата и преди тя да направи каквото и да е, седнах. И за да не се получи пауза, я подсетих:

— Забрави да ме целунеш на вратата. Поне като Джоко, приятелски. Неангажиращо.

Тя ме мярна изпитателно. И изтърси, почти грубо:

— Дяволът ме накара да ти пратя парламентьор. И сама да те извикам вкъщи.

— Горкият дявол… Що лоши неща се правят без негово знание и с неговото име като оправдание. Е, не чак толкова много, колкото в Името Господне…

Елизабет не реагира на репликата ми, а мълчаливо продължи да се занимава с кафето.

— Искаш ли да изслушаш един хамлетов монолог на съмнения и терзания? И — ако пожелаеш — да вземеш отношение по повдигнатите въпроси?

Тя кимна, без да ме погледне. Прозорецът беше обърнат към вътрешен двор. Пред него жълтееха в пъстро жълто листата на две тополи. Гледах към клоните.

— Появява се преди няколко вечери някакъв… тарикат. Ефектно опакован, с амбалаж, който не се намира по магазините. В държанието му има приятна доза провокация. Но без да е все пак нещо особено. Отначало го гледаш с ограничен интерес и лека симпатия. Подсъзнателно си имаш едно наум — светът е пълен със симпатични провинциалисти. После, още преди да успееш си направиш спасителната автопсихоанализа, вдяваш, че изпитваш към него нещо като греховно желание.

— Може пък да е само това, дай Боже — подчертано в мой стил вметна Бети.

— И сега се чувстваш неприятно неуверена. Освен провинциалиста с външност на каубой в твоя свят има и нещо съществено. Чавдар. Хубав ли е?

— По-висок и по-хубав от теб! — с явно удоволствие поясни Бети.

— Приемам го и не се тормозя от това. Има сума ти мъже, по-високи и по-хубави от мен. Но явно има нещо, което все пак ме класира на добра позиция в царствените очи. Няма защо да се опитваме да го определяме какво е точно. Трябва да приемем, че просто го има. Какво ще правим с него, а? Като имаш предвид колко пъти досега се удържам на кътни зъби да не те награбя. А направя ли го, няма да ти дам да се отлепиш от мен, докато не чуя оная въздишка, накрая, след най-приятния физически труд…

Не трябваше да й говоря по този начин! Искало ми се е това да звучи като пародия, която предизвиква разтоварващ смях и помага да се излезе от положението. По едно време си дадох сметка, че така само си паля фитилите и наистина няма да мога да се удържа. Но Бети май не се сърдеше. Защото просто предположи:

— Не прекалихме ли с анализите?

И престана да се занимава с кафето.

Още в коридора се повтори нещо от оная сцена от френския филм. Не допусках, че в мен имало толкова грубост, но и тя се държеше по същия начин. Изливахме беса си един към друг един в друг.

Можеше да се държи както си иска. Но въздишката беше истинска. Така, както исках да я чуя…

Кралицата се оказа ясен, читав човек. И въобще не се превземаше. С нея можеше да се говори нормално. Нехарактерно за аристократичната си порода, обичаше да се върти из кухнята. Изпипваше такива сладкиши, на които беше немислимо да устои един вечен гладник студент. После пък мен ме удряше сладкото и… цикълът се затваряше.

Сериозни проблеми ни създаваше пуделът с прекалено развитите си инстинкти да пази къщата. Когато усети накъде вървят нещата, той просто отказа да излиза, за да не освобождава терена. Стоеше затворен. Ако се засечехме по коридора, бързо хлътваше с ръмжене във вратата на стаята си. Но щом влезехме при Елизабет, все намираше начин да ни трови. Ту телефонът започваше да дрънчи, ту възникваха спешни проблеми, които налагаха тя да отиде при него.

Всяка връзка първоначално си има етап, когато влюбените обичат, също като нормалните хора, да ходят на кино. Или на разходка. Или просто да си бърборят. Но едва след като излеят насъбралата се тръпна лудост. Най-елементарното условие за това са стаята и леглото. А пуделът ни правеше постоянно сечено.

Опитах и варианта с общежитието. Нямаше проблем, в заявеното време стаята беше освободена.

Споменът за този ден не е от приятните.

Бях се постарал и бях пооправил бардака. Доколкото можех. Леглата с изпънати одеяла, дрехите подредени… Даже на масата до прозореца се мъдреше ваза с червени рози.

Посрещнах Бети на спирката. Разбирах, че идеята не й харесва и даже малко я притеснява. Бърборехме си уж непринудено, докато влязохме в стаята.

Срещу нас, в прозореца, блестеше следобедното слънце. Във въздуха плуваха ефирни, но добре видими прашинки. В този момент видях мизерията през нейните очи. Тя се обърна и през рамо, категорично каза: „Не! Тука — никога!“

Отидохме до близкото заведение. Пихме отначало кафе, а после — кафе с коняк. Мълчахме. По едно време тя постави ръка върху моята.

— Моля те, не ми се сърди! Разбирам, че си принуден да живееш така. И повярвай ми, от това не ми падаш в очите. Но втори път не ме кани там! Ще видим какво мога да направя с хлебарката. И той трябва да ходи на лекции. Все ще намираме някакви луфтове. Пък и нали знаеш, крадената любов е по-сладка.

Срещахме се още два-три пъти у тях. Но хлебарката-пудел все пак постигна своето. Усещахме, че губим желание да насилваме нещата. И леко охладняваме един към друг.

Един следобед позвъниха от портиерната. Телефонът не работеше и тръгнах към асансьора. От него излезе Нено.

— Долу те чака някакъв чичка.

— Познаваш ли го?

— Не. Но имам съмнение, че и ти не го познаваш. Изглеждаше ми леко притеснен. Абе, знаеш ли, че имам работна хипотеза кой може да бъде?

— Голям хипотезник си…

— Ние, физиците, често работим с хипотези. И обичаме да хипотезираме. Особено за чужда сметка.

Споделях с него как вървят нещата край мен. Макар че му ръмжах, то беше от лошотията на характера ми. Иначе наистина го чувствах приятел и го обичах.

Чакаше ме мъж около петдесетте. От пръв поглед личеше приликата му с Елизабет. Но в излъчването му нямаше нищо наежено, противно на получената информация. Това беше добре за начало.

— Здравейте. Можете да не се представяте. Досещам се кой сте. Предполагам и за какво идвате…

Засмя се. Ето от кого беше взела Бети сипкавия си смях.

— Дъщеря ми каза, че наблизо имало някакво заведение. Имате ли нещо против да отидем там да поговорим?

— Имам! В момента съм зле с парите. А точно сега нещо не ми се ще да бъда черпен.

Той ме огледа сдържано, внимателно. Ето от кого беше наследен и маниерът на кралицата.

— Виж, и аз съм бил студент. И съм тръгнал от твоята позиция. Днес имах тежък ден. Нека все пак ударим по коняк за моя сметка…

Заведението беше полупразно. Конякът, който се сервираше, беше хубав. Чукнахме се, пийнахме по глътка. От уредбата се носеха и

тръпнеха във въздуха соловите партии на бас китара. „Нощ в бял сатен“. Преди няколко дни тук си говорехме с Бети. Беше ни и тъжно, и хубаво. Любовната мелодия лепеше очите ни. Всъщност почти не говорехме, музиката заместваше думите. А сега, под звуците на тази мелодия, трябваше да търся общ език с баща й. Щеше ли да се получи? Гостенинът ми не бързаше да започне, но мълчанието не тежеше.

— Нали не се сърдиш, че заговорих на „ти“?

— Когато ми заговорят на „ти“, и аз сменям обръщението. Нищо страшно.

— Докато идвах насам, в главата ми се въртяха сума ти въпроси, които ми се иска да ви задам на вас, двамата. Би било добре да си отговорите поне на един — как виждате връзката си във времето, напред? — Искаше му се да повиши тон, но беше играч, държеше си нервите. Затова направи пауза и продължи спокойно: — Елизабет не е влюбчива. Но до седемнайсетата си година не беше се целувала с момче. Даже по едно време започнах да си мисля да няма някакъв проблем. Ние с майка й да сме пренатегнали пружината и да сме предизвикали травма, която се изявява впоследствие… Но после се появи Чавдар и нещата си дойдоха на мястото.

— А после се появих пък аз и всичко се обърна с главата надолу?!

Бащата на Бети ме погледна по неговия си начин, изпитателно, но без лош пламък в очите.

— Май така стана…

— И аз не мога да ти дам смислен отговор. Като се замисля за перспектива, не я откривам — прекалено много неща ни делят. И съвсем малко ни обещават нормално развитие. Ако Елизабет каже, преставаме да се виждаме. Ще я преболедувам. Сцени от моя страна няма да има.

Той отпи с наслада глътка коняк, порадва се на вкуса му и замислено продължи:

— Да, но и дъщеря ми се изрази по подобен начин. Ако ти се отдръпнеш, тя няма да…

— Нещо като огледален вариант на историята за двамата тарикати, които се срещнали по средата на тесен мост. Не мога да си спомня само, дали не ставаше въпрос за магарета?…

— Нещо такова се получава… — съгласи се пак той.

— Ама не е и точно така. Тя не обича да оставя инициативата в ръцете на друг. Или може би?… Тя е горда и това ще й даде възможност да се засегне?…

Отпи още глътка и се усмихна замислено.

— Тя е жена. Но от малка е възпитана, че няма да бъде жена-конфекция. А този подход си има рискове — ако се пречупи, лесно може да стане робиня — ама че го казах и аз… Плаша се да не стане нещо от този род… Криза при госпожица с неособено претенциозно самочувствие си има добрата страна — разтоварващо реване и светът изглежда изпран и свеж… При Елизабет усложнението е почти сигурно…

— Така е и при мъжете от втория сорт. С едно още по-съществено усложнение — те обикновено са научени, че не трябва да прибягват до сълзи. — Трябваше да успокоя добрия човек и затова добавих: — Пък и аз нямам рефлекси на робовладелец…

— Звучи егоистично, но не става въпрос за теб, а за нея. После, има и още един проблем…

— Чавдар не е проблем. Нали се изяснихме — проблемът съм аз. Ами да се прояви и той като мъж! В края на краищата, неговата позиция е по-добра от моята. Навремето що коне са били изпотепани по рицарски турнири?… Заради свещената и вечна хормонална идея — да се спечели сърцето на дамата. И други детайли от анатомията й заедно с функциите им… Сега за тази цел даже не ти трябва кон… Минава се с един обикновен тупаник. Ако се стигне и дотам…

— Прав си. Може би е по-добре да оставим нещата да си вървят по естествен път? Усещането за любовна трагедия се развива обикновено когато има силен натиск отвън. Ако не беше враждата между Монтеки и Капулети, надали би било толкова силно привличането между Ромео и Жулиета… — Погледна ме насмешливо: — Може ли да ти задам един недискретен въпрос?

Кимнах, без да го гледам в очите.

— Аз съм лекар, та мен този род проблеми не ме притесняват като изразяване…

— Защо го увърташ, щом не те притесняват? И мен не ме притесняват, ако става въпрос за хоризонталната гимнастика?

— Точно за нея става въпрос. Как е при вас?

— Ами… ту единият е отгоре, ту другият е отдолу. А за да сме с усещането за взаимна еманципация, сменяме позициите. Нали знаеш — еманципацията обикновено се прилага като социална терапия за вече нарушена хармония. А ние я прилагаме профилактично. Правим и разни други работи. Ама за тях няма да ти говоря. Ще щадя любящото ти бащино сърце…

Докато отговарях, бащата на Бети кимаше с разбиране. Без грам възмущение или подчертана добродетелност.

Изпихме по два коняка. Поговорихме си. За някои неща намерихме общи позиции. За други проумяхме, че никога не бихме се разбрали. Но когато се разделихме, ми беше симпатичен почти като приятел.

Определено имаше полза от тази среща. Пуделът вече нямаше право да джавка. Това го обезвери и той престана да си пази къщата. С Елизабет се виждахме без проблеми. Даже ни се случваше да не стигаме до леглото, а да ходим на кино, да се разхождаме. Или просто си говорехме.

Но наближаваше времето, когато Чавдар трябваше да се прибере от Москва.

А в това време се появи и Барбара.

VI.

Бях се успал, но когато пристигнах пред кабинета на катедрата по Средновековна история видях, че няма за какво да се притеснявам. Или по-точно, мога спокойно да се притеснявам само за изпита.

Четирима колеги чакаха пред вратата и трескаво, глупаво и безсмислено ровеха за кой ли път из учебниците. Отстрани, на пейката, беше седнала Наташа и четеше вестник. „Сателит“. Преди да я попитам може ли да надзърна в него, тя обяви:

— Внимание, колеги! Появява се известният столичен журналист, авторът на статията, потресла цялата интелектуална общност на историческото факултето, самият…

Промърморих й интимно:

— За какво плямпаш? — Но вече се досещах.

Наташа беше бивша медицинска сестра. Щастливо омъжена. Така си мислела първоначално. После й писнали и отмилели и мъж, и сестрински задължения. Зарязала всичко и записала история. С изпитите се оправяше безпроблемно, ала пак изживяваше криза. Терзаеше се, че отново е хванала в грешна посока. Но не си го изкарваше на другите. Напротив. Беше мила душа, макар и малко заядлива, което ни сродяваше. Поради участието си в някакъв самодеен театър обичаше да пародира роли на високопарни госпожици.

… Още когато чу първите й думи, сънливецът разбра, че статията му е излязла. Хлапето поддаде на суетната тръпка. Беше си виждало вече на няколко пъти името из вестници, но написаното в тях не можеше да мине за нещо особено. Просто му трябваха пари. Виж, да изгрее в „Сателит“, това беше вече друга марка бира…

Грабнах вестника от ръцете на Наташа и започнах да ровя из него. Тя ме посъветва майчински:

— Отвори на средните страници. Там си.

Премаля ми. Нещо почти като оная тръпка. Прав е австриецът със сецесионните мустаци Фройд. Всичко на този свят е вързано по

някакъв начин с либидото. И всяка силна реакция тръгва от това коренче.

Бяха включили целия илюстративен материал, който им бях дал и даже бяха добавили факсимиле от „Танцът на Мариам“[1]. То пък не беше точно на мястото си. Текстът, от първо поглеждане, изглеждаше така, както бях го написал. Плъзнах бърз поглед по редовете. Имаше един-два, леко пипнати от нечестивата редакторска ръка абзаци, но общо взето беше добре.

Как хубаво може да започне един ден…

Нещото, което леко ми разваляше пейзажа, беше киселата физиономия на Ганди — един от чакащите колеги. Беше се обзавел с този прякор не поради добро познаване на философията на известния индиец, а защото беше дребен и недохранен. Не обичах да се засичам с него. Където и да е. В първи курс влязохме заедно на един от изпитите. Беше обявил, че е прошнуровал от кора до кора трите книги-тухли за Рим, Гърция и древния Изток. И на висок глас, скромно беше обобщил, че е готов за отличната оценка, която неизбежно заслужава. Аз четох от доста по-синтетичен източник — учебника на професора, шеф на катедра. И не три месеца, а две седмици. Ганди отнесе тройката, а аз — отличен. Оттогава откровено ме мразеше. Особено след моята интерпретация на случилото се — че катърското трудолюбие е присъщо на нищите твари. Че и тройката е достоен резултат за един зубър, братовчед на катърите по майчина линия.

Съзнавах, че днешната статия е пирон в сърцето му. Но признавам, въобще не усещах в себе си свещената спазма на милосърдието.

След малко от дъното на коридора се зададе Денди попа. Можеше да се очаква… А аз бях избързал да се зарадвам, че денят бил започнал така хубаво… Мина покрай нас, поздрави ни подчертано академично със „Здравейте колеги!“ и хлътна в кабинета.

Боже, Боже, защо с едната ръка даваш, а с другата вземаш? Защо изпрати този твой хулител да ни мъчи душите? Вярно, че сме грешни — то кой ли студент не е?… Грешни, ама не чак толкова, че да заслужим това наказание…

След малко асистентът се показа от вратата:

— Трима колеги да заповядат!

Влизах на изпит пръв или последен. Нямаше за какво да се размотавам. Бутнах пред себе си Наташа. Тя се опита да се опъне, но аз й изръмжах в ухото:

— И да се ослушваш, и да се дърпаш — няма да цъфнат налъмите. Напред, пък каквото има да става, ще става…

Оказа се, че трети желаещ няма. След кратък дебат пред вратата все пак се намери още един умърлушен смелчага. Влезе Ганди и подчертано сервилно поздрави Денди попа. Асистентът му се усмихна окуражаващо и Ганди грейна.

Картината беше ясна. На всички им се искаше да дойде академикът. И се надяваха на някакво чудо. Или по-точно — не можеха да приемат нещастието си с подобаващо мъжество.

Меки души… Хуманитаристи! Май не беше чак толкова не прав този човеколюбив душегубец Нено. Тогава, първия път, когато се запознавахме и делеше студентите на породи… Всъщност всеки расизъм си има някаква рационална жилка. Иначе не би хващал корен.

Въпросите ми се случиха средна хубост. Във всеки случай не бях хлътнал в яма.

Седнах и започнах да нахвърлям върху листа това, което първо ми идва в главата. После щях да подреждам, оглаждам. След десетина минути се бях успокоил. Основните неща вече ми изплуваха. И тогава добрата душа Наташа си отвори устата. С класическа усмивка на импресионистична кокотка, тя попита Денди:

— Извинете, четохте ли статията на колегата? Много е интересна…

Денди я погледна поучудено.

— Каква статия? От кой колега?

Глупачето Наташа ме посочи:

— Ето, този колега. Много е хубава. В „Сателит“. — И му занесе вестника, отваряйки го на вътрешната страница.

Асистентът първо ме огледа. В погледа му определено липсваше симпатията, облъчила преди малко Ганди. По-вероятно си възпроизведе броя на черните точки, които бях натрупал при него. Зачете.

Продължавах да пиша, като от време на време поглеждах към стъклото на прозореца, в което се отразяваше съсредоточената физиономия на бившия семинарист.

След десетина минути внимателно обследване на статията той отмести вестника, загледа се в една точка пред себе си и замислено каза:

— Много е важно едно издание да ползва компетентни консултанти специалисти. Които да рецензират подадените материали. Иначе по страниците му се появяват какви ли не писаници… Жалко за „Сателит“… — завърши със състрадателната нотка на касапин, който безкрайно много съжалява телето, на което след малко ще отреже главата.

Наташа, благодаря! Кой те би през устата да се обаждаш?!…

Все пак се постарах да се направя, че не разбирам за какво се отнася състраданието му. И продължих да пиша и зачертавам в листата пред себе си. Но настроението ми падна с няколко градуса.

Защо ли не започва изпитът? Мина половин час от влизането ни, четиридесет минути, петдесет…

Академикът влезе с характерната си, бодра старческа походка. И той ни поздрави със: „Здравейте колеги!“, но в стаята стана по-светло.

Ето защо Денди не започна да изпитва! Академичното величие няма вяра на чирака и това е хубаво. Ако си събера ума, ще мога успешно да лавирам между двамата. Защото Попът няма да започне да размахва ръце, а вероятно ще опита с един, примерен удар, да ми отнесе главата. Сега е много важно академикът да види статията. Може би ще е по-добре да не я чете, но ще е хубаво да я види. Ако започне да чете, може да намери някаква фактологическа грешка. Макар че… едва ли? Асистентът сигурно ще се заяде за някоя интерпретация на фактите?…

Дядото придърпа стол с протрита тапицерия към бюрото, седна и започна да вади някакви папки от чантата си. Подкани, без да гледа към нас:

— И така колеги — кой? Хайде де…

Колкото от Денди попа лъхаше злоба, точно толкова спокойствие лъчеше от дядото. Сега трябваше да се оформи пауза, за да стигне академикът до вестника. Наташа започна да събира листовете пред себе си. Убодох я с поглед: „Трай още малко!“. В това време дядото я погледна с добри очи:

— Започваме ли, колежке?

Наташа му се усмихна свалящо:

— Още няколко минути и съм на линия. В това време можете да погледнете статията на колегата. Много е добра.

Усети се. Първия път не трябваше да я навира пред очите на Денди, но сега академикът трябваше да я види.

Денди промърмори под нос с внимателно дозирано, добродушно назидание:

— Писаници на студент, който не е използвал добре времето си. Вместо да чете и се подготвя за изпит, е тръгнал да сее дилетантщина.

Опитваше да ме впрегне. Да си изтърва нервите, да започна да се оправдавам и да обяснявам. Не беше познал! Мълчах и с огромен интерес разглеждах мухата върху стъклото на прозореца. Не можех да си позволя да поддам и да му отредя ролята на съдник.

Дядото се пресегна, взе вестника и намести очилата. По едно време почеса върха на носа си като селски пияница. Но четеше с интерес. Свърши, позамисли се малко и след това отново се загледа в написаното. Затвори вестника.

— Хайде, колежке, започваме ли?

„Дай някакъв знак бе, човек! Хареса ли ти? Много ли кусури му намери?!“ — ми идеше да му кажа. Но дядото помести вестника.

Изпита на Наташа изгледах като водевилна пиеса. Беше доста… тъничка. Ловко и артистично се плъзгаше по повърхността на фактите. Дядото го усещаше, подсмихваше се, но си мълчеше. Какво пък? С познания на такова ниво от нея ставаше добра гимназиална учителка. По средата на третия въпрос я погледна добродушно:

— Петица стига ли ни, а колежке?

Нали ви казах, че прякорът му беше Тео петака?

Наташа го погледна почти любовно:

— Щом така сте преценили… — И започна, без да бърза, да си събира нещата. Явно искаше да остане и да ми бъде второешелонна зашита. Добро човече. Само дано не направи пак някоя беля, вместо да ми помогне. Че и така става понякога…

Нямаше за какво да се ослушвам. Седнах от другата страна на масата. Дядото не обели зъб за статията.

— Слушаме Ви, колега.

Започнах по първия въпрос. Нарочно оставих малко капанче, подминавайки факт, на който задължително трябваше да се спра. И Денди попа клъвна. Усмихнат почти нежно, той се осведоми:

— И така, какво пропуснахме да кажем, а колега? Нещо основно, без което отговорът е добър по форма, но ужасно непълен.

Дядото ме погледна с умерен интерес — ще съумея ли да се отдумам?

Бях правил няколко пъти този трик. Ясен ми беше като психическа реакция на другата страна.

— Ако става въпрос за… — И доста детайлно навлязох във факта. А завърших с обобщението: — Не вярвах, че точно този акцент заслужава такова внимание. Но както прецените, вие сте екзаминаторите. Във вас е секирата на правосъдието… — Умишлено използвах високопарни думи. Доцентът обичаше да се изразява по този начин.

Академикът ме погледна развеселен и сподели с асистента си:

— Колегата май ни оценява като задружна касапска дружина? — И добави: — Момче, продължи по втория въпрос…

Денди повече не се обади. Не искаше да хаби патроните напразно. Чакаше ме на пусия за статията. Само че изпускаше момента. В това време оценката трябваше да бъде поставена.

Не, усети се, макар и не на място. Когато академикът посегна към книжката ми, Денди каза:

— Един момент, шефе. Колегата е използвал доста некоректно позицията си на представител на факултета с дилетантската си статия. Която определено ни злепоставя. Справедливо е този факт да бъде отразен в оценката му.

Дядото го погледна леко укорително. Както баща гледа глуповат, но любим син:

— Айде, айде, справило се е момчето. Като популяризация статията е направо добра. Добре е уцелена и разумната мярка на научната аргументация. Тя не тежи — материалът е смилаем за един интелигентен човек, който се интересува от история. Какво толкова искаш от него?

— За Халкокондил[2] направо не е прав. От къде на къде ще ми лансира тезата, че той бил твърдял, че византийската цивилизация след падането си под османска власт нямала шанс за оживяване. Вярно, че поради обективно стечение на обстоятелствата тя слиза от историческата сцена като основен фактор, но са били възможни и други, регенеративни варианти! Интерпретацията на колегата е

пантюркизъм и долен протурски национализъм. Ние обективисти ли сме или лукова глава?

Изпроси си го. Вече не биваше да мълча!

— Допускам, че някои от нас са обективисти. А други — лукова глава. Византийската империя е най-същностната цивилизация и в Европа, и в света столетия наред. Но тя изчерпва своите възможности на развитие. Именно затова, съвсем закономерно, бива пометена от младата, варварска цивилизация. Вярно е, че преди това, при Палеолозите, е съумяла да се изправи след нокдауна, който кръстоносците й нанасят. Но ударът на Мехмед Фетих[3] е вече…

— Нокаут! Кажи го с тази думичка, щом ползваш боксова терминология — лукаво предложи академикът.

Но асистентът не мислеше да се предава:

— Халкокондил, макар и византиец, обръща по-голямо внимание на развитието на османската държава. В писанията му не прозира никакъв патриотичен мотив. И е необективен, неточен по отношение на фактите. А Вие, колега, се опирате на него като на морален императив от последна инстанция…

— Досега грешникът бях аз, а сега вкарахте в кюпа и Халкокондилос.

— Халкокондил!

— В транскрипцията на собствения си език е Халкокондилос! Нормално е да не му преправяме името. Но не това е най-важното. Патриотичните подбуди почти сигурно предпоставят субективизъм в оценката. Халкокондилос вижда състоянието на нещата такива, каквито са. А не каквито биха искали да ги видят съвременните му патриоти византийци. Оперирате вече не с категории от историята, а от морала. Които не подпомагат анализа на процесите…

— В случая историята и философията…

На дядото започна да му поомръзва нашето преливане от пусто в празно. И ни каза „Чиба!“ Само че по друг начин. Възпитано.

— Моля Ви, колеги! Има още хора за изпитване!

И взе книжката ми. Знаех какво ще напише вътре, но в момента не можех да му се зарадвам. Какво се размотава още?

— В статията не сте споменали под черта справочен апарат и обработената литература. Ако тя беше чисто популяризаторска, това можеше да се приеме за нормално. Но Вие сте повдигнали летвата по-нагоре и това се брои вече за пропуск. Откъде…

— Ако имате още въпроси, може ли да се върна след малко и да Ви отговоря? Сега трябва да изтърча на бегом до писоара, че ще ми се пукне резервоара… — римувах го без да искам.

Академикът се разбърза:

— Защо не казваш, бе момче?! С тия неща шега не бива. Като навъртиш годинките и ти почнат цистититe, ще разбереш, че е трябвало да пикаеш като кучетата, до всеки стълб — чух последните му напътствени думи, изхвърчайки през вратата.

Каква радост е да усещаш как от теб изтича насъбраното напрежение… Стоях пред порцелановата ниша и философствах, че светът не е чак толкова лош.

По едно време до мен застана Денди попа. Достолепно започна да си сваля ципа на панталона. Мълчеше високомерно. Вероятно беше осъзнал истината, че освен пред Бога и доктора и в тоалетната всички сме равни. Но не искаше да приеме факта на изравняването. Все пак, преди да се закопчае, не издържа и изтърси през зъби:

— Келеш!

— Балък! — обясних му се в любов и аз.

— Имаш още един спецкурс при мен… — злорадо ме подсети той.

— Да, ама Господ и академикът са с мен…

— Леж на тая, пък ще видиш какво ще дочакаш…

— Всеки човек дочаква в края на краищата Божия съд и небесните селения. За това ли ми говориш? Бил си все пак в Божията дружина, макар и погрешка и би трябвало по-добре да ги разбираш тия неща…

Усети, че трябва да спре. Опипа внимателно панталона си, за да види дали е закопчал добре ципа. После си поправи очилата и с горд вид напусна заведението. Забрави да си измие ръчичките…

---

[1] „Танцът на Мариам“ — миниатюра от Томичковия псалтир (1360 г.), ГИМ — Москва. — Б.а. ↑

[2] Лаоник Халкокондилос (? — ок. 1490 г.) — византийски историограф. — Б.а. ↑

[3] Мехмед II Фетих (1430–1481 г.) — османски владетел, организирал успешно превземането на Константинопол през 1453 г. — Б.а. ↑

VII.

Към единадесет бях вече на летището. Но колкото повече го наближавах, толкова по-ясно разбирах, че няма закъде да бързам. Фронтът от запад нахлуваше бесен, бодър и неукротен. Вятърът блъскаше дървета, треви и огради. Шареният ръкав на хангара се мяташе като пощурял. За скокове и дума не можеше да става.

Когато слязох от автобуса усетих, че се наежвам от студ. На бегом се вмъкнах в парашутната зала. Тук беше нещо различно. Живееше се.

В единия край, седнали върху сандъците от наскоро докарани парашути, четирима играеха на карти. Две двойки върху масите съсредоточено правеха мозъчна гимнастика пред дъските на шах. Останалите, разпилени по групи, си бърбореха.

Потърсих с поглед Барбара, но нея я нямаше. Другите поляци бяха там, а нея я нямаше. Анджей ми махна с ръка. От мъжете, определено, той ми беше най-симпатичният. Но не се оправяше даже на минимално ниво с руския. И така си бяхме взаимно симпатични, но неразбиращи се.

На едната от масите се провеждаше международна среща по шах. Играеха Любо и Мирослав. Сигурно е интересно при тях? Любо разбираше играта, а полякът беше много амбициозен. В шаха и въобще. Ако нямах прилично селско домашно възпитание, бих употребил вместо амбициозен една друга дума — фукня.

Мирослав доста старателно беше разпространил сред свои и чужди една романтична версия. Че произхожда по права линия от рода на адютант на Наполеон. Още от времето, когато Полша е била окупирана от французите. В тази история се вплиташе и името на чаровната графиня Валевска, която омаяла Наполеон. От завоевател, благодарение на стандартна биологична операция, той се превърнал в продължител на полската националната традиция. По възможно най-естествения начин — като баща на съвместно реализирано бебе.

Преди няколко дни, когато започна да ми разказва легендата си, попитах Мирослав това детенце ли е било митичният му праотец. Мирослав потвърди, че нещата стояли горе-долу така. Но от това потвърждение възникваше следващият въпрос: това детенце ли е станало секретар на баща си, великия Наполеон? Защото според първоначалната версия ставаше въпрос за секретар на Величието. Мирослав махна безнадеждно с ръка. И каза, че ако искам да го разбера, трябва да говорим на френски. Руският му бил слаб.

— Est-ce que tu peux arriver a faire la francaise terminologie officielle e de parente?[1] — попитах го уточняващо.

След като помълча, явно опитвайки се да вникне във въпроса ми, той неуверено попита:

— Quelle terminologie?[2]

— Et tu peux expliquer qui est le fils de qui et qui est le secretaire de qui?[3]

Последва ново махване с ръка. Явно, положението му с френския беше като с руския. Повече не проявих любопитство. Понякога родовите легенди от миналото дават надежда за бъдещето. И то не само за отделни хора, но и за цели нации. Да сте чували някой народ да се самоопределя по някакъв друг начин, освен като „Велик“? И при хората, и при народите, комплекси се избиват с минали възпоминания…

След две минути гледане ми стана ясно, че Любо не беше оставил никакви възможности даже за търсене на реми. Правнукът на Наполеон губеше.

В това време в залата влезе Барбара.

Сега си мисля, че разменените в този момент погледи ме накараха да разбера очевидна истина. Бях хлътнал. И то така, както не бях хлътвал до този момент! И както не съм хлътвал никога повече, по нито една жена…

Нормално е все някога да си намериш майстора…

Няма да ви говоря за огнена, изпепеляваща или още някаква си измислена страст. Въобще няма да говоря за страст. Думичката ми мирише на конска пот.

За секунди потънах в тези очи. Усещането беше по-скоро близо до навлизането в бистра, естествено синееща вода, която ласкаво те обхваща отвсякъде.

А иначе, погледнато отстрани, просто отидох и й подадох ръка. После я изведох навън. Вятърът ни блъсна като огромен шамар. Между залата и оградата беше по-заветно. Влязохме в еднометровата междина. Пъхнах ръце в пуловера й, привлякох я към себе си и потърках с изпръхнали устни нежната кожа на врата й. Тя се засмя и също напъха ръце в моя пуловер. Докато проверявах дали всичко си е на мястото под раменете й, казах първите думи, откакто се видяхме:

— Здравей! Как си?…

— Бих искала по-често да съм както сега…

Доколкото си спомням, май повече не говорихме.

След малко покрай нас, зад ъгъла, мина някой, който за момент забави стъпки, изкашля се деликатно и влезе в залата. Юлия. Първият човек, който се захвана да ме учи сериозно на парашутизъм. Не ми се искаше да прекъсвам това, с което се занимавах в момента, но нямаше как. Юлия имаше да ми каже нещо.

Бях вдигнал малко температурата. Измъкнах се на вятъра, за да ме поохлади. В този момент видях на двайсетина метра кола, опасана от служебен надпис „Национална телевизия“. Вероятно беше пристигнала преди минута.

Почуках на вратата на инструкторската стая и влязох. На единия от столовете седеше Юлия и преглеждаше някакъв списък. До съседното бюро, кръстосал крак върху крак, пушеше непознат мъж с модна прическа.

— Здравей — подадох ръка на Юлия. И попитах с възможно най-незаинтересован вид: — Нямаше ли забрана за пушене в тази стая?

— А ти няма ли да се отучиш да се заяждаш ей така, по навик? — изръмжа ми тя. — Сядай. Имаме да обсъдим един въпрос, на който предварително знам какъв отговор ще ми дадеш. Но ми се иска все пак да помислиш, преди да кажеш „Да“.

— Ами задай ми го така, че да ме поставиш в раздвоение — предложих сговорчиво аз.

Обичах Юлия. В ония години тя значеше много за мен. И макар че имаше циклични моменти охладняване, тя си остана в живота ми много основен човек. Словесните еквилибристики бяха само външната страна на отношенията ни. Доста често тя ми ръмжеше. Имаше моменти, в които влизаха в обръщение изрази от рода: „Ти да мълчиш!“, „Ще изхвърчиш по допирателната, ако не си затвориш

устата и кажеш още една дума!“. И още сума ти нежности, които се сипеха върху главата ми. Но аз знаех и друго. Че тя даже не се надява, че ще успее да ми затвори устата. И че няма да ме изгони.

— Искаш ли да направиш един скок днес?

— А-а, това светите инструкции не го позволяват! — целият преливах от добродетелност и смирение. Но мисълта да се пробвам на това проклето време ме разтресе. Чувството беше смесено: хем страх, хем…

— Ти не ме учи на инструкции! — скастри ме Юлия. Но веднага смени тона: — Сам разбираш, че на този вятър трябва да си отваряш очите не на четири, а на четиридесет и четири. Какво ще правиш — твоя си работа, но трябва да уцелиш площадката за приземяване! И да се молиш да не ти се налага да отваряш запасен, защото тогава и Господ няма да може да ти помогне. Ще ти събираме кокалите по цялата поляна…

— Ти и Господ се отнасяте по един начин с мен. Биете ме зад ушите, ама ме пазите — подсетих я аз. — И понеже често ти създавам ядове, съм ти нещо като слабост.

— Ама наистина си няма мярка на устата — погледна извинително към непознатия Юлия.

Пушачът от телевизията повдигна рамене и каза неопределено:

— Вие си знаете… — Тарикатът явно разбираше, че за да си свърши работата, вкарваше хора в нарушение на някакви правила. Но искаше да си свърши работата!

— Няма ли да ме попиташ защо ти предлагам да скочиш? — погледна пак към мен Юлия.

— Защото съм добър и ти знаеш, че ще се оправя, каквото и да стане. А скокът просто трябва да бъде направен. И заснет. Така ли е?

— Добър си — промърмори Юлия. — Остава да кажеш, че си и скромен!

— Скромността краси посредствените. Тия, които или нищо не могат да правят, или не могат да се накарат да правят даже това, което могат да правят… — поясних аз.

— За Нова година се заснема детски филм — спокойно, сякаш въобще не сме си разменяли реплики, обясни Юлия. — По сценарий дядо Мраз трябва да скочи с парашут. Хората много бързат и днес трябва да бъде заснет епизодът.

— Знаеш ли какви радости могат да ти се случат, ако вождовете от отдела разберат при какви условия е извършен скокът? А те със сигурност ще разберат. В аероклуба е пълно с твои колеги, които за едното потупване по рамото от шефска ръка са готови не само информация да дадат. А и магарето под опашката да целунат.

— Млък! Никакви радости няма да ми се случат! Отгоре дадоха благослов да съдействаме на мероприятието, като си отваряме очите на четиридесет и четири.

— Аз пък си помислих, че този норматив се е родил в твоята глава.

— Началниците мислят винаги по-мъдро от подчинените си — обобщи Юлия. — Посмей да го отречеш! А аз съм ти началник. Бягай да си прескатаеш парашута.

Парашутът въобще не се нуждаеше от прескатаване, но нямаше мърдане. Пред особено отговорни скокове трябваше да бъде прескатан и то по-така… Никой не можеше да обясни с точна дума или фраза съдържанието на това „по-така!“ На кого би му минало през ума да скатава парашута си тъй, че да не се отвори?! Но имаше и случаи „по-така…“

Това беше сакрален лаф от лексикона на боговете началници…

Докато избутвахме двуплощника от хангара, вятърът така го подпря, че за малко да го обърне. Но бяхме взели мерки — двама почти висяха на поветреното крило. При излитането машината отлепи на метри от началото на пистата.

В пътническата кабина се бяха качили освен оператора още двама от телевизията и двама от нашите. Привързахме оператора с колан до вратата и го оставихме да се занимава с камерата си.

Стоях до един от илюминаторите и гледах към бързо отдалечаващата се повърхност на земята. Бяхме затънали в сивия, размесен с леки облачни валма въздух. Излишно е да казвам, че тази универсална сивотия не се отразяваше добре на настроението ми. Но се стремях това да не ми личи. Дядо Мраз трябва да бъде олицетворение на весел безгрижник.

Червеният костюм ме правеше тромав и дебел. Вместо каска ми бяха поставили шапка с пискюл, завързана със здрав, опънат под челюстите ластик. Знаех, че при отделянето брадата ми ще хвръкне, но не успях да убедя в това тия от телевизията. Гримьорът ме погледна с

чувство на превъзходство и разказа два епизода, които недвусмислено илюстрираха, че е жесток професионалист. И както каже, така става…

На осемстотин метра отворих вратата. Огледах се. Насреща, мътни и студени, прозираха мъхнатите като гъсеници склонове на Витоша. Някъде над нея бледо жълтееше анемичният слънчев диск.

Когато минахме над пясъчния кръг, пуснах хартиена лента с тежест — прострелка, която трябваше да ме ориентира за относа на вятъра. След две-три минути тя падна върху първите къщи на града. Очакваше се. Наистина трябваше да си отварям очите на четиридесет и четири. Понякога даже началниците могат да бъдат прави…

Трябваше да скоча над определена, подсказана ми от хронометъра и прострелката точка. Далеч, много далеч от летището. За да ме докара вятърът обратно. И през време на снижението да маневрирам по една въображаема, често пъти интуитивно напипвана линия, която да ме доведе до спасителната пясъчна площадка.

Изнервяща работа…

При отделянето от самолета брадата се отлепи и изфуча някъде над мен. Но шапката се задържа на главата ми. Изчаках няколко секунди и дръпнах ръчката. Куполът се напълни нормално. За сериозните неща старците се разбираха — Дядо Боже помагаше на Дядо Мраз.

Силният вятър тресеше купола. Налагаше се ту да се обръщам срещу посоката на движение, ту да подпирам странично, ту да тръгвам по посока на центъра. Усещах, че се справям добре, но резултатът щеше да стане ясен чак при приземяването.

Когато на петдесетина метра над повърхността пуснах парашута по посока на вятъра, земята бързо побягна срещу мен. Секунда и половина грешка в разчета означаваше да се блъсна в коравата поляна. Точно според черното пророчество-предупреждение на Юлия за разпилените кокали. Макар че това беше казано образно. Външно щях да си остана цял, но добре натрошен…

Уцелих центъра на кръга и забих крака в пясъка. В следващия момент вятърът дръпна купола така рязко, че се намерих по корем в края на площадката. Но преди куполът да ме повлече, няколко души го затиснаха.

Уф! Чак сега усетих, че преглъщам на сухо…

… Хлапето изпита порочното чувство на гордост, че може да отиде ей така, небрежно, до тази, която го беше учила на занаята и да подхвърли:

— Нямаше начин да не се оправя!

Тя, разбира се, щеше да го погледне присмехулно и да попита уточняващо:

— Може ли да добавяме вече към името ти и титлите Великият и Скромният?

Ако хлапето кимнеше в знак на съгласие, щяха да последват поне два ехидни въпроса. Примерно:

— Не се ли натрупа много величествена скромност на едно място? А и преди час и половина кой развиваше теорията за непотребността на скромността?!

… Не познах. Диалогът въобще не се проведе. Юлия ме прегърна и определи състоянието ми с две много точни думички:

— Бахар и шубе, а?!…

Прегръдката й ми беше наистина приятна. Но не можех да си изляза из кожата. Затова все пак добавих:

— И професионализъм!

Надута дума. Но точна за случая.

Нямаше какво да правим повече на летището. Автобусът ни подкара обратно към града.

Бях обещал на Барбара да я заведа до катедралата. В тоя ден храмът, огромен и неподатлив на времето, привличаше с уюта си.

Обичах „Александър Невски“. Понякога идвах привечер тук. Обикновено заставах пред най-лявата икона на левия кораб. От нея ме гледаше възрастен мъж. Умен, сериозен. Затруднявам се да продължа с определенията. Добър? Да! Но не добряк. Добротата при него беше философия — така трябва да се отнасяш към човека, дошъл при теб, за да потърси съпричастността ти. Стоях пред него като пред баща.

Бях поровил където трябва и научих и името на художника. Мърквичка. Но и без авторитета на името, човек веднага схваща, че зад опитната ръка стои великолепен, разностранен ум. Пред мен стоеше един убедително изграден образ.

Свети Методий. Единият от двамата братя, поставили основите на славянската култура. Живял наистина на земята. Не го възприемах абстрактно като светец. А като по-възрастен, на когото можеш да се довериш. Художникът го беше приближил до хората. А аз го бях приел и му вярвах.

Вървяхме с Барбара в сумрака, но тъмнината не ни притискаше. Поради неприветливостта на деня даже светлината, която проникваше през многобройните прозорци и витражи, изглеждаше някак уморена. Но времето не се отразяваше на настроението ни. Между нас постепенно се изграждаше някакъв съвместен свят. Усещах го.

— Непривично ми е — каза тихо тя. — Къде са пейките?

— Изнесли са ги за боядисване. — И понеже ме погледна поучудено, добавих: — В католическия вариант Бог е по-суров и дистанциран към хората. Но пък ги допуска да сядат в храма му. При нас е обратното. Ние търсим близост, на моменти даже фамилиарничим досадно с него. Затова той е взел мерки. Държи ни прави, поне в храма.

Движехме се бавно, разглеждайки фреските с библейските сцени. Умишлено я насочвах към своя ъгъл. Исках да видя дали ще реагира на погледа на моя светец. Отначало тя го подмина, но после очите му все пак я спряха. Загледа се в тях. Погледна към мен и се усмихна. Да, между нас нещо се изграждаше.

Имах някакъв опит в отношенията си с жените. Сега постепенно започвах да разбирам дълбоката и уплътнена същност на любовта. Дума, която употребявах обикновено с ирония.

В преддверието, пазейки се от течението на външната врата, ни дебнеше Раб Пепо. Тарикат със смирено-лукаво изражение на уличен джебчия. Понякога той привързваше единия си крак в панталон с широк крачол и се появяваше в ролята на отчаян, сакат човек. В други дегизировки беше сляп или глух. Понякога — сляп и глух едновременно. Боклук, ама усетлив. Умееше да свири на тънката струнка на човешкото състрадание. Трябваше да се взреш по-надълбоко в тия очи, за да видиш ехидното, насмешливо презрение, което се спотаяваше в дъното им. Може би затова той криеше изражението си и обикновено гледаше смирено в пода.

Раб Пепо ми смигна съзаклятнически и подхвърли:

— Сваляме вносни гаджета, а?

— Защо се изразяваш в множествено число? Със свалка се занимавам само аз. Ти просто зяпаш и завиждаш…

Раб Пепо въобще не се обиди. Той вероятно въобще не познаваше чувството на истинска обида. Но за сметка на това в арсенала на тарикатлъците му сигурно се съхраняваха поне десетина нюанса на засегнатото християнско сърце. Чувствително сърце на човек с мисия — да отваря очите на грешниците и да ги кара да се чувстват виновни. А после да им посочва един лек вариант за отръскване от греховете — като пускат по някоя пара на тия, които клечат пред храма.

При първото ни запознанство той се беше въплътил в ролята на сакат, сляп и ням. Набута в ръцете ми бележка, в която цитираше Буаст: „Милосърдието е ключът към сърцето“ И красноречиво ме подпря със смрадливата си шапка. Имах съмнение, че тази шапка на младини е била бомбе. Наведох се към ухото му и пошепнах:

— Мисли освен за сърцето ми и за черния си дроб! Паричките, за които се пазариш, могат да го увредят. Особено, ако ги дадеш за пиене!

Наведе се към мен и тихо сподели:

— Болен черен дроб е нещо наистина лошо. Но пък да го разболяваш е едно от най-приятните неща. — И допълни: — Прости Боже мене, грешния…

Универсалитетът на Бога го вкарва и в нелепи ситуации. Всеки тарикат, който е усвоил определен набор от думи, фрази и жестове, може да си проси от името Божие пари. Които да прахосва и за неугодни Богу неща. Все пак Раб Пепо не беше от големите грешници. Пиенето е един от пороците, но не най-тежкият.

След като излязохме, вятърът отново ни заблъска. Най-близо беше кафето на университета. Но ако отидехме там, рискувахме да станем обект на маймунско любопитство на мои познати. Чудо голямо… В кафето имаше три двойни маси. Дано поне едната от тях бъде свободна.

Две от масите бяха свободни. Отидох, взех кафе и когато поставях чашите върху плота, видях, че ръцете на Барбара са зачервени от студа. Дадох й възможност да поеме няколко глътки от кафявата течност и взех дланите й в своите. Ако направех това

срамежливо под масата, се получаваше глупаво. Гледахме се и мълчахме.

Не знам как съм изглеждал в тези минути. Беше ми хубаво, навлизах в света на тези очи със съвсем малки златисти звездички в тях. И ми беше приятно, че съм ги накарал да греят по този неповторим начин. В ума ми се мяркаше някакво недооформено сравнение — може би с фенерджията, познатия на Малкия принц. Само че той разпалваше уличните фенери на една малка планета. А аз — топлещата душата светлина на две очи. Спомням си, че тогава за пръв път се замислих, каква би била Барбара след… трийсетина години например. Вероятно напълняла? Вероятно — пообеляла, ако не се боядисва? Жените взимат мерки и крият, каквото могат. Е, след трийсетина години и аз няма да съм първа хубост… Сигурно ще съм с просветнало чело? Може би — с кубе, лъскаво, с цвят на морков? Ама че съм сбъркан… Какво значение има какви ще сме след години? Важен е днешният ден! Постепенните промени не притесняват човека. Сривовете на душата идват с резките изменения.

По едно време се появи Нено. Ухили се приятелски още отдалеч, взе си стол от съседната маса и безцеремонно се натресе при нас.

— Гугукате ли си? Аз съм Нено… — и подаде ръка.

Барбара ме погледна въпросително — няма ли да пусна дланта й? Опита се да я измъкне, но аз я задържах.

— Абе, ти си голям ревнивец! Пусни ръката на момичето поне да се запознае с мен…

— Няма пък! Някой да те е викал?

Неговото появяване не ми беше неприятно. Това беше игра. Разтворих длани, хванах китката на Барбара, подадох я за здрависването и я издърпах.

— Какво намираш в този… турчин? Омотал те е като октопод!…

Въпреки близостта на езиците Барбара вероятно разбра само последната дума. И попита:

— Цо?

— Какво ме пита? — осведоми се Нено.

— Казва ти просто „Какво?“. Говори с нея по руски.

— Знам, че поляците не обичат руския…

— Не става въпрос за обич или омраза, а за език. Който се ползва и от добрите, и от лошите. Отказват да го ползват само глупавите…

Барбара хареса Нено още от първия момент. Разприказвахме се тримата. Бърборехме си някакви остроумни глупотевини и се радвахме на сладостта на празните думи. Обичах приятеля си, обичах Барбара и се греех на най-приятната естествена топлина, след тази на слънцето.

По някое време разбрахме, че в Мензата има за вечеря шницели и пъргаво се изнесохме към студентския стол. Контрольорът пред вратата се опита да спре Барбара за карта, но аз му изръмжах в ухото:

— Колега, това хубаво дете гладно ли да го държим?

— Защо, ще се разплаче ли?

— Не става въпрос за плач, а за радост от живота.

— Май не е българка?

— Хич даже не е — и се намъкнахме в огромната, поела десетилетните миризми на ястия зала.

Хапнахме шницели и пак се смяхме. На какво? На тия години човек се смее на всичко. Стига да не го е хванала някаква блокировка на самочувствието…

А после цяла вечер се разхождахме с Барбара. Вятърът малко попритихна. Но все още можеше да служи като претекст да се забутваме някъде на скрито и на завет. С всяко притаяване все по-настойчиво я притисках, докато започнах да осъзнавам, че правя глупост. Влудявах и нея, и себе си. А нямаше къде да я заведа. Колко е важно да имаш свое място, където да си бъдеш само ти. Или където да можеш да заведеш един човек, с който да изживееш тази толкова приятна лудост.

Отидохме до хотела на групата им. Двете момичета бяха настанени в една стая. Барбара влезе да провери дали Марта не отсъства. Случайно. Но след минути излезе с неутешителни думи:

— Легнала си е. И май пак плаче…

Тия ситни бръчици около очите… Така добре видими… По това време можеше да бъде извън леглото, с някого. Или в леглото, но с някого! А не само да лежи и да реве.

Съзнавах, че просто съм кисел и затова ръмжа срещу Марта. Всеки човек има право да преминава през живота си както иска. Или да го пропилява, пак както си иска. И да си образува бръчици около очите.

Не се шегувам! Сериозно — точно така е!

Денят отдавна се беше изнизал. Усещах, че съм изморен и ми се спи. Така ми се спи, че…

Целунахме се с Барбара. Някак отработено, внимателно като съпрузи и аз забързах към спирката. Имаше опасност да изтърва последния автобус към студентските общежития. Седнах, а по пътя, разбира се, заспах. Често го правех, но обикновено ми сработваше някакъв вътрешен часовник и се будех една или две спирки преди моята. Сега се събудих от потупване по рамото:

— Хайде, приятел, автобусът не е хотел…

Шофьорът бързаше да се прибере в гаража. Все пак излезе човек и ми позволи да съкратя част от обратния път, тъй като бях подминал моя блок с две спирки. Следващият проблем беше, че входът на общежитието беше вече заключен. По правилник това се правеше в полунощ. Ако портиерката беше от свестните, обикновено отваряше на умолителните почуквания на закъснелите. Но тази вечер беше дежурна Анастасия.

По това време беше получила разпространение модна легенда. За оживялата по чудо дъщеря на последния руски император Николай II. Нашата портиерка, типична овца по манталитет, бивша библиотекарка по професия, си беше харесала ролята на императорска щерка. Започна да я отстоява с дълги, безсмислени разкази, в които нищо не се връзваше — нито години, нито прилика, нито каквато и да е историческа достоверност на разказваното. Докато е киснела в библиотеката, да беше попрочела нещо, та да знае поне как да лъже малко от малко по-сносно… И понеже всички й се подиграваха — кой явно и открито, кой с насмешливи подпитвания, тя се беше изнервила. Едно от последствията от тази нервност беше категорично демонстрираното нежелание да отваря вратата след полунощ.

Нищо де, това беше решим проблем. Коридорите на етажите завършваха с врата към тераса. Архитектът, вероятно бивш хаймана като студент, беше оставил чрез конструкцията на сградата и спасителен вариант. Двете стени около етажните тераси бяха направени с модерни отвори, по които не беше проблем да се изкачиш до който искаш етаж. Но трябваше някой да ти отвори вратата към терасата, заключвана отвътре с райбер. Хвърлих предпазливо камъче по стъклото на моя позната на втория етаж. Нищо. Но прозорецът на

третия реагира веднага. Клара се взря в тъмното и щом чу гласа ми, делово нареди:

— Качвай се, ей сега ще ти отворя.

Преди няколко месеца се случи една история, която ни сближи. Прибирахме се с един колега пак по среднощно време, подготвени, че трябва да се занимаваме с приложен алпинизъм. Още докато наближавахме южната страна на сградата, чухме приглушени, накъсани думи. Две момичета се бяха възнесли до третия етаж, но явно не смееха да се превъртят около дебелия ъгъл на стената. Кавалерите им отдолу сипеха ценни, но безсмислени указания. Момичетата искаха помощ горе, а ония им даваха акъл отдолу. Досещате ли се как е възникнала институцията на съветниците? Това са били умни, но податливи на страха хора…

Отначало мислехме да постоим и да погледаме театър, но усетихме, че двете патета са вече здравата уплашени. Изпълзяхме набързо със Селим, той се прехвърли на терасата, а аз подсигурявах закъсалите грации. За да бъде по-безопасно превъртането около дебелия ръб, ги подпирах доста плътно. В друг случай това можеше да се приеме като обикновено натискане, но тогава на никоя от тях не й мина през ум да ми прави бележка. Напротив, изглеждаха наистина доволни, когато стъпиха на твърдо.

Откъм земята последва нова серия указания, която Клара пресече доста безцеремонно:

— Отсега нататък, когато се срещнем на улицата, гледай да си на отсрещния тротоар!

И ми стана нощен дух спасител. По което и време да хвърлех камъчето, прозорецът се отваряше. Обикновено се отбивах в стаята й, а тя ме черпеше с чай. Понякога чаят беше с коняк или друго питие за благородници. Докато Клара се занимаваше с чая и уж си говорехме, заспах. Напреко на леглото й. В просъница почувствах грижливи ръце, които ми помогнаха да легна по дължина, удобно и ме завиха с одеяло. Не бях в състояние да отлепя клепачи. Затъвах в съня.

Към три сутринта се разбудих. На съседното единично легло плътно притиснати една към друга, спяха Клара и Мая. Целунах Клара:

— Благодаря! Ако искаш, премести се на твоето място да си доспиш…

Мая се усмихна в полусън:

— Искам и аз…

— Какво искаш?

— Поне целувка… Но така, както съм се затоплила, нямам нищо против и за още нещо…

— Дали да не си легна между двете? — попитах за всеки случай.

Клара приключи нежния разговор с категорична препоръка:

— Бъди разумен и изчезни! Няма да успееш да издържиш на две млади стръвници!

Станах неохотно от топлото легло, а Клара бързо се напъха под завивката. Засмя се доволна, а после ме погледна въпросително:

— Няма ли да изчезнеш все пак?

— Разбудих се. Искаш ли да ти разправя една гробищарска история?

— Защо пък гробищарска?

— Ами, такава я преживях?

— Добре, разправяй, ама да е по възможност по-бодлива. Така, както си лежа обубена, ми се слуша нещо, от което да ми настръхне козината.

— Тя, случката си е точно такава.

Под цепнатината на вратата проникваше ивица слаба светлина. Толкова слаба, че подчертаваше още повече тъмнината на стаята. През стената се чуваше нечие юнашко похъркване. От горните стаи, едва-едва пропълзяваше някаква госпъл мелодия.

— Бях ходил до един приятел в Орландовци. Най-забележително нещо на този квартал, както знаете, са огромните гробища. Не, сега не ги наричат гробища, а траурен парк. Край така наречения парк повечето къщета са малки, строени набързо и нескопосано. Приятелят живее някъде около този особен парк. Когато тръгна към него, обикновено ме посреща на последната спирка на трамвая, защото се объркам в лабиринта от домове, дворове и огради. През оная вечер се заиграхме на табла. Срещата оспорвана, часове текат и изтичат. Когато погледнах часовника, видях, че ми остават минути до последния трамвай. За мой късмет, спирката бе на около двеста метра. Изхвърчах набързо, почти безпогрешно уцелих обратния път, но като доближих, видях спирката пуста. Погледнах си часовника, трамвая трябва да дойде по разписание след две минути. Ама тая ометена от хора

спирка… Взеха да ме газят разни съмнения, че ватманът се е разбързал, дошъл е по-рано и вече е отпрашил. Като капак, небето покрито с облаци, няма една звездичка.

Мрачно, неуютно… Подухва едва доловим, но режещ вятър. На двайсетина метра проскърцва жалостиво улична лампа, под която светлината е като от кибритена клечка. Тъмно и самотно. Имах усещането, че се намирам някъде зад края на света. И за да подсили това чувство за самота, от тъмнината, на пресекулки изплуваше безнадежден лай на куче. Докато се повъртах, по улицата се зададе някакъв мъж. Попитах го дали знае нещо по въпроса, а той махна с ръка: „Нямаш късмет момче. Трамваят вече пътува към центъра“. Засмя се. Смехът му беше спокоен, хубав. Без да искам, се засмях и аз. А иначе, картината се заформяше доста неприятна! Можех да се върна при приятеля, но къщичката бе малка, модел курник. Трябваше да спя на миндерчето в коридора към стаята на баба му. Е, имах пари за такси, но откъде такъв разкош в забутания квартал.

Чичото запали цигара, предложи и на мен. Поослушах се, но протегнах ръка към кутията. Вече нямаше закъде да бързам. Беше доста тъмно, почти като тук сега, но мъжът се държеше спокойно. Заговорихме се, казах му, че уча, той съчувствено отбеляза, че щом уча, значи не ми достигат парите. Елементарно, Уотсън! Позамисли се и предложи: „А искаш ли да заработиш малко? И то — още сега.“ Казах му, че нямам нищо против, стига да не ме върже с някоя яко криминална история. Човекът се позасмя, смехът му не издаваше никаква нервност. „Абе, има криминален елемент, ама лек. А парите ще са повече от месечната ти стипендия. Но, нали разбираш, трябва да си държиш устата затворена по въпроса.“

Признавам си, не ми беше спокойно, но от друга страна маймунското любопитство…

Тръгнахме по успаните нощни улици. Вървяхме десетина минути. Влязохме в дворчето на малка къща. Човекът, без да пали лампа, влезе в някаква приземна врата. Подаде ми отвътре кирка и лопата. Потупа ме приятелски по рамото, заставайки зад мен: „Айде приятел, тоя път ти водиш.“ „Виж какво мой човек, размислих. Ще си държа устата затворена, но съм до тук. Изчезвам! Чао!“ От тъмнината избликна познатия добродушен смях: „Тая с чаото ще я реша аз. Кога да стане! А сега тръгвай пред мен, че нямаме време. Нали се досещаш

какво държа в ръка? Нещото е заредено. И няма да се обръщаш. Ако решиш да побегнеш, съжалявам, няма да има три пъти «Стой!» Натискам веднага спусъка“.

Бях се подлъгал от добродушния смях. Ясно беше, че говори съвсем сериозно и въобще не се раздвоява. Беше глупаво да опитвам да дезертирам. Съобразих, че е тъмно, но докато взема петте метра аванс, поне един куршум ще влезе под кожата ми. От друга страна, ми просветна, че почти няма опасност да ме пречука. Просто нямаше интерес. Пък утре на светло, ще размишлявам на спокойствие как да изляза от накиснатото положение…

Отново тръгнахме по тъмните улици. Вървеше след мен. Обаждаше се с кратки реплики: „Наляво“, „Надясно“. Стъпваше тихо като рис. Чувах шумът от собствените си стъпки. Но от неговите — не. Стигнахме до оградата на гробищата. Повървяхме край нея. На едно място имаше отвор в мрежата. Тогава ми мина през ума, че след като вляза пръв, мога да побягна, докато той се провира. Но беше наистина много тъмно. Той познаваше терена, а аз не. Лесно щеше да ме настигне. За случая важеше постановката: ако не можеш да направиш нещо както трябва, по-добре не прави нищо. Като капак, взе, че заваля. Отказах се.

… В стаята беше тихо. Чуваше се само равномерното дишане на третата съквартирантка. Даже и хъркащия беше позамълчал. Попитах Клара:

— Слушаш ли ме, или си говоря сам?

— Продължавай, интересно ми е.

— Наежва ли ти се вече козината?

— Наежва се, ама няма да ти дам да я пипнеш. Продължавай де…

— Така, по системата „наляво-надясно“, стигнахме до един, прясно зарит гроб. Беше професионалист, човекът. Много смислено ми нареди как да подредя отстрани венците, дървения кръст, цветята. И по неговия си начин, добряшки, заповяда: „Хайде лови лопатата. Започваш със спорта, дисциплина два кубика и половина. Пръста ще трупаш ето тук и тук“.

Копаех и изгребвах пръста без да бързам, но и без да се бавя. Селянин съм и знам, че това темпо е най-доброто. Почти се успокоих. Даже започнах да размишлявам в аванс. Да се обаждам ли утре на

униформените, или просто да си затрая? Ако се обадя, не се знае как ще ме включат в схемата, дали ще ми се размине. Или ще търкаме по съседски наровете в панделата заедно с моя тазвечерен благодетел. Е, ще ми дадат по-малко години. За чистосърдечното самопризнание. Перспектива, няма що…

По едно време, след като бях позатънал около метър и нещо, чух над себе си познатия, спокоен глас: „Тук се прави пауза за по цигара“. Подаде ми кутията и кибрит. След това запали и той, но скри светулката на цигарата в шепата си. Професионалист.

Точно в необходимия момент, ме предупреди: „Сега по-внимателно, стигнахме до сандъка“. Изчистих пръста и чух следващото нареждане: „Ето ти тесла, започни да разковаваш внимателно пироните на капака… Вдигни го. Внимавай да не стъпиш на главата на юбиляря, че може да се обиди… А сега вземи този сувенир и си го постави на ръцете“. Беше ми дал чифт белезници. И макар че чу двойното прищракване, ме накара да вдигна ръце над главата си и ги освети с малко фенерче. „Добре. Хвани се за това въже. Ще се поизкаляш, ама такива са условията на занаята.“ Изпълзях от гроба. Той върза в тъмното въжето на средата на белезниците, а другия му край, за ствола на съседно дърво.

Предупреди: „И без самоинициативи. Няма да успееш да се развържеш, а опита за измама ще ти се отрази по лош начин. И двамата сме пролетарии. Само че, нощни. И бачкаме, точно според Маркс, за мангизи“ Ловко опипа джобовете ми и се позасмя: „Проверката висша форма на доверие, както е казал онзи тарикат, другарят Сталин. Да нямаш някое ножле и да ти бръмне езперспективна мисъл в главата“.

Обичаше да търси повод да се смее човекът. И добре го правеше.

Професионалист и добър прогнозист. Всичко беше обмислено предварително. Можех да не си блъскам главата над спасителни варианти. Безшумно затъна в гроба и след по-малко от минута отново бе на повърхността. „Така се случи, че точно днес присъствах на точно това погребение. Случайност, разбира се. Но пък бързо приключих, както виждаш. Дай да те отключа, че трябва да продължиш със спорта. Да оставим юбиляря да си доспи. Спусни се тука отстрани. Намести капака и го затисни, колкото можеш. Няма да го ковем. През нощта трябва да се пази тишина, може да събудим спящия. А така, сега се разходи отгоре. Останалото ще го свърши натискът на пръстта.“

Технически грамотен. Технологията изпипана без грешка.

След около половин час, подредили дървения кръст и венците, вече се движехме към оградата. Тоя път той мина под нея пръв, гледайки към мен. Не ми оставяше никаква вратичка за бягство.

Вървях по смълчаните улици и се напрягах да си спомня откъде дойдохме и накъде трябва да се движим, но нямах отпечатък в съзнанието. Сбутан, мизерен краен квартал, в който къщетата курници така си приличат…

Влязохме в дворчето, тръгнах към познатата приземна врата. И пред нея се смразих! Макар и със закъснение, просто съобразих: досега нямаше интерес да стреля. Но сега?! Два пъти „бух-бух“, ако пистолетът е със заглушител. Пъха ме в чувал, нощна разходка с колата. Реката е придошла… Човекът е сериозен, професионалист, обмислил е предварително всичко, за разлика от мен, глупчото…

Мозъкът ми включи на високи обороти. Все пак, няма интерес да ме пречука, освен ако не е някой извратеняк. От друга страна, вляза ли в мазето… Мога да опитам да избия патлака от ръката му. Но посегна ли, той дори и да не е мислил да стреля, просто ще натисне спусъка. Няма избор! Все пак, гласът му е на сбалансиран човек. Гласът му… Нали по интонацията му се вързах… Усещах, че тялото ми е като пренатегната струна, която всеки момент ще се скъса…

… Потупване по рамото. Ето сега…

„Владо ставай, вече е седем часът!“ Съквартирантът ми, Нено. А случката — обикновен, кошмарен сън.

… Не беше сън. Измислях го на момента. Докато го разказвах. Клара се разсмя тихо и изпъшка:

— Поръчах си го, получих си го. От акъла ми е. Всичко на тоя свят е от акъла… Сега ми се иска да отида да се изпишкам, а не смея да стана.

От съседното легло се чу и втори глас. На Мая.

— Върколак да те целува! Вампири да те галят.

Каракондjули да те яздят посред нощите. Как ти го роди главата, щурчо щурав?… А аз слухтя цял час и не смея да въздъхна.

Понеже съм добър и отзивчив като селски философ, веднага им обясних как стоят нещата. Човекът с патлака си имаше първообраз. Видях такъв мъж в трамвая. Прибираха се, весела, подпийнала група, вероятно бяха взели заплата, минали през кръчмата… Всички говореха

високо, глупотевини естествено. Само той бе сдържан, но усмихнат. Симпатяга.

А другото, с импровизацията… През определен етап от живота съм чел Едгар По. Колко му е да измислиш една история с мъртвец… Ако я беше разказал американецът, щеше да кънти грозно и черно. А при мен не звучеше страшно даже влизането в гроба. Човекът в ковчега не беше мъртвец, а спящ юбиляр!

Подходих човешки. Предложих им само да легна между двете. А те — изчезвай! Стръвници били… Сега не смеят да отидат до тоалетната. Така им се пада… Измъкнах се от тъмната стая и след минута, с удоволствие се наместих в собственото си легло. Унасяйки се, през главата ми мина хуманна мисъл: Клара и Мая могат да отидат заедно до тоалетната, държейки се за ръчички. Като дечица в детска градина. Така ще си пазят страх. И ще развиват в себе си чувство за колективизъм. Много полезно, социално чувство.

---

[1] Можеш ли да се справиш с френската служебна и роднинска терминология? (фр.). — Б.а. ↑

[2] Каква терминология? (фр.). — Б.а. ↑

[3] Ами да обясниш кой на кого е син и кой на кого секретар? (фр.). — Б.а. ↑

VIII.

Към шест и половина общежитието започна да оживява. Течаха чешми, включваха се касетофони, чуваха се кашлици, приглушени гласове, смях. Завих се презглава с надеждата да открадна още някоя минута сън, но алжирецът Аммар, бъдещ геолог, ме сбута:

— Ти няма ли да ставаше ходи на летище?

— А ти нямаше ли да научи се говори на блъгарски?

— Няма мотивация. Когато преподавател чуе приказка на чуждо студент, лесно пуска на изпит. А ако му говоря гладко на български, както ти искаш, може и да ме скъса — завърши с огладена фраза съквартирантът ми.

Всеки си има номер в живота…

Станах и отворих прозореца. Исках да усетя дали вятърът все още блъска или вече позатихва. Отвън нахлу само студ. Беглото оглеждане на планината и небето ме подсети, че опашката на фронта се е изнесла и времето се стабилизира.

Изведнъж се разбудих и се разбързах. Днес беше последният ден на състезанието. Закъснявах. След минути бях на спирката. Тъкмо се чудех дали да не жертвам пари за такси, откъм последната спирка на автобусите се зададе черна „Волга“. Ако е на Коко?… Да, той е. Само да не ме подмине. Излязох на банкета и размахах ръце.

Нямаше къде да ходи и натисна спирачките. Когато се намъкнах при него, той ме погледна със смесица на яд и любопитство:

— Да ти минава през ума, че можех да мина през теб? А после щяха да ме съдят, все едно че съм убил човек…

— Защо, студентите не са ли хора?

— Теоретически са. Ама практически… Сталин е мразел чеченците, Хитлер е мразел евреите. И аз съм расист като великите — мразя студентите…

Коко беше милиционер в Студентския град. И береше непрекъснато ядове с младата сган. На това отгоре беше избутал до трети курс някакъв инженерен институт, а после, от мързел или по

някаква друга причина, се беше отказал от следването. И беше сложил фуражката. От смесицата на професионални ядове и лична неудовлетвореност се получаваше сприхав характер. Но това беше първо, повърхностно впечатление. Коко беше добър човек, въпреки че ръмжеше лошо.

Преди около два месеца ми се наложи да отида следобед до летището. В голямата барака, използвана при случай и за спално помещение, бях оставил някакъв учебник. Пак бях изморен, пак ми се спеше. Легнах уж за малко. И се събудих някъде около десет вечерта. На спирката мярнах отдалеч стоповете на последния автобус.

Гледах завеяно ту звездите над главата си, ту далечните светлини на града. Още сънен, но поотпочинал, попивах излъчването на нощта. Полето, тихо и тайно, говореше с гласовете на нощни птици и скрит живот. Отнякъде пролайваше куче, самотно, безнадеждно. И аз постепенно започнах да се чувствам като кучето. Защото трябваше да се прибера. Така бяха се навързали нещата, че не можех да стоя тук и да съзерцавам светлини и звуци.

Тъкмо се чудех какво да правя и забелязах откъм селото фарове на кола. Вероятността да спре не беше от най-големите, но трябваше да опитам. Щом наближи, вдигнах ръка. За моя радост малкото чудо се получи. Внушителен и строг в униформата си, зад волана стоеше непознат, мустакат милиционер. Поколебах се, а униформеният ми изръмжа:

— Кафе ли чакаш, за да благоволиш да влезеш?

— Не знам дали е здравословно да общувам през нощта с народната милиция?…

— Ако предпочиташ, можеш да останеш тук и да си общуваш цяла нощ с жабите…

Убеди ме човекът, влязох. И първите пет минути съжалявах. Нахока ме за каквото му дойде на ум. После обясни, че сутринта го е ядосала майка му, а през деня — някаква бъдеща лекарка. Сега, бесен и недоспал, сипеше огън и жупел по женската половина на човечеството и отиваше на дежурство.

След десет минути търпеливо мълчание от моя страна той смени тона. Продължи да се оплаква от безобразния си живот на подчинен,

но започна да говори друг човек — зевзек и шоп. Него можех да слушам, без да ми коства нерви. Имаше си стил на изразяване и беше интересен. От време на време, за да не ме изтърве като слушател, ме подпитваше припряно: „Няма ли да слизаш?“, аз отговарях: „Няма.“ И така стигнахме до Студентски град.

Така се случи, че една вечер попаднах с още трима в управлението му. Другите бяха подпийнали, гледаха на света само откъм веселяшката му страна. А аз бях трезвен като морковче. Опитах се да обясня, че нямам нищо общо с тия веселите и с валянката в автобуса. Коко ме погледна с цялата строгост, на която беше способен:

— Запомни едно нещо: народната власт и народната милиция никога не грешат! Ама никога! Дори утре да се окаже, че сме те прибрали без да има защо, грешката си е била пак твоя. Не си успял да защитиш достатъчно убедително тезата си за персонална невинност.

— Един момент. В автобуса, освен нас, имаше още поне тридесетина души. Защо не ги прибрахте и тях? За мелето в автобуса съм точно толкова виновен, колкото овчарката на Хитлер за Втората световна…

— Ти не ми се обяснявай! Ако я бяха подвели под съдебна отговорност при Нюрнбергския процес, току-виж, излезеше виновна. Тия там — Гьоринг, Хес и другите — и те са били кучета на фюрера, както се казва… — демонстрира начетеност Коко. И допълни: — Сега ще ти задам един уточняващ въпрос. Ако отговорът му е положителен, печелиш. Ако не — ще те напъхам при ония, в бълхарника. Играеш ли табла?

Вместо леден северен вятър усетих нежното погалване на южняк.

— Уф! И най̀ обичам да блъскам народни милиционери. На табла, разбира се…

— Обичаш, щото рядко ти се случва, ако въобще ти се е случвало. А тази вечер няма да ти се случи със сигурност!

— Тъкмо ще ти покажа откъде…

Играхме до шест сутринта, когато изтичаше смяната на Коко. Очите ни бяха зачервени като на зайци. Старата източна игра ни изпи силите, но премахна и последните бариери. Опитах се да се самосъжаля, че с поп и полицай приятел не се става, но Коко ме успокои:

— Една от масово тиражираните неистини. Полицаят може да те закопае, вярно! Но може да ти икономиса и сума ти ядове на тоя свят. Попът пък може да ти уреди по подходящ начин преминаването в другия. — Почеса се по носа и допълни: — Трябва да се пазиш само от докторите, особено от женските — те могат да ти втежняват живота до безкрай на тоя свят. Да те вкарат в грях от отчаяние. А после да те препратят в отвъдния като картотекиран грешник.

На двайсетина години човек може да бъде безкритично добър. В онази сутрин, когато черната „Волга“ ме караше към летището, аз обичах даже милицията. В лицето на достойния й представител — сержанта Коко. Отдавна бях свикнал на мърморенето му и то не ме дразнеше. Ядосвах се само когато пропилеех нощ да играя с него табла, а се прибирах на сутринта победен. Но пък, когато го биех, изпитвах естествената радост да правя обобщения на тема „Неограничените възможности на студентската младеж — щастливото бъдеще на родината! И ограничените възможности на така наречената народна милиция да въздейства върху неограничените възможности на студентската…“. Коко ме изслушваше търпеливо, докато раздипля сложната плетка на индуктивни, дедуктивни и традуктивни умозаключения, след което правеше доста по-прости по конструкция изводи. От рода: „Явно си баламурник по рождение! Няма такова нещо като неограничени възможности. Още по-малко приложимо е към така наречената студентска младеж. Най-малко пък може да има народна милиция.

По целия — цивилизован и нецивилизован свят като милиция или полиция, тя си има проста задача — да стряска гламавите и да побийва коравоглавите. Учените хора от твоята порода са й измислили модерно име — репресивен апарат. Щото, по един начин звучи, че си понесъл физическо въздействие от представители на репресивен апарат, а съвсем по друг — че си ял бой от полицай. Любими клиенти на този репресивен апарат са студентите. Щастливото бъдеще на родината!“

По отношение на щастието самият Коко беше доста сдържан в очакванията си. Застаряващ ерген в нервашки занаят, живеещ при стара и капризна майка. Знам, че за майките трябва да се изразявам почтително, но фактът си беше факт — Коко много често биваше бесен

именно защото любящата и видимо, безкрайно досадна мама не знаеше мярка за постоянните си поучения.

Темата, която най-лесно и най-често му опъваше нервите, беше класическа за селяните. Как може да си навъртял тридесетте, а да си още неженен? Традиционният аргумент — ако беше хубаво да си женен, и Господ да е минал под венчило — получаваше категоричен, дидактичен отговор: само на Бога е позволено да ходи неженен! За земния мъж алтернатива на брака просто няма! Защото къщата, градината и кокошките имат нужда от булка.

Нали разбирате? Тази постановка засягаше рефлекторно отговорния полисмен, защото го поставяше в графата на несериозниците, които нямат достатъчно мотивирано отношение към важните неща в живота — дома и обитаващите го живини. Фактът на осъзнаването на собственото нехайство го разобличаваше в комплексна вина — пред къщата, пред градината и даже пред кокошките.

Задочно това бабе се издигаше в очите ми. Освен че не му е липсвала проклетия, явно не е било в дефицит и от характер.

По едно време подминахме служебния автобус и аз слязох на следващото кръстовище, за да се прехвърля в него. Барбара стоеше пак на първата седалка до вратата. Дремеше. Да не съм само аз сънливецът на този свят?… Ако един ден ми стане жена, ще ми народи две-три малки сънливчета и ще станем основоположници на нов клон в човешкия род: „Хомо сапиенс еректус дормирус“. В по-свободна интерпретация човек, способен да спи даже изправен.

Как съм запомнил точно този момент? Ами тогава, за пръв път през ума ми мина мисъл, която не бях допускал в брониранатa си глава — че все някога ще се оженя. И нито ме учуди, нито ме уплаши. Но само мина и отмина. Не ми остана като постоянна тема за размисъл. Още по-малко за сладки мечти. Не бях дозрял за нея.

Летището ни посрещна с друго настроение. От вчерашната сивота не беше останал и помен. Черешата пред входа беше облякла най-ефектния си есенен тоалет. Дървета и храсти кокетно показваха кой каквото има, залети от хиляди нюанси и преходи на златисто, червено и завяхващо зелено.

Преди зимното си успиване земята се държеше като хубава жена малко след четирийсетте. Истинска суетна красавица в ролята на уж

разсеяна съблазнителка. Заливаща всичко около себе си с леко тъжна, но щедра без мярка красота.

Обичах това особено състояние преди скоковете. Обличането на екипите, началото на ритуала. Няколкото незначителни думи с лекаря, амбициозен шахматист. Когато исках да го потормозя, разсеяно го питах пак ли е бил победен от Любо. Той уж не се впрягаше, но… После — влизането в хангара, ухаещ великолепно на авиобензин и импрегниран плат. Изкарването на самолета, толкова тромав и недодялан на земята и толкова елегантен и повратлив във въздуха. Даже товаренето на камиона придобиваше характер почти на свещенодействие в тази подготовка на душата.

Чувствахме се като коне преди старт. Едновременно неспокойни и напористи. Някак съпричастни. Подготвящи се да изживеем съвместно тръпката на навлизането в небето. Рискът на предстоящото ни зареждаше с единствения естествен и безопасен наркотик — адреналина.

Към старта тръгнахме заедно с Тони и Барбара.

— Защо се прави вчера на каскадьор? Виж времето днес… — Винаги съм се чудил как може само в едни очи да се побере толкова присмех? Тони владееше хватките на някаква магия. Хем те пари с поглед като коприва, хем ти се иска да я прегърнеш. Поддадох на второто, хванах я бързо през кръста и я целунах по врата. Пускайки я, отговорих примирително:

— А де, може ли човек да знае… Пък и това беше решение на жреците-полковници от храма на мъдростта.

— Не ми налитай, докато ми говориш за полковници. Не съм сигурна дали Барбара няма да ти изрисува мислено огромна черна точка?!

— Ако ще е чак толкова свирепо ревнива, по-добре да го разбера още от сега… Свирепо ревнива ли си? — обърнах се към Барбара.

— Нье разумем… (Не разбирам) — Барбара ме мярна по нейния си начин и не изглеждаше особено обезпокоена.

Преведох й въпроса на руски. Тя се замисли за момент.

— Всяка жена е ревнива по инстинкт. Тънкият момент сигурно е дозировката на ревността — като подправка ли се сервира или като отрова.

— Правилно съждение — подкрепих я аз. — Противно на официалната женска теза, за грубия и безпардонен мъж нещата стоят по съвсем различен начин. Мъжът е същество нежно и ранимо. Затова и женската ревност наистина трябва да бъде точно дозирана. Тя трябва да създава единствено самочувствие на нежното мъжко същество. И да внимава да не засегне крехката му душевност. Нали така?

— За мен това е позната теория. Макар че, не вярвам на постановката за крехката ранимост на мъжката душа. Ако обаче успееш да прелъжеш Барбара и тя ти повярва… — лошо няма. И заблудите вършат понякога добра работа — съгласи се наполовина с мен Тони.

Нещо такова си говорехме тогава, докато се изнасяхме към пясъчния център.

Като хлапе фината есенна меланхолия ме превръщаше в друг човек. Скитосвах до премаляване по нивите и заобленитe хълмове край селото, вживян в някакъв друг свят. Той нямаше нищо общо с овцете, козите и кокошките, нито с лудата и носталгична красота на природата. Това беше свят на герои и сюжети от книги, които по свой начин ползваха като фон селската идилия. Нищо че къщите бяха неизмазани, белязани с клеймото на пословична бедност. Нищо че селяните миришеха на лук и евтин тютюн. Във въображението ми съборетините се превръщаха в замъци, а селяците — в рицари, индианци, великани и не знам още какви, неправдоподобни персонажи на фигури и сенки.

Животът, който живеех, не ме устройваше. Не беше достатъчно плътен и интересен за мен. Но беше достатъчна подложка за въображението ми.

Сега си мисля, че просто не съм виждал всичко в него.

Все пак това не беше само празно фантазиране. С годините и очите, и вътрешното зрение започнаха да откриват богатствата на света, за които първоначално още не бях прогледнал.

В онзи есенен ден, преди да се кача в самолета, усещах именно тръпката на прогледналия. И някаква тиха радост, че полезната придобивка — самолетът — ще ми помогне да почувствам още по-осезаемо хармония, далеч по-пълна и съвършена от каквото и да е въображение.

Когато в живота ти се натрупат много дни, в които се занимаваш с едно и също, остава нещо като общ спомен. Рамка, в която се вписва

работата ти. Но има дни, вързани с някакво изживяване, които имат и свой цвят.

Този октомврийски ден беше един от тия, запомнящите се. Външно в него нищо особено не се случи. Направих няколко скока.

Когато самолетът започнеше да набира височина, свалях седалката, коленичех пред илюминатора и гледах през издраскания плексиглас отдалечаващата се земя. Машината бавно обхождаше софийското поле. Под нас се изнизваха селските къщи. Височината постепенно прикриваше олюпените стени и разкривените покриви. Червеното на керемидите ставаше нюанс от златистото червено на есента. По крайселските поляни лениво пасяха стада овце, а край тях излегнати, печащи се на последните добри лъчи на слънцето, тъмнееха фигурите на пастирите. Встрани, отдадени на непозволена леност, се протягаха овчарските кучета. Усетили безопасния мързел на хора и кучета, подскачайки игриво, през ъгъла на поляната понякога притичваха зайци юнаци. Кучетата ставаха, избавкваха показно и пак лягаха до стопаните си.

Не можех да възприема звуците, защото това ставаше на фона на равномерното бръмчене на двигателя, но стойката на кучето дорисуваше картината със звук. След още малко време набраната височина правеше от стадото белезникаво петно на фона на умалялата поляна. Несъществените детайли — човек, куче, заек — оставаха като малки точки. Избистряха се очертанията на новите елементи на променената картина — хълмове, лениви рекички, редици на електропроводи. Всяка нова позиция променя не само видимото пред очите, но и същностната подредба на нещата. Отнякъде, за миг пробождаше очите моментното отражение на слънчев лъч — пречупената светлина рикошираше може би върху успокоените води на някой малък язовир, а може би — върху повърхността на обикновена, по-голяма локва.

Сега се опитвам да намеря словесен символ на това спокойствие, което се излъчваше отвсякъде. Може би това е думата… добронамереност?

Добронамереност, но чия? Божествена? Звучи банално и малко абстрактно, не се връзва. Ето че не успявам да изразя разбираемото. Това става често, когато човек се опитва да пресътвори състояние, а не се потопи в него. Тогава думите подсещат за естествената

невъзможност да се опише отражението на вътрешната взаимовръзка между простите неща.

Успокояващото е, че чувствата са просто по-съвършени от думите… Въображението, с което толкова се гордеем, има елемент на повторяемост — като слънчевите лъчи, отразени във водата.

А има и някакво вътрешно зрение. Което не е описано в никой учебник по анатомия. Това е зрението за магиите, които ни заобикалят.

Истински щастлив е този, който притежава именно това зрение.

Самото състезание не ме интересуваше особено. Отдавах се на сетивното възприемане на простите неща — слънце, меланхолична красота на есента, усмивките на приятелите, свежестта на една любов. Но нямаше как да достигна до съвършенството на идилията. Вдругиден групата на Барбара отлиташе. Нима тази любов ще се окаже само едно хубаво изживяване? Което ще се изгуби във времето, за да се утаи като утринна мъгла в есенен ден…

Жените винаги са били нещо хубаво в живота ми. Търсех ги, радвах им се, но не обичах да анализирам случки и чувства. Отнасях се към тях наистина като към цветя — стремях се да ги възприема по-цялостно, без да търся обяснение на ефектите, които те предизвикваха в мен.

Без да положи никакво усилие, Барбара ми постави задача. Исках да я има в живота ми, а не знаех как може да се получи това. Предишната година беше обявено място в Ягелонския университет в Полша, до което можех да се класирам. Но тогава нямах интерес към него. Шансът това да се повтори и тази година не беше голям. От друга страна, тук се намесваше нещо като глуповата гордост. Нещо от рода — жената трябва да върви след мъжа, а не обратното.

Барбара беше завършила предишната година гимназия и се канеше да кандидатства в някакъв инженерен институт. Задочно, защото трябваше да работи. В Полша това не представляваше проблем за нея. Кандидатстването в България подреждаше картите й по друг начин.

До към два след обяд скоковете свършиха.

В съседство с хотела, в който бяха настанени поляците, се намираше малка квартална църква. Тя беше заобиколена от приведени от годините, зле поддържани дървета. Седнахме под сянката на едно от

тях и около час разговаряхме. Явно и Барбара беше обмисляла завързаната перспектива.

Нищо не можахме да измислим. Но това не помрачи доброто ни настроение. Казахме си нещо от рода: вероятно нещата не са достатъчно объркани, за да започнат да се оправят.

Това е бил някакъв особен вид деловитост. Май не споменах, че думите — обич, любов — не бяха излизали нито от моите уста, нито от нейните. Така и не ги употребихме на живо.

Докато си говорехме, отново изпитах почти непреодолимо желание да я прегърна и да изживеем най-после тръпката. Усещах, че и нейната кръв не тече спокойно. Бог надали щеше да има нещо против. Но зад вратата на храма, от тъмното, внимателно ни следяха очите на клисаря. Бог и да си направеше пас, слугата му щеше да се намеси. С категоричността на вечно незадоволения.

Трябваше да тръгвам на едни упражнения, по които бях натрупал доста отсъствия. А вечерта щяхме да се видим отново. И, вероятно, отново да умуваме.

IX.

Пристигнах малко по-рано пред университета. Бях вече поуморен и минах през барчето да изпия едно кафе. Седнах до една от крайните маси и тъкмо поех първата глътка, усетих върху рамото си женска ръка:

— Така значи, правим се, че не се познаваме… Аз му махам, а той плъзга поглед, пълен с аристократично пренебрежение…

Беше Надя.

— Грешка в социалната диагноза. Никакъв аристократизъм. Уморен съм като добиче. Здрасти, Наде… — чух звученето на гласа си и разбрах, че срещата ми е приятна.

Тя седна срещу мен. Беше с очила с тънки златни рамки. Едва сега забелязах, че очите й, макар и някак настойчиви, са добри. Може би съм приемал късогледото им присвиване за настойчивост? Погалих я по ръката:

— Наистина се радвам да те почувствам… Защо ми се струва, че този аксесоар на носа ти го виждам за пръв път?

— Защото го виждаш за пръв път. Напоследък носех контактни лещи.

— Носи очила. Отиват ти. Ето, сега те оглеждам с интерес. И наистина се радвам, че те виждам…

— Лъжеш! — пропусна край ушите си комплимента ми Надя. — Ако наистина се радваше да ме видиш, щеше да намериш начин да ме виждаш. А пък и знам вече със сигурност за Елизабет.

— И какво знаеш толкова сигурно за Елизабет? — полюбопитствах.

— Какво толкова мога да знам? Че движите заедно. Че ти създава проблеми… Но второто е само предположение.

— От около седмица не сме се виждали. А за проблемите си права. Има ги. Но си ги създаваме взаимно. Нали най-хубавото нещо, което може да възникне между мъжа и жената, е взаимността?…

— Странни твари сте това, мъжете — усмихна се Надя. — Ето, аз ти давам анонс. Добра съм. От нас би се получила хубава двойка. Бихме изживели приятен съвместен живот… А ти хвъркаш по небето.

— Обичам да си хвъркам. Какво лошо виждаш в това?

— А, нищо лошо. Но номера с Елизабет просто няма да се получи. Не го ли знаеш? Или не искаш да приемеш факта?…

— Не обичам да се занимавам с анализи. Колкото пъти съм опитвал да предугадя по логичен път жените, толкова пъти съм ставал за смях. Затова съм усвоил един тарикатски трик — умея поне да ги карам да ми се присмиват добродушно. А не зло! За Елизабет сигурно ще трябва да се съглася с теб. Колкото до светлите перспективи, за които се опитваш да ме впрегнеш, така предизвикваш естествения страх на мъжа от брачния хомот. Пък и мама ми е казала, че съм още малък и с жени все още не трябва да се занимавам…

— И кога ти препоръчва мама да започнеш да се занимаваш с жени? Малко преди пенсиониране ли?

— Не сме уточнявали точно кога. Може би даже малко по-рано?

— И ти се придържаш стриктно към майчините препоръки?

— Кога съм твърдял такова нещо? Просто казах, че мама така ми е казала. А аз обичам майка си. Нормално е, нали?

Надя ме разтоварваше. Опипвахме се с думи, ясни бяхме един на друг. Затова не се обидих, когато ми подхвърли:

— Мислиш, че все така ще си подлиташ като птичка божия? И ти ще остареш. Ще побелееш…

— … Ще имам бръчки и костни деформации. Ще ми извадят зъбите и ще фъфля с чене. Да продължавам ли още? Ако искаш, можем да си поговорим и за теб — какво ще представляваш след четиридесет години, да речем…

Тя ме пресече:

— Ще ли ти се? Не се е родила още тази жена, която ще иска да знае каква ще е след четиридесет години.

— Изводът е елементарен. Не ми говори за бъдещото ми пенсионерство и аз няма да те тормозя с прогнози дали ще станеш склеротизирало бабе или бабе нервак. Защото, най-вероятно ще те сполетят и двете радости. Комбинирано. Сега си достатъчно хубава, ловиш окото, предизвикваш нечестиви желания у мъжете. Настрой се върху този факт!

— Разговорът взе по-приятна насока. Я ми поговори още — какви точно желания предизвиквам? Но по-подробно, моля… — Каза го насмешливо. Но и любопитно.

— За другите не знам. Бих могъл да отговоря само за себе си.

— Добре… — съгласи се сговорчиво Надя. — Започвай…

— В очите ли трябва да те гледам? Защото, някои от желанията могат да бъдат доста неприлични…

— Може да отклоняваш поглед от време на време. Но когато стигнеш до най-неприличните желания, трябва задължително да заковеш очи в мен — нареди Надя.

Усетих, че това може да се обърне в игра, която ще ми коства нерви. От няколко дни в мен се генерираше непрекъснато сексуална възбуда, която не достигаше до естествено разтоварване. И Надя явно беше в положение, подобно на моето. Накъде можеха да тръгнат нещата, един Господ знаеше… Затова ми мина през ума, че мога да започна, но за малко. А после да си погледна часовника и да се разбързам. Защото, ако прескочех някаква граница, рискувах да се объркам в играта. От Надя можех да избягам. Но нямаше как да избягам от себе си. В същото време усещах желание да продължа. Поне още малко…

— Романтична версия ли предпочиташ или натурални описания на диви физиологични инстинкти?

— Романтична версия с натурални описания…

— От тежкия аромат на свещите в лятната нощ ли да започна? Или от изпотената бутилка „Миньон прево“, сервирана заедно с…

— Това някакво френско вино ли е?

— Не знам дали въобще има такова вино? Може да съм го чул и да се е забило в съзнанието ми, а може просто да съм си го измислил току-що…

— Няма значение — успокои ме Надя. — Началото е добро. Карай нататък.

— Как предпочиташ? Луната да занича през прозореца? Пердетата да са от нежен, полупрозрачен тюл като дрехата на дамата, която стои срещу мен? Във всеки случай през този червеникав тоалет съвсем добре прозират кафявите зърна на… — гърдите или циците — коя дума да употребя?

— Струва ми се, че цици звучи по-сочно и по-естествено… И?

— Чакай малко, че започва да ми пресъхва гърлото. Защото младата дама си събу обувката под масата и започна да подпъхва голото си краче някъде по панталона ми. Как да й кажа да спре? Ето, продължава нагоре… И аз съм човек, в края на краищата…

— Остави го, детето… Не му пречи! То прави това, което природата му нарежда — посъветва ме Надя.

— Да, ама крачето му достигна до едно много чувствително място. А пък, ако посегна да го сваля оттам, не съм сигурен, че ръката ми няма да залепне за него. Вече здравата ме обърква…

От съседната маса се разнесе тих кикот. Две колежки с явен интерес и съпричастност следяха диалога ни. Надя им изсъска:

— Тихо! Ще развалите представлението…

Възползвах се от външната намеса.

— Не, не мога да продължа! Интимните моменти се изживяват само между двама. Трите ще ми дойдете много… — Погледнах часовника си и станах. Да, и Надя беше поддала…

Едно от момичетата от съседната маса подхвърли:

— Кой ти е казал, че само с една мацка ще ти е по-добре? Не си ли пробвал поне с две?

— Не, не съм — признах. — Но и не чувствам необходимост. Обичам да се раздавам, но концентрирано, в една посока. А започна ли да се раздвоявам между две…

— Тоя човек разсъждава много елементарно. И се базира само върху прости аритметични действия — сподели с приятелката си момичето от съседната маса. После погледна към мен и попита: — А да ти е минавало през ума, че с две мацки, вместо ефекта на разделението може да възникне ефекта на умножението?

— Дотам не съм стигал още в прозренията си — отново отстъпих аз. — Може би някога все пак ще се престраша да опитам?…

— Беше обещал да поговориш и за доста неприлични мъжки желания…

— Те, мъжете, лесно обещават — обясних кротко.

— А изглеждаше даже намахан, когато започна да разказваш — вмести се в разговора и другото момиче.

— Ами, само така изглеждам. Иначе съм си само един срамежливец. — Виждах, че или трябва да се откажа от идеята да

икономисам едно отсъствие, или вече наистина да тръгвам към аудиторията.

Проявих обикновена мъжка слабохарактерност и тръгнах да се правя на примерен студент. Вероятно е имало и още нещо. Барбара вече е била влязла под кожата ми и си е отстоявала позицията…

В погледа на Надя прочетох и разбиране, и още нещо. Нямаше защо да си въобразявам кой знае какво — все още не разбирах достатъчно добре жените…

Не съм много сигурен, че и с днешна дата съм напреднал съществено в тази посока…

Още един спомен, малко хаотичен. Вероятно, като го споделя, ще разбера появата му точно сега.

Първите четиринадесет години от живота си бях прекарал на село. Там бях с корен и място всред познати и приятели. После отидох да уча. Промяната беше болезнена. В град и то столица, бях обикновен „пейзан“[1]. Не се чувствах комфортно, но знаех, че това е пътят на всеки, решил да не залепва за цял живот върху познатата земя под краката си.

Бяха изминали около два месеца, които ми се струваха години. Нямах търпение да се прибера при приятелите, макар и за малко. Да подредя хаотичните впечатления. Когато се видяхме, почувствах следващата разбираема промяна — бях се превърнал вече в онзи, столичанина. Шега — в столицата селянин, в селото — столичанин… Тогава, тази шега не ме разсмиваше.

На другия ден отидохме с баща ми до мелницата.

Краткият път на превръщането на зърното в хляб придобиваше в нея друг, библейски смисъл. На пресътворяване на дареното от добрата земя в най-насъщното, даващо право на бъдеще. Селяните превръщаха този ден в празник. В мелницата имаше стая с истински стар гредоред. Обвита по ъглите с бяла паяжина, натрупана от много години поради ироничната селска небрежност към времето. На средата печка-варел, раздаваща не само обикновена топлина за телата. Тя правеше магията на сближаването. В тази стая винаги беше пълно с хора. Постоянно се появяваха още атрибути към магията — бутилки с ракия, блокчета нежна, бяло-розова сланина, червеникави глави воден лук. Миришеше

на евтин, лют тютюн. Разговорите бяха без начало и без край. Пиесата течеше непрекъснато, сменяха се само персонажите.

Когато на някой от присъстващите му дойдеше редът да мели, той ставаше бавно, довършваше си думите, а после делово отиваше при бумтящите машини.

Усещането за уют се подсилваше от студения ноемврийски вятър, който подсвирваше тънко навън.

… Разтоварвахме с баща ми чувалите върху рампата. На единия й край, зад парапета, беше седнало десетгодишно циганче. Кой ли дявол го беше докарал — тук и сега? С едната ръка то се крепеше за парапета, а с другата държеше въдица, чиято корда беше метната във вадата на мелницата. Водата под краката му беше в края на пътя си. Следваше савак, а след него се чуваше предизвикващото смут бучене на водата. Някъде много надолу, във вътрешностите на мелницата, тя въртеше турбина.

Още от малък обичах да заставам на дървената скара до савака и да слушам тътена под краката си. Противоречивото чувство — смес от боязън и любопитство — беше непреодолимо и аз му поддавах като игла на магнит. Възрастните, мъдри и досадни, много пъти ми бяха обяснявали, че ако падна във вадата, съм отписан. За да бъдат по-страшни и по-убедителни, допълваха: засмукване под савака, премятане по почти отвесния зид. Зад лопатите на турбината излизаш на кайма. И допълваха: кайма, но със ситно натрошени костици в нея.

Как да не подадеш на любопитството след такова апокалиптично описание?…

Пренасях пълните чували с радостта, която здравото тяло и наскоро нарасналите мускули и ръст дават. Мъжката фигура по-скоро ме притесняваше, макар да ми даваше и някакво, не до там уверено самочувствие.

Респектът към водата беше вече окончателно вграден в мен. Въпреки това ми се наложи да се преборя с него…

От мелницата излезе подпийнал чичо. Видя цигането, смигна хитро на хората наоколо — гледайте колко весело ще стане! Тихо и внимателно, приближи хлапето. Надвеси се над него, направи страшна физиономия, леко го тупна по рамото и изрева в ухото му:

— Ау!

Цигането инстинктивно вдигна ръце, изпусна се от парапета и плесна във водата. Чичото учудено се огледа — каква стана тя?…

Това, което се случи по-нататък, в никакъв случай не може да бъде наречено с предвзетата дума героизъм. Защото правех това, което някаква вътрешна сила ми нареждаше. Докато тичах към края на рампата, съблякох неестествено бързо връхната си дреха. Прелетях над парапета и около три метра падах надолу с главата. Водата не беше студена. Не беше и ледена. Не знам думата, която може да отрази точно това състояние на навлизането в нея.

Същата сила ми нареди: протегни лявата си ръка, използвай ускорението и дръж посоката към другия край на вадата! Ако дребосъкът се закачи за ръката ти — добре. Ако не, не се прави на велик! На турбината й стига и една душа за курбан…

Така и направих. Циганите — и големите, и малките — са много жилаво и усетливо племе. Хлапето се вкопчи в ръката ми. След секунди вече ни помагаха да се измъкнем от ледената прегръдка. После, на бегом, се намерихме в стаята с великолепната печка-варел.

Споменът за изживяното във водата още след секунди вече беше много неточен и хаотичен. Но случилото се в стаята помня добре. Суетня, неловко и одобрително потупване по рамото от чичовците. Струи вода, които шуртят върху посипания с паспал дървен под. И подканвания:

— Съблечайте се! Направете им място…

Дрехите ме вледеняваха, затова бързо се освобождавах от тях. Но точно преди да сваля гащетата, видях очи срещу себе си. Опитни очи на трийсет и пет годишна жена. Цигането въобще не се притесняваше от голотата си, но моите ръце спряха да ме съблечат. Чух насмешлив, алтов глас:

— Хайде, хайде… Виждала съм голи мъже всякак…

Естествено, съблякох се. Попритеснен. Но за част от секундата видях нещо. Проста истина. Жената изгледа с удоволствие тялото ми и се усмихна с очи.

— Добре…

Още от преди години, от хлапешките шушукания, знаех великата тайна, че мъжете и жените…

В тази стая този поглед ми обясни… Че това не е велика тайна, а хубава, естествена истина. Тази жена направи от хлапето в мен мъж.

Само с един поглед и една дума отми последните, все още детски съмнения.

Не знам как беше попаднала там. Вероятно е била сродница на някой от чичовците. Никога повече не я и видях. Но запомних този необходим поглед. От този момент тялото ми престана да ме притеснява.

Почувствах се естествено разположен в живота си.

В началото човек малко се плаши от промените, ставащи с тялото му. Поради един вечен, вроден страх от болката, съпътстваща нерядко промените. Но в същото време е истински щастлив именно в периодите, когато усеща измененията, които текат през него.

Тук действа нещо като инстинкт. Едно желание да бъдеш винаги наясно със себе си, за да се предпазиш от възможните неприятности, свързани с промените. Ала колкото повече дни преминават през теб, толкова по-категорично разбираш, че никога няма да стигнеш до това изясняване.

Може би помъдряването идва тогава, когато започваш да си казваш: „Хубаво де! Не разбирам. И какво от това?!…“.

Животът е енигма в самата си същност. Анализите, разборите, разните хватки и хитрини на логиката на науките достигат ограничени резултати. И… добре че е така…

Етапът от развитието, наречен рационализъм, за определен период от време предизвиква малко лъжлива радост. Усещането за възможната предсказуемост на бъдещето. И следователно — за удобно програмиране.

Тогава свършва приказната баладичност на чистата природа. Човек престава да търси извън себе си силата, наречена условно Бог. И започва да си въобразява, че сам, чрез собствената си личност, може да влияе на бъдещето.

Търпи изменения благодарение на средата и времето, които обитава. Чрез все по-развиващите се приложни науки се научава на технически хитрини. Измислени са великолепни играчки — влакове, самолети и какви ли не още полезни машинарии.

Инстинктивно се надява чрез машините да си подсигури така приятната душевна леност. Да се отръска от естествената необходимост да си блъска главата със собствената си, човешка същност.

Доста тежка е тази програма, заложена в нас — непрекъснато да осмисляме съществуването си. Ето пак не намерих точната дума. Не става въпрос точно за осмисляне. Вероятно трябва да говорим за някакво полезно вникване в системата от проблеми, определящи целостта ни.

Ще се опитам да го илюстрирам с разбираеми примери. Прослушването на пациента от лекаря. Чрез стетоскопа. Или прослушването на двигателя от механика. Чрез разни прибори. Общото между кадърните лекар и механик е, че и двамата използват някаква апаратура. Но разчитат ограничено на нея. Това вникване, наричано още професионализъм, се достига, когато започнеш да стигаш до същността на явленията по вътрешен, заложен в теб природен усет.

Тогава възприемаш най-пълно и цялостно не само формалните параметри на машините и човека. Но и такива основни неща като времето, любовта, хората край себе си…

Освобождаваш се от обожествяването на науките. От предвзети господарки те се превръщат в полезни помощници. Защото започваш да се възвръщаш към извечната си, първична основа.

И отново тръгваш да търсиш необходимия Бог. Не онзи, укорителния, силния, прекалено умния, от фреските в храмовете. А другия — разбиращия те, който те е дарил с живот и ти е дал възможност да го изживееш най-цялостно.

Модерните увлечения по алпинизъм, мореплаване, летене имат своите първични корени, които те свързват със света. Тези корени са подхранвани чрез обич — към планината, морето, небето.

Когато между обекта на нашата обич и нас самите посредничи много инструментариум, съществува опасността да се загуби тръпката. Плаването с дървен кораб, макар и рисково, дава едно усещане и ни свързва с магията на водата; каютата на модерния презокеански лайнер ориентира човека повече към хотела, отколкото към морето. Същото е и с полета. Отначало самолетът е бил една опасна играчка. Но тази играчка разкрива нови хоризонти — първите полети правят от човека друг човек. С времето машините се усъвършенстват. И губят своя ореол на тайнственост. Днес десетчасовият полет в луксозен салон превръща съприкосновението с небето почти в досада.

Парашутизмът е първичен като полетите с платнените машини в началото.

При него всичко е истинско — небето, облаците, плътната струя, на която лягаш при отделянето. След като конструкторите са се потрудили да създадат читав модел парашут, оттам нататък всичко е в твоите ръце.

Чрез собственото си тяло и неговите рефлекси можеш да възприемеш в доста странни ракурси най-основните неща — земята и небето. По време на свободния полет можеш да си правиш магии, които няма как да изживееш на друго място. Можеш да разместиш земя, облаци, хоризонт. Можеш да ги накараш да се завъртят бързо, още по-бързо… А после да ги спреш.

Управлението на полета е завладяващ занаят. Той се усвоява по правилата на справедливата йерархичност. В него не можеш да влезеш обучен. Започващ от неуверен чирак. Всяко повторение ти носи нови познания, но и нови прозрения — колко много още не знаеш. Следва етапа, когато можеш да кажеш, че си се поизучил и в основни линии вече се справяш. Но винаги, първосигнално, усещаш предпоставената вероятност срещата с небето да ти докара последната среща със земята.

Колко време можеш да се задържиш в един занаят, ако те крепи само адреналиновата страст към риска? Вероятно не чак толкова много…

За да се закрепиш в него по-продължително, освен риск, той трябва да ти дава още нещо.

Опитвам малко наслуки: Себеутвърждаване? — Да! Създаване на рефлекс към самодисциплина? — Безусловно! Добиване на увереност в собствените сили и възможности? — Естествено!

Списъкът от тези, вероятно положителни качества, може да бъде продължен до безкрай. Но общият им знаменател е просто подхранването на „его“-то. Дали са чак толкова положителни?…

Или пък: Поддаване на тръпката на самолюбието? — Да… Избиване на комплекси? — И това го има… Преборване със собствената неувереност? — Така е…

И тук опирам пак до „его“-то. А най-популярните му варианти са его-изъм, его-центризъм… Качества, включвани формално в раздела отрицателни.

Трудно е да откриеш универсален критерий.

Привидно нямам особени основания да тръгвам към съзнателния риск. И все пак го правя, без да се чувствам притеснен. И като индивидуалист. И като човек от братството на индивидуалистите.

Нещо като че ли просветва? До категоричен извод не мога да стигна, но до някаква приблизителна степен на истинност като че ли се добирам?…

Чрез включването в някакво братство животът ми придобива поляритет. Вече не съм браунова частица, движеща се хаотично.

Какво съм точно? Нямам отговор. Е, нормално е да не успяваш да се добираш до абсолютните истини…

---

[1] Селянин (фр.). — Б.а. ↑

X.

Простата истина беше, че вратовръзката не струваше. Оранжева, на черни ивици. Но Нено и Аммар бяха категорични. Връзвала се добре със сивия костюм и правела мутрата ми даже симпатична…

Особено за последния израз — направо им бях благодарен…

Уж на никого не бях казвал, а всички край мен съпреживяваха предстоящата вечер. Аммар даже измисли подходяща за момента теория. Че мъжът, естествено, е най-привлекателен за жената по адамово облекло. Но за да затвърди позицията си, трябва да се чувства удобно и в костюм. Костюмът легитимирал социалната му стойност.

Това арабче уж не можеше да говори български?… А виж какви засукани формулировки измисля. И ги възпроизвежда безукорно на трудния език.

Лошото е, че при мен нищо не се получава без усложнения. А тази вечер усложненията бяха две — за по-сигурно…

Навалицата на спирката беше огромна. Автобусът пак не беше се мяркал поне половин час. Решен бях да се кача, каквото и да ми струва. И без това бях закъснял.

Но явно не само аз съм бил настроен войнствено. Няколко души все пак успяха да се натъпчат, когато икарусът рязко потегли. Аз не бях между щастливците. Докато ръмжах от яд, от недозатворената врата изпадна дребен чернокож, който се хвана за ръката. Май се беше измъкнала от рамото.

Да се оправя, аз закъснявах, а бях изтървал автобуса!

Да, ама не… Не се оправи, а бялна очи и се смъкна на земята. Ама вярно, как интересно белеят очите върху черна глава… Измъкването на ръката не е от приятните изживявания. Ядосвах се на себе, но краката ме понесоха към телефона. После, доста време чаках линейката и се опитвах да успокоя черното братче. А то се тръшкаше и май малко преиграваше…

По някое време все пак се отървах от задължението си на бавачка.

Вече бях закъснял достатъчно. Хванах такси…

За втората засечка разбрах на другия ден.

Малко след като съм се изнесъл, в стаята се появила Елизабет. А се беше зарекла да не стъпва в общежитието. Нено, съобразителен приятел, й измислил съвсем добре звучащо обяснение за отсъствието ми. Точно в този момент влязъл неизбежният, пратен от привидението глупчо — за да се превърне епизодът в комедия. И се осведомил:

— К’во става, свалячът на полякини тръгна ли в акция?

На Бети не трябваше да се обяснява много. Разбираше и от половин дума. Тръгнала си, без да пита нищо повече.

Когато на другия ден Нено ми разказа за случилото се, прояви умерено любопитство:

— Абе, тарикат, и сега как ще се оправяш.

Как да се оправям? И какво имаше да се оправям? Оная, голямата ръка, която мести фигурите отгоре, беше поставила офицера на нова позиция, но пак на неизбежното бяло поле. Наблизо, в черно квадратче, се появи и царицата. Само че, за разлика от шахмата, в живота цариците могат да бъдат две от една боя. Даже и повече от две… Но на мен и две ми стигаха, за да ме объркат.

И още един, полушахматен сюжет. Цариците могат да преминават от черно на бяло поле. И да бият не само противниковите фигури, но и собствения си офицер. Ако не уважава достатъчно чувствата им.

Каквото имаше да става, щеше да стане. Може би така беше даже по-добре?…

Предварително бях приготвил парите за шофьора на таксито. Ресторантът беше на втория етаж. На бегом излетях нагоре. Оркестърът свиреше блус. Бавно и протяжно. Бас китарата уверено поставяше повтарящите се в различни вариации акценти — така, че мелодията някак зависваше във въздуха. Усещаше се характерната ресторантска миризма на цигарен дим, алкохол, дезодорант и пот. Някои танцуваха. Други се занимаваха с чашите.

Барбара не беше нито при едните, нито при другите.

Тони се отдели от кавалера си и дойде при мен.

— Имам две новини. Хубава и лоша, разбира се… Лошата не е опасна. Опасна е хубавата…

— Можеш да икономисаш предисловията. И да започнеш с която поискаш…

— Барбара беше тук. Но понеже ти не се появи, си тръгна.

— Скоро ли? Ще успея ли да я настигна?

— Не мисли да ти бяга, така че ще успееш… Но имай още нещо предвид. Стори ми се, че си помисли, че не искаш да идваш и й вртиш номер…

— Така ти се е сторило!

— Може. Но накрая беше явно смутена. Имах усещането, че е готова да се разплаче… А не ми изглежда от тия, които лесно реват… Имай го предвид.

— Това ли беше опасното на хубавата новина?

— Свестен човек е! Опитай се да не я нараниш. И внимавай как ще си вземеш довиждане…

— Какво щях да правя без твоите безценни съвети?

— Каквото и с тях…

Обичах Тони. Обичах топлия й глас, обичах тези иронични очи. Когато една жена ти е приятел, лесно умее да те накара да я заобичаш. Затова, често стават грешките. Уж обичаш жената приятел, пък, току-виж — приятелят затънал някъде по пътя. И остане само жената. И обичта от приятелска вземе, че стане…

Ресторантът беше на около километър от хотела. Явно Барбара не беше си тръгнала чак толкова скоро, защото не успях да я застигна по улицата, макар че бързах. И понеже при мен всичко наистина се получава във възможно най-усложнения вариант, патицата на рецепцията отказа да ме пусне в хотела. Беше се одремала, в скута й лежеше някаква книга. Моето появяване само й разваляше унеса. Помолих я да позвъни до стаята на Барбара, но тя ми обясни, че телефонната връзка нещо не била в ред. Добре — как мога да се обадя на познатата си? Тя ме очаква. Отговорът беше — никак. По това време, според съществуващия правилник…

Мислено й пожелах някои радости… И излязох навън. Стаята на Барбара се намираше в дъното на сградата, на втория етаж, над една бетонова скара, обвита с декоративно растение. Оная, очилатата от рецепцията, може да си дреме праведната дрямка. Растението ми пречеше да хвърля камъче, затова ми се наложи да изпълзя като смок по скарата. Стаята беше тъмна, но лампата в преддверието светеше.

Залепих нос о стъклото и внимателно се вгледах. Едното легло беше оправено за лягане, но Барбара я нямаше в него. Ето я, излезе по нощница от банята. Драснах с нокът по прозрачната повърхност, тя погледна към мен и в първия момент се стресна. Но ме позна и бързо ми отвори. Тихо скочих вътре.

Току-що си беше взела душ. Усетих приятното настръхване от допира с тялото й. Чувствах, че сега няма сила, която може да ме отлепи от нея. Кръвта заблъска в слепоочието ми, а цялото ми тяло изтръпна от възбуда. Повдигнах нощницата й, ръцете ми започнаха да галят гърба, гърдите й… Пулсът на шията й влудяващо тактуваше по устните ми.

Думите й достигнаха някак със закъснение до съзнанието ми. Тялото й наистина се съпротивляваше.

Това пък какво е?!

Трудно ми беше, но спрях. Отлепих се бавно от нея. Нищо не я попитах. Сега тя трябваше да даде някакво обяснение. Погледнах очите й. Нищо не разбирах… Когато една жена те гледа така, обикновено не се дърпа, ако тръгнеш да я разсъбличаш.

Приседнах напряко на фотьойла, за да прикрия една издатина върху панталона.

— Да ти направя ли едно кафе?

— Ако се грижиш за безсънницата ми, вече успя да я предизвикаш по друг начин… — думите излязоха от устата ми сухи и не чак толкова миролюбиви.

— Добре, ще минем без кафе… И аз се чувствам точно като теб… Трудно ми е да ти го обясня…

— Нищо. Опитай. — Усещах, че съм напрегнат. Знаех, допусках, че може да има някакви съображения, които да я карат да се държи така. Бях готов даже да ги приема, но… издатината върху панталона не спадаше… И определено пречеше на толерантността ми.

— Правя го от страх — обясни бавно Барбара. — Не от страх от това, което искаме и двамата. А от страх, че утре ще си тръгна, а ти ще останеш тук. И когато се прибера в Иниелин, ще се колебая… Това, което е в главата ми, спомен ли е или сън?… И…

— Преди „и“-то… От теб зависи, сега, тази вечер, дали това ще остане спомен или сън. Аз предпочитам спомените, но други предпочитат сънищата. Дамата на рецепцията например…

— Откъде знаеш?

— Видях книгата в скута ѝ.

— Какво четеше? — все още неразбиращо ме попита Барбара.

— Не знам. Не видях заглавието. Но мярнах илюстрацията. Щрих на страстна прегръдка. Старите моми най обичат да четат любовни романи. Опитват се чрез тях да наваксат пропуснатото.

— Откъде знаеш, че е стара мома?

— Липса на пръстен където трябва, изражение, държание. Злоба в аванс, ако щеш… Симптоми милион…

— Стори ми се, че си по-добър. И по… — замисли се, но пак не успя да намери точната дума.

— Правиш ли разграничение между добрите и добряците? Защото добряците често отнасят шамари. А и мнозина са добри, защото нямат характер да бъдат нещо друго. Аз не съм добряк. Но не съм и зъл! Зачитам чуждите позиции, но държа да бъде зачитана и моята. Мога да правя и крачка назад, но на човек, който също има задна скорост и я използва. Само че, когато идвах насам, имах някаква друга идея, а не да си правя кинетична психоанализа.

Барбара прибута една табуретка, седна срещу мен и погали ръцете ми. Искаше ми се да ѝ изръмжа нещо, да ѝ обясня колко нескопосано постъпва с това връщане назад. Но очите ѝ отнемаха агресивността ми. Нещо не проумявах, а и тя не успяваше да го обясни разбираемо. Все пак, говорехме на чужд и за двама ни език. А и проблемът не беше в самия език, нито в познаването му. Явно не бяхме изработили необходимия общ език, от който една любов се нуждае.

Вечерта вървеше към издънка. Разбира се, можех просто да я прегърна настойчиво и да я понеса към леглото. Нямаше да ми се съпротивлява дълго. Тялото ѝ вече ме търсеше. Но… не! Така не! А как?!

Един мъж трябва да умее да признава и пораженията си. Да се хвали с постигнато може всеки. Ако имахме още време пред себе си, издънката на тази вечер не тежеше особено. Но утре тя отлиташе. Постарах се гласът да не издаде разочарованието ми.

— Ела да ме изпратиш.

— Добре.

Стана, смъкна нощницата си и започна да се облича. Хубави гърди, наистина хубави. И извивката към корема… Така не! Не съм

гумено човече! Обърнах се гърбом и се загледах през прозореца. Не може да ми се отрече. Може да съм карък, но стилен. Навън грееше пълна луна, която по някакъв странен и нетърпящ възражение начин ме подгряваше допълнително. Целият свят в този момент ме тласкаше към едно! Тръгвах към това момиче в момент, когато цялата подредба на звездите говореше — сега! И… Нищо!

Колко глупави могат да бъдат понякога двама души…

— Хайде… — подкани ме внимателно Барбара.

Щом е хайде, хайде да е… Килимът в коридора меко попиваше стъпките ни. Вървяхме един до друг, без да се докосваме. Телата ни бяха заредени опасно, можеха да експлодират.

Лелята на рецепцията ме погледна учудено.

— Отивам си, отивам си… Чао, миличко! — успокоих я аз.

— Че си отиваш, го виждам, но как влезе?

— През стената. Аз съм полудух, получовек…

Да беше си посъбрала поне устата.

Събра ги. За да изхрипти:

— Полудух бил! Миличко ще ме нарича!

Тръгнах към спирката, но Барбара ме хвана за ръката и ме поведе към лунната сянка на насрещното дърво. Под него имаше пейка. Седнахме.

— Ще ми пишеш ли?

— Едва ли… — Нарочно направих пауза преди следващите си думи. — Не си ми оставила адреса си.

— Наистина. Ще се кача горе да ти го запиша. Изчакай ме под прозореца. — Начинът, по който каза последните думи, ме накара да потърся с поглед очите й. Но тя стана бързо и влезе в хотела.

Заобиколих отдалеч входа и застанах на десетина метра от прозореца. След малко на него се появи силуетът на Барбара. Към мен полетя белезникаво петно. Листът беше сгънат на ластовица.

Хванах я във въздуха, махнах с ръка и тръгнах към спирката. Ами, това е! Понякога има и засечки. Не се чувствах хич добре…

Под първия осветен стълб се спрях. Нямаше за къде да бързам. Последният автобус отдавна беше отпътувал към Студентския град. Извадих от джоба си лястовицата, за да прочета адреса.

Нямаше адрес. Само бележка: „Прав си — по-добре спомени, отколкото сънища. Държах се лошо. Моля те! Ела!“.

— Помислих, че няма да прочетеш бележката… И тъкмо се ядосвах, че…

Нарочно стоях срещу нея, без да я докосна. Имах право да си върна… Какво? Глупав бях, просто глупав! Но поне бързо го осъзнах. Между дланта ми и връхчетата на гърдите й премина ток. В главата ми се въртеше нещо от рода на: „Този път и да се опиташ да…“

Но тя не се опита. Ръцете й ме притиснаха, а устните ми намериха познатата, пулсираща трапчинка на шията й.

… Чувствах, че трудно се контролирам. Може би съм искал да демонстрирам хватки и познания за играта? Нали вече имах някакъв опит… Получаваше се. Бърза, задъхана прегръдка, въздухът не ти достига, ръцете ти са по-съобразителни от главата… Тялото ти въобще не те слуша, а си прави каквото си знае. Всичко е възможно най-объркано, а чувстваш, че точно това трябва да правиш…

Никой не е успял да опише с думи достатъчно точно най-старата и най-истинска магия.

Прозорецът беше останал отворен. Спомням си, че по едно време дочувах как се блъска в рамката си от течението, но нямаше кой да му обърне внимание. Имаше и удар — толкова силен, че си помислих — няма начин да не се строши. Но това бяха бегли подмигвания на мозъка. Наистина бяхме страшно заети един с друг. Опитвахме се да си казваме нещо с накъсани фрази, започващи отникъде и завършващи съвсем нелогично… Нищо не се получаваше, но това не ни смущаваше. Изкачвахме стълбата на някакво изживяване все по-нагоре и по-нагоре, след което… Споменът ми и за огромна червена звезда, която избухна!

… Докато успокоявахме дишането, през ума ми мина мисъл, която излезе през устните на Барбара:

— Боже, как може да бъде толкова хубаво?!…

При друг случай вероятно не бих пропуснал да изтърся някоя поучителна, задължително насмешлива реплика. Например — не намесвай името Божие в обикновения процес на чифтосването.

А тогава злоустото хлапе все пак се усети и си замълча. Стана, бързо затвори прозореца и привлече по-близо до себе си тялото на момичето. Целуна го по носа, а момичето се засмя. И хлапето беше уверено, че е постъпило точно както трябва. Всичко — движението на звездите и галактиките, цялата подредба на вселената, в крайна сметка

се свеждаше до най-съществено — до тази целувка точно по носа… Носът е епицентърът на вселенската хармония — не знам дали го знаете?…

… Лелята на рецепцията не дремеше. Спеше си кротко. А ключът беше забучен от вътрешната страна на бравата. Опитах се да отключа тихо, но вратата така изскърца, че добрата жена подскочи.

— Пак ли ти?

— Тръгвам си, тръгвам си… Бог да те благослови за доброто ти сърце!

— Ако още веднъж…

— Беше за последно, мила!

Ама тази жена не може ли да си събира устата?

Барбара стоеше отстрани и се усмихваше. Опитваше да проумее диалога на съскане и думи, изказани с показна нежност.

За всеки случай извадих ключа и го подадох на Барбара. Успокоих лелята:

— Душа. Младата дама ще ти го върне след няколко минути. Като гледам, през ума ти минават черни мисли…

— Да пукнеш дано! — пожела ми ясно и отчетливо читателката на любовни романи.

Да, ама въобще не се канех да пукна. Даже ми беше хубаво, много хубаво…

После стояхме в градината на църквата и гледахме небето. Вероятно знаете, че влюбените обичат да се вторачват в небето. И като си помисля само колко съм се подигравал на това определение — влюбени… Но, винаги съм обичал звездите…

Барбара искаше да ме изпрати до спирката, но й напомних, че по това време и автобусите спят. И отидох да я изпратя обратно до вратата на хотела, защото се сетих за нещо.

Ами да! Колко му е да имаш и втори ключ, който да се остави в гнездото на бравата и да не позволява да се отвори отвън. Добрата жена явно ни очакваше, защото застана от другата страна на стъклената врата и ни се ухили със специално подбрана за случая усмивка.

Добрите жени са наистина доста наивни понякога.

Катеренето по скарата въобще не затрудни Барбара. Само че след катеренето ръцете ми отново тръгнаха да правят каквото си знаят. Не

че им се сърдех, но не смеех да си погледна часовника.

Наистина, вече бях уморен като сахарска камила. Опитах да се преборя със съня, но усетих, че заспивам, притискайки топлото тяло на Барбара към себе си. Но след минути се събудих. Събудиха ме. Групата се прибираше от ресторанта и целият хотел трябваше да разбере това.

Облякох се доста бързо за сънлив човек, но все пак не успях да избегна срещата с Марта в коридора. Тя ме погледна така, както мащехата е гледала Снежанка. Разминахме се с нещо като учтиви кимвания.

Читателката на любовни романи този път не се учуди на появяването ми:

— Сетих се! Ти не си никакъв полудух! Покатерил си се по…

— Ако на хоризонта ти се появи някой самотен Шерлок Холмс, кандидатирай се при него за доктор Уотсън — посъветвах добрата жена.

— Ако още веднъж ми се появиш пред очите, ще звънна в милицията!

Като за последно, не успях да се стърпя:

— Боже, какви очи! И какви изразителни бръчки по тях…

Добрата жена ме гледаше като глътнала горещ картоф. И никак не се трогна от жеста ми, когато поставих на плота ключа от вратата.

След половин час бях на гарата. Хванах първия влак. Разстоянието от гаричката до бараката на летището изминах в полусън. Вмъкнах се през прозореца и с наслада поех миризмата на одеялото.

Дали ще успея да се наспя истински? Някога? Едва ли? Но пък е толкова приятно да се понасяш към страната на сънищата…

XI.

Групата беше дошла на летището поне преди час. Събуди ме запускът на самолета. Двигателят му се закашля като стар пушач рано сутрин, пое си дъх и забоботи равно.

Ритнах одеялото, измъкнах се от бараката и тръгнах към чешмата пред съседната сграда. След сън, докато не си измия очите, виждам света около себе си само приблизително.

След като ми просветна, се огледах. Хората бяха насядали на пейките под голямото дърво. Какво ми се смеят? Не са ли виждали сънен човек? Но и те не изглеждаха кой знае колко бодри… Така е, когато ходиш вечер по кръчми.

Огледах групата. Барбара, разбира се, я нямаше. Огледах се пак. Да, няма я.

Този път всички се разкикотиха. Много смешно…

Бях минал край нея, без да я видя. И тя се смееше. Нищо де, нищо, смейте се…

Да имаше кой да донесе сега едно кафе…

Нямам спомен какво си говорихме за последно. Било е нещо обикновено, което не се забива в съзнанието, за да остави спомен. Взех чантата й, когато тръгнахме към самолета.

И в прощаването нямаше нищо от любовната класика. Никакви запомнящи се думи. Докато хората минаваха край нас, се целунахме. Усетих нещо като спазъм, но от моите устни ли, или от нейните?…

Запомних очите й. В тях нямаше никакво предчувствие. Малко болка, може би, но така е при очаквана по-продължителна раздяла.

С поклащане като патица, машината изрулира към началото на пистата. Пилотът плавно повиши оборотите на двигателя, самолетът, отначало тромаво, а след това все по-бързо, се засили към кичура дървета в края на летището. Отлепи се. Пое към основата на нежните сутрешни облачета. И постепенно започна да се смалява, докато се превърна в точка. А после и точката се загуби някъде там, на запад.

Сън или спомен? Започваше етапа на обратно броене на времето, когато споменът е малко като сън, а сънят често се връща към спомена.

Седнах на последната седалка на автобуса и се нагласих да поспя през следващите двадесетина минути. Тъкмо се унасях и се плеснах по челото. Забравихме да си разменим адресите. Така е, когато вечно не си доспиваш… Не че проблемът беше неразрешим, но Барбара можеше да си помисли нещо. Това, че не си давам адреса, беше вече не намек, а натвърдване.

След два дни намерих в страничния джоб на костюма си половинка лист от тетрадка. „Polska. Ynyelyn. Ul…“[1] Вероятно, докато се бяхме прегръщали за последно, беше успяла незабелязано да го напъха. А може би го беше направила още вечерта, в хотела.

Обикновено в такива случаи се говори за страданието при раздялата. Страданието може да бъде огромно, голямо или по-малко. Има и специфични изразителни думи, например гложденце. Като камъче в обувката. Може да бъде определено и по цвят и нюанс — черно, просто тъмно, или пък поетично, светло…

За да демонстрирам пророческа дарба, бих могъл да спомена и за някакво тъмно предчувствие, което постепенно се е загнездвало в душата ми.

Само че при мен нямаше нито тъмно, нито светло, нито голямо, нито малко — нямаше никакво усещане за нещо тревожно. Барбара просто се беше наместила в мен. Това, че я нямаше в момента, съм го възприемал като нещо временно. Ще се появи. Или аз ще намеря начин да… Има време…

След няколко дни даже започнах да си мисля, че нещата стоят още по-спокойно. Хубаво изживяване, което постепенно започва да се губи във времето, без да създава никакви усложнения.

Не бързах да й пиша. Какво да й пиша?

Така минаха около две седмици.

Нощем ходех на гарата и разтоварвах зеленчуци, въглища, тухли и всякакви блага на цивилизацията. Срещу които получавах доста мизерни пари.

След като взех хонорара от статията и пресметнах още веднъж авоарите си, тръгнах към оказионния магазин. Огромната пишеща машина още стоеше на витрината. Само да не е нещо развалена? Поставих лист под валяка и изчатках всичките знаци. Лентата беше поизсъхнала, но отпечатъците бяха направо добри. Съприкосновението с клавишите предизвикваше във върховете на пръстите ми почти еротично усещане за нежност.

От какво може да се почувства човек щастлив? На двайсетина години от много неща. Например от това, че вече си има огромна пишеща машина с внушителната марка „Москва“. Беше ми направо хубаво… В трамвая някакъв брадясал ме попита това в ръцете ми малък парен валяк ли е? Отговорих му — не бе приятел! Това е машина за изваряване на въшкарници. Ако искаш, съблечи се гол и си дай дрехите — процедура №1 е безплатна…

Нено пък я оприличи на реактор. Такова кюмбе имало в лабораторията на ядрения институт, където ходили на практика миналата година.

Имаше още предположения — антика, на която древните елини са написали първия вариант на азбуката си. И по-сложни импровизации: сувенир алегория на безсмислието на техническия прогрес, изработен от самоук майстор китаец по поръчка на Мао Цзе Дун. Той трябвало да бъде връчен на Хрушчов по случай помиряването между двете супердържави. Като намек за възможното бъдеще на цивилизациите. Но понеже помиряването не се състояло…

Само дето никой не искаше да я възприеме в автентичната й функция — просто като пишеща машина…

Появата на статията събуди у мен апетит за писане. За около седмица сглобих вариант на малко странна за тогава тема.

Показах го на Нено. Той го прочете, смя се, но отказа коментари и анализи. Все пак беше милостив:

— На мен ми е интересно. Но тия, от които зависи да види бял свят, няма да го пуснат.

Нищо де… Залудо работи, залудо не стой! Като мозъчна гимнастика бива… — успокои ме великодушно.

Докато носех материала към редакцията, нещо започна да ме човърка отвътре. Седнах на една градинска пейка срещу Армейския театър и прочетох написаното. Правилно ме човъркало. Имаше абзаци, които кънтяха. Отначало извадих химикалката и започнах да редактирам написаното, но после разбрах, че всичко трябва да се прекрои и изложи по друг начин. Малко ме беше яд за загубеното време, но осъзнавах, че постъпвам правилно.

Прибрах се в общежитието с идеята да седна и да оправя статията, но не стана. В стаята беше оформено каре и играеха на карти. Да сте видели някъде някои играчи, които просто мятат картите, мълчейки. Може и да сте видели, но аз не съм. Наместих се на едно от леглата и се опитах да се съсредоточа, но след няколко минути вдигнах ръце. После приседнах, за да гледам отстрани. После седнах да играя… А когато на другия ден потърсих статията, нея просто я нямаше. Половин ден загубих в търсене и благославяне. Нено, добра душа, също ровеше старателно. Проверихме и в съседните стаи. Нищо. По едно време Нено приседна, почеса се и каза:

— Слушай бе човек. Щом я няма и не можеш да я намериш, значи така трябва да бъде. Господ така е решил. Нали я имаш в главата си?

Не можех да спра отведнъж:

— Ти, първо като рационалист, трябва да си атеист по професионална ориентация. И второ, Господ и да го има, няма да се занимава с мен — да ми крие листата. Той да не ти е хлапе от отделенията или пийнал студент?

— Щом ще делим на първо и второ, ще ти кажа например че и Айнщайн е вярвал в Бога. Това и ти го беше споменал в твоето писание. И руският бомбаджия номер 1 — Курчатов — и той му е удрял скришом по едно кръстене. И Менделеев. И…

— Поменик ли ще ми пишеш? Набожни учени, представители на точните науки…

— Що, има и от твоите, неточните. Те даже още по-масово се кръстят.

— Вярата в Бога е по-скоро въпрос на вътрешна потребност, отколкото на логична обосновка. На всеки му се иска да има на кого да се опре, когато му е крив светът. Затова остава до живот обичта към майката. Когато нещо върви на терсене, си спомняш за нея и мислено й

се ожалваш. Макар че какво може да ти помогне една стара жена? Защо най-често се обръщат в молитвите и молбите си към Божията майка? Защото чувстват в нейно лице собствената майка…

Нено ме гледаше по неговия си начин, мълчеше и се усмихваше.

— Какво ми се хилиш? Майката може и да не е в състояние да ти даде акъл. Или пък да ти помогне. Но може да те погали. Или ти да си представиш, че те е погалила. Тогава нещата започват да изглеждат не чак толкова безнадеждни.

Нено престана да ми се смее и миролюбиво предложи:

— Въпросът с отношението към Бога не е бил решен от толкова умници досега. Какъв е смисълът точно ние и точно сега да се напъваме да го решим?…

Естествено, прав беше. Съгласих се. Докато излизах от стаята, дочух и допълнение:

— А на майките наистина не им е лесно. Особено на твоята. Как ли е успяла да селекционира такава твърдоглава порода?

— Ако смяташ, че наистина съм уникат, организирай представянето на мама за Нобелова премия — посъветвах го през рамо.

Мама така си и отиде, без да стане нобелистка. Явно не съм първи представител на уникална порода…

След двадесетина дни намерих листата, напъхани в двойното дъно на сака. Но вече не ми трябваха. Защото бях извлякъл върху хартия това, което изчистено и по-точно дефинирано, се беше подредило в главата ми.

Писането на машина ми беше физически приятно. Започнах да я усещам като част от себе си. Добрият човек Нено обаче ме предупреди, че трябва да внимавам. Такъв фетишизъм към предмет, пък бил той даже пишеща машина, можел да доведе до сексуална дезориентация. Чукането върху клавишите лесно можело да подмени естествената необходимост да се чукат мадами. Благодарих му за предупреждението и го посъветвах да напише монография за приликата между жената и пишещата машина.

Аммар, който се подмотаваше край нас, се облиза и застана на моя страна. С простия аргумент, че човек можел да преживее живота си, без да е натиснал клавиш на пишеща машина. Но щяло да му бъде трудно да живее, без да разсъблича поне от време на време жена.

Тия араби са вярно големи сладострастници! Но — прав е…

Понякога не е много полезно да имаш фантазия, която лесно кълве на асоциации. В момента, в който чух за разсъбличането, усетих познатото, приятно изтръпване.

Барбара беше още в мен. Но — не до мен. Не можех да протегна ръце, да я притегля към себе си, да й кажа на ухото, че…

Явно беше немислимо да преживея в състояние на любовна вярност и святост до началото на лятото, когато щяхме да отлетим за Полша. От друга страна, постепенно осъзнавах, че наистина ми е направена магия, от която не искам да се измъкна.

Да потърся Бети, беше глупаво. С нея отношенията ни бяха стигнали до логичния си завършек. А и тя не би търпяла да бъде на позиция работещ втори вариант.

Не знам как ще ме разберете? В известен смисъл в този момент не само мислех с топлина за Елизабет, но и отношението ми към нея беше най-ясно и изчистено. Осъзнавах, че тя е наистина стойностен човек, когото ще обичам винаги. Независимо от това, ще се срещаме ли повече. Изпитвах естественото желание да правя нещо добро за нея, без да очаквам изблик на топла благодарност.

Въобще това — топла целувка, топла прегръдка, топла благодарност… Топъл чай…

Проточени безкрайно във времето, нещата се разводняват.

---

[1] Полша. Иниелин. Улица… — Б.а. ↑

XII.

А ноември си беше още от началото студен. Отврат. Правех се на герой и мислех да изкарам зимата с шлифер, но мръзнех постоянно.

Беше привечер. По небето се гонеха, размесваха се и се прескачаха сиво-черни, рошави облаци. Леденият шегаджия, вятърът, правеше с тях каквото си поиска. По едно време откъм една от западните седловини на Витоша надникна залязващото слънце. Цветът му — съчетание на циклама и сребро, мигом обагри облаците и покривите на високите сгради. Златното кубе на катедралата отрази тържествено неестествения му блясък.

Беше ми студено, бях гладен. Но ми беше приятно. Изостреният сетива възприемат по-чисто света. Бях осъзнал този ефект случайно, при една продължителна разходка из Художествената галерия. Тогава почувствах още по-силно излъчването на картините. Открих в тях още недовидяни и недоусетени неща. След време четох някъде, че Хемингуей бил напипал преди мен тази хитрина. Може. Родил се е преди мен, усетил го преди мен. Иначе, ние с Хемингуей…

Бях тръгнал към катедралата. При моя светец. Общуването с него ми действаше наистина успокояващо.

Но преди да стигна до светеца, се сблъсках в преддверието с набожния хаймана Раб Пепо. Този път той стоеше на поста си само без един крак. Иначе, беше и говорещ, и зрящ.

Опитах се да не го забележа, но номерът не мина. Божият човек подскочи пъргаво и ми пресече пътя. Даде ми знак с очи „почакай“ и извади от един от безбройните си вътрешни джобове някакво листче. Напъха го в ръцете ми и се върна на завет на старото си място.

Влязох в храма. През южните прозорци и мозайки прозираше залезът. Ако възприемах някакви внушения, те бяха повече от съчетанието на цветовете, а не от съдържанието на фреските. Бях чел доста за основните канонични сюжети, но трудно вниквах в тях. Виж изображенията, колоритът, правещото магия със залеза си слънце, бяха разбираеми и предизвикващи приятен душевен спазъм.

Светлината в левия кораб на църквата беше доста оскъдна. Но когато се насочих към него, познатите очи ме посрещнаха още отдалеч.

Казах му: „Здравей, човече!“ И ме досмеша. Как мога да пожелая най-естественото за среща между двама души — добро здраве — на човек, който е умрял преди хилядолетие? А към светеца да се обърна с „човече“? Въпреки формалната нелогичност изпитах приятното усещане, като при среща с приятел.

Всъщност, когато твой близък живее на другия край на света, по същия начин общуваш със снимката му. Тя те свързва с човека и прави връзката ви еластична и жива. Ако не сте се чували с години, той може да е умрял, а за теб да е жив. Неподлежаща на съмнение реалност.

Не е чак толкова сложно. Хората общуват чрез духовността си. А тя се отнася с търпима ирония към факта за физическото състояние на тялото. Тялото е нещо много важно. Но в същото време, то не е нещо чак толкова съществено…

А може би малко се правя на интересен? Защото обичам тялото си. То така осезаемо ме свързва със света, който ме заобикаля…

Преди около година и половина имах едно изживяване, при което си мислех, че става въпрос само за тялото.

Бях се измъкнал от казармата с облекчение. Макар че минавах за достатъчно непотопяем, пребиваването в нея беше изморило душата ми. През следващите месеци навлязох в новата си кожа на студент, но вътре в мен все още откънтяваше, като след удар на камбана, състоянието на добре прикрита неувереност.

Нещото, което ме измъкваше на повърхността, беше очакването на другия живот, свързан с небето. За тези, които не са усетили неговото привличане, това вероятно звучи преувеличено и малко сладникаво. Но навлезе ли в теб, небето те прави свой… — поданик. Или приятел? Или — не знам какъв — пак ми липсва точната дума или фраза.

Но и по пътя на това доброволно подчинение имаше сериозен проблем. Още при първите скокове, преди години, бях попаднал в доста завързано положение, с което успях да се справя. За неизбежния в такива случаи данък страх не говоря. След като осмислих на бистра глава как бях действал, знаех, че нямам основание да недоволствам от себе си. Наистина, имаше моя грешка, но от липса на опит. А направих почти невъзможното и успях да се измъкна.

Въпреки това бях изгонен. Някой трябваше да бъде отстрелян. За да може да се отчете, че ето, възникнала е неприятност, но приносителят на заразата е отстранен.

Двегодишната пауза, прекарана в армията, ми помогна случаят да премине в раздел анонимен спомен за един неудачник.

Върнах се и продължих. Но тези, от които зависеше по-нататъшното ми развитие, можеха да направят във всеки момент връзката. И просто да ме спрат като потенциално опасен. Имах вече произнесена присъда, по която, в тази начална фаза, трудно би било допуснато обжалване.

Освен това се правеше непрекъснат подбор. На всеки следващ етап от десет оставаше един. От десетките, в които се включвах, все още съумявах да бъда единия. Но вероятността да бъда разкрит ставаше все по-реална. И черното петно от миналото, в съчетание с други, неизбежно натрупващи се усложнения, можеха да ме оставят на земята.

… Просто не го усетих как започна да израства вътре в мен. Някакъв душевен бурен… На двайсетина години човек е в състояние да приеме идеята за раздяла с живота и поради някакъв своеобразен идеализъм. Животът не върви така, както аз искам, и затова губи смисъл. Следователно, може да се наложи да се разделя с него!

Жестока логика! Но често срещана на тази възраст. Трябваше да минат доста години, за да започна да проумявам една друга група противоречиви истини. Че животът не е непоправимо свързан само с формалните параметри — професия, реализация на честолюбиви мечти, материални придобивки. Но за времето, за което ви говоря, става въпрос за хлапе, все още недостатъчно добре разбиращо и света, и себе си. Хлапе, което инстинктивно усещаше, че поради младостта си има право на грешки.

И беше на път да направи една от тях.

Започнах да свиквам с мисълта, че ето този скок може да бъде последен. Не поради невъзможността да се справя с възникнало усложнение, а поради желанието да се измъкна от честите неудачи.

Вариантът, въпреки капитулантския си подход, имаше и една силна страна. Така отнемах възможността на някого си да се възползва от своята власт и да ме посочи с пръст.

Външно бях железен, но нещо отвътре ме прояждаше.

Отначало мисълта да изфуча като камък към земята ме плашеше. Инстинктите си казваха думата. Първия път, втория, десетия… А после постепенно започнах да свиквам. Какво толкова? Двадесетина секунди свободен полет, последван от жестока болка, но за част от секундата. Човек все някога умира… Поне може да го направи красиво. През ума ми минаваше сравнението с орел, който, уцелен от случаен изстрел, прибира криле и… Сравнението лъхаше на сантиментална литература, но представата беше съвсем картинна и истинска.

Постепенно приемах смъртта. Постепенно бях приел смъртта като нелош вариант.

А малко по-късно за пръв път попаднах при моя светец.

Идеята за преминаване в отвъдното не е свързана само със страха. В нея има и някаква своеобразна привлекателност. Явно съм бил навлязъл доста надълбоко в отвъдната територия.

Краката ми, случаят или промисъл някакъв ме бяха завели в катедралата. В ранния летен следобед стоях под огромния купол и се оглеждах. Миришеше на пот, тамян и свещи.

Безцелно се разхождах и се мъчех да потисна вътрешната си неувереност, която вече бе успяла да придобие формата на мъжка решителност.

Наближавах финалната права. През другата седмица трябваше да изживея вече неизбежното. Бях почти смачкал инстинкта си за самосъхранение.

Тогава застанах пред изображението му. Той ме спря с поглед. И някак си влезе в мен. Усетих доверие в него и се опитах да намеря думите, с които да обоснова решението си.

Опитах се, но не ги намирах. Колкото повече ги търсех, толкова по̀ не ги намирах. Уж безспорно тежащи аргументи плуваха във въздуха като напълнени с водород балони.

Постепенно стигах до прости, но по-плътни истини.

Човек все някога стига до смъртта. Но преди това трябва да усвои едно умение: трябва да съумее да направи от смъртта свой приятел и съюзник, а не свой враг.

Осъзнах — вече бях станал част от система на човешки връзки. Бях се класирал до възможността да търся и губя пътища. Да търся, да опитомявам и да губя приятели. Да обичам и да бъда обичан.

Да се блъскам в един тежък, но с възможности за търсене на смисъл живот. Този живот явно нямаше да бъде живот на удачник. Бях разбрал, че ми липсва късмет за доста неща. Че всичко трябва да си отвоювам, за всичко трябва да се преборя. Че нищо няма да ми падне ей така, отгоре.

Но в мен течеше, блъскаше се и пулсираше напориста кръв. Можех ли да си позволя да я размажа като петно върху тревата?

Стоейки пред земното лице на човека от отвъдния свят, осъзнах и още нещо.

Човек има и едно почти задължително предопределение. Да изживее живота си така, че да стане мост към следващи поколения.

Наистина трябва да направя от смъртта свой приятел. Приятел, който идва навреме, когато трябва.

В самата екзистенциална идея за бягство от отговорност и жизнени неудачи наистина има нещо наркотизиращо, завладяващо. Човек обича да импровизира на тема живот и смърт. Независимо от нивото на интелигентност той инстинктивно усеща връзката между двете. Даже в самия страх от смъртта има някаква сива привлекателност. През време на самия живот в душата му много често нещо умира — поради загуба на приятел, поради липса на вяра, поради срив на идея, в която се е кълнял и вярвал.

Именно поради загубите покълва и по-скоро интуитивната надежда. Щом в този живот нещо се отправя към другия свят, би трябвало там да бъде намерено. Там би трябвало да бъдат близките ни хора, корените на вярата да бъдат по-жилави и устойчиви, а идеите да се реализират.

Осъзнавам ранимостта на тази философия. Особено ако бъде атакувана с мощните аргументи на материализма. Но духът живее свой живот, който частично, ограничено, е свързан с тялото.

Какво е точно естеството на тази връзка, никой досега не е успял достатъчно убедително да обясни. И това е хубаво.

Нормално е, добре е, материалният живот да бъде подреден. И Малкият принц се грижи за розата и кратерите на вулканите си. Но е опасно, болестно е да се прилагат мерки за казармено подреждане на живота на духа.

Духът има право на самостоятелен живот. Духът има право да избира буцата глина, на което да вдъхне живот.

Промяната на посоката на мислене не беше просветление. А процес, продължил с години. Но началото му беше тогава, в храма. Пред очите на човека, напуснал този свят преди хилядолетие.

Добре е да имаш своя светец…

Иначе, земята гъмжи от хора с претенции за святост. На излизане от храма се сетих, че не съм прочел посланието на Раб Пепо. Човек с неговата настройка обикновено се изживява в собствените си очи като белязан от Всевишния.

Кое ли го кара да се лепи за мен? Вероятно инстинктът му на манипулатор, намерил в мое лице склонна към податливост жертва. Не, не е това! Или поне не е само това. Може би?… Има хиляда варианта, започващи с може би…

Когато излязох в преддверието, нарочно забавих крачка. Хайманата събуждаше в мен любопитство. Държах се като котарак, който не може да устои на изкушението да провери какво стърже там, в ъгъла?…

Откъм потъмняващото петно на ъгъла изхриптя гласът на Раба:

— Прочете ли го, брате?

— Не си нося очилата. Но ще се запозная внимателно с него. И ще получиш отговор, брате!

Щом хапнах в мензата, извадих листчето.

„Бог е над всичко и над всички!“ — Така е, това всички го знаят. — „… Бог е и над теб, бедни ми брате. Той се грижи за твоята непорочност, за твоята святост.“ — Стоп! Грешка! Бог просто наблюдава човека. Със спортен интерес, предполагам. Как го прави едновременно с милиарди, това е трик, който само той си знае. Но в никакъв случай не се грижи да бъдем непорочни и святи. Просто регистрира, че разликата между хората е в грешките, които правят. В греховете, които трупат. Да видим нататък! — „Ти имаш безусловното право на Божествената грижа!“ По-скоро, иска ми се да я имам. Но чак да имам безусловно право?!… Едва ли?… — „Но преди Бог да се погрижи за теб, ти трябва сам да помислиш за себе си!“ — Правилно! Съгласен без уговорки. Бог, я помислил, я не?… — „За душевната си чистота, трябва да помислиш, братко мой. Дали правиш това, което

нашият свят Отец изисква от теб? Споделяш ли топлината на душата си с ближния си? Даваш ли му ризата си?“

Ей, страшен е Раб Пепо… Готов апостол и то с тезиси на свое учение. В Библията се препоръчва да дадеш втората си риза, но Раб Пепо не спира на половината път. Той е готов да смъкне и единствената от гърба ти. В името на една подобна, хубава идея, в продължение на много години бяха смъкнати доста ризи. Често пъти заедно с кожите под тях… Кой да се сети, че Раб Пепо бил болшевик, ама набожен? Сега ще спомене нещо и за парите, които са от арсенала на дявола. — „Споделяш ли монетите и жалката банкнота в джоба си с твоя събрат по вяра, който вечно бди в преддверието на храма Господен?!“ — Дойдохме си на думата! Хитър е Раб Пепо! Браво!… Ако поиска много пари, няма да получи нищо. Но виж, когато намекне за монети, най-много за дребна банкнота, развълнуваният вярващ по-лесно ще бръкне в джоба си. Направо си има маркетингова дарба този човек. При други условия вероятно би направил милиони… — „Защото твоят брат по вяра ще те дари с най-ценното — Божествена благодат. Ще те дари с благослов, излизащ от душата Божия!“

Това е! Раб Пепо е ни повече ни по-малко, директен представител на Бога на земята! Дистрибутор на божествени идеи и благодат, които също трябва да бъдат осребрявани, както всички рационални идеи! Така че, не се ослушвайте, а освободете джобовете си от монетите, творение на дявола, и ги предайте в протегнатите ръце на вашия брат… И не навлизайте в подробности! Например за какво мисли да ги използва…

Посланието беше тиражирано. Вероятно имаше втори вариант, но с друго обръщение: — „Сестро моя…“ И жените не трябва да бъдат пропускани. Нещо повече — те по-често влизат в храма и са по-податливи на внушения.

Извадих лист от чантата си и написах отговора.

> Господи! Казват, че човекът бил твое творение. Вярно ли е? И този ли, смрадливият, който по цял ден клечи пред храма ти — и той ли е твое творение? Този, който ту е с един крак, ту с два. Ту е зрящ, ту слепец. Който ту чува, ту не чува.

Единственото постоянно нещо в този човек е миризмата на гроздова.

И този човек ли е сътворен от теб?!

А ако не от теб, от кого е сътворен? — Може би просто от баща си?…

Прости ми, Господи, че не разбирам достатъчно добре посланията ти! Затова питам. Кой човек е сътворен от теб? Само Адам ли? А след това чак Христос?

Ако е така, това е явно недостатъчно. По-често трябва да се намесваш в делата на рода човешки, Господи! Иначе племето ни бързо се изражда.

А после потоп, нали?! Ще ни давиш като котета! Без да си ни помогнал чрез лична съпричастност да се спасим поне от част от възможните грехове…

Прости дързостта на укора ми, Господи, но държанието на твоя посредник пред храма ме прави малко атеист. Искаме или не, в душата на всеки от нас вирее частица от душата на Тома. Дай на нас, грешните, убедителни основания за вяра! И ние не ще се отречем от теб!

Ако племето човешко е изпълнено с правнуци на Тома неверни, нима това е основание да ни изпратиш отново Потопа?

Все пак искаме да вярваме в Теб! Дай ни основания за вяра! Амин!

На гърба на листчето добавих с едри букви: „От бедния студент няма да видиш пукнат грош. Не само поради библейската му сиромашия, а и по принципни съображения. Досети се какви?!“.

За да позасиля още драматизма на постановката, добавих:

P. S. Промених решението си. Всеки път, когато протегнеш ръка към мен, ще получаваш! По една стотинка. Може би дребната паричка ще успее да те накара да се

замислиш още по-дълбоко над проблема, повдигнат по-горе?!

Ако ти звучи жестоко или пък цинично, ще дарувам успокоение на душата ти с напомнянето на една банална истина — животът е и жесток, и циничен. Но може да бъде и още някакъв…

Прибрах листа в чантата си. Не ми се ставаше. Тук беше топло и уютно. А трябваше да отивам на гарата. Тази нощ щях да разтоварвам въглища.

Над рампата жълтееше с немощна светлина една-единствена лампа. Студеният вятър я блъскаше и тя проскърцваше тягостно и жалостиво. Поради студа, искам или не, работех непрекъснато. Мургавите ме гледаха със смесица от превъзходство и насмешка, защото възприемаха принудителното ми трудолюбие за обикновен будаловизъм. По някое време дойде дежурният диспечер и ни нареди да отидем при друг вагон и да разтоварваме хидратна вар.

Вятърът подхващаше финитe й частици и ги напъхваше в очите. Циганите възроптаха и отидоха да се карат с диспечера. Той започна да се оправдава с нареждане отгоре. Циганите си взеха шапките и се изнесоха.

Тръгнах си и аз.

Когато стигнах до общежитието, приближих тихо стъклената клетка на портиерната. Не можеш да се разминеш с късмета си — дежурна беше, разбира се, дъщерята на руския император. Заобиколих блока. Хвърлях камъчета по три прозореца, но никой не се отвори. На риск се изкачих по стената до терасата на петия етаж. Там мръзнах поне половин час, докато в коридора се появи колежка по нещо, подобно на кимоно. Нери, химичка. Когато се срещнехме, си кимвахме бегло. В повечето случаи тя просто ме подминаваше, без да ме забележи.

Почуках умолително, тя се поколеба, но все пак дойде и ми открехна. Когато ме видя на светло, очите й се разшириха. Докато й се усмихна успокоително, тя успя да хлътне обратно в стаята си. Чух звука от превъртането на ключа.

Защо ли се стресна? Вероятно не ме позна…

Когато застанах срещу огледалото в преддверието, разбрах защо. Фини частици въглища, фини частици вар. Насреща си видях нещо, което би могло да бъде артистичният образ на Джак изкормвача в постановката на черноглед режисьор.

Не знам защо, но се засмях. И усетих как чернилката, натрупана в тази отвратителна вечер, започва да се отмива. А когато минах през банята, водата доизчисти останалата мръсотия не само от тялото, но и от душата ми. Легнах си и веднага заспах.

Сънят има основна задача — да заглажда острите ръбове на живота и да го прави поносим.

XIII.

Понякога след лошото наистина идва и хубаво. Купуването на машината разстрои трайно финансите ми. Жалките пари, които заработвах на гарата, се стопяваха за запълване на дупките по пътя към бъдещия ми професионален възход. Не ми беше ясно как точно ще възходя, но се надявах. Когато си затънал с двата крака, или се надяваш, или потъваш още повече в калта.

Глътка въздух дойде оттам, откъдето най-много хора се надяват. От вариант, в който практически никога не съм вярвал.

Една вечер стоях пред мензата и чаках приятел, с когото да хапнем заедно. Понеже уговореното време мина и отмина, започнах да се оглеждам на кого да продам купона. Към мен се приближи черно братче, което познавах отнякъде.

— Продава купон?

— Продава.

— Само че аз няма пари купува.

Огледах го. Усмихва ми се, виждали сме се… Да бе, този с извадената ръка, който падна от автобуса.

— Значи не искаш да купиш купона, а да ти го подаря?

След няколко минути щяха да престанат да пускат и зелената хартийка така или иначе изгаряше. Обмислях варианта как да му го дам, без да изглеждам наивник. Но черното братче извади от джоба си фиш и ми го подаде. Огледах го.

— Нали не е от миналогодишен тираж?

— Ново фиш. Ти уцели с него милион долар.

— Чак милион… Тук нито се падат печалби от милион, нито се плащат в долари.

Взех фиша. Вечерях. Забравих за фиша. След десетина дни извадих поизмачканата хартийка от вътрешния си джоб. Защо пък да не я проверя? Ако е от мой късмет, никога няма да уцеля и тройка. Но мога да проверя късмета на черното братче.

Стотарка! Леле, мамо!

Още на другия ден си купих нова канадка с разкошна кожена подплата. Светът беше вече малко по-различен. И много по-топъл.

Спях сладък следобеден сън, когато вратата безцеремонно се отвори.

— Тоя пак хърка — поясни на някого Нено. И ме сбута. — Айде ставай, водя ти клиентка.

— Бъди човек. Остави ближния си да поспи! И не клевети, въобще не хъркам… — опитах се да се завия презглава с одеялото.

— Ближният ще спи после, а сега ще стане и ще започне да пише. Щото съм ти пазарил петарка.

— Чакай, нали говорихме за тройка… — Познах я по гласа, преди да отворя очи. Нери. Моята спасителка от измръзване на балкона.

— Не бъди стисната! Как така тройка? Вдигаш човека от сън… — изръмжа страшно, ама много страшно Нено.

Нямаше разминаване. Станах, отидох до мивката в преддверието и си измих очите. Върнах се, седнах до масата и се обърнах към Нери.

— За какво става въпрос!

— Есе. Есе по цитат. Имаме си една смахната по философия. Химик да ти пише есета… Ама няма накъде. Само че есето трябва да бъде наистина хубаво, за да се освободя от изпита.

— При мен лошо няма! Казвай цитата!

— „Светът е потоп на възникване и създаване“ — кой знае защо въздъхна Нери. Кой знае защо?… Не й се дават пари. Ама аз ще оставя Нено да се пазари по екзистенциалната тема — тройка или петарка. И без това ще отидем после заедно на картофки с бира в „Куцото куче“.

— От кого е цитатът?

— Откъде да знам. Не е от мен — пак така измъчено се усмихна Нери. Ако стана случайно художник и ми дотрябва модел за неподправено страдание, ще повикам Нери да ми позира. Великолепна е… Направо Мадона Пиета едно към едно. Липсва й само Синът Божи в ръцете. Имам усещането, че постоянно я боли зъб.

— Изчезвайте и двамата — наредих с твърд тон от висотата на положението си. — Ела довечера след осем да си получиш литературната индулгенция!

— Добре… — този път Нери изобрази на физиономията си нещо като истинска усмивка.

Сложих лист на валяка. Приятно. Минута за размисъл. Не знам каква е „сбърканата“ на Нери, но не може да иска кой знае какво от един химик. Ако я затрупам с точни цитати и фактология, ще я накарам да се усъмни дали Нери е авторката. Трябва да бъде нещо леко и излято, но малко наивитетно. Значи — плътна импровизация. Започваме!

СВЕТЪТ Е ПОТОП НА ВЪЗНИКВАНЕ И СЪЗДАВАНЕ

Първо се опитвам да си възпроизведа нещо за Потопа. И за отношението на хората към Потопа. Даже си спомням за думите на един от френските крале, Людовик с индекс XV, ако не се лъжа. „След мен — потоп!“

Но…, май че трябва да започна с Ной? Ако повярваме на легендата за него, значи можем да разделим човешката история на два периода — „донойски“ и „следнойски“.

Творецът създал първите двама човеци без да знае каква беля си взема на главата. Явно е имал идея те да бъдат това, което другите животни не са. В замяна на пълния комплект райски благини на аванта, които им били предоставени, да бъдат едни такива, заплеснати… По цял ден да пеят химни в чест на своя Създател. Категорично им забранил да ядат ябълки, защото от тях се поумнявало по особен начин.

Но… Ева била жена, значи любопитна. Една лоша змия я изкушила и тя яла от ябълката. И на свой ред изкушила непорочния Адам, който, след като хапнал от ябълката, престанал да бъде непорочен. И престанал да пее химни в чест на своя Създател. Защото бил вече зает с друго нещо. Другото се правело съвместно с Ева. В резултат на „другото нещо“ се появили Каин и Авел. Оттам нататък, по същата технология, вероятно са се появили и

женски твари. А от съчетанието на мъжкото и женското начало се нароил родът човешки.

Заради изядените ябълки първата двойка била изгонена от рая. До там била и авантата с благините. Доста ядосан, Създателят ги обрекъл на мъки — Адам да оре и все да не смогва да си изхрани децата, а Ева да ражда бъдещите непрокопсаници в мъки.

Как да повярвам на лекарите, че яденето на плодове е полезно?…

Вероятно Творецът се бил простил с идеята хората да му пеят благодарствени химни. Вероятно е стигнал до простото отчаяние, като е видял какви ги вършат тия, планираните за непорочни. И толкова се ядосал, че решил да ги изподави като котета. Но явно в последния момент му е дожаляло, та наредил на единствения праведник Ной да натъпче в един голям сандък фамилията си и по една двойка от тварите, обитаващи грешната земя.

После отворил небесните шлюзове и изподавил всичко живо. Покрай грешниците хора го отнесли безгрешните животинки, но… стават грешки.

Отчайващото е, че в „следнойския период“ нещата се повторили по сценария от „донойския“. Трябва да Му се признае — Творецът направил още един опит. Оторизирал земна жена да му роди по „непорочна технология“ син, който да опита да се разбере с хората. Резултатът го знаете — разпънали Сина Божи на кръст.

Вероятно тогава Творецът е вдигнал ръце. Как се отнася към нас с днешна дата, не знам. Не знам дали все още ни обича, както твърдят хората от Ренесанса.

Но знам, че въпросният Людовик си е гледал живота по абсолютно егоцентричен начин, а малко преди да умре от сифилис, е позволил: „След мен/ако ще и/потоп!“. Като че ли хората са мечтаели точно за тази радост…

Това е песимистичният вариант. Но има и оптимистичен. Нека го наречем „хидрооптимистичен“.

Животът се заражда във водата. Водата е началото и стабилността на живота. Без вода няма живот. Даже и на

сушата. Сушата и водата — аналогия с мъжкото и женското начало. Куриозът е само привиден. Даже погледнато под друг ъгъл, един Потоп може да се окаже полезен за последваща селекция на по-високо и по-качествено ниво. Отново аналогия — потопът е просто рязко агресивно поведение на опложданщото начало.

Тогава можем ли да приемем, че потопът ни е изпратен само поради безсилна злоба на Бога?

Една световна война също е вид потоп. Но дава начало на нова, макар и противоречива цивилизация. Поредният потоп ражда поредната цивилизация. Дали водата, макар и в огромни количества, е нещо толкова страшно?

За мен не са опасни думите на Людовик: „След мен потоп!“ Това е лична позиция без фатални последствия за целия човешки род.

За мен е опасна сходната формула. Ако цялото човечество каже: „След нас потоп!“ Тогава наистина ни е спукана работата. Това, което Бог не може да ни направи, можем да си го направим сами…

… В последния момент, преди да пуснем мехурчета, ще си спомним за Божествената шегичка с първия Потоп, който ни е позволил да станем цивилизация. Шанс, който ние твърдоглаво сме пропуснали!

Когато прочетох написаното, нещо подразни съзнанието ми. Някъде се повтарях. Да, в писмото си до Раб Пепо пак бях употребил постановката за Потопа и израза за удавените котета. Да се надявам, че смахнатата и Раб Пепо не са роднини…

Нери цъфна в стаята още в седем. Носеше чиния с някакви сладки. Докато аз си хапвах, тя извади листовете от плика и внимателно ги огледа. Кимна доволна:

— Добре. Чисто е написано, без повтаряния на буквите. Моята, смахнатата, много държи точно на това. — И за да не се възгордявам, намери и повод за бележка: — Ама шрифта на машината ти е малко ситен.

— Няма ли да го прочетеш?

— От какъв зор… Колко ти дължа?

— По въпроса с парите се обърни към мениджъра ми Нено.

— Не можем ли да се разберем с теб, директно? — просветна нещо в очите й.

— Можем — признах си аз. — Само че, ако тръгнем да се разбираме, ще трябва да заключа вратата. А после няма да има как да ти взема пари.

— И това е вариант — опита се да покаже, че размишлява Нери.

— Вариант е, ама е глупав за мен — съгласих се наполовина с нея. — Един път ще съм си напрягал акъла, за да напиша есето, после ще изразходвам физическа енергия, а накрая ще остана без стотинка в джоба.

— А кавалерското отношение? — не се отказа от идеята си Нери.

— Говорим първо за елементарна целесъобразност. Ти печелиш директно резултатите от два вида моя дейност. С бонуса, че ще изживееш и креватна тръпка. А аз, казано на прост език, само се подминавам.

— Е, тръпката преминава през двамата — отново се опита да ми каже нещо Нери. — Не се подминаваш чак толкова много, колкото се жалиш…

Опитвах се да се покажа изпечен рационалист. Но сам много-много не си вярвах. Ако не беше страхът от подигравките на Нено, току-виж заключех вратата. Но ангелът хранител, който трябва да ми виси над главата и който доста често отсъстваше, този път взе мерки — Нено наистина се появи. Направиха с Нери пазарлък, достоен за Капалъ чарши, за да стигнат до средното аритметично между тройка и петарка. После все пак доизядохме сладките на Нери, като великодушно констатирахме, че който се ожени за нея, ще бъде щастлив и сладко нахранен.

След два дни тя се появи в стаята ми понамусена. И обясни:

— Оная, моята, смахнатата, уж се смя, докато го чете, ама после започна да мърмори. Било написано като от разпопен поп. А изложението било базирано не върху рационализма на авторитети, които ние признаваме, а върху Библията. И нямало цитати.

— Няма угода — съгласих се с Нери. — Ако го прочете отец Тодор, той пък няма да го хареса, защото ще му звучи прекалено

атеистично. Всеки разчита на собственото си водещо начало. Един на яйцето, друг на кокошката…

— А според теб кое е по-напред — яйцето или кокошката? — реши да се направи на интересна Нери.

— Нито яйцето, нито кокошката. В началото е Демиургът, Творецът, или Бог, както искаш го наречи. Той е създал петела и кокошката. И понеже е организирал умно нещата, е оставил оттам нататък петелът да подсигурява яйцата, от което да се излюпват бъдещите кокошки. Само че това са по-отвлечени теми. Ти не ми каза все пак какъв е резултатът от есето?

— Освобождавам се от изпита — засмя се Нери. — Само че не с отличен, а с много добър.

Оказа се, че Нери има и хубава усмивка, когато реши. Защо ли ходи с тази зъбоболна мимика?

Секретарката на „Сателит“ ме погледна с явна антипатия. Не знам дали по някакъв начин бях заслужил подобно отношение или тя така си гледаше всички, но…

— Кажете?

— Бях оставил при вас един материал…

— Заглавие? — Разговаряше с мен като унтерофицер с новобранец.

— „Вие може би знаете…“

— Какво аз знам, си е моя работа. Попитах те за заглавието на материала.

— Това е подзаглавието. А заглавието е…

— Заглавие, подзаглавие… За какво се отнася? — изстреля следващия въпрос женският унтерофицер.

— Малко философия, малко космическа физика. По-точно, за приложимостта на…

След пет минути все пак седнах срещу редактора на отдела. Той извади протрита зелена папка и започна да търси в нея. Намери статията ми, зачете я за опресняване, а после се вторачи в листчето, прикрепено с кламер към нея. Огледа ме изпитателно:

— Странен материал. Интересен, но странен. Друга дума не намирам.

— Радвам се, че го оценявате позитивно като интересен. А не може ли да заменим думичката „странен“ примерно с „оригинален“?

— пробвах почвата аз.

— Не, не може.

— Но можем да поговорим по същество?

— Разбира се. Започваме да речем с… „добро“ и „зло“. Това са философско-етични категории и не са приложими към астрофизиката. Там можем да говорим за енергии със знак плюс или знак минус. Това — първо…

За разлика от секретарката редакторът не демонстрираше непримиримост. Просто си имаше критерии.

— Понеже не вярвате на мен, защо не повярвате на Айнщайн? — предложих сговорчиво. — Той е приложил тия категории към космическата енергетика. В смисъл че енергетичната диференциация, базираща се именно на определянето на енергиите като „добри“ и „зли“, поддържа гравитационното равновесие. В абсолютно логична връзка с постановката на Айнщайн, Хабъл дефинира закона за „червеното преместване“, който…

— Вие не бяхте ли историк? — кой знае защо промени насоката на разговора редакторът.

— Не бях. Ще бъда! След като си взема дипломата. Това има ли някакво отношение към темата, по която разговаряме?

— Има — погледна ме внимателно той и добави: — За да пуснем статията в професионалния ви обхват — история, малко се поколебахме. Ние си имаме критерии, които придават стабилност на изданието. Един от тези критерии е задължителното наличие на университетска диплома за авторите. По съответната специалност. За вас направихме изключение, защото статията е добре раздвижена и се чете…

— Значи един изкукал селски даскал с диплома, който е забравил две трети от наученото някога, е с предимство пред мен. Макар че моята глава гъмжи като кошер, а него най-вероятно постоянно го избива на дрямка. И още… За да пусна статия по астрофизика, трябва ли да имам диплом за астрофизик?

— Достатъчно е да сте и само физик. Не казвам, че това е универсално защитена позиция, но старите къщи са такива — консервативни.

— Последен въпрос. Ако ви направя паралел между прозренията на египетски жрец и постановките на Хабъл и Айнщайн — как ще ми

отбиете топката? Паралел в исторически план. Както знаете, има и история на науката.

Редакторът се почеса по носа. Щом се замислят, повечето мъже се почесват по носа. Защо ли? Ами, сигурно защото стърчи над физиономията и е най-лесен за намиране. Ето тема за статия за психосоматичните рефлекси и… Но дали пък за нея няма да ми поискат диплом за лекар?

— Бързо се ориентирате… — за пръв път ме погледна в очите редакторът и се усмихна сдържано. — Може би ще видите отново името си в нашето авторитетно издание.

Вървях по заледената улица и ми се искаше да ухапя някого. Възпроизвеждах си разговора и ми беше криво. Не бяхме говорили по същество за постановките, застъпени в материала, а си дърдорихме приказки от общ характер. А човекът не беше нито глупав, нито лош. Просто си пазеше хляба. И мен ли ме чака такова бъдеще? Да мисля с ума на други, за да се закрепя на някаква позиция. Посредствеността може да няма развит ум, но има лакти и хищни пръсти. За да може да избута и изскубне всичко, което й се противопоставя…

Парадокс: умното, доброто също трябва да има юмруци.

Ами, ако трябва — ще има!…

Само трябва добре да усещам кога се вселява в мен именно доброто. Защото то не стои постоянно при никого. И мен ме прихващат братята и тогава хич не съм цвете за мирисане.

Вървях и си говорех сам. Надя е стояла на спирката и понеже не беше завеяна като мен, ме беше засякла още отдалеч. В един момент някой ми подложи крак. Залитнах. Е, сега ако се овъргалям в калния сняг…

— Очаквах да паднеш…

Тъкмо се бях подготвил да връхлетя на този нахалник, който… и видях развеселените й очи. Очилата наистина й отиваха. Исках да й се озъбя, но не се получи. Просто не мога да се зъбя на усмихнат човек. Вместо това се чух, че й правя комплимент:

— Това пък как успя да го направиш?

— Тренирам по малко джудо?

— И на това ли ви учат треньорите — да спъвате хората, както си вървят по улиците?

— Учат ни на доста неща. С квалификацията, която съм придобила ми е нищо да спъна един заплес — Явно беше готова да ми отговаря така, добронамерено, колкото и морализаторски въпроси да й зададях.

По тротоара край нас минаваха хора. От обувките им прехвръкваше снежно-кална вода. А ние стояхме и се гледахме. И се усмихвахме един на друг.

След малко бяхме в кафето. Бърборихме обичайните студентски клюки — професори, доценти, тарикатлъци по изпити…

По едно време Надя ме погледна по-продължително и подхвърли:

— Преди време един разговор остана недовършен…

— Не си спомням точно… — направих се на завеян аз. Макар че добре разбирах накъде вървят нещата. Защо ли Бог ми е зачислил такъв слабохарактерен ангел хранител? А и въпросът май не опира до никакъв ангел, а до обикновена податливост към жените…

— Беше ми обещал да си поговорим за неприлични мъжки желания — подсети ме тя.

— Защо ми се струва, че вече изчерпахме темата?

— Да сме я изчерпали? — учуди се Надя. И допълни: — Тъкмо започна да става интересно и ти побягна като заек. Винаги ли правиш така?

— Винаги не, но често — признах. Играта започваше да ме хваща. А май не трябваше да й поддавам. Не трябва, ама… Явно не съм създаден да бъда верен само на една жена, макар че имам доброто желание.

Поне понякога.

В гъмжилото, в което се намирахме можехме да обсъждаме план за атентат срещу папата. Или срещу американския президент. Никой нямаше да ни чуе. На Надя й се говореше. Усещах желанието й да ме тормози подканващо. И нямах нищо против това.

— Та, да те питам. Как гледаш на мъжкия грях?

— Понякога с отворени, понякога със затворени очи. Зависи до кой етап съм стигнал. И доколко убедително е женското стенание около мен.

— Добре, правилно ме разбра. Как мислиш, склонна ли е жената да го прости? Ако е прекалено голям?

— Жената е склонна да прости и огромен мъжки грях. Но мъжете нямат кураж да правят такива големи грехове.

— Много правилно разсъждаваш! Това е тъжната истина — мъжете не смеят да грешат мащабно! И, кой е според теб най-големия мъжки грях?

— Най-големият грях е мъжът да стои с ръце в джобовете, когато се намира срещу жена, която очаква нещо от него. Вместо да я гали със същите тия ръце. Ама не разбирам защо употребяваме точно думата „грях“? Това е термин от теологията. Много по-разбираемо и опрощаващо е да кажеш желание. Тръпка. Неизбежно привличане. Така отпада аромата на вина, който се носи от тая напудрена думичка „грях“.

Надя ме усещаше. Гледаше ме в очите и се смееше. Обичам да ме гледат така, това май вече го казах…

Тръгнахме си. Уж всеки по пътя си. Но в полутъмния проход до университетската печатница леко се докоснахме. Толкова ни е трябвало. В следващия момент се усетихме впити един в друг. Тежките зимни дрехи ни пречеха, защото доста бързо загряхме.

Не, определено не ми се отразяваше добре въздържанието. Попаднах в познатото състояние на раздвоение, когато не можеш да спреш, но няма как да продължиш.

Ранната зима беше проскубала зеленината на декоративните храсти на парка. Свирахме се из тях, изтръпнали. Търсещи още и още един от друг. Измъчени от вятъра, студа и неудачата си на котки любовници. Ама котките се чувстват естествено върху покрива. А тия, които се правят на котки само мръзнат и берат неудовлетвореност.

Когато наистина се стъмни, вече се бяхме изчерпали. Изморени, поразтоварени, с изпразнени погледи. Едновременно благодарни един на друг и доста разочаровани.

Изпратих Надя до спирката, целунахме се без да се погледнем и се разделихме.

Когато се прибрах в стаята в общежитието, съблякох само канадката. Топлината приятно ме отпускаше. Унасях се и осъзнавах, че вече наистина ми е хубаво. Без да ми е измъчено…

Към два през нощта се събудих. Направих лек крос, няколко обиколки на близкия стадион, а после отидох в читалнята.

В единия ъгъл две колежки тихичко се кикотеха. Доказателство за добрите им намерения бяха разтворените на коленете учебници. На другата редица самотен двуметров виетнамец мъдруваше над тетрадка със записки. За ръста му вероятно имаше заслуга баща американец, подвизавал се като освободител в далечни земи. Сред сънародниците си, Хо стърчеше като Гъливер над лилипутите.

Отворих папката пред себе си и без да се бавя, взех химикалката.

Барбара, здравей!

Бих могъл да започна с някое облагородено от мен чуждо остроумие. Бих могъл да измъдрувам и собствено. Мога да започна с деликатен и сантиментален намек за това, как човек, вървейки по житейския си път, изведнъж среща…

Бих могъл да наговоря още много думи. Все ценни и умно подредени. Но няма да го направя. Защото се опасявам, че зад тази добра подредба ще се загубят две, но истински:

Обичам те!

Следващата фраза е банална, но няма да я избягна. Обичам те така, както не съм обичал досега.

Защо? Не знам… Наистина не знам! И на мен не ми е леко да си го призная като факт.

Преди часове направих нещо, което… Може би се насочвам в погрешна посока, но… не е така! Нещото, което направих преди часове, ми отвори очите и ме накара да ти напиша тези редове.

Сега е доста след полунощ.

Знаеш ли какви хубави писма умея да пиша?… А това е объркано. Но някакъв вътрешен глас ми заповядва да не сядам утре, за да ти подредя хубаво и обмислено послание, а да ти изпратя това, разхвърляното…

Ще го послушам.

Имаш право да реагираш на този лист хартия като на откровение. Или като на една малко нескопосана шега. Но

аз съм доволен, че не отложих написването на тези редове за утре…

Наистина! Както е истина и това, което ти писах…

Прибрах се в стаята, без да паля лампата. Напипах в тъмното масата. Писмото остана върху папката заедно с листчето с адреса.

Легнах си и се събудих чак по обяд.

Папката си стоеше на мястото, но писмото липсваше. Липсваше и листът с адреса. Докато умувах къде са изчезнали, Нено се прибра.

— Да си виждал?…

— Ето ти адреса. Писмото го изпратих!

— За къде си се разбързал?

— Аз за никъде. Но понеже се опасявах, че ти можеш да се забавиш, а после да се откажеш, взех мерки.

Гледаше ме спокойно. Прав беше. Както винаги — прав. Какво е човек без приятелите си?

Но аз понякога трудно правя завоя. И се държа сервилно с лошотията си. За да не изглеждам податлив на внушения, измърморих:

— Когато Всевишният ти прибере душата, и на него ще напиша писмо. Да те канонизира за светия!

— И добре ще направиш — съгласи се Нено. — Заслужавам го! Макар че не Господ раздава привилегиите за святост, а поповете — от негово име.

— Светът е пълен с тарикати, които в името Господне добре си подреждат живота.

— Онзи, дето се прави на сакат и виси по цял ден пред „Александър Невски“ ли имаш предвид? — с умерено любопитство ме подпита Нено.

— И него, и милиони като него…

— Ами то, откак свят светува, хората основно с това се и занимават. Надлъгват се един друг. Даже някои правят от това професия, юристите например. За други си остава хоби.

— Има един тарикат, Фредерик Бастия. Та, той твърди, че държавата била измислена… — започнах аз.

— … имагинерна същност, при която всеки се стреми да живее на гърба на ближния си — поправи ме Нено. — Ти да не би да не

лъготиш?

— Ако кажа, че не лъжа, ще излъжа. Ако кажа, че лъжа — какъв лъжец ще съм, щом казвам истината?

— Сигурно и мадамите така ги забаламосваш с омотани силогизми? — захили се Нено.

— Не знам — признах си аз. — Наистина не знам дали аз тях лъжа или те мен? Не знам кога лъжа и кога казвам истината? Пък и нещата въобще не стоят толкова просто. Понякога се лъже с убеждението, че така се служи на по-висша истина. Друг път се стремиш да достигнеш чистата истина и в многото приказки минаваш през купчина лъжи. Понякога с лъжата правиш добро, а с истината предизвикваш проблеми. Друг път липсата на стремеж към истината става много сериозен проблем. За да съм по-убедителен, колко са се омотали истината и лъжата една в друга, ще ти цитирам Чърчил: „Истината е толкова скъпоценна, че трябва да я придружава ескорт от лъжи“.

— Механичен пример? — попита бързо Нено.

— Механичен пример? — повторих, за да спечеля време. — Приемаме за пример въпросния Чърчил. Той е символът истина. Истината винаги има враг, който се стреми да я унищожи. За да се опази въпросната истина, се прави трикът с ескорта от лъжи — няколко коли от една марка, с еднакви номера. Врагът трябва да бъде преметнат! Той знае, че в някоя от колите пътува старецът. Но благодарение на подредбата на еднаквите коли — лъжите — скъпоценната истина Чърчил опазва кожата.

Ако искаш, схематизирай го по методиката на символната логика. И когато стигнеш до един ясен краен извод, посвети и бедния си брат. Той ще ти свали шапка.

— Да си блъскам толкова главата само защото обещаваш да си свалиш шапката? Айде бе… Пак се опитваш да ме излъжеш — продължи да се смее Нено.

Поиграхме си още малко с думите като с топки от кегелбан. Всеки се опитваше да разбута повече от бутилките, т.е. — постановките на опонента си. Накрая стигнахме до извод, по който нямахме противоречия. Много прост и категоричен. А именно:

По отношение на лъжата хората трябва се делят на две групи. Но не на лъжещи и нелъжещи. А на казващи истината, че често лъжат, и

на лъжещи, че казват винаги истината.

XIV.

Започнах да затъвам по-надълбоко в ученето. Бях попаднал в историята като специалност почти случайно. Отначало изкарвах хубави оценки — един господ знае защо?… Може би поради някаква изострена усетливост, схващайки насоката на мислене на екзаминаторите?… А може би тази незаинтересованост ми даваше спокойствие, което ме правеше по-ефективен? Ала историята си оставаше остров, на който бях попаднал заради размесването на разни ветрове.

Но без да усетя как, започна да ми става интересна.

Винаги съм мислил, че историята води началото си от простата любов към клюките и пикантериите. От обикновеното човешко любопитство. Първите хронисти са държали забелязаното от тях да остане за любопитните от следващите поколения точно по този начин и в тази форма, в която те са го видели и оценили. Разбира се, впоследствие са приложени облагородяващите методи на систематизирането на натрупаните клюки, любопитни епизоди и материални останки от миналото. Появила се е историята като наука. За да стане даже класика като образование.

За успокоение на опонентите на клюкарско-генезисната си теория ще напомня, че и другите науки — без изключение — са се появили първоначално като резултат от любопитство, но с други насоченост: например — как да се описва и разделя земята, защо това вещество е именно такова, а не друго…? И въобще, науката си е чиста проба любопитство. И то — невинаги благородно или поне полезно.

Накратко, в мен се събуди здравословно човешко и професионално любопитство. И историята започна да ми става интересна. Постепенно си разработвах усет за същината на времето, към което се насочвах. Стремях се не толкова да запомням дати и сюжети, а да навлизам в мислите и манталитета на хората, обитавали други реалности.

Бях забелязал една особеност, валидна за всички поколения, включително и за моето. Включително и за мен самия. Поради знаенето на повече формули и възможността да правят чрез машини неща, които предшествениците ни не са имали възможност да знаят и правят, съвременниците ми, вероятно като всички предишни съвременници, си изработват подсъзнателно, особено самочувствие. Нещо като леко аристократично пренебрежение към живелите преди. Те, горките, толкова неща не са знаели и не са правели. Някой да смее да отрече, че ние сме нещо повече от тях?…

Да, ние знаем много повече формули. Да, ние бихме могли да бъдем по-добри пророци за отминали събития от живелите преди нас.

Да, ние имаме по-изострен усет към съизмеримостта на отминалите събития. Но само ние ли сме зрящите?

Беше ми наистина интересно да вниквам в логиката на съжденията на хората, които не са знаели още поредната формула. Не съм сигурен, че Нютон е удрян по главата от ябълка, но определянето на същината на гравитацията по негово време е било вече нещо като глад. Глад за изясняване на кръг от проблеми. После гладът достига най-нетърпимата си форма — жаждата. Чак тогава необходимата ябълка може би е паднала върху белязаната глава.

В човешкия род като количество, винаги са преобладавали посредствените. Тези, които служат като основа на другите, виждащи по-нависоко и по-надалеч. И посредствените, и надарените със способността да виждат нещата в противоречивата им същност вървят по една пътека-схема на живота.

Но посредственият човек тъпче на едно място. Той се различава от баща си само по възраст. Затова цели поколения могат да затъват в безвремие.

Интересни ми бяха другите. Тия, чиито глави бяха раждали идеи и бяха прозирали събития и явления, свързващи миналото с бъдещето. Жадните.

Не се мъчех да запомням цифри и стандартни изводи. Стремях се да разчиствам пластовете около значимите събития. И колкото по-ясна ставаше една картина, толкова по-релефно прозираше изводът — антитеза на подсъзнателното високо самочувствие.

Само животът на духа е имал, има и ще има съществено значение за развитието и на личността, и на обществата!

Достиженията на приложните науки и техниката имат преходен характер.

Духът не е притежание или приоритет само на едно поколение, на една епоха. Куатроченто[1] е като събуждане след пророчески сън, но кръгът на значимите — художници, поети, учени — групирани около Медичите, е предшестван от години на натрупване на енергия. Те просто освобождават тази енергия в едно пространство, което вече е подготвено да я възприеме и трансформира в една значима духовност.

Духът живее свой живот. Но се изявява чрез човека. Това е основата на появата на хуманизма като виждане с универсално звучене.

Духът се изявява чрез човека.

Но невинаги в името на човека. И невинаги за благото на човека. Но в това има някаква, надчовешка справедливост.

След Куатроченто идва оглупяващият хората седемнадесети век, когато човечеството демонстрира едно типично свое качество — липсата на памет. На мястото на светлите идеи идват тъмните инстинкти, реализирани в безкрайни войни.

… А после пак възниква необходимостта от ново пробуждане…

Защо родът човешки иска да помни миналото си? Светлите примери в него са поизмислени, а тъмните петна всъщност са още по-тъмни… Всеки скепсис, всяка резерва към свещената човешка същност има реално основание!

Въпреки логичността на тази безспорно истина инстинктът поставя в основата на смисленото съществуване точно вярата в човека.

Трябва ли да се доверяваме на инстинкта?!

Няколко дни след като писмото тръгна за Барбара, се прибирах към общежитието. Духаше студен западен вятър и затова разстоянието от автобусната спирка до блоковете се взимаше от всички на бегом. Даже дебелаците и фукльовците подтичваха неприлично, сбутвани иронично от поривите на западняка. Влизайки в преддверието, си помислих, че мога да поглеждам вече за отговор.

На рафта на номера на стаята ми имаше син плик. Върху него беше записано името ми.

Сметнах бързо наум. Вероятно и тя беше поддала на първи импулс, веднага след прочитането на среднощното ми откровение? А това беше добре. Вероятно е приела на сериозно думите ми? Вероятно…

Имаше и втори вариант. Да се е отръскала от мен и да използва повода, за да пооостроумничи над хлътването ми.

Пликът беше облепен с няколко марки, репродукции на картини. И имаше особен аромат, който не се беше загубил по време на пътуването, при преминаването през многото ръце. Между листата имаше и някаква картичка.

Какво се тормозя? Жените са сантиментални. Даже такова объркано обяснение в любов, каквото беше моето, вероятно е трогнало Барбара?…

Уж не бързах да отворя писмото. Погледнах си часовника и реших да надникна в него точно след един час. После реших, че и половин час стига. Постарало се е момичето. И думите сигурно са хубави?

… След петнадесетина минути не издържах. Разпечатах внимателно плика. Картичката беше направена по някаква особена, релефна, вероятно ръчна техника. Момче и момиче в полски национални носии. Танцуват и се гледат лукаво в очите.

Здравей, скъпи!

Само не искам да ми се смееш! Защото писмото ти ме разплака. Не знаех, че съм била ревлива…

Всъщност досещах се. Може би досега ми е липсвал само поводът. Ето, той се появи и аз се разплаках.

Благодаря ти, че ми даде възможност да открия, че и аз съм като другите глупачки. От това не ми стана по-лошо. Открих колко е приятно да си поплачеш…

Малко се плаша да не лиша думите от смисъл. Затова ще ти го казвам само по веднъж, но накрая на всяко писмо:

ОБИЧАМ ТЕ!

И понеже го казах, свършвам с писането.

А има толкова много неща, които искам да ти кажа. Има и други, които искам да чуя от теб.

Пак ми се дорева…

Целувам те, а мисля и за още нещо…

Барбара

Прочетох писмото и отидох до прозореца. Отворих го. И като риба на сухо, поех няколко големи глътки въздух. Има някои неща, които жените могат да правят, но са недопустими за мъжете.

В онези минути на хлапето наистина му се е искало да се държи като мъж. Защо ли си е мислело, че облекчението на сълзите е позволено само на жените? От благородна глупост вероятно… Още по-вероятно — от обикновена глупост.

Но, благородна или не, глупостта си е глупост…

А може би другото име на тази глупост е човещина?

Няколко години по-рано, на някаква ученическа бригада, бях получил първото си любовно писмо. То започваше така: „Обичам те!“ Продължаваше на две страници с: „Обичам те! Обичам те! Обичам те!“. И завършваше с въпрос: „Разбра ли, ненаситнико? — Обичам те!!!“.

Признавам си най-малко две неща. Първото — възгордях се. Толкова много ме обичат… Но имаше и второ — когато не могат да ти кажат нищо друго, освен че те обичат… Тук може би става въпрос просто и само за действието на жлези и хормони? А не за тази възвишена духовна и материална хармония, наречена любов. Дулцинеята изглеждаше в ред — и външно, където си беше направо добре, и иначе — една такава отракана. Ами ако е обикновена откачалка?

Казано по-простичко, толкова много „Обичам те!“ почти ме изплаши. Но нямаше как да изкръшкам. И затова написах единствения, логично звучащ ми отговор: „Поласкан съм. Добре. Разбрах, де! Извинявай — спасявам се…“.

Видяхме се след повече от година. Явно в нея е имало акумулирана много любов към мъжете. Толкова много, че не бе издържала на напъна й. Беше станала фифи. И се чувстваше добре разположена в стандартния женски занаят.

Поговорихме си. Беше запомнила отговора ми заради краткостта му. Не знам как му беше реагирала в първия момент, но когато се срещнахме, вече го одобряваше. И се чудеше на собствения си ум:

— Леле, как ми е била блокирала ръката?… И колко много ми се е искало да те излъжа така, че да се зарадваш…

Докато препрочитах писмото на Барбара, неволно си спомних за схванатата ръка. И за благородния мотив на хубавата лъжа.

Добре де, разбрахме се. Светът по своята същност е лъжовен. Само че от едни лъжи ти става лошо, а от други — хубаво.

В този момент Барбара просто ми липсваше. Като водата. Бях жаден за нея.

Започвах да осъзнавам двете страни на любовта. Едната — удоволствието от насищането и даже приятното пресищане, което близкият човек може да ти даде. И втората — осъзнаването на жаждата. Магията на очакването, което една истинска жажда може да събуди в теб.

Можеш ли да се насладиш истински на водата, ако преди това не си бил жаден?!

---

[1] Куатроченто (ит. Qattro cento „четиристотин“) — етап от XV в., свързан с бурно развитие на културата в Италия Б.а. ↑

XV.

Свободата — това е възможността да се движиш във всички посоки. На разстояния, които ти искаш.

Затова има граници на физическата свобода. Границите на ума се простират доста по-надалеч от физическите. А духът просто няма граници. Макар че неговите прозрения могат да носят не само радост.

Получих бутилка селска ракия с автентичен цвят на уиски. Кое от студентския стол, кое от запазени за такива хубави случаи запаси — на масата имаше каквото трябва. Пийвахме си кротко от великолепната сливова ракия и си говорехме. Няма да възпроизвеждам целия разговор, а само части от него.

Бяхме стигнали до момента, когато Яни дремеше, два колежки си говореха за унисекса във философски план като възможен вариант за развитието на човечеството, а Нено ме водеше за носа с някаква термодинамична теория за възникването на раковите образувания. Вече не мога да си спомня същността на тази теория, но тогава ми беше много интересно. И ми звучеше съвсем убедително.

По едно време в стаята влезе колега, студент по биология. От няколкото бегли засичания знаех какво има в главата си и в какви форми го вади оттам. Не ми беше интересен, защото от устата му излизаха само думи, които вече бях чел и чувал.

Никой не се зарадва особено на появата му. Но и никой не му изръмжа. Беше удобна мишена за остроумия даже и на посредствен заядливец. Първото нещо, което щеше да направи — да откаже ракията. Защото, алкохолът…

Така и стана.

Все пак човекът приседна и си наля някакъв сок. Скромно отказа да си вземе кюфте. И с това предизвика първата реплика на Нено. Той обясни, че понякога нямал нищо против скромните. Особено когато кюфтетата са малко.

Кюфтетата въобще не бяха малко, Нено не беше стиснат и това си беше чиста проба заяждане.

За да дам насока на разговора, подхвърлих, че Нено не е прав. Доста нависоко в ценностната скала стои споделеният с ближния хляб. Защо да не поставим там и споделеното кюфте?

Ася, една от колежките спря за момент сладката приказка с приятелката си и ни погледна с онзи типичен поглед на жена, която гледа на мъжете край себе си като пораснали деца.

— Момчета, не бъркате ли процеса на хранене с тематика от философията. Погледнете на въпроса по-прагматично. Ако има някакъв проблем, той е чисто технологичен. Казали са го хората, че човек е това, с което се храни. И с това се изчерпва цялата сложност на темата.

Нено веднага се съгласи показно с нея:

— Така е. Права е госпожицата. Ако ядеш краставици, ставаш на краставица. Ако ядеш пъпеши — ставаш пъпеш. Ако гризкаш телешко — ставаш теле и така нататък.

Яни излезе за момент от дрямката си с реплика:

— Щом е така, ставам канибал. Ще ям само хуманисти и интелектуалци… — и отново задряма.

Ася махна с ръка. Жестът можеше да бъде изтълкуван най-общо като: „Абе, трошете си главите, като не разбирате какво ви се говори!“.

Биологът изтърпя думите, чрез които се отичаше дребнотемието на въпроса. Явно се интересуваше от темата в по-философски план. Оцени подадената ръка и се съгласи с мен, като приравни и по някаква своя си скала комата и кюфтето. Не се усети, че това е пас, подаден не към него.

Нено попита разсеяно:

— По коя класификация оценявате така високо тия обикновени продукти, предназначени за гладния търбух?

Биологът го погледна с чувство за превъзходство.

— По една по същество общовалидна класификация на стойностите. Която отчита и материалната, и нематериална същност на нещата.

Нено хвана с два пръста, нежно, едно кюфте, хапна си от него и подхвърли:

— Няма абсолютна класификация на стойностите.

Биологът все още не можеше да се отърве от чувството си за превъзходство.

— Човешката цивилизация е съумяла да си изработи елементарните ориентири.

— Ъхъ… — съгласи се Нено и сладко се облиза. — Така е. Ама според коя отправна точка именно човешката цивилизация е основата на света? Тази цивилизация се напъва да осмисля сама себе си и си прави вътрешна подредба. Но тази подредба не е абсолютната подредба на космоса. Човекът бил любимец Божи, негово съвършено творение… Вие насила ще ме направите атеист, бе! Може ли дядо Боже да е толкова глупав, та да вземе да се възхищава точно на тая вредна твар — човека?

С чувствително по-малка увереност в правотата си биологът се опита да излезе от положението.

— Нали типовите формации могат да бъдат съпоставени и остойностени по обективни показатели? Кого можем да поставим на върха? Живата материя, разбира се. А в нея на кого да дадем първото място? На маймуните ли? Те все пак са по-низш стадий на една развита цивилизация — човешката цивилизация…

И аз си взех кюфте. И предположих, че в конкурса могат да участват и прасетата. Доказано е, че имат доста висок коефициент на интелигентност. На моменти толкова висок, че се доближава до резултатите на посредствения човек. А има хора, които като се напият, биват сравнявани директно с прасетата. Което не е справедливо по отношение на тези наистина интелигентни животни — в този момент човекът и прасето просто си разменят позициите в класацията.

Но това е частен случай. Другият вариант е да се приеме като отправна точка космическата хармония. Ама е опасно. Защото човешката цивилизация, откакто я има като такава, непрекъснато влиза в противоречие с природата, т.е. — с въпросната космическа хармония. И непрекъснато се налага силово над заобикалящия я свят.

Затова светът, разбирай природата, никога не я възприема като своя същностна част, а като раково образувание. От което, за свое съжаление, не успява да се отърве. Но срещу което винаги противодейства. Чрез предпазния клапан на пандемиите например.

Колегата явно не беше очаквал такова обръщане на добре намазаната си с аргументи филия. Затова набра кураж и ни обясни, че ние сме антихуманисти, а следователно — фашисти.

Нено постави срещу светлината чашата си и каза с възхищение:

— Колко хубаво!

— Кое е толкова хубаво? — попита учудено и недоверчиво колегата. В този момент той явно очакваше яростно противодействие. — Как така антихуманисти? Как така фашисти?

— Питието, кое друго… Ти да не искаш да поставя човека над питието? Може да се говори също и за питието в човека. Но човек с питие в корема пада още по-надолу в класацията. Макар че иначе си му е приятно, та приятно…

— Добре де… — предложих сговорчиво на биолога. — Щом ни определяш като фашисти, дай поне едно твое определение за фашизъм. Защото даже моите многоучени професори по нова история не могат да се обединят около една дефиниция.

— Сигурно… демокрация със знак минус. Или нещо такова… Ти защо не дадеш твое определение, щом толкова много знаеш? Нали си уж историк — върна на заден ход опонентът ми.

Веселото беше, че и аз не бях поставял за себе си въпроса. Затова започнах опипом:

— Поставянето на цяло общество под общия знаменател само на една истина вероятно е вече фашизъм?

Нено ме погледна предупредително:

— А де, а де?! Нашето общество също е под общия знаменател на една общоприета истина. Ние да не сме?…

— Ами ако сме?… Макар че, някои телета ще ти кажат, че сме с двата крака в демократична система.

Колегата беше лабилен. И не разчиташе особено на собствената си глава. Досега само Нено се беше заяждал явно с него. Сега пък аз го нарекох теле. Затова каза, вече пообидено:

— Майтапете си се, майтапете се! Но аз все пак твърдо поставям човешкото начало в основата на света. Човек е най-съвършеният биологичен вид и има право на…

— Попът разсъждава като поп, биологът — като биолог. Сега можеш да цитираш и дядо си Мичурин — посъветва го Нено. — Че човек не трябва да очаква милости от природата, а да си граби от нея каквото и колкото си поиска. Само че от това грабене се достига до дисбалансиране на средата, в която той, глупакът, живее. До нарушаване на равновесието, което е задължително условие за евентуално по-нататъшно развитие на глупака. Поне на биологично

ниво. Или поне оцеляване под някаква форма. На човека и на живинките покрай него.

Колегата прояви още малко характер.

— Природата, така или иначе, ражда плодовете си. С идеята те да бъдат изядени.

— Разбира се. В това, че човекът си пълни търбухчето, няма нищо опасно. Опасността идва от факта, че в него е развита патологична лакомия за всичко. Лъвът изпапва газелата и за някакво време газелите не го интересуват. А газелите, поне за малко, са доволни от живота. Понеже лъвът е подвластен на инстинкта си, газелите никога няма да свършат по негова вина. За разлика от него човекът няма насищане — иска още и още, и още. Не спира. И нарушава подредбата на Божия свят, както би се изразил този завеян хуманист — кимна към мен Нено.

Пуснах край ушите си заяждането. И продължих мисълта му:

— Не съм завеян хуманист. Ще го кажа по друг начин. Човек нарушава сбалансираните параметри на средата, която обитава. При този подход родът човешки упражнява натуралистичен фашизъм. И понеже всички разновидности на фашизмите са усетливи, същият този човешки прайд се опитва да направи завоя. Осъзнаването на кръга от проблеми, обозначени като екология, индикира опита да смени посоката. Но засега резултатите са възскромни… Защото венецът на природата, както благоволява да се самовъзвеличава хомо сапиенсът, се тутка, но все още не е взел завоя…

— И какво ще правим тогава? — неочаквано сговорчиво попита колегата. — Да се самоунищожим, та да не пречим на природното равновесие?

Този глупчо наистина нямаше усет към подмяната на тезисите и кълвеше като шаран. Затова, Нено великодушно го успокои:

— Разбира се, че няма да се самоунищожаваме. — Замисли се и уточни: — Поне по предварително решение. — И продължи в неговия си стил: — Щото, ако тръгнем да го правим, ще се гърмим с ядрени взривове, от което на природата няма да й стане по-хубаво… — Погледна малко по-продължително колегата в очите и добави: — Човек трябва да бъде дърпан непрекъснато за ухото! Нали знаеш в кои случаи се прилага тази елегантна педагогическа мярка? Или може би просто трябва да бъде воден за ухото? Което, така или иначе, вече

става, но венецът на божественото съвършенство не се усеща. И се чуди защо го болят ушите?!

В този момент Яни отново даде признаци на разбуждане. И съобщи:

— Знаеш ли, донякъде съм съгласен с тебе? Ама до някъде. Защото си знам, че правя гаф след гаф. И като живинка от човешкия прайд, и като личност. Ама не ме болят ушите! — Почеса се самодоволно по корема. — Като говорехте за фашизъм, та да ви светна за една подробност. Фашизъм не е тогава, когато някой заповядва на някого. И все още не е, когато някой се мъчи да подчини някого на собствената си ограничена истина по насилствен път. Това е фелдфебелска хватка и все още не е опасна. Фашизъм е когато стане факт лозунгът: „Мисъл, мир-но!“. Успееш ли да разкараш тия, дето си мислят с главите, а се обградиш с безхарактерни умници, които се чудят как да ти угодят, си си построил много сладък фашизъм. Овластяваш ги, те четат желанията и капризите в очите ти и благодарение на непомерно развития си инстинкт за сервилност пред висшестоящия обществото се обзавежда със съвършен диктатор. В смелите си мечти аз се виждам точно такъв. Не ме гледайте, че съм дебел добродушко. Ох, какъв диктатор бих станал само…

Налей от това, хубавото, кехлибареното. А на този, мършавия, сипи от боядисаната вода.

— Като станеш диктатор, ще ни уредиш ли с Нено в екипа си? Него ще направиш Велик инквизитор, а пък аз ще ти завеждам идеологията…

Яни смукна огромна глътка. Замисли се и каза твърдо:

— Вас първи ще утепам! При един диктатор няма място за Велик инквизитор, защото самият той трябва да бъде такъв. Затова Нено е аут! А ти си податлив — обърна се към мен, — ще ти се разциври някоя бабичка и ти ще тръгнеш да ме агитираш да хуманизираме системата. Затова и ти си аут! Ще си взема само мършавия. Той ще ми свърши работа — там, където се прилагат биологични хуманитарни подходи, все ще се намери място и за една пожизнена диктатурка. — Обърна блажено очи и реши, че трябва да се ориентира към финализиране на мечтите си: — Мършавият ще го уредя и по още едно съображение: глава, която налива в себе си само гола вода, ражда само постни мисли.

А всяка диктатура, включително и най-съвършената — фашизмът — се строи върху здравата основа на обществената сервилност и постната мисъл. Разбирате ли защо все повече си харесвам мършавия? Ще си алкохолизирам поданиците, а ще оставя един головодко да ги учи на ум и разум. Лозунгите ще бъдат в насоката: Чрез постоянното напомпване с питието към стабилизиране на битието! Питието, питието определя съзнанието! Даже и Маркс беше казал нещо подобно…

Яни изказа мисъл, достойна за бъдните поколения, чак до Второто пришествие.

Какво, че Маркс говори за битието, а не за питието? И питието е част от битието. И също така определя състоянието на съзнанието.

XVI.

В края на ноември времето неочаквано се подобри. Утрините бяха ледени, но после се показваше истинско, топлещо слънце. А щом времето се оправи, започна да ме пролазва познатата тръпка. Отначало се опитвах да не й обръщам внимание. Но тя си знаеше своето и не преставаше да ме зарежда с адреналин щом само повдигнех поглед нагоре. През студените сезони небето променя цвета си и добива характерния си, светлосин оттенък. Така го рисуват в илюстрациите на детските книжки. Затова обичам картините от севера на Рокуел Кент. Но малцина вдигат глави, за да видят, че то наистина е такова.

Зимни скокове се организираха по изключение. Но започнах да се ослушвам дали няма да стане някакво малко чудо.

Големи чудеса се случват рядко. Но малките ме навестяват понякога.

Прибирах се в общежитието. На рафта на стаята си намерих третото поред писмо от Барбара. И бележка: „Ела довечера в аероклуба. Планират за утре скокове на Витоша. Щели да ни съзерцават някакви величия. Емо“.

В този момент бях добре настроен към величията. Макар че, по принцип, ми намирисваха на мухъл и одеколон. А и не знаех за кои величия точно става въпрос. Можеха да бъдат от столичен мащаб. А можеха да бъдат и от национален, какво щастие…

Скоковете на стадиони, малки площадчета и горски поляни бяха обикновено доста сложни. Ако не построиш правилно глисадата и не уцелиш площадката, можеш да се видиш я на покрив, я върху капака на паркирана наблизо кола. И къде ли не още… Чисто адреналиново предизвикателство първо към собствената персона. А също така и възможност да дадеш началото на мит, който ще се разказва и след години от наблюдаващите отдолу.

При тези скокове се срещахме с величията, които съпреживяваха радостите на любимия си народ. Може да се каже, че величията обичаха да се размесват с простосмъртните. Така демонстрираха

единството на партия и нация. Още от време оно всепризнати майстори на партийно-националното шоу са всеизвестните Адолф и Йосиф. По силата на константна случайност, където се появи величие, се появяват също и униформени, и цивилни със сиви шапки. Но те в никакъв случай не пречат на осъществяването на живия контакт между народ и партия.

Определено величията бяха солта на програмата. Без тях всичко би било постно и скучно. Казано в стила на китайски хунвейбин: Да живее партията и нейният водач — разбирай буцата сол — другарят Мао!

Утре лекциите губеха по точки.

На другата сутрин пътувах към летището, но не с автобус. Този ден осмината посочени от пръста на провидението бяха VIP персони. Караха ги с две черни коли с правителствени номера.

Поляната, хангарите, олющените бараки… Всичко си беше на мястото. Не бях се мяркал тук само около месец, а вече изпитах хубавата радост, предхождаща тръпката.

Сланата току-що се беше разтопила, но още грееше върху тревата като капчици блестящо сребро. Доскоро сочните туфи зеленина бяха залинели и изтънели. Край корените им прозираше черната земя. От приказният декор на растящото и пълзящото бяха останали жалки стръкчета. Знаех, че това не е трагедия, а цикъл, но човек е податлив на възприетото чрез очите.

Влязох в залата и с наслада вдъхнах характерната миризма на парашутен плат и изпотени крака. Пардон за второто, но всяка парашутна зала мирише точно по този неповторим начин. Извадих от шкафа основния парашут и го поставих на масата за скатаване. Приятно ми беше да го докосвам. Пръстите ми го познаваха и се ориентираха безпогрешно в привидно разбърканата купчина от различни материи и метални халки. След петнадесетина минути, стегнат в раницата си, парашутът беше готов за скок.

Следваше предварителната подготовка.

… Запознаване със схемата на мястото за приземяване. Характерни ориентири. Възможни препятствия. Височина на дърветата. Ето, тук преминава електропровод. Ще има червени димки за посоката на вятъра. В случай на отваряне на запасен парашут възможни места за приземяване…

В случай на отваряне на запасен парашут се приземяваш там, където дядо Боже реши. Запасният парашут е неуправляем. Хубаво би било да не ти се случва да стигаш до тази радост. Но ако се случи, трябва да се оправиш по някакъв начин.

Инструкциите са мъдри книги. Те са подчинени на идеята за осмисляне на всички възможни неприятности, които могат да ти се случат. И са готови да те посъветват как да се оправиш в тази или онази завързана история.

Номерът е, че доста хора, след като попаднат в такава история, често забравят какво точно пишеше за този или онзи случай в мъдрите книги. Обикновено първата, най-елементарна завързана история завършва с обливане със студена пот, приятелски потупвания и пиене по бира вечерта след изживяването. Понякога, макар и рядко, завършва и с гробища.

Вече бях достигнал до ниво, когато справянето с възможните стандартни неприятности не ми беше проблем. Но човек не може да избяга от късмета си. Хвъркатото, изпратено от Всевишния да ми виси над главата, явно имаше доста ироничен, а често — възлобен характер. И от време на време ми пробутваше задачи с повишена трудност. Обикновено — непредвидени в мъдрите книги.

Всъщност най-универсалната постановка не е и не може да бъде предвидена в никоя инструкция. Най-универсалната постановка е: в каквото и положение да изпаднеш, трябва да намериш начин да се справиш! Ако не се справиш, си е за твоя сметка!

Толкова!

— Слагайте парашутите!

— За проверка!

— Тръгвайте!

Излетяхме.

Зад борда беше доста студено, но през илюминатора проникваха, нежни и топлещи, лъчите на слънцето.

Около планината като пръстен от пух, бяха полепнали малки, ефирни валма от облачета. Пастелна гледка, изчистена от ненужни

детайли.

… Погледната от поляната на летището, Витоша е малко по-висока от селски рид. Но когато полетиш над нея, виждаш, че си е сериозна планина — с вълнообразни хълмове, поляни, пътища, хижи. С видимо присъствие на човека.

Ето на онази поляна трябва да се приземяваме.

Виждаше се белият платнен кръст, разпънат на двадесетина метра пред някаква набързо скована трибуна. Попитах Емо, знае ли кои ще бъдат на трибуната. Според най-прясната последна клюка Първият нямаше да присъства. Но от трибуната все пак щеше да лъчи сияние — сиянието на Втория. Или на Третия… Те всички сияеха!

Вероятно щеше да ни сполети и щастието да стиснем ръката — на Втория или Третия — който ни е осенил с присъствието си… Въпреки привидната грубост, в парашутизма има и нещо аристократично.

На осемстотин метра над поляната хвърлихме хартиената лента за уточняване на разчета. Докато я чакахме да падне, попивах района. Едно е да ти обясняват на земята, ползвайки някакво кроки[1], друго е да гледаш на живо оживялата карта под себе си. Пък и си беше приятно да стоиш така, на вратата и просто да съзерцаваш видимото за очите и душата.

Слънцето тънеше в утринната мътилка на изток от нас. Червенееше, малко сънено, но вече усмихващо се. Въздухът още не беше се избистрил, затова релефът на планината под нас губеше от жизнеността си и изглеждаше някак стилизиран, като безкраен макет от папиемаше.

Долу в ниското градът също се плакнеше в мъгла, но мъгла-тиня. Фабричните комини стърчаха с големината на моливи, а димът, който отделяха, оставаше тежък и неподвижен, впит в сивотата на небето.

Погледнат отгоре и отстрани, този град не раждаше хубаво чувство, а по-скоро досада. Наистина ли живеем на дъното на това блато?

Отделянето трябваше да стане над покрива на някаква сграда, на около километър от поляната.

Каската, очилата. Пръстите преминаха контролните точки за проверка. Всичко беше в ред.

Самолетът навлезе в курс. Лека корекция, последно оглеждане. Седналите до левия борд също заничаха през най-близките илюминатори. Малко преди покрива ориентир Емо се отдели. Две-три секунди след него изхвърчах и аз. Погледнах над себе си.

… Видимият ефект при отделянето на пръв поглед е странен. Имаш нормалното усещане, че падаш надолу, а в същото време, че самолетът се изстрелва рязко нагоре, в небето. Всеки път е така. Интересна за възприемане, осъзната измама на сетивата. Приятна игра.

Няколко секунди по-късно след нас полетя Пламен, а после и Панто.

Струята постепенно започна да се уплътнява. Емо махна с ръка — отварям! Почти едновременно дръпнахме ръчките. Куполът ми направи два оборота, преди да се напълни. Привичен поглед. Всичко беше както трябва. На петдесетина метра над мен с нежен пукот се отвори и парашутът на Пламен. Цъфна и четвъртият купол.

До около триста метра над поляната, всичко вървеше нормално. И щеше да продължи така, ако…

Ако не ме беше яхнал дяволът.

… Има такъв ефект. Натягаш едната команда на парашута и той започва да се върти, преминавайки не над главата ти, а встрани и под ъгъл. Интересно се получава. За несвикналото око на гледащия отдолу нагоре изглежда като че се премяташ през купола.

Леко ти се завива свят и земята тръгва чувствително по-бързо към теб. Нервите са поопънати, както става винаги, когато правиш трик с възможен двоен изход. Поляната, шосето, долчинката, съседният връх. Поляната, но вече по-голяма, шосето, но по-наблизо, долчинката, но доста по-встрани, върхът, но вече доста над мен… Поляната…

Дали да направя още един оборот? Височината ще стигне. Но оставам без аванс?! Правя!

Стоп! Няма време за пълно развъртане! Още от 270 градуса трябва да започна завоя за преминаване по мислената линия: от самотното дърво, над трибуната до платнищата на белия кръст, където трябва да се приземя.

Когато преминах над дола, куполът рязко се смъкна надолу. Можех да предвидя вероятността за низходящо течение, но една глава

за всичко… Ако продължех да действам по начертаната преди секунди схема, щях да се блъсна във върха на трибуната.

Конструкцията й бе паянтова и най-вероятно щях да прекърша задната плоскост. Таранният удар щеше да захлупи почетните гости. Под тънките дъски, шперплат и летви щяха да останат хора с костюми и ордени. Начело с Втория или Третия…

Пази Боже! Изключено! В някои случаи с Величието трябва да се постъпва като с дете. Трябва да бъде щадено!… Ако искаш да си икономисаш главоболията… Каквото и да станеше от тук нататък, вече бях автор на христоматиен гаф. Ако излезех от положението, се раждаше виц. И щях да потвърдя реномето си на експериментатор, който никога не се дави… Е, чакаше ме служебно наказание, но кожата оставаше здрава. Ако се осакатях, нямаше наказание, но ставах за смях и на кокошките. И което е още по-лошо — адресат на съжаление. Като калпав неудачник…

Без тия!

… Възможни варианти, които ми остават? Дървото с огромна корона вляво от трибуната или другото, вдясно от нея? Избор — дясно! Короната е по-голяма и по-плътна. Леко, леко — трябва да се насоча към най-гъстата част. Ето, тук…

Скоростта, с която летя срещу клоните, е доста голяма. Инстинктът настоява да се отклоня, но въобще не трябва да му поддавам! Защото сблъсъкът с короната е най-добрият от оставащите ми варианти.

Меко потънах в пъстрата зеленина и без особено усилие се закрепих върху някакъв клон. Под мен падна облак от късни есенни листа.

… Един от способите да формираш характер: създаваш си проблеми, а след това ги преодоляваш.

Двадесетина минути сваляхме купола.

Под дървото се събра тълпа доброжелатели, която ни напътстваше с ценни съвети. Получаваха се съдържателни диалози между тия, лазещи по високото, и ония, даващи напътствия от ниското.

После стиснах ръката на Втория… Даже бях потупан по рамото от височайшата десница. На висок глас беше направено и компетентното обобщение: „Парашутизмът не е за всеки. Но нашите

парашутисти още веднъж показаха, че за тях невъзможни положения няма! Така де…“.

Така си е…

После и Юлия не пропусна да ми каже нещо. Не толкова патетично и ласкаво. В смисъл — щяха да ти се случат някои случки… Ама извади късмет. А за експериментите ти — пак ще си говорим, но тоя път сериозно!

Сто и първо китайско предпоследно предупреждение. Изразът беше неин, но мина през моята глава.

Успях да си задържа устата затворена и не цитирах на Юлия собствените й думи. Мълчаливостта ми приятно я изненада. Осъзнавах, че напомнянето на афористичната й мисъл в никакъв случай не би я направило щастлива.

А пък и… Перифраза на популярна сентенция, очебийна по практичността си: няма смисъл да се припомнят истории за удавници на излезлия сух от водата! Точно в такива случаи той е коравоглав и невъзприемчив към очевидното.

Нямаше трагедия, имаше атракция с неподправен риск и оптимистичен край.

После, докато слизахме към града, в автобуса научих новина от днешния ден. Не от раздела вицове и атракции.

Беше загинал един поляк от клуба на Барбара. Как се нарича? Владимир Комар.

Другият Владимир беше изтеглил лошо билетче.

Не познавах Комар. И уж не приех новината като нещо особено впечатляващо. Хората постоянно умират. При рисковите дейности, въпреки по-изострения инстинкт за самозащита — даже повече. Но вестта явно ми беше подействала. Отнякъде ми просветна отдавнашна случка. От хлапешките години.

… В махалата доживяваше последните си дни старица. Вече не помнех нито лицето, нито походката й.

Дълбоко в мен се бе утаило едно изживяване, свързано с нея. Толкова силно, че едва ли ще се разделя някога с него.

Бабката живееше в масивна едноетажна каменна къща с покрив от сиви плочи, покрити с мъх.

Неин съсед и мой приятел беше дочул от възрастните нещо потресаващо. На тавана на къщата, всред парцали и боклуци, се намирала страхотна ценност. Истински стар грамофон. От тия с огромните фунии, като във филмите на Чаплин.

Някога, преди много години, мъжът на бабката работил в митичната Америка. Прибрал се с грамофон и долари. Постъпил мъдро — с доларите купил ниви и построил къща. А грамофонът?… Грамофонът утвърждавал собственика си, бивш обикновен селянин, в друга, по-висша категория — на тия, които разбират от модерното в живота!

Вероятно в част от хубавите си години човекът е бил доволен от себе си?…

Дядото отдавна си беше отишъл. Но грамофонът беше някъде там, горе… Таванът излъчваше сияние, което ни пощури.

Не знам защо тази машинка така развинти въображението ни? Още повече че си нямахме идея какво бихме могли да правим с нея? И как бихме обяснили на родителите си откъде я имаме?

Но знаехме, бяхме убедени, че трябва да бъде наша!

Договорихме се с Иван. Петнадесет минути преди полунощ трябваше да се срещнем.

Защо чак в полунощ? Вероятно по това време съм започнал да чета първите криминалета.

Спях в отделно крило на къщата. Когато исках да се измъкна през нощта, показно си лягах вечерта още в осем. И заключвах вратата на коридора. Родителите ми бяха доволни, че синът им, поне на моменти, може да бъде така кротък и приятно разсъдителен.

До единия от прозорците на стаята, откъм улицата, растеше черница. А аз се катерех по дърветата почти с ловкостта на маймуна…

И тази вечер си легнах рано. Дали от жегата на лятната нощ, дали от нещо друго, но очите ми не искаха да се затворят. Стрелките на будилника се бяха слепнали и едва мърдаха. По едно време все пак се унесох. Събудих се отведнъж, стреснат, и погледнах циферблата. Време беше!

Нощ, осветена от пълна луна. Вървях тихо по смълчаните улици. От време на време зад някоя от дворните врати чувах предупредително изръмжаване. Всички кучета в селото ме познаваха, но среднощната ми разходка ги безпокоеше. През деня същите тези животинки, с

типична кучешка безхарактерност, ми вртяха опашка. Но сега бе нощ. Време, през което се събуждат инстинктите от времената на благородните кучешки прадеди. Изръмжаването беше послание — хубаво, разхождай си се, но си върви по пътя и не спирай пред къщата ми!

Иван изникна бързо, като изпод земята.

От тук нататък разговаряхме само с очи.

Естествено, нямахме никакъв предварителен план. След кратко колебание прескочихме уличния зид. Хубавото бе, че в този двор нямаше куче. Ти-и-хо, тихичко, отворихме входната врата на къщата. Малък коридор, мирис на дом, лишен от присъствието на енергични стопани. В дъното дървена стълба, подпряна на капака към тавана. Където се намираше…

Блъснах се в някакъв медник, който не можеше да бъде видян в тъмното. Звукът от удара беше за нас като оръдеен изстрел. Замръзнахме. И прекарахме дълги минути така, като статуи. Всеки застинал в позата, в която мигът го е обездвижил.

Откъм стаята на бабката не се чу и звук.

Вни-ма-телно запълзяхме по стълбата. Все пак не сме били лишени от елементарна съобразителност. Носехме си малка парафинова свещ.

Драсването на кибритената клечка предизвика вторият оръдеен изстрел, Иван настъпи някаква ламарина. Тази стъпка изтрещя в тишината на нощта. В този момент доловихме ясно, че долу…

… Старицата се размърда върху скърцащото желязно легло. Чу се как се опитва с пъшкане да седне, а после вероятно се канеше да стане.

Знаете ли на какви чудеса са способни кльощавите детски крака?

Излетяхме от къщата и се спотаихме всред бурените в дъното на двора. Не смеехме да въздъхнем по-дълбоко, а сърцата ни ехтяха като камбаната на селската църква. Очаквахме старицата всеки момент да се появи на вратата. Като архангел на справедливото възмездие.

Кой да ти знае, че няма женски архангели?…

Чак тогава осъзнахме величината на прегрешението си. Бяхме се намъкнали в забраненото с идеята да извършим смъртен грях. Бяхме тръгнали да крадем! И то най-ценното, което старицата притежаваше…

Ето, тя излезе с бавни, несигурни стъпки. Застана пред къщата и се огледа.

Ясен спомен, картина — почти снимка!

Бели коси, огрени от жълтеещата като тиква луна. Беше особено това среднощно смесване на цветовете — бялото на косите и златножълтото на луната. Старицата стоеше и се ослушваше.

В този момент го осъзнах. Или го почувствах по някакъв надсетивен начин. Всъщност тя надали е търсела някакви пакостници?… По това време в селото беше събитие да изчезне кокошка или кутия кибрит.

Бабката се ослушваше за нещо друго.

Тя беше вече на границата между двата свята — този и отвъдния. В тези минути тя вероятно бе излязла да провери дали не е дошла очакваната гостенка.

За нея светът е имал вече други измерения. Месеците, дните и часовете са се били слели в едно безкрайно очакване на облекчението.

Ние, глупавите малки хлапета, се бяхме напъхали там, където не ни е мястото. В този коридор — между изтляващия живот и смъртта.

Минути, дълги като часове, стояхме. Ние в храсталаците, размесени с изгаряща коприва в дъното на двора. И бабката, подпряна на бастуна си пред къщата. По някое време старата жена все пак тръгна към стаята си. И към блуждаещите си спомени. А ние, грешниците, търпеливо продължавахме да понасяме подигравките на копривата. Когато вратата се затвори, изпълзяхме като гущерчета от двора.

След около месец старицата почина. Наследниците й побързаха да бутнат каменната къща. Един ден, минавайки край купчината боклуци, останали от бутането, видях охлузена дървена кутия, която някога е била с позлатени кантове. До нея смачкана, затисната от камъни и мазилка, се показваше и фунията.

Възрастните са наистина груби хора!

Стоях, гледах останките от грамофона и ми беше тъжно. Наистина тъжно. В този момент вероятно съм се разделял с нещо. От мен се е изскубвало — какво?… — Част от детството, може би?…

Захаросана идея на толкова родители романтици. Че детството е времето на безметежните дни и красивите мечти.

Детството наистина е времето, през което човек се научава да мечтае. Но и времето на уроците и шамарите. Много често корави, предупредителни уроци-шамари!

Друг спомен. Още по-ранен.

… Мария беше някак по-различна. Не си спомням да се е засмяла, да е подскачала, да е крещяла. Като нас, дивите и здравите.

Загрижените възрастни с тайнствено изражение ни посвещаваха на ухо в една голяма, общоизвестна тайна. Че Мария е болна. И добавяха — много болна. Допълваха: толкова болна, че…

В това „че“ се беше спотаило някакво очакване — заплаха. Това „че“ беше бомба, която всеки момент щеше да избухне.

Една сутрин ни съобщиха, че Мария е умряла.

Странна новина…

Бабите и дядовците ни водеха на погребения на баби и дядовци. Бабите и дядовците умираха и това бе в реда на нещата. Но смъртта на малък човек разместваше пластовете в главите ни.

Мама ми даде едно цвете и ме заведе, като възпитано и добро дете, да се простя с Мария.

До този момент надали си бях казал и две думи с нея. Но ние принадлежахме към едно племе. Към една масонска ложа. Или — ако щете — към една от най-многочислените общности — общността на децата.

И — естествено — трябваше да се простим!

Чувствах се донякъде горд. И се опитвах да се държа сериозно, като възрастен. Макар че новите обувки ужасно ми убиваха.

Когато влязох в стаята с ковчега, не бях тъжен, а любопитен. Мария лежеше сред много, много цветя. Вероятно смъртта й е била през пролетта или в началото на лятото.

Отстрани се суетяха баби и лели. Нещо оправяха, за нещо много важно тихо се съвещаваха.

До ковчега бе приседнала майка й. Хлипаше тихичко, отчаяна толкова, колкото може да бъде отчаян човек. И невярваща, че очакваното все пак е станало.

В този миг ме изпълни усещането за уважение към смъртта. Тя беше нещо наистина сериозно. Тя не отиваше само при старците и бабите. Можеше да отиде при всеки.

Можеше да дойде и при мен.

В този момент осъзнах, че съм смъртен. Откритие, което не донесе радостта на новото познание.

Урок от тия, коравите.

Не, детството не е само сезонът на мечтите! То е също така и времето на уроците извън училище!

Все пак тогава, в тази ухаеща на тамян стая, не стана лошата магия. Не се прекърших! Уважението към смъртта не прерасна до преклонение пред нея.

Просто я приех.

Новината за смъртта на Владимир Комар беше поредното предупреждение, че смъртта е навсякъде покрай нас.

За пореден път я приех.

Но… без преклонение! Изводът, макар и детски, си оставаше. И до днес си стои в мен. Непроменен.

---

[1] Кроки (от фр. Croquis) — грубо нахвърлян план на местност. — Б.а. ↑

XVII.

Заради скъпернически отпуснатите няколко хубави дни зимата си взе данък с лихва.

Духаше непрекъснато. Влажен, студен западен вятър, който влачеше със себе си безнадеждни, сиво-черни облаци. От време на време прихвърчаха снежинки, но все още не се стигаше до успокоението на първия сняг.

Писмата на Барбара пристигаха през седем или осем дни. Изчаквах стаите да затихнат, отивах в читалнята и се отдавах на епистоларистиката като на алкохолизъм. Сюжет като в руски сантиментален роман. Понякога, когато ме сгазеше вдъхновението, сътворявах цели послания, които правеха пощенския плик дебел като баничка. Никога не пращах картички или някакви други глезотии. Но с удоволствие отварях писмата от Полша. В тях винаги имаше по нещо — снимка, илюстрация от картина. Барбара просто имаше усет да прави живота край себе си красив. Това се изявяваше и чрез писмата й. Даже нотките на меланхолия, които прозвучаваха понякога в написаното от нея, бяха някак светли и иронични.

„… Три дни ме боля глава. Бях настинала жестоко, сринах се отведнъж. Отидох при лекарката и тя ми предписа хапчета. С обещанието, че след половин час още първото хапче ще ме излекува. Наистина, болката се позагуби. Но главата ми си остана замаяна.

Знаех много добре какво би ме излекувало. Но то се намира на две хиляди километра от мен. И се възприема цялостно, а не само чрез устата.

Извинявай, че те приравних към хапче, но когато човек е болен… Успокой се, въобще не се каня да те глътна. Наистина не съм крокодил, а едно глупаво, малко тъжно, влюбено момиче…“

И на мен понякога ми ставаше криво. Поради сивотата на сезона. Поради разяждащата раздяла. Барбара ми липсваше болезнено. Ето, щом стана въпрос за това състояние, пак налетях на стандартно

съчетание от думи. Но любовта наистина съдържа в себе си болка. Особено когато разстоянието предизвиква безвремие.

От друга страна, по някакво негласно споразумение, ние не допускахме в писмата си плачлива нежност. Барбара непрекъснато ми повтаряше, че някакъв вътрешен глас й говорел: очакват ни още много наши, съвместни дни.

Никога не съм имал самочувствието на човек, който умее да занича в бъдещето. А Барбара се доверяваше на някакъв вътрешен глас, който й обещаваше разни работи. Ако се приеме теорията за провидението, Барбара или не е разбирала какво й се загатва, или провидението е било много тактично.

В едно от поредните писма тя ми цитира редове от стихотворение:

Жди меня и я вернусь.
Только — очен жди!
Жди когда наводят грусть
желтые дожди…[1]

И ми признаваше: „Чувала съм го, чела съм го, а не мога да си спомня от кого беше? Но така пасва на моментното ми настроение…“.

Стихотворението беше от съветски писател — Константин Симонов, основно пишещ проза. И е било написано по време на войната между Хитлерова Германия и Сталинска Русия. В следващото писмо й написах цялото стихотворение и с няколко думи, историята около него.

Още в първия ден на появяването си стихотворението става куриер за връзка между фронт и тил; между тил и фронт. Това е писмо-надежда: чакай ме и ще се върна. Само че, наистина, много ме чакай! Нека не те отчайват тъжните есенни дъждове. Чакай ме. Твоето очакване ми дава сили да преживея безчовечността на войната…

Това стихотворение винаги ме е вълнувало с топлия си, човешки оптимизъм. Винаги ми е звучало не като вопъл на отчаяние, а като химн на надежда.

Животът ни — моят и на Барбара, протичаше в друго време. Съсипващата душата война беше вече на поколения дистанция. Но

раздялата правеше реално изпитанието и пред нас.

До срещата си с Барбара бях имал някакъв опит с жените. Но тази хубава, плътна любов, която постепенно изграждахме помежду си, ни отваряше очите за някакво ново и светло възприемане и на тъмната страна на живота.

Никога не съм бил идеалист докрай. Вярвах, но не в някаква поизмислена магия на любовта, а в несъмнената необходимост от магнетизма на взаимното привличане. Вярвах, че можеш да преживееш смислено дните си с една жена. Която заедно с теб ще губи постепенно, малко по малко, хубавата си външност, стегнатата си фигура, гладкостта на лицето си.

Но това беше вяра на теория. Барбара ми помогна тази вяра да добие реалното си измерение. Още преди да е започнала разсипията, предписана от природата.

Вървях по пътя си и просто узрявах.

Дали съм бил щастлив от това съзряване? — Сега бих дал отговор „да“. Тогава — едва ли?…

Просто си вървях по пътя.

---

[1] „Чакай ме“ (рус.) — стихотворение от руския поет Константин Симонов (1915–1979 г.). ↑

XVIII.

Изтерзан зимен ден. Порядъчно студен. С бели, акварелни облаци в небето и с хора със зачервени носове по улиците.

Засякохме се с Надя и тръгнахме да се разходим по една от централните търговски улици. Бяхме уцелили ония два-три часа около обяд, когато слънцето стопля земята с истинска, оптимистична светлина и животът не изглежда безнадеждно сив.

Постепенно приемахме, че двойка няма да станем. Даже и за малко. В същото време, приятелското ни чувство съвсем естествено се засилваше. Все още флиртувахме до ниво да си вдигаме кръвното, но тъжният урок от парка през калната зимна вечер бе останал в главите и на двама ни. Въпреки бъбривостта си, Надя въобще не беше празноглава. Притежаваше добре развита, бодлива по женски, усетливост за света около себе си. Това, че в думите й присъстваше постоянно сексуалния елемент, не беше едностранчивост. Той, животът, през силните години на човека си е такъв — все те избива на мисли за креватна акробатика.

… Напред вървеше тя. Арабска жена. Покрита цялата, до петите в бурка, синкава на цвят. Виждаха се само очите й. Но какви очи?!… И какво излъчване… Направо получаваш световъртеж. Тия очи с лекота се бяха отърсили от бурката, правеха дрехата й прозрачна. Тялото й бе магия на красива, замайваща женственост.

Едновременно спряхме като заковани. Погледнах към Надя. Очите й с разширени зеници, ноздрите на кобилка след обиколка на стадиона. Дишаше учестено…

Погледите на двете млади жени се засякоха. Арабката се усмихна с очи на Надя. Мен не ме забеляза.

След тази, плуваща във въздуха нежност, вървеше окръглен арабин. Умен арабин. Много добре знаеше какво притежава. И се радваше на благоволението на Аллах с цялото си сърце. В погледа му се четеше: да покрита е! Но нали знаете какво има под опаковката?… Когато погледите ни се засякоха, ми се усмихна приятелски. Противно

на мита за някаква традиционна, арабска ревност, изражението му говореше друго: виж, порадвай се и ти! Но само с очи! С друго не давам!

Двамата минаха край нас и продължиха бавно по улицата. Спряха пред някаква витрина и си заговориха.

— Не трябваше ли мъжът да върви пред жената. Според здравите разбирания на тия горещи деца на природата? — излезе механичен въпрос от устата ми.

— Ако просто отиват някъде — да — осветли ме Надя. — Но когато тръгнат на пазар, жената върви напред и избира. А мъжът върви след нея и плаща. Много красиво, не намираш ли? — все още гледаща към тях, ми отговори моята спътница.

— Аз съм за демократичния вариант. Когато двамата вървят един до друг, под ръка, както ние с теб. Прекалено ми е празна кесията, за да си позволя да се държа като арабския брат.

— Знаеш ли, какво би трябвало да направи сега един истински мъж, с първичните нагони на победител? — замислено ме попита Надя. — И си отговори сама: — Да хване арабухата и да го убие. Няма значение как. Набързо и без излишна жестокост. След което, да награби тази наистина прелестна жена и поне няколко часа да я люби. До изнемощяване. Тя просто е родена да бъде обичана. Безпощадно!

— И това го казва жена. Представителка на по-толерантната половина на човечеството?

— Слушай мой човек! Матриархатът вирее здравословно само при слонските стада! При хората, природната норма е патриархатът! Здрав мъж, управлява уверено нещата. И не кълве на женски капризи. Но, децата са правени с мерак, винаги са добре нахранени и облечени! А жената, си знае мястото — под мъжа! Добре налюбена и изпитваща удоволствие да бъде именно негова жена. Останалото са измислици на една безхарактерна цивилизация и на незадоволените жени в нея!

— Би ли повторила тия думи пред пълен с хора салон? — Не, разбира се — подсмихна се Надя. — Защото мъжете ще се захилят и ще заръкопляскат, а жените ще ревнат с истинска и неподправена злоба. Макар че, ако сложи ръка на сърцето си, една нормална жена иска точно това. Силвия Плат го е казала ясно и недвусмислено: „Всяка жена обожава фашиста!“.

— Ако ме будалкаш, правиш го много добре. Ако говориш сериозно, ще трябва да си призная, че нищо не разбирам от жени — декларирах капитулантска позиция аз.

— Ще го поясня като за елементарен мъжки мозък. — Надя проследи с очи влизащата в магазина арабска двойка — Тази прелест въобще не е недоволна от живота си. И то не защото мъжът ще й купи каквито парцалчета и джунджурийки пожелае. А защото, чрез своето привидно подчинение, тя всъщност властва над него. Артистично събужда мъжките му инстинкти, който имат една крайно предназначение: да задоволяват нейните, женски инстинкти. Без да е особено аналитична, тя просто знае какво трябва да прави и как да го прави. И го прави! Щастлива е, повярвай ми. Бих дала всичко, за да съмна нейното място. Но съм продукт на друга цивилизация. И ще си търся мъж, уж по любов.

— Ти разби самочувствието ми — признах съвсем искрено. — Не, че съм си въобразявал, че разбирам много от жени, но се оказва, че просто нищо не разбирам.

Надя се разсмя. С наистина добър смях. Притисна се до мен и ме целуна по ухото.

— Защо ти трябва да разбираш жените, бе глупчо? В повечето случаи те сами не разбират себе си. Но това въобще не ги притеснява. Действай както досега, остави се на инстинктите си. А предостави психоанализите на умните, импотентни мъже.

— Това, което ми казваш е „действай слепешката“.

— Виж какво. Понеже последните истински, корави и първични мъже, са се загубили някъде през средновековието, ние, бедните жени, се задоволяваме и с нещо по-посредствено. Задоволява ни и възможността да си пришием до полата един свестен мъж, който работи на заплата. Стига да угажда на капризите ни поне от време на време. Съзнавам, че върша предателство спрямо пола си, с тия самопризнания, но разчитам на твоята дискретност.

— След като тотално компрометираш силния пол…

— Това е нещо условно. През матриархатът, мъжете вероятно са били нежния пол…

— Теория на вероятни невероятности.

— Животът се състои от вероятни невероятности и невероятни вероятности. Затова може да бъде и интересен. Ама стига отвлечени

приказки. Айде да ходим да ме почерпиш един хотдог. Това поне ти е по възможностите…

Бях се подпрял удобно в един ъгъл на мотрисата и четях интересна книга. За известно време престанах да чувам разговорите край себе си. Влязох в действието. В един момент усетих нечия длан на рамото си. Отново се намерих в трамвая.

— Здравейте! Бях се сетил за вас, но не знаех как да ви намеря. Не сте ми оставили никакъв телефон. — Редакторът от „Орбита“. Подаде ми ръка.

— Телефонът е лукс на цивилизацията, до който нямам достъп. Живея в общежитие. Статията тръгна ли?

— Ще тръгне. Има време. Името Ирод говори ли Ви нещо?

— За прапрадядо ми Ирод Антипа ли става въпрос? Който беше позаклал доста дечица. С цел да не пропусне едно. Но точно него пропуснал. А то, детето, много знаело. И като пораснало, станало прочут мъж. Мъжът направил кариера. Станал заместник с право на равнопоставеност на самия дядо Бог. Даже бил осиновен от него. Е, преди това, имало някакъв театър с коване на кръст и възнесение. А после възкресение и т.н. За Ирод от тая постановка ли става въпрос?

— Да, за него. Един колега трябва да пусне статия за Ирод Антипа. Възпрепятстван е да я направи точно сега, обади ми се, а аз се сетих за вас. Не трябва да бъде клерикална, по библията, а по-разчупена.

— Попаднали сте точно на когото трябва. Аз съм виден иродолог. По наследствена линия. Той, прапрадядо ми не бил цвете за мирисане като човек, ама иначе бил мащабен в мисленето. А това, с хлапето не е пропуск. Само така изглежда. Вероятно е предзнаменование свише. Вероятно, дядо Бог просто си го е харесал и му проправил път по наистина драматичен начин.

— Ще ви дам телефона на колегата. Но, доколкото знам, той бърза с материала. Ще можете ли да го направите за три-четири дни?

— За ден ще го сглобя. А освен това, точно в този момент ми трябват пари…

— Само в този момент ли?

— Да речем, към този момент. Макар че, обобщено погледнато, студентите с пълни джобове са рядка порода. Нямам щастието да принадлежа точно към тяхната почетна кохорта.

— Добре, разбрахме се. Хубаво е да се обадите на колегата още щом слезете от трамвая, защото може да ви изпреварят. Ще Ви запиша телефона му…

— Ало. Валентин… извинете, не мога да разчета фамилията. Обаждам се по повод на материала за Ирод Антипа.

— Валентин е на телефона. А вие сте студента, момент, колегата ми даде името…

— … студентът Владимир. Имам си и фамилия, ако трябва.

— Ще трябва. Най-малко за две места. Под текста на статията и за хонорарния лист.

— Точно този лист е любимата ми растителност. Но… може ли един въпрос?

— Може, ама по-набързо. След пет минути трябва да съм при главния.

— Знам, че предпочитате сами да си правите материалите и сами да си прибирате хонорарите. Как попаднах и аз в групата?

— Правилно сте информиран. Но, другата седмица излизам в отпуска. Ще трябва доста да ровя, докато насъбера фактите. А съм настроен съм отпускарски. Пък и… колегата каза добри думи за вас. Филантропичен жест към богатата на идеи, но обикновено с празни джобове студенция. Значи, искам конкретна аргументация. По възможност, оригинално обвързване на фактите. С дозирано чувство за хумор, статията трябва да разказва интересни неща, а не да показва, колко много знае авторът. Сядаш и пишеш. Още сега! — прескочи официалния тон моя нов познат. — Вдругиден да си готов! И да не ме издъниш. Че ще ти измайсторя една аркада на веждата. Като студент тренирах бокс! Ако се справиш, и друг път ще ти подхвърлям по някой залък. В сряда, в два те искам при мен. Стая 313. Действай!

Е, това е разговор! Ясен и конкретен. С обещания. И с възможни санкции. Точно по маркетинговата теория за моркова и тоягата. Ежи се. И какво от това? Той е тренирал бокс, аз — бягане. Но това е глупав вариант. Сядам и пиша! Лошото е, че няма време за хлътване в библиотеката. Ще трябва да карам по памет. Но, ще ми трябват цитати от библията. За епизода на срещата на влъхвите с Ирод. Откъде библия?

— Добър ден, отче!

— Добър ден, синко. Какво те води в Божият храм?

— Любознателността, отче. Нали знаеш, че библията не се продава по книжарниците. А пък аз искам да си опресня един епизод от нея.

— Боже мой, синко! Ако знаеш, колко ти се радвам. В Божият храм идват обикновено баби, или възрастни жени над петдесетака. Кажи за какво става въпрос? Ето сега ще отворим библията. Това е свещена книга, затова преди отварянето й се прави кръстен знак над нея. Кажи какво търсим?

— Искам да прочета за срещата на влъхвите с Ирод.

— Момент, значи отваряме евангелието на Матея, глава втора и четем…

— Нали може, освен да четем и да си записваме…

— Разбира се, синко. И така: „А когато се роди Иисус във Витлеем…“.

В стаята пак играеха карти. Порочно е чада, порочно е! Господ Бог наш не гледа с добро око на податливите на хазарта. Ама, на податливите обикновено не им пука как ги гледат от небето. Горките, те даже и не се замислят, че им се води досие. После, като се възнесат и им отворят тефтера, има да се каят. А сега какво? — карти играят, грешниците…

Ще трябва да отида в читалнята и да напиша там черновата.

Уж бързах, а привърших около един след полунощ. И то черновата. Беше немислимо да се разтропам посред нощ с пишещата машина. Щях първо да насъбера прекалено много овации, щяха да ми налетят и на бой. И то — преди да дойде вкиснатата портиерка, която няма да се притесни, че репертоарът й е възскучен. И също ще започне с поученията и забраните. Оставаше едно решение. Слязох в мазето, в стаята на чичото, който поддържа инсталациите. След като написах душесъсипващия некролог за брат му, станахме лични приятели. Разчитах, че човекът ще прояви разбиране и няма да се сърди, че му тропам над главата.

… Прояви разбиране. Неволно. Беше пиян като руски войник по Сирни заговезни. Седнах до него на леглото, поставих машината на една табуретка и започнах да преписвам. А симпатягата си спеше като витлеемския младенец. Пияниците имат понякога много здрав сън. Почти като умрелите.

Малко преди да свърша, в стаичката влезе някакъв арабин. С полузалепнали от съня очи. Промърмори умолително:

— Абе, картечаря, няма ли да ти свърши джепането?

— Още няколко откоса и настъпва тишина…

На другия ден, в два без пет влязох в редакцията. Забавих се малко и точно в два почуках на вратата на стая 313. Срещу мен се изправи мъж, як като биче, малко над тридесетака. Вече пълнееше, но очите му излъчваха заядлива ирония. Подаде здрава мъжка лапа и ме покани:

— Седни, да видим дали ти се е разминал боя. Срокът е спазен, но сега да проверим качеството. За ниско качество, по здравословните SS-стандарти, също се полага бой.

— Нали имаш предвид, че родината ни е социалистическа, а не националсоциалистическа? А портретът над главата ти не е на Фюрера, а на…

— … един друг фюрер. Олисял. Сядай си на задника и чакай присъдата!

— Вярно, че съм финансово зависим от теб. Но откъде знаеш, че няма да споделя с някой представител на… специализираните органи за нездравите ти политически виждания?

— Ще споделиш, ама бял ден няма да видиш! Няма щастлив предател. Пък и, откъде знаеш какви са моите възможности? Може да те изпреваря и да те наклепам качествено. Ей така, профилактично. Дадох ти полезен съвет. Сядай на този стол и мълчи!

„ИРОД ВЕЛИКИ — «АСИСТЕНТЪТ» НА ДЯВОЛА

Създаването на митовете се подчинява на свои правила. Митът е силна, впечатляваща история. Фабула, в която фактите трябва изкарват човека от равновесие. Запознаването с митологична история трябва да предизвиква повишаване на кръвното, изтръпване, опъване на кожата по гърба. Митът има за задача да «размърда» вегетативната нервна система на човека, като промени дишането и кръвообращението.

Митът активира фобиите на човека на принципа: «Добре че тази страхотия не се случи на мен!».

Митът е прадядото на съвременния криминален жанр.

Точно на такива изисквания отговаря библейската история за Ирод Антипа.

Кой е Ирод Антипа? Какъв е? Що за човек е?

Роден е през 73 г. пр.Хр. в Юдея, включваща се в територията на римската провинция Палестина. По това време Юдея се управлява от династията на Хасмонеите. Ирод е наполовина идумеец — по бащина линия, и наполовина арабин — по майчина. Бащата на Ирод е главен съветник на Хиркан, цар на Юдея, едва крепящ се на трон, разлюлян от гражданска война. Рим е дал рамо на Хиркан, но в същото време води мащабна война с партите и няма нито време, нито ресурс, да глези с голямо внимание местния цар.

Ирод цял живот се стреми да се изкара знатен юдей, обвързаните се съгласяват с него, но всички знаят, че не е човек от сой. Прицелилият се във властта Ирод осъзнава, че без партньорство с Рим няма шанс за успех. За разлика от него, поданиците му категорично не приемат римското присъствие под каквато и да е форма.

Покрай баща си, Ирод се вклинва във властта, но през 43 г. пр.Хр. се появяват партите, които накълцват Хиркан, отравят бащата и подгонват Ирод. Все пак, Ирод успява да спечели битка срещу партите, но усеща, че властта му ще се крепи от ден до пладне, ако не вземе мерки. Отива в Рим, бие чело, раздава пари, извършва жертвоприношение на Капитолийския хълм в чест на «езическия» бог Юпитер. Сенатът поглежда благосклонно, макар и с едно око към него. Вписват го в тефтера като верен съюзник в страна на неверници, а Ирод се заклева във вярност към Рим.

По системата на двойната осигуровка се заклева допълнително, в персонална вярност към управителя на източните провинции Марк Антоний. Благодарение на тази далновидна система от мерки, в конгломерата на голямата империя, Ирод се бетонира като малък цар в не особено значима провинция. А юдеите го намразват, та знае ли се… Намразват го, ама му се подчиняват…

Ирод е хитър. Умее да прилага съвършено принципа на целесъобразността. По съображения се развежда с първата си жена Дорис и се жени за Мариам, хасмонейска принцеса. С «една стрела»

два заека: става знатен, макар и по женска линия, а хасмонейските фамилии, искат или не, стават негови хора.

Нещата вървят добре до 31 г. пр.Хр., когато в битката при Акций, Октавиан разбива Марк Антоний. А Ирод е човек на Антоний, клел му се е.

По всички правила на играта, малкият местен цар е вече бита карта. Да, ама не… Ирод се вдига и отива до о-в Родос, където в момента се намира Октавиан. Новият владетел споделя със свои приближени, че ще се погрижи главата на Ирод да бъде отделена от тялото му. Но не бърза, защо да не поиздевателства над протежето на мъртвия си враг?…

Ирод отива без корона, но с останалите си регалии (символи на властта) на среща при Антоний. Така, между другото, носи 700 таланта сребро на пооголелия от войната победител. С достойнство, а не със сервилност, излага вижданията си: Който управлява Рим, е и мой патрон. А аз умея да бъда разумно послушен. Как да убиеш такъв разбран човек? Октавиан е приятно изненадан. Собственоръчно поставя короната на главата му. И признава пред близките си, че е впечатлен от иродовата мегалопсихия (величие на духа). Дава му и нови земи.

От този момент нататък, в историята фигурира нов персонаж — цар Ирод Велики.

Дворът му е обитаван от видни елинистични, римски и еврейски умни глави, с които царят умее да води философски разговори. Още: през целия си живот Ирод строи. И се проявява уникално. Казано на съвременен език, той е великолепен архитект, строителен предприемач, тънък естет и ценител на красивото в живота.

Решава блестящо един чисто икономически проблем на покровителите си. Египет е една от житниците на Рим, но корабите със зърно често потъват, когато Нептун започне да клати морето. Липсва тихо, дълбоко пристанище по дългия маршрут. Ирод прави не само пристанище, но и цял град край него — Цезарея. В този град има всички необходимости за привържениците на римския начин на живот: бани, обществени сгради, театър с 3500 места…

Затова, поданиците му го намразват още повече. За да угоди пък на тях, прави Храмът в Ерусалим. Величествена и функционална сграда на свещено място. След по-малко от столетие тя е разрушена.

От иродовите покровители, римляните. Но това е друга история. Днес, на това място се намират Стената на плача, джамията Ал Акса, Куполът на скалата…

Прави разкошната резиденция Масада, прави си приживе и дворцов погребален град — Иридион. Прави много архитектурни комплекси. И всичките, добре защитени. Непрекъснато се себедоказва, непрекъснато се стреми да прави добро впечатление на околните. Цял живот, старателно и упорито, се бори с комплексите си на второстепенен, лишен от знатност удачник.

От второстепенно царство на територията на римската провинция Палестина, Юдея се превръща в първокласна, известна държава.

В личния си живот, Ирод май не е много щастлив… Овладял тайните на балансирането с властта, непрекъснато има едно на ум, че може да му дръпнат килимчето под краката.

Като всеки истински цар самодържец иска всичко от заобикалящия го свят. Не знам кога се е родила арабската пословица: «Който иска всичкото слънце за себе си, получава пустиня.» Нищо чудно да е по Иродово време.

Има много наложници — такава е модата през всички времена, щом си богат, трябва да имаш много жени. Но обича истински само втората си съпруга Мариам. Подвластен на постоянните си страхове, често и лесно поддава на внушения. През 29 г. пр.Хр. прави най-големия гаф в живота си. Сестра му Саломе успява да го убеди, че Мариам му изневерява, а освен това подрежда преврат. Според «сведенията» на Саломе, Мариам смята да постави на трона любовника си. Лъжата е толкова абсурдна, че зазвучава направо убедително в иродовата предубедена глава. Следва процес, по времето на който Мариам се държи наистина достойно. Осъдена е на смърт. Всички очакват, че Ирод ще я помилва — има право на това. Но пощурелият цар заповядва да я убият. После я балсамират. Месеци наред, Ирод вие от болка, осъзнавайки колко много я е обичал. Край него става страшно да се живее. Като пиша тия редове, си спомням за Иван Грозни и дните на опричнината петнадесет века по късно. За лошо и за добро, и маниакалните властващи също са хора…

Малко преди смъртта си през 4 г. пр.Хр., пак по информация от «надеждни и верни хора», Ирод заповядва да убият двамата му сина от

брака му с Мариам. По същата причина — искат да му вземат кокала на властта. После убива и сина си от първия брак с Дорис.

Като за последно, усещайки ледения дъх на смъртта, превъртелият цар заповядва да арестуват старейшините на знатните родове. Те трябва да бъдат убити в момента на оповестяване на иродовата смърт. Така де, денят трябва да бъде запомнен с безмерно страдание…

Е, разминава им се. И познайте какво правят те? — Ами, подреждат се чинно и участват старателно в безкрайно усложнената церемония по иродовото погребение. Печални физиономии, прикриващи вътрешно ликуване.

Може ли да се каже, че Ирод е нещо уникално в световната история? Едва ли… За да не задълбавам в по-слабо познати психологически илюстрации, ще спомена нещо, което се знае от всеки, що-годе запознат с историята човек.

Убийства на близки хора, включително и от семейството. Тотална сервилност на дресирани приближени. Цялостна организация на една държава, която обслужва капризите на един човек с библейско име. Това явление може да бъде срещнато в I в. пр.Хр. в Юдея при Ирод. И в XX век в Русия при Йосиф. В интервала на тези две хилядолетия разлика примерите са безброй, като се започне с римски императори и се стигне до мераклията за римска империя Наполеон.

Но, за да влезе в историята като личен убиец, Ирод се класира не благодарение на многото изтребени, а на опита му за едно, и то неуспешно убийство. Нека надникнем в Глава 2 на Евангелието от Матея, която описва деянията на познатия злодей.

Ако войниците на този злодей бяха утрепали невинно, неизвестно хлапе при улични безредици например, това деяние не би си завоювало позиция даже като незначителна клюка. Би залиняло на момента. Твърде вероятно, Ирод би останал в историята като талантлив и продуктивен архитект и строител. Който, в битието си на политик, има някакви дребни прегрешения, характерни за управлението «със здрава ръка».

Нека повторим накратко сюжета. В малкото градче Витлеем близо до Ерусалим, в яслите на един обор, намиращ се в пещера, се ражда здраво момченце. На небето в тази нощ се появява нещо блестящо, вероятно комета. Според тертипа на тълкуванията от онова

време, тази звезда вещае някаква промяна. Случаят се свързва с появата на бъдещия еврейски цар, който ще донесе бленуваното освобождаване от натрапчивото присъствие на римляните.

Номадски мъдреци с дълги бради (тогава всички мъже носят бради, бръсначът просто още не е на мода) тръгват да търсят новопоявилия се цар младенец, за да му се поклонят. И да му поднесат дарове, изразяващи почит.

В годините, когато няма телевизия и хората не са придобили здравословния навик да се затварят по вечерно време вкъщи, те често се срещат. Непрекъснато си разказват свежи клюки. Колко му е да пуснеш партенката за поредната чудесия. Към момента на раждането на младенеца във витлеемската ясла, Ирод Антипа е в апогея на старческата си мания на всяка цена да задържи властта.

А мъдреците не постъпват особено мъдро. Пристигат при Ирод, за да попитат: «… де е родилият се Цар Юдейски?»(Гл. 2.2) Намерили точно при кого да отидат… «Като чу, цар Ирод се смути» и, забележете «и цял Ерусалим с него»(Гл. 2.3)

Ирод подпитва мъдреците кога точно се е родило детето чудо. Те му казват, а той ги помолва: «идете, разпитайте грижливо за младенеца и, като Го намерите, обадете ми, за да ида и да Му се поклоня» (Гл. 2.8.). Дали е мислел точно да му се поклони? Явно, мъдреците правят връзката, «получават насъне откровение да се не връщат при Ирода». След като поднасят подаръците и се поклоняват, хващат мълчешком пътя. Заради тяхното егоистично мълчание, се налага да се включи нов персонаж — Ангел Господен. Той предупреждава Светото семейство да избяга в Египет.

«Тогава Ирод, като се видя подигран от мъдреците, твърде много се ядоса и прати, та изби всички младенци във Витлеем и във всичките му предели, от две години и надолу, според времето, което бе точно узнал от мъдреците» (Гл. 2.16.)

Избити са много малки момченца. Според някои по-късни твърдения, до десет хиляди. Това явно не може да бъде истина — селище от калибъра на Витлеем е имало под хиляда жители. Колко са точно избитите деца, така и не е уточнено достоверно.

Парадоксалното е, че Ирод се класира в аналите на историята не с многото си реализирани убийства, а с единственото си нереализирано.

Витлеемският младенец се вгражда в основата на една необикновено жизнена религиозна система, на която се базира голяма част от съвременната култура.

А Ирод си остава само и единствено символ на злото. Името и стилизирания му образ навлизат в средновековната религиозна култура и така достигат до наши дни, като въплъщение на уродлив, изобретателен слуга на дявола.

Архитектът, строителят, философът остават в мъглата на миналото.

Какво да се прави? Такива са правилата на митичния жанр…“

Валентин прочете материала мълчешком. На моменти се почесваше по бузата замислено, но беше много съсредоточен. Привърши, вдигна поглед и ми смигна:

— Добре бе, тарикат. И друг път ще ти подхвърля. И то не залък, а кокалче. Множко ми идва като обем. Ще трябва да съкратя около една трета. — Почеса се, тоя път по носа. — Нямаш късмет. Бях решил, ако материалът е добър да те заведа тук наблизо, в една кръчма. Правят страшна капама. А червеното вино е меча кръв. Ама вчера умря леля на жената. Виждал съм я два-три пъти и не, че ми е чак мъчно, ама… Няма как, трябва да отида да се простим. Нищо де, червеното вино и капамата остават в програмата. В петък си вземи вестник. Жив и здрав!

Ходеше ми се пеш, имах енергия за изразходване. Слязох от автобуса и тръгнах по един пряк път, водещ до усамотена клиника край реката. Денят бе минал интересно, в главата ми се търкаляха оптимистични мисли. Едната ми обувка течеше, кракът ми беше леко мокър, но това въобще не разваляше настроението ми. Така, вървейки, минах край самотна топка от сивкава козина, която леко потреперваше от първия следобеден студ. Малкият пухчо се бе свил на кравай и лежеше на средата на шосето.

Вдигнах го и го поставих върху сухо парче кашон под крайпътно дърво. Продължих пътя си. Чух призивно, жално изквичаване. Някой бе зарязал пухчото и той по инстинкт се опита да умилостиви ръцете, който бяха показали добрина към него. Търсеше си стопанин. Но, аз не ставах за тази отговорна мисия. В общежитието имаше ограничено

място за хората. И никакво за кучетата. Не, че чувствах някаква огромна вина, но ми стана все пак неприятно от безсилието ми да реагирам по вътрешен подтик. Продължих пътя си. Когато изминах около километър, се сетих, че имам в чантата си половин сандвич. Не беше нещо кой знае какво, но даваше възможност на малкия пух да се зареди с порция засищаща топлина, с която да преживее поредната студена нощ. Ако добрият дядо Бог прояви в бъдеще системна доброта и му праща по-често отнесени филантропи като мен, може да преживее зимата. И да се закрепи в живота. Току-виж, пратил му и човек с възможности, който да се смили и да реши да му стане стопанин.

Така ще избегне съдбата на озлобен уличен помияр.

Унесен в благочестиви мисли, тръгнах обратно, за да ощастливя пухчото със сандвича си. Бе изминал по-малко от половин час от срещата ни. Когато наближих дървото, видях край пътя парче кървава козина. Някой камион бе решил проблема за кучешкото бъдеще по категоричен начин.

Не беше потрес. Но, определено ми стана доста неприятно. И, по пътя на чисто човешка безхарактерна логика, се опитах да се самоубедя, че може би все пак, ранната смърт милостиво го е лишила от перспективата на нерадостния живот на уличен помияр. На един Хитлер, който, макар и по силата на обстоятелствата, развива една основна дарба — да мрази.

В определено време, милиони са мечтаели, лично да убият този остарял изверг — фюрера! И с основание.

Но… Бихте ли убили спокойно детето Хитлер? Каквото и да знаете за бъдещето…

XIX.

Имах среща с приятел. Не знам защо не споменах за него досега. През ония години това беше може би най-необходимият за мен човек. Бяхме достатъчно различни и достатъчно уважаващи различията си. Често прекарвахме хубави вечери в евтини кръчми и все не можехме да изприказваме всичко, което ни се е насъбирало.

Чаках Панто в една студентска кръчма с характерно име „Куцото куче“. Никога не съм се занимавал с кръчмарска статистика, но имам усещането, че броят на кръчмите, носещи това име, е поне равен на куците кучета, скитосвали в покрайнините на големите градове.

Бях предупреден за възможно закъснение. Поръчах си малък коняк, но ми беше непривично да пия сам, а и нямаше свободна самостоятелна маса. Отидох при някакъв брадат в ъгъла, до прозореца.

— Може ли?

— Разбира се. Сядай!

Не обичам фамилиарничението в аванс. Ама това е… Раб Пепо?… Или някой, който много прилича на него?

Да бе! Той е! В поредното си превъплъщение. На нормален, двукрак, двуок, зрящ и говорещ, седнал нормално до масата човек. Беше облечен в почти приличен тъмнокафяв костюм. Формата на тъмните очила се връзваше с излъчването му. В същото време, ясно се долавяше мирисът на некъпано тяло.

Гледаше ме иронично и явно му беше забавно да проследява как мозъчният ми реотан започва постепенно да подтопля.

Нямаше смисъл да се правя на интересен.

— Здрасти, тарикат — поздравих го свойски аз.

— Не е ли прекалено интимно това обръщение като за първа среща на маса? — осведоми се любопитно Раб Пепо.

— Първа среща на маса — да! — внесох яснота аз. — Но не и първа среща въобще. А и, предполагам, нямаш съмнение в точността на определението?

— Май че не — съгласи се Раб Пепо. — Пък и какво лошо има в това да те нарекат тарикат. Лошо би било, ако ти залепят определението — антипод. Будала!

Нямах особено желание да се впускам в продължителен разговор. Но не вървеше и да мълча.

— Прекарваш с часове на течение пред входа на храма. Наистина ли имаш самочувствието на тарикат?

— И при тарикатите, както и при другите биологични видове, има разделение. Има големи тарикати, тарикати и малки тарикати. Прав си, но донякъде. Аз просто принадлежа към разреда дребни тарикати. Но ако бях оператор в АЕЦ, нямаше да съм даже дребен тарикат, а будала…

— Физик ли си?

— Недовършил инженер.

— А защо недовършил?

— Защото, ако бях довършил, щях да съм инженер. И оператор в АЕЦ. Напомпан с най-различни деликатесни облъчвания.

Започна да ми става леко интересно. Затова подхвърлих:

— Нали пишат, че радиационният фон в района на ядрените електроцентрали не бил висок?

— А ти какво искаш да пишат? — осведоми се Раб Пепо. — Като е толкова нисък, защо приемат за работа там с изисквания като преди запопване?

— Нещо не мога да вдяна?

— Преди да станеш поп, трябва да си женен. Преди да заработиш в АЕЦ, трябва не само да си женен, но и да си си направил децата. Това е! — търпеливо ми обясни Раб Пепо. И допълни: — После децата ти растат едри като нитратни краставици. А като счупят крак или ръка, счупеното не може да калцира по сума ти време. И са пъргави като динозаври — едва се влачат… Това, естествено, няма нищо общо с радиационния фон, нали?

Разбрах го. Но не докрай. Затова запитах, уточняващо:

— Клечането пред храма ли е алтернативата?

Раб Пепо се почеса замислено по отдавна небръснатата физиономия и чистосърдечно призна:

— Знам ли? Когато се отказвах от ученето, вкъщи естествено стана скандал. Баща ми е генерал. Човек дисциплиниран, с виждания,

които изключват обрати в мисленето. Как така? Бъдещ инженер от перспективна специалност и изведнъж — не, та не! Просто не можа да схване нюанса с облъчването. Резюмира го с „Не може да бъда! «Тогава и аз демонстрирах характер. И се изнесох от къщи с това, което ми беше на гърба. Първите няколко дни при един приятел. После при друг. После при трети… Докато дверите приятелски започнаха да се затварят една подир друга. Вкъщи ме очакваше баща ми с идеята да се покая, да му целуна ръка, да получа опрощение. И смирено да се върна в института, за да си взема и последните изпити. Те, военните, не се отличават с особено гъвкаво мислене… — някак съчувствено обясни Раб Пепо. И добави: — Ама и аз съм достатъчно дървен. Бях се зарекъл да не се връщам вкъщи. И досега, седем години вече, не съм стъпил в дома бащин. Майтапа е, че даже паспортът ми остана там…

— А ако те застъпят народните милиционери? — запитах го аз. — Тогава какви ще ги дъвчеш?

— Застъпваха ме вече — информира ме Раб Пепо. — Така стана даже по-добре. Благодарение на двамата отци — небесният и земният.

— Вярващ ли си?

— Разбира се! — отговори полуубедено Раб Пепо и допълни: — Вероятно съм вярващ…

— Това, вероятно вярващ, ми звучи еквивалентно на лафа за полубременната девица — не се сдържах да не го ухапя аз.

— Ние сме особен народ — каза замислено Раб Пепо. — Народ от полувярващи. Невярващи на официална държавна политика. Но искащи да вярват по вътрешен импулс. Народ от полуубедени. Официално убедени в стойността на социализма като универсална рецепта. Но дълбоко невярващи не само в него, а и в каквато и да е смислена теория. Нихилисти по вътрешно убеждение. Между другото, по това се родеем с руснаците.

Полуоптимисти — официално възприемащи светлите перспективи на казионните ценности. И не виждащи читав работен вариант за нормално бъдеще, пак по вътрешно убеждение. Трагедията ни е — направи крайния извод Раб Пепо — че сме полу. Народ от полувярващи, полуубедени, полуоптимисти.

— Полународ? — подсетих го аз.

— Май така излиза — съгласи се Раб Пепо.

— Откога се опря на Бога?

Раб Пепо присмехулно изду бузи.

— От кога?… Откакто загубих вяра в човека, естествено. Първо губиш вяра в себе си, а пет минути по-късно, в хората въобще. Нали ти казах, че след като се изнесох от къщи, тръгнах по приятели.

Всъщност, макар че никога не съм се разбирал с баща си, трябваше да призная общата закономерност. Всяко хлапе се влияе от баща си. И приема по нещо от него. В случая аз бях попил някаква романтика. Баща ми е бил на младини партизанин. И е разчитал, за да оживее, на съобщници по идеал. Разчитал е на ятаци.

Та и аз като него. След като се изнесох от къщи, тръгнах да досаждам на приятели. Отначало ме приемаха общо взето безпроблемно. Родителите им се правеха, че не знаят за какво става въпрос. Идеята е била проста. Блудният син ще поскита, ще поскита, па ще се прибере да целуне ръка на баща си. Вече осъзнат! А бащата на отговорна позиция ще бъде благодарен и на приятелите, които са му помогнали в трудния момент да се справи с вироглавия си наследник.

Само че аз знаех нещо, което другите не можеха да знаят. Че не мога да се върна вкъщи. Не защото не ми се връща, а защото после пак ще избягам. С баща ми вече не можехме да живеем заедно. При това положение връщането просто губеше смисъл.

Вероятно в очите на приятелите и на родителите им постепенно съм ставал безнадеждно опасен. Неспасяем. Досаден. Чумав! Хапвах си, без да се притеснявам, от чуждия хляб. Спях в чуждото легло. Нищо не правех, а само се излежавах по цял ден. Не показвах признаци на поумняване и не се канех да се захвана с каквото и да е.

По цели дни обмислях един вариант. Да стана монах. Винаги съм обичал полутъмното на църквата и мириса на свещи и тамян. За мен това са приятни дразнители — като аромата на море за рибаря. Или като мириса на бензин за автомобилиста. Разбира се, нищо не направих. Домързя ме…

При това положение, както вече ти споменах, вратите започнаха да се затварят пред големия ми нос. Една, втора, трета. Всичките… Така стигнах до… до вечерта на избора.

Вече нямаше къде да отида да пренощувам!

Нали разбираш? — Или вкъщи, или?… Или къде?! Липсваше втората част на алтернативата.

Беше два дни преди Рождество. Хората се настройваха да преживеят наново една от най-оптимистичните легенди, а аз се чудех какво да правя?

Помотах се. Студено! Тогава ми мина през ума идеята за моста. Нали разбираш — цоп във водата и проблемът се решава. В такива случаи виждаш, че за това не ти е необходим даже някакъв особен кураж. Достатъчна е и бутилка гроздова… Но в тази загубена столица няма и една река, в която да се удавиш прилично и безвъзвратно.

Трагедията беше само привидна. Просто си намерих един огромен кашон, залостих се в някакъв вход и там преспах. Не беше лошо.

А на другата сутрин, гладен, отидох пред една от църквите и си изпросих от бабите стотинки. Имаше и някакъв помен, та срещу едно „Бог да прости“ получих няколко шепи жито с пудра захар, сладкиши и бонбони. Когато огладнях отново, си купих със стотинките от благодетелките си банички и боза. Хапнах и установих, че светът не е чак толкова лош. И че винаги можеш да намираш начин да оживяваш.

Ако щеш вярвай, но в този ден за пръв път се почувствах наистина свободен. Никога не съм се отличавал с трудолюбие, бях експерт по шикалкавене. Дотогава все пак трябваше да се съобразявам с изискванията на средата, в която живеех. Не знам как ще го разбереш? Отнасях се към персоната си с разбиране. Нито се гордеех със себе си, нито се възмущавах. А ми се налагаше да се правя на някакъв друг, какъвто никога не съм бил. След приспиването в кашона вече можех да бъда това, което съм.

Не че не вярвах на Раб Пепо. Но го запитах доуточняващо:

— Не ме ли будалкаш? Две нощи в един вход и ще довтасат рицарите от народната милиция. И няма да те оставят на мира, докато…

— Така е — съгласи се Раб Пепо. — Довтасаха, прибраха ме. Но се осведомиха на кого съм син. Баща ми дотърча освирепял! За диалога с него няма да ти разказвам, даже ченгетата се ококориха. А това са хора, видели какво ли не…

Въпросът получи естествено развитие.

Поясниха ми, че ще ме окошарят, ако не вляза в пътя. Не искам да уча — не искам! Добре. Но трябва да работя. Да имам постоянен адрес на местоживеене. Да бъда човек като другите.

Обясних им добросъвестно, че не съм човек като другите. Поточно, че съм невероятно мързелив и безхаберен. Но шапкарите, противно на формираното за тях мнение като за зли педанти, се оказаха душички. И ме успокоиха, че не само аз съм такъв. Казаха ми: ако си траеш и не се правиш на интересен, ще се споразумеем. Действително се споразумяхме. И паспорт ми извадиха. Там пък беше отделна сага. Трябваше да се плати някаква такса при получаването му. Стотинки. Аз, верен на себе си и на философията си, им казвам: „Нямам пари!“ Началникът на отдела пуснал докладна до шефа на Районното управление. Като я получил на бюрото си, полковникът я скъсал, извадил пари от портмонето и наредил проблемите ми да се решават без усложнения. Добър човек! Така укрепи авторитета ми пред подчинените си…

Сега се водя не знам какъв си, в някакъв картонажен цех. Мяркам се само веднъж в месеца, на петнайсето число, за да взема заплата. Майтап…

Горките картонени шефове… Скърцат със зъби, правят ми какви ли не номера, но няма как — все по нещо ми пускат. Защото са инструктирани да го правят. А го правят, защото аз съм син на баща си. И защото така им е наредено. Сега си имам и постоянен адрес — в някакви скапани общежития. Понякога преспивам там, понякога — абе, както се случи…

А иначе пъпът си ми е хвърлен в храма Господен. — Когато заговореше за Бога, Раб Пепо се изразяваше с друг, особен глас. — Както знаеш, там съм почти постоянно. От момента на отварянето му. Отделям се от него само когато отида до писоара срещу Ректората, за да пусна една вода.

— Не те ли гонят поповете? — полюбопитствах аз.

— Поповете си мълчат и пикаят под шумка — самодоволно се ухили Раб Пепо. — Защото и те са информирани, че освен чадо Божие съм и още някакъв. Пък и без такива паразити като мен не може — разсъдъчно каза рошавият. — Ние сме като бълхите по кучето. Неотменима част от кучешката му същност. Какво би бил един храм без просяците си?

— На библейски теми ли си говорите?

Беше Панто, приятелят ми. Подаде ми ръка, подаде ръка на Раб Пепо и седна на свободния стол. Досмеша ме.

— Има ли някой в този град, който да не те познава?

— Може и да има, но аз не го познавам — спокойно реагира брадатият. — А това приятелче ми е направо симпатично — посочи той с поглед Панто. — Макар че принадлежи към породата на будаловистите. Която аз определено не уважавам.

— Този човек май знае опасно много за теб — обърнах се към Панто.

— Знае — кратко се съгласи приятелят ми.

— Мога ли да проявя нездраво любопитство — откъде?

Въпросът ми беше безадресен и увисна във въздуха, защото и двамата си замълчаха. После се спогледаха и се засмяха.

— Да му кажа ли? — попита Раб Пепо.

— Кажи му, щом толкова иска да знае — съгласи се Панто.

— Ще започна отзад напред — изкашля се брадатият. Защо ми е симпатичен? Ами, защото ми върна едни пари, които можеше да не ми върне. По същата причина ненавиждам породата му — по житейско-философски съображения…

— Свикнал си само да взимаш… — подпомогнах го аз.

— Точно така — съгласи се Раб Пепо. — Аз съм, ако мога така да се изразя, професионален взимател…

— Не авантаджия… — помогнах му пак аз.

— Авантаджия звучи грубо и променя същността на занаята ми — без грам притеснение обясни Раб Пепо. — Една дейност може да загуби от престижа си дори само от неблагозвучното си наименование. Наречи го просяк или навлек и той ще буди у хората в най-добрия случай съжаление. Измисли му взимател, в скобки бирник Божи, и бабичките го поставят под крилце…

— Хайде сега, за симпатичния будала Панто. Казвай! — подсетих го аз.

— Бях започнал, но ти ме изместваш постоянно от темата. Значи, стоя си аз на традиционната позиция и се оглеждам. Мои хора сте, ще ви кажа нещо, което бих помолил да си остане тук и между нас. От време на време сътруднича на едни служби — с изкашляне и повдигане на палец нагоре Раб Пепо показа важността на думата „служби“. — В някои отношения съм незаменим за тях, защото принадлежа към естествения декор на храма, смърдя автентично и

имам, пак автентично, маниер на просяк. Поради това не будя в никого никакво съмнение.

В този ден трябваше да регистрирам ще се срещнат ли двама души. И при възможност да набутам незабелязано покрай тях някаква джаджичка, другарите от службите я наричат бръмбар. Показаха ми снимките на въпросните субекти. Единият от тях доста приличаше на този приятел — Раб Пепо тупна свойски Панто по рамото. — Появява се момчето, но не само, а с мацка. Хватка е, мисля си. Ще се появи другият, после мацката ще се загледа в някоя картинка и ще ги остави да си поговорят. Влизат те, зяпат любознателно шареното по таваните, а момичето нещо му обяснява…

— Тя ще става изкуствовед — поясни кратко Панто.

— А ти тъп инженер. Пардон, формулировчик — клъвнах го аз.

— Всички науки работят с формули — без да се обиди, поясни Панто. — Но някои използват синтетични, а други разтягат ластика със словесни. Като историята например…

— Няма да е тъп инженер — колегиално го защити и Раб Пепо. — Защото мацката му разказа много работи, а момчето възприема и вече много знае — Раб Пепо явно харесваше Панто. — Постепенно ги приближавам и се мотая покрай тях. Гася свещи, нещо оправям… А те си гукат. Те си гукат, а аз чакам да се появи другият. По едно време гледам — ха! Двама други, единият от които много прилича на приятелчето, вече си говорят, но в противоположния край на храма. Получил се е дубъл на подобни физиономии. Докато се наканя да тръгна към ония, те се разделиха. А тия, гълъбчетата, си гледат часовниците и се канят да излизат. Тя го пита:» В теб ли са билетите?“ Той я гледа умно: „А не бяха ли в теб?“. После срамежливо се подпитват: „Ти колко пари имаш?“ — „Четиридесет стотинки, но утре ще ни дават стипендиите…“ „Значи няма да ходим на опера?…“

— Ти и опера? — въпросът изскочи от устата ми преди да успея да го спра.

— Ами да! — важно отговори Панто.

— Остава да ми кажеш и какво си гледал…

— Май беше „Аида“? Или може би „Риголето“? Това, арията с наздравицата откъде беше? — изпадна в творчески съмнения Панто. Но поясни компетентно: — Във всеки случай, беше нещо от Верди. —

И добави: — Нямахме пари да си вземем програма, а ми беше неудобно да подпитвам какво гледаме…

— Дожаля ми за тях — почти с умиление си спомни Раб Пепо. — Макар че, както вече казах, екземплярите от раздел „будали“ по правило не са ми симпатични. Убий ме, сам не разбрах защо, но ги приближих и ги попитах учтиво: „Ще приемете ли от мен необходимите средства, за да не пропускате представлението?“. Забележи — не мангизи, не и просто пари, а — средства… Мацката започва да се усуква и колебае, но приятелчето се съгласи така бързо, че когато се усетих, вече не можех да върна назад. Толкова бързо, че се наложи да уточня: давам ги като заем, а не ей така. Те изхвърчаха навън, а мен като ме налегнаха едни съмнения… Кой ще е този глупчо, дето ще върне парите?! А той се оказа вярно будала и ги върна още на другия ден, след като си взел стипендията — завърши с хепиенд Раб Пепо.

— А другарите от службите как реагираха, като разбраха, че не си успял да боднеш бръмбарчето? — полюбопитствах аз.

— Нормално. Все пак бях регистрирал срещата, а това беше по-важното.

— Тия услуги как ги вършиш? Срещу парички или по патриотични съображения? — На моменти вярно съм много любопитен. Но Раб Пепо умееше да бъде и многословен, и лаконичен.

— По патриотични съображения, естествено. Срещу парички! — каза той. По начин, който подсказваше, че няма желание да разговаря в тази насока.

Постепенно започвах да го разбирам. Раб Пепо беше всичко това, което аз не бях.

Аз не можех да се накарам да сътруднича на службите. Не можех да стоя на едно място. Не можех да си почина като хората от страх да не пропусна нещо. Не можех да спра. Все се оглеждах и ослушвах. Не икономисвах разхода на енергия. И вероятно подсъзнателно имах добро самочувствие именно поради енергичността си.

В този момент Раб Пепо ме накара да се замисля. Ако се използва алегорията за гората на живота и животинките в нея, аз търчах като ловджийска хртка. Вечно търсех някакви дири, постоянно си пъхах носа къде ли не. Раб Пепо, като мързелив котарак, лежеше в

сянката на някакъв клон. И получаваше от същия този живот почти същото, което получавах и аз.

Може би зад мързела се криеше някаква по-друга рационалност? Защото посвоему и дон Пепо не страдаше от липса на характер.

Опростено казано, в природата има място и за кучета, и за котки. Беше безсмислено да се опитвам да се променя — кучето не може да стане котка.

XX.

Наближаващата сесия ме вкара в централната библиотека. Притежавах нормална, здравословна студентска мързеливост, но когато нямаше накъде, сядах и четях.

Отивах до заведението в приземието, за да си взема кафе. Сградата беше добре отоплена, часовете, прекарани в ровене из литературата, ме бяха изморили и одремали. Предвкусвах удоволствието от горещата напитка. Когато се наредих на опашката, видях познати очи. Редакторът от „Сателит“.

— Взехте ли си вчерашния брой? — посрещна ме с въпрос той, подавайки ми ръка.

— А трябвало ли е да го взема?

— Вероятно. Макар че, може и да… не се почувствате напълно удовлетворен.

— Материалът е излязъл?

— С известни съкращения. Но в същината си е запазен. Излезе като редакционен анонс на блок с дискусионна тематика. Всъщност, ако искате, в чантата ми горе в гардероба имам екземпляр.

— Много ли е пипано по него?

— Намален е като обем, попристегнат е — поясни редакторът. — Някои прекалено спорни постановки са омекотени до приемливи хипотези…

— Материалът беше обзор на хипотези. И беше подпрян с имена — патерици на авторитети. Когато го пишех, знаех, че икономисвам истини. Ако и вие сте го доомекотили, вероятно се е получило или народна приказка, или размит сапун?… Или — най-вероятно — размита народна приказка… — С мъка удържах, разочарованието да не звучи прекалено ясно в гласа ми.

— Истината също подлежи на редактиране, защото…

— … няма абсолютна истина. Предлагате ми да се занимаваме със словесна еквилибристика? Но знаете ли аз как бих сортирал поне в две категории истините? Чисто прагматично. По сексуален признак!

Човекът се засмя и употреби очакваната дума:

— Интересно… Сигурно някакъв фройдизъм?

— Нищо интересно. И никакъв фройдизъм. Има оплождащи истини. Които провокират мисленето. И движат в края на краищата родът човешки напред. Има и импотентни истини. Съвършено изшлайфани, но невършещи никаква работа.

Знаете ли кога научих за първия пилотиран полет до Луната? Две години след провеждането му. Преди това от време на време чувах слухове, започващи с „Американците май че…“ Интересувам се от тази тематика. А по време на полета бях в армията и служех във Военновъздушните сили.

Не изплува нищо! Нищичко… Вероятно, по някакви стратегически съображения?

Когато излязох оттам, дочух нещо, но ми трябваха два месеца, докато намеря съобщението от три реда, напъхано в страница, която никой не чете.

Има два наистина впечатляващи факта, определящи рамките на века и даващи ново начало. Полетът на Гагарин и експедицията на Армстронг, Олдрин и Колинз. Човечеството излиза физически от капсулирането си — чрез Гагарин. И реално прохожда в космоса чрез тримата американци.

За Гагарин се говори и пише и той го заслужава! За тримата американци се мълчи. Защото страната им не принадлежи към нашата система. Но преди да има такава или онакава система, има човечество! Цивилизацията стои над обществено-политическите системи…

Усещах, че повишавам глас. Хората на опашката край нас ни гледаха с любопитство. Един колега, някъде около моите години, попита:

— Ама вярно ли американците са летели до Луната?

— Ама вярно са летели… — изръмжах му аз.

— И кога?

— 16 юли 1969 г.

— Има нещо такова, но какво точно — не знам! — авторитетно се намеси друг.

— Ти па откъде си сигурен? — вмести се още някой.

— Слушал е „Дойче веле“ или „Гласът на Америка“. Откъде може да знае? Да не е търчал след ония до месечината? — чу се друг

подигравателен глас.

Това, което стана тогава, на опашката в библиотеката, сега може би звучи малко странно.

Хората поддаваха на дресурата. Усвояваха основно официалните истини. Но слухтяха и за премълчаното. Съмняваха се и в казаното, и в недоизказаното, и в премълчаното. Някои се плашеха. Други преодоляваха страха си. На трети не им пукаше, защото нищо не търсеха и от нищо не се терзаеха.

Но всички бяха повече или по-малко дресирани.

Имаше и една категория, която, сега си мисля, е била наистина ценна. Интелигентни хора, които просто си вършеха работата и приемаха истината и времето си такива, каквито са.

Тогава редакторът взе две кафета и тръгна към една от масите. Покани ме с жест да седна срещу него. Без да бърза, отпи глътка. Погледна ме в очите.

— Дразните ли се от цензурата?

— Че кой може да й се радва?

— Посредствените — подсказа ми той. И добави: — Цензура винаги е имало и ще има. Има я и там, където се създава усещането, че я няма. И тя е може би по-опасният сорт. При нас просто си знаем, че сме под капак. И ставаме изобретателни в естествения си стремеж да се доберем до истината. А там, където има видимост за пълна свобода на думите, винаги съществува рискът да бъдеш манипулиран. Именно защото вярваш, че няма нищо скрито-покрито.

— Остава да ми обясните защо не смеем да говорим даже за прозрения, до които умни хора са достигнали преди години. Само защото не минават през някакъв калъп.

— Ами, това въобще не е сериозен проблем. Прекарваме ги през калъпа и ги пускаме. Но истината е здрава и еластична. Тя възстановява формата си дори когато е минала през калъпа.

— Успокоявате ли ме?

Редакторът отпи глътка кафе, замисли се.

— Въобще не ви успокоявам — да не съм мама или пък детска учителка? Винаги са правени опити за прикриване на факти и осмислянето им. Резултатът, категорично, е временен. Няма и не може да има непробиваема цензура! За всичко си има Видовден!

Ще ви предложа да направите един обзорен материал, в който да споменете и съветските, и американските резултати в едър план до момента. Без прогнози. Без паралел. Прогнозите, ако не съвпадат с очакванията, дразнят. А паралелите предизвикват у по-примитивно мислещите хорица подсъзнателно противопоставяне.

Говори за фактите като за нещо отдавна известно — премина на „ти“ редакторът. — За баланс можеш да споменеш и за перипетиите около „Аполо“ 13[1].

— И ти ли слушаш „Свободна Европа“?

— Всички нещо слушат. Какво толкова?… — с равен глас отговори редакторът. — Ела горе да ти дам вестника.

Материалът беше доста свит откъм обем. Във вид на обзор все пак беше казано, каквото имаше да се каже. Понеже беше излязло като редакционен анонс, липсваше името ми.

Суетен съм бил, защото това малко ме позасегна.

А иначе редакторът беше прав. За еластичността и за възстановяването на формата на истината.

---

[1] „Аполо 13“ — американски сериен космически полет с предвидено кацане на Луната. Неуспешен. След перипетии, екипажът успява да се върне на земята (11 — 17 април 1970 г.). — Б.а. ↑

XXI.

Наистина са неведоми пътищата Господни!

А може би има телефонна или някаква друга връзка с щаба там, горе?… Където е пълно с архангели, ангели, ангелчета адютанти, ангелчета чиновници и кой знае още какви полезни хвъркати същества… Благодарение на тази, вероятно съвършена организация, на Божието бюро може да се появи например записка, започваща с: „В качеството си на ангел експерт считам за свой дълг да предложа да се удовлетвори желанието на…“. Благодарение на резолюцията „Да“ в горния ляв ъгъл нещата могат да се развият благоприятно за някого. Така се поражда приятната увереност и у последния земен грешник, че светът е устроен наистина добре. Или поне поносимо.

Предопределението… Ако го има? Колко грижи може да снеме от нас?… На човек понякога му трябва толкова малко…

На спирката се засякохме с примерния сержант Коко. След традиционните реплики за това, кой е по-блестящ таблиер — думичка, заместваща простоватото ориенталско табладжия — отидохме да пием по едно кафе в заведението до студентския стол. Без да го споменаваме, се знаеше, че кафето ще бъде с коняк.

Малко след като седнахме до една от масите при прозореца, от другата страна на стъклото застана Надя. Потропваше с крака от студ. Чакаше някого. След като й се любува около минута, Коко сподели:

— Страшно ми харесва тази, с очилата. На няколко пъти се хващам, че се зазяпвам по нея като първи пубер. Не мога да отлепя очи…

— А тя? — проявих разсеяно любопитство.

— Подсмихва се…

— А ти? — продължих да го мъча с нелепо подредени въпроси.

— А аз?… Действа ми. Измислям разни тъпи номера, за да я заговоря, но щом реша да използвам някой от тях, устата ми пресъхва — призна си примерният, нещастно влюбен сержант.

Беше ми стъпил на килимчето. Можех да го поразиграя, а след това да му помогна.

— Вярваш ли в единосъщния наш Бог и в неограничените му възможности да твори добро на хората? — го попитах с интонация на поп от амвона.

— Как го каза? — напрегна се Коко. — Единосъщният? Че то има ли многосъщностни?

— Има, разбира се! — поучих го аз. — Всички сме многосъщностни, многозяпащи и многожелаещи и поради това — безкрайно разпилени. Само Господ Бог наш е съвършен и монолитен във всичко, за което можеш да си помислиш. Затова е и единосъщностен.

— Сигурно е така — със силно съмнение в гласа се съгласи Коко. И въздъхна: — Но на мен по служба не ми се полага да вярвам в Бога. Длъжен съм да бъда атеист.

— А ти все пак помисли — започнах приятната игра на тормоз на ближния. — Дали да служиш чак толкова стриктно и всеотдайно на конюнктурата на една власт, или да направиш кръстния знак? Той ще те свърже с по-дълбоки и по-трайни във времето истини.

— А кауш[1] де, а кауш! — опита се да бъде строг Коко. Но се отказа. И замислено предложи: — Ако ми докажеш, че с едното кръстене, ще станем близки с тази мацка например…

— Дали ще станете близки, е въпрос на развитие. Но ако се пречупиш и се прекръстиш, първата крачка, запознанството, ти е в кърпа вързана…

Коко се огледа внимателно и бързо и срамежливо се прекръсти. Беше ми в ръцете. Затова казах бавно и взискателно:

— Не така! Направи го като истински вярващ. Бавно, широко, открито. Господ не обича неуверените. Удовлетворява желанията само на тия, които не крият и не се срамуват от вярата си!

Без да се оглежда, Коко се прекръсти съвсем според каприза на изискванията ми, но изръмжа заканително:

— Имай късмет да не докараш мацето на масата. И то — усмихнато. Ще те окошаря още сега! Пък после ще измисля защо…

— Измислено е! — успокоих го аз. — За религиозна пропаганда. Никой не би повярвал на моите твърдения, че ти си се кръстил. Ще повярват на теб!

— Хубаво, че го знаеш — промърмори Коко.

Драснах по стъклото. Надя погледна, но в късния следобед лампите на заведението още не бяха запалени, ние стояхме на тъмното и тя не ме позна.

— Ти повярва! Сега ще стане чудото. Пийни две глътки кафе, та да не ти засъхват устата… — посъветвах го и станах.

Излязох навън и още от няколко крачки предупредих:

— Сега да не хукнеш да ме прегръщаш и целуваш! Идвам като любовен емисар. Един добър човек е хлътнал до уши по теб.

Надя спази указанията и ми подаде само ръка. Но се осведоми:

— Завързаняк някой, сигурно?…

— Не бих казал. И е наистина добър човек. Малко нещо милиционер, но това е занаят, а не диагноза…

— Има и занаяти с диагноза — коригира ме тя. — Май се сещам кой е?… Един такъв симпатяга с мустаци. Прави се на страшен, а преглъща като риба на сухо. От два месеца се кани да ме заговори, а все не набира кураж. Не обичам схванатите — малко капризно завърши тя.

— Ти се запознай с човека, омай го, накарай го да те гледа с големи очи, пък тогава преценявай докъде ще стигаш и колко ще се заиграваш с него — добронамерено я посъветвах аз.

— А ако не съм се отказала от идеята за един друг човек? — погледна ме Надя.

— Моментално ти разработвам сценарий. Оплиташ връзката с примерния сержант на сериозно, а каниш другия човек за кум. Според хубавите виждания на някой жизнени племена и народи кумът се нагърбва и с функцията на сексуален експерт — пръв дегустира булката — отново добронамерено я посъветвах аз.

— Как ми се иска да ти зашия един шамар! — сподели Надя. И добави: — Но ако нещата се развият според пъкления ти сценарий, не забравяй поетия ангажимент с експертизата. Защото аз няма да го забравя…

— Имаш го! — уверих я ентусиазирано аз. — А ти все пак провери човека. Наистина е свестен. И по мое дълбоко, вътрешно убеждение — по-добър практически вариант за теб от оня, другия. Него вятър го вее на бял кон…

Казах го искрено. Надя ме изгледа продължително и каза замислено:

— Да влизаме. Може и да се окажеш прав?…

Харесвам усетливите жени. В този късен следобед Надя се прояви точно по този начин. Взе акъла на добрия сержант Коко. И вероятно си го сложи в чантата…

Когато по някое време им подхвърлих, че трябва да си тръгвам, и двамата реагираха машинално: „Ами добре!“ и „Чао!“

Сержантът Коко вече се беше отпуснал и развихрил. Беше като току-що отворена бутилка шампанско. Надя се смееше отривисто на думите, съчетанията от думи, нюансите, казващи толкова много…

Обичах ги и се радвах за тях. По едно време си помислих, че Надя никога не се е смяла така на мои думи. Нищо чудно — Коко наистина умееше да бъде сам себе си.

Прибрах се в стаята си в общежитието с усещането за някаква празнота. Не, на двайсетина години е грехота да бъдеш самотен! Необходимостта от човек до теб не е каприз. А липсата му си е чиста проба болест.

Знаех, че това е моментно неразположение.

Знаех, че мога да изляза когато си искам от него.

Знаех… Много неща знаех… Но Барбара ми липсваше.

В последното писмо получих снимката на две кучета. Огромни, с дълга козина. Гледаха внимателно в обектива и сякаш се мъчеха да проумеят нещо.

Това са Белка и Стрелка. По имената на двете руски кучета космонавти. (Кучетата имат ли националност?) Много ги обичам! И те ме обичат. Голяма любов пада… Но ме карат да се чувствам виновна пред тях. Защото добре усещат настроението ми.

Много се проточи тази зима…

Осъзнавам, че очакването, ако не прескочи някакви граници, е даже полезно. Но започвам да проумявам и още нещо. Че жената не е създадена за подвига на продължителната вярност. Пенелопа е по-скоро фиксидея, отколкото възможна реалност.

Човек е добродетелен най-често по принуда.

Снощи бях на кино с бивш съученик от гимназията — Вешек. Даваха някаква бразилска суперлюбовна драма. По едно време Вешек много внимателно погали дланта ми. А тя, глупавата, даже изтръпна. Беше й хубаво.

Все пак я отместих. Все още съм изтъкана от добродетелност и вярност.

Когато се прибрах вкъщи, отидох да потичам с Белка и Стрелка. След края на улицата ни започва борова гора с хубави поляни. Тичах, докато премалях от умора и паднах в снега. От дърветата ме поръсиха милион снежни кристалчета. Уж се смеех, а по едно време се хванах, че плача. Прегърнах Белка и се наревах. А тя стоеше в прегръдките ми и от време на време ме близваше с език.

Не знам как ще го разбереш?… Ръката, която погали дланта ми, беше на Вешек. Но дланта ми си въобразяваше, че това е твоята ръка. Познай кого прегръщах, докато се ровех в кучешката козина…

За съжаление се оказах права. Не мога да се отлепя от един спомен, който ме изтощава…

Съжалявам, че не съм вече малка. За да се разплача и да изискам да бъда погалена! От когото трябва. Така в мен би се възстановила една топяща се увереност…

Ти намери една много точна дума.

Жадна съм. Жадна съм за теб!

Много продължи тази зима…

Прости ми, че се опитвам да ти прехвърля бацила на лошото си настроение. Досега, както виждаш, се удържах. Изглежда, оптимизмът на пролетта се предхожда от последната чернилка на бялата зима?…

Вече малко ме поумори тази обич. Край мен има толкова хубави момчета с галещи погледи…

Но ти не слушай женските ми бръщолевения…

Обичам те! Наистина! Не се отказвай да ми вярваш.

Барбара

P. S. Вече съм друг човек, а усмивката ми стига до ушите. Току-що ми се обадиха по телефона. Предлагат ми

да отида от пролетта в Кросно. Там е базата на националния ни център по парашутизъм. Преминавам в екипа на аристократите в спорта. Ако знаеш колко съм щастлива?… Ама че дума… Казвала ли съм ти я досега?

Това писмо ме накара да се замисля. Не за това, че някой може да погали Барбара и на нея — о ужас! — да й стане хубаво. Не и за това, че може да й се случи с някого нещо повече от погалване на ръчичка. Самият аз минавах през кратки, инцидентни връзки, които не ме привързваха.

По-неприятното беше, че нямахме идея как ще продължим? Любов с писма, целувка през стъкло… и какво беше още?…

Такъв романс изкарва с усилие сезон, два… И завяхва естествено. Като безкрайно тъжен, есенен лист.

Барбара не искаше да напуска Полша. Аз не виждах смисъл да се махам от София. Всеки от нас беше натрупал по цяла купчина сериозни доводи в полза на виждането си. А имаше и още едно, направо основно съображение, за което никой нищо не споменаваше, но и двамата знаехме за него.

Събираме се — при нея или при мен… Менделсон и последващ щастлив семеен живот.

Ами ако не излезе чак толкова щастлив?! Тогава накъде? На изходни позиции. Тя си тръгва за Полша или аз се връщам от Полша. Красивото изживяване се превръща в безсмислено пилеене на години.

Липсваше ни времето за напасване един към друг, за делничната проверка на качеството на връзката ни.

Имаше и още нещо. Бях осмислил един прост житейски факт. За да можеш да се занимаваш сериозно с някаква екстремна работа, задължително трябва да си изработиш характер и то доста по-корав от средностатистическия. А едно от неизбежните последствия за притежателя на такъв характер е засиленият егоцентризъм.

Брак между двама егоцентрици?! Два остри камъка брашно не мелят…

Когато Бог иска да благослови една връзка, праща наината мъж мека и добра, задължително отстъпчива жена.

За това, че съм инат, нямах никакви съмнения. А каква беше Барбара? Ако като характер беше мой огледален образ, връзката беше обречена.

След не особено дълбоко осмисляне излизаше, че ние просто не сме един за друг!

Хайде де!

Няма такова нещо! Напук на всички обстоятелства, които ни оттласкват, трябва да продължим да си вярваме! Не може да не намерим трайни пътеки един към друг!

Започнах да се замислям над варианта аз да отида в Полша. Ако се окаже, че аргументите на Барбара тежат повече от моите. Е, ще се наложи да взема някои приравнителни изпити, но това не е нерешим проблем!

Университетски подготовки от две различни системи — повече изразходвано време, но и по-добро познаване на две школи. Може би трябва да прошнуровам варианта за научна работа?

Няма да е лесно… Вместо следване покрай скоковете ще се наложи да краде часове, за да мога да виждам земята от два километра височина. И то, от време на време. Вместо разхвърлян живот на скорост — наднормено тегло, очила, академична скука, сладострастно броене на издадени статии, студии и книги.

Кой наивник е казал, че любовта предизвиква приятна лекота?

Тази перспектива направо ми режеше крилете! Самоиронизирах се: Какви криле? Крайниците ми са оформени във вид на ръце и крака. И никаква перушина…

Небето е нещо временно. Все някога ще се наложи да остана на земята.

Усещах вътрешен студ само при мисълта, че ще дойде ден, в който вече няма да се ражда в мен тръпката на очаквания полет.

Странна е тази любов към небето… Непрекъснато трябва да се преодоляваш. Понякога минаваш през състояния, които за пореден път ти подсказват колко са полезни блокировките на инстинктите. Човек е програмиран с естествения, предупредителен страх от огън, дълбока вода и височина. И трябва винаги да се отнася уважително към блокировките си.

Но престава да бъде подчинен на скуката на чиновника или занаятчията именно когато тръгне срещу тези полезни инстинкти.

Тогава вижда света доста по-различен. Вече я няма привичната гледка, която един прозорец може да даде. Преодоляването на страха разкрива друг свят, в който небето е по-синьо, водата по-бистра, вятърът по-свеж…

Преборването със себе си разкрива хоризонти.

Из мъглата на сивото ежедневие изплува красотата, за която сме родени и в която сме вписани. Обитавайки една материално осигурена цивилизация, ние се разболяваме от някаква разновидност на кокошата слепота и постепенно губим зрение за тази красота.

Странна е тази любов към небето. Странна е… Но е истинна!

Тази вечер си легнах рано. Струваше ми се, че моментално ще потъна в света на спокойствието. Въртях се час, два. Станах. Разрових се из рафта с книгите. Нито едно заглавие не ми хвана окото. В един червеникав том намерих сноп изписани на ръка листа. Имах смътен спомен за съдържанието им. Зачетох ги. Стана ми интересно.

Облякох анцуга и направих три обиколки на близкия стадион. Нещо се въртеше в главата ми.

След бягането слязох до мазето. Моят приятел хъркаше като Змей Горянин. И ухаеше на долнопробна гроздова ракия. Това беше добър знак. Качих се до стаята и смъкнах от нея машината-танк с марка „Москва“.

Написаното върху смачканите листа се върза с един спомен-асоциация. Участие в скокове, опит за поставяне на някакви рекорди. Случи се миналата година, през една, чудно красива, пълнолунна, есенна нощ.

… По едно време престанах да чувам тракащото стакато на машината. Но от етажа над мен явно чуваха. Към един и половина през нощта, при мен слезе познат алжирец.

— Здравей картечар. Има ли шанс скоро да свършиш?

— Никакъв. По средата на битката съм. Извинявай, но тя продължавам.

— Добре де. И без това в стаята не ми позволяват повече да държа осветлението запалено. А имам един колоквиум след два дни. Нали нямаш нищо против да си правим компания?

— Тъпчеш си по един пакет памук в ушите и нямаш никакъв проблем. Заповядай!

Чичото не спря да хърка. Аз водех битка с думите, използвайки печатащата картечница. Но лицето на Амир остана съсредоточено през цялото време. Четеше, човекът, водеше си записки. Да му завидиш на спокойствието. Към пет и половина стана, прозина се сладко и мълчешком излезе.

Малко след това стана и чичото. С полузалепени очи отиде до мивката, пусна водата. Пи дълго, с наслада. Примляска, изпика се в нея и се върна да си доспи.

Към шест свърших. Прочетох за последен път написаното.

РЕЛИГИЯ ЗА ОПТИМИСТИ

… Без да бързаме, тръгваме към самолета.

Настъпващата нощ постепенно попива акварелната пъстрота на залиняващото лято. Край нас проскърцват милион щурци, някъде откъм крайните къщи на селото се донася блеене на капризна коза.

Самолетът заръмжава и изкашля облак белезникав дим. Ловката ръка на летеца изравнява нестройното му първоначално бучене до равномерен, внушаващ доверие звук.

Излитаме.

И попадаме в свят на болка и истинска, неподправена красота. Под нас горят запалени стърнища. По тялото на безкрайната равнина на Марица приплямват, гърчат се и светлеят с огромни и малки пламъци хиляди нажежени язви. Димът се вижда ясно до няколко десетки метри над огнищата, а после, постепенно, тръгва да се топи.

Набираме височина.

През деня изкачването е съпроводено с друсане от пресичането на турбулентните потоци. Сега е друго. Плавно се доближаваме към звездите. Тананикам си под нос фрагмент от мелодия, „Мечтанието“. Почти реално чувам звученето на оркестъра, тихо и упойващо…

Оркестър?! — Комар! Прави шампионски полет и то гратис… Но звучи почти като Шуман.

Парашутизмът е странен занаят. Основава се на рационалното познаване на ефектите на гравитацията. И на усета към магията. Не, не си противореча!…

Спомен. Фотография на миг, когато бързотечащото време внезапно спира.

… Около шест сутринта. Стисках здраво опакованият в целофан букет магарешки тръни. И фучах към земята. По време на свободното падане трябваше да настигна момиче, което правеше скок с кръгъл номер.

… Деляха ни само десетина метра. Бях почти изравнил височините. Момичето ме търсеше с поглед, ала не ме виждаше. Струята леко го поклащаше, но изработените рефлекси държаха устойчиво тялото му. Зад него, на фона на утринната мътилка, с режещ очите цикламен пламък, нетърпимо блестеше слънцето.

В този миг мярнах в женските очи, трудното за описване, но съвсем естествено за възприемане излъчване. То съдържаше в себе си много: събуждащата се и дишаща под нас земя; блясъкът на странното и познато, абстрактно цикламено слънце; небето без дъно… Усетих и по-важното — момичето не беше лекомислена кокетка, в чиито очи светът само се отразява. То също се беше потопило в този познат, но различен, почти надсетивно възприеман фрагмент от вселената. Рядко се случва, но се случва. Тази моментна, надсетивна обвързаност с познатото непознато.

След секунди се сближих с нея. Малко грубо, но тя ме подпря с ръце. Пададох й пръхащия букет и сглобихме нещо като целувка. Каските ни пречеха, пък и височината се топеше. В следващия момент тя изпусна букета и той излетя някъде над нас.

Защо ви разказвам всичко това? Като изпълнение, в скока нямаше нещо особено. Просто поредица от усвоени

технически рефлекси. Нормално е всяка от бързите секунди да носи свой заряд от някакъв вид напрежение.

Интересна, запомняща се, бе само магията на излъчването на очите. И като всяка истинска магия, тя се стопи, оставяйки насмешливо съзнанието да се двоуми — било ли е, или не? Спомен или фантазия?

Вероятно, в последните години на старостта, човек си задава подобни въпроси и за най-основната магия — живота.

Парашутизмът е странен занаят. Основава се на доброто познаване на ефектите на гравитацията. На усета към магията. И на неприемането на факта на възможната смърт.

Друг спомен. За наежване на кожата.

Когато горе стане нещо, реакцията, поне моята, не е нито благородна, нито еднородна. В нея има малко страх, но не точно страх; малко инат, но не точно инат; доста възбуда; и… най-близката дума е хазарт, но не е хазарт.

… Бях дръпнал ръчката на доста по-малка височина от здравословната. Основният купол се беше засукал при отварянето и ме въртеше. А единият от коланите отказваше да се отцепи. Почти сигурния резултат вървеше към… мелодичен и тържествен звън на камбани. Компютърът в главата ми пушеше. Коланът не се отцепва. Трябва да извадя ножа, за да го срежа. Но докато измъкна острието изпод таблото с приборите, докато го вдигна, докато срежа колана — все пак ще ударят камбаните! Освен ако…

Ако тръгна срещу формалния здрав разум на инструкцията… Ако все пак разконтря раницата на запасния, хвана го на пакет и го хвърля изпреварващо по посоката на въртене на основния купол? Ако изтеглящото парашутче на запасния мине край него, ще стане. Ако не, тържествен звън на камбани!

Чувал съм и съм чел, че уж в такива случаи като на филмова лента минавал целия досегашен живот, само че с

голяма скорост на кадрите. При мен, в такива случаи, такъв филм никога не е прожектиран.

Сигурно, докато съм жив ще го помня — след изхвърлянето на запасния, изтеглящото му парашутче „близна“ периферията на основния купол, но се размина с нея. Папагалчето ми изтегли печелившо билетче.

… Стоях на добрата земя, ухаеща с аромата на наскоро окосена трева. Събирах без да бързам парашута и бавно осъзнавах — ако има разминаване на косъм, при мен днес, косъмът е бил цепнат на две.

Усещах и нещо като… уважение към гравитацията. Благодарение на нея ни има. Заради безпардонното й действие, едва не се разделих с живота си. Гравитацията не се съобразява с хората. Хората трябва да се съобразяват с гравитацията.

Всеки що-годе образован човек знае формули, определящи гравитацията. Никой, дори и прецизният физик, не знае точно какво е това, гравитация. Макар че, и последният червей познава действието й. По инстинкт.

Парашутизмът е странен занаят. Основава се на познаването на гравитацията. На усета към магията. На неприемането на факта на възможната смърт. На вкуса към живота — такъв, какъвто е. И какъвто може да бъде. Ако имаш куража да си го поискаш!

… На Марк Галлай, доктор на науките и известен летец изпитател принадлежи „диагностичен“, професионален афоризъм: „Ако тръгваш към самолета с идеята, че отиваш да извършиш подвиг, ти просто не си готов за полет!“.

… Преди да се отделиш от самолета, започва навлизането в скока. Преговаряш мислено, за последно, последователността на действията, които ти предстои да извършиш през следващите бързи секунди. После заставаш на вратата с ускорен, адреналинов пулс, и се оттласкваш от борда. За секундите докато скоростта нараства, си

припомняш резултата от урока по обемна география — след малко картата под теб ще оживее.

След това, чувствайки по вътрешен усет, че моментът е дошъл, завърташ земята и слънцето. През бързите секунди те непрекъснато менят местата си. Ту под теб, ту над теб, ту някъде встрани… За части от секундата, трябва да улавяш ориентирите, и спрямо тях да наместваш взаимното разположение на блестящия диск и всичките ниви, ливади и гори…

Знам, че тази игра на земя и небе се основава на една особеност на вестибуларния апарат. На негово несъвършенство. Всъщност нито земята, нито слънцето променят своите орбити. Човекът променя позициите. Но това не прави играта по-малко интересна и завладяваща.

ЗА САМОПРЕОДОЛЯВАНЕТО. И ЗА…

Изучаването на един занаят е свързано с придобиване на кръг от познания и умения. Усвояването на един занаят, или така наречения професионализъм, е нещо повече от придобити познания и умения. Професионалист е човекът, който е поддал на една вътрешна тръпка, която работата същностно носи в себе си. Ако глината в ръцете ти е само кал, от която се каниш да направиш гърне, ти може да си добър занаятчия. Но нямаш шанс да достигнеш до нивото на изкуството, на магията. Дори да искаш, няма да можеш и успееш да изваеш фигура, която предизвиква тръпката на възхищението. Мой приятел, археолог, ми е разказвал за разкопките като за навлизане в някакъв друг, различен свят. Запомнил съм описанието му за това как усещаш ток по тялото си, когато извадиш от земята делвата с изрисувани по нея живи, пластични тела на хора и животни. Защото това не е обикновено гърне, а послание, което земята ни предава от нашите предци. И понеже заговорихме за

глината ще напомня, че и нашият праотец също е направен от глина.

Всички носим един глуповат Адамов комплекс от този благороден материал.

Професията се усвоява от човека. Ако използвам метафората за глината, човек въздейства на глината. Но и глината прави от човека друг човек. Казано още по-директно, професията прави от човека друг човек.

След години работа, свързана с небето достигаш до една проста истина. Професионализмът ти е неприложим по аналогия. Уменията, които си придобил там, са неприложими в другия живот.

Излъгах! Работата в небето е един много полезен занаят. Той развива в човека едно универсално качество. Той учи човека да се самопреодолява.

Парашутизмът е занаят за устойчиво закрепване в небето — доколкото това е възможно. И пасва на тия, които имат вътрешната тръпка. Тези хора, искат или не, усвояват и правилата за търпелива работа. Както работата с глината. Тези хора, искат или не, непрекъснато превъзмогват себе си и здравите си инстинкти.

Деветстотин метра.

Картината под нас е претърпяла едва забележимо изменение. Пламъците изглеждат по-малки, но хоризонтът се е уголемил. Докъдето стига окото навътре в полето, все същата огнена безнадеждност — златни огнища, огрени от огромната златна монета на луната. Колко много злато… Макар и по-слабо, все още се усеща лютивината на размазания, мастилен дим.

Хиляда метра. Стоя пред отворената врата и гледам пред себе си. Небето гори с безбройните искри на звездите си. Под мен гори земята. От високо, пламъците изглеждат по-малки, но заливат хоризонта.

Раздвоен съм от красотата на безумието, предизвикано от човека.

Петимата от първия екип, на равни интервали, се губят зад борда и като белезникави сенки затъват в тъмнината. За около минута пилотът прави нов заход и ни докарва отново над точката за отделяне. Пръв съм от групата и трябва да внимавам, да не се сближа опасно с последния парашутист от предишния екип. Десетина секунди след оттласкването, успявам да видя сянката на купол под себе си. По усет отварям на стотина метра над него.

Земята гори.

А над мен, безучастни и красиви, блестят с диамантена светлина звездите. Някъде в далечината, жълтее насмешливо лунният диск.

Струята около парашута свисти едва доловимо. Движа се като платноход в лагуна. Чувствам се удобно в нощта. Бавно правя пълно развъртане и пред мен последователно изникват разноцветните светлини на древния Филипополис, редките матови петна на лампи в индустриалната зона, пожарите в полето, стигащи до хоризонта… Аз съм любопитен пътник в пулсиращия от енергия и болка свят.

Бавно захождам към осветената с прожектори площадка. Странна, белееща се територия, под златната светлина на луната.

Небето е място за временно пребиваване. Гравитацията винаги ни връща към неотменната същност на земята.

Парашутизмът е странен занаят. И те прави религиозен. Оптимистично религиозен. Научава те да уважаваш гравитацията. Защото тя създава и отнема живота! Тя изравнява хората. Даже прецизния физик по-скоро я усеща по интуиция. Като всеки, що-годе образован човек.

Защо човекът поема риск и тръгва към небето? — Вероятно, защото чувстваш необходимост да усещаш тръпката в граничната зона на риска. Вероятно, защото красотата на земята действа като магнит и те кара всеки път, отново и отново, да затаяваш дъх.

А може би, защото така се приближаваш към звездите?…

Написаното през тази дълга нощ вълнуваше душата ми. Нищо, че опитът за подобряване на рекорда не се получи. Точно спортната страна на скачането не ме интересуваше. И не се чувствах засегнат.

През следващите два-три месеца занесох в две-три редакции есето. Отговаряха ми стереотипно: „Интересно написано. Има тръпка. Но не съответства на профила на изданието ни. Няма да излезе“.

Това бяха отговори присъди: хубаво написано, но не получава право да бъде четено.

Чувствах се засегнат…

---

[1] Кауш (тур.) — арест, затвор. — Б.а. ↑

XXII.

Неща, които си спомням от последните месеци на тази зима:

Не си позволих да отида нито веднъж неподготвен на упражненията при Денди попа. От време на време той ме опипваше с внезапни въпроси, за да провери дали точно днес не съм се успал. Усещах, че губи търпение. Малко преди да свърши спецкурса, той съобщи с усмивка:

— Колеги, колоквиумът ще бъде проведен „comme il faut“[1]. И никой да не се надява, че инцидентно демонстрираните през семестъра знания ще му позволят да излезе сух от водата.

Доцентът обичаше да демонстрира добро владеене на френския чрез използване на характерни думи и изрази. Считаше го за шик. А посланието, адресирано до колегите, всъщност беше насочено към един конкретен колега. Знаех и името му.

Не мислех да се давам без бой, но носех нормална глава на раменете си. В даден момент, по даден акцент, можеше и да не изплува необходимата информация. Пък и въпросът можеше да бъде формулиран по-мъгляво, а после да се направи предварително приетия извод за „някои колеги“.

Но когато Господ помага, помага… В случая той може би си беше спомнил за ренегатството на Денди попа?

Два дни преди насрочената дата за колоквиума Денди се разболя от бронхопневмония. Двойна! Искрено му пожелах да си боледува на спокойствие и да не бърза да оздравява.

Самоотвереният капитан от историческия фронт поиска изместване на датата, но генералът академик, шеф на катедра, взе друго решение. Че няма какво да се размотаваме. На датата изпрати друг асистент. Бях зубрил цял семестър и накрая блестях сред колегите си като Венера в ранна утрин — другите звездички просто се губеха.

Стигна се до патологията Любо, асистентът, да изкаже полувъпрос, полуконстатация:

— Колегата сигурно има амбиции за научна работа в областта на византологията?

Обясних простосърдечно, че само съм имал идеята да се оправя с колоквиума, но асистентът, разбира се, не ми повярва:

— Де и ние да сме били студенти… И да помним по колко сме се готвили за някакъв си колоквиум…

След два дни се засякохме пред библиотеката, заговорихме се и аз му разправих как стоят нещата. Много се смя. Доколкото усещах, бяха конкуренция с Денди, затова обеща да го тровне с възторжена рецензия за „колегата, който ме смая със знания“.

Друг спомен от това време. Нено също се разболя. Също от двойна бронхопневмония. Отслабна и кашляше така, като че ще си изхрачи дробовете. Прибраха го в университетската клиника, в отделение, в което бе забранен външен достъп. Не ми беше проблем да се намъкна при него един следобед в бял халат, с маска намордник. Беше така отслабнал, че кожата му жълтееше и бледнееше.

— Здравей, кекав аристократ! — поздравих го подобаващо оптимистично.

Въпреки че беше се сбръчкал от изтощение, Нено прихна, а после се закашля. Опита се да каже нещо, но продължи да кашля. Все пак по някое време успя да надвие спазмите и отговори в тон:

— Здравей, биче от аристократична порода.

Направих се на обиден:

— Аз те причислих към човешката знат, а ти ме пращаш от благодарност при кравите…

— Важното е да си аристократ! А дали ще си при хората като граф, или при кравите като бик, не е толкова съществено — успокои ме милостиво той. — Съществената е да си преживееш живота нахъсано като аристократ. Да имаш духа и самочувствието на аристократ. Останалото е елементарна, социализирана биология.

— И е така, и не е така — продължих да се съпротивлявам. — Друго си е да си от корен и сой на рода человечески.

— Ами, друго… И прадедите на аристократите са газили тор. Защо, мислиш, са измислени всички тези титли и звания — графове, лордове, баронети? Инстинкт, брат ми, инстинкт. За да се предпазва

човек от Адамовия си комплекс, че произхожда от глината. Дали си аристократ или не, се определя не от титлата, а от способността да гледаш живота малко по-кораво в очите.

— А ти можеш ли? — погледнах го, но този път сериозно.

— Засега мога! Макар че в момента никакъв ме няма. Нататък ще видим… — опита се да бъде безгрижен Нено. После отново се закашля. Кашля толкова продължително, че накрая ми махна с ръка — „Тръгвай си!“.

Тръгнах си. И си спомних за срещата с един случаен спътник във влака. Историята му е сложна за разказване. В простия вариант звучеше приблизително така: Лекарите открили развитие на рак в белия му дроб. Човекът, обезверен, отишъл при свой приятел в планината. Овчар. И там се излекувал с глад и някаква минерална вода. Понеже откровено не му повярвах, моят спътник ми каза нещо, над което се замислих. „Поправимо е, ако организмът ти се разболее. Умираш, ако в душата ти се развие рак!“

Паркът около клиниката беше покрит с равен, още недокоснат от градската мръсотия сняг. Бял, та чак синеещ. Може би Дега, а може би някой друг от импресионистите, напипал един професионален трик. Към бялото на картините си добавял малко синьо, за да стане бялото още по-бяло.

Бяхме си бърборили с Нено разни оптимистични глупотевини и сега трябваше да ми е добре, след като съм си заредил акумулатора от срещата с него. Знаех, че приятелят ми е достатъчно еластичен и инат и няма да се даде на някаква си болест, но когато отивах към спирката, усещах спазъм в гърлото.

Ние, аристократите…

Какви аристократи сме, щом обувките ни текат и се храним в студентската менза?

Аристократи сме! Именно защото можем да гледаме кораво на живота въпреки скъсаните си обувки…

Докога ще продължава тази зима? Бялата, красива зима на аристократите…

Втора банална констатация, породена от една и съща болест: Господ с едната ръка дава, с другата взима. Защо беше дал на Нено свястна душа и остър ум, а му беше натресъл този детски паралич?

Сега пък, като капак, го вкара в болница и му изцежда душата с пневмония… И то двойна!

Това, че дари Денди попа с тази благодат, си е направо справедливо. Но защо я натресе на Нено?

Ето как се пръкват атеистите… Това са всъщност хора не толкова смели и рационални, колкото ядосани и засегнати.

Може пък да е била от озъбения февруарски вятър?… Тази влага в очите ми.

Все пак Нено беше жилав. Бавно и мъчително, но се измъкна от белите полета на болестта. Мъчително, но и с облекчение, като змия от старата си кожа.

Може би така, периодично и с болка, човек трябва да се измъква от старата си кожа?

Надя и Коко си паснаха учудващо добре. Вероятно всеки беше извървял свой път на търсене и сега, след като се намериха, залепнаха един за друг без никакво колебание. Всеки беше това, което е — Коко продължаваше да мърмори, а Надя гледаше над главата му и си караше както си знае. След месец те се държаха като отдавна сработила се двойка. Във всеки от тях настъпи успокоението, което сигурната връзка дава. Засичахме се често, бърборехме си. По едно време Надя се пресели в дома на добрия сержант. Преди да стане официалната свежа кръв на къщата, започна традиционната война между снаха и свекърва. Новата й майка се беше опитала да внуши на сина си, че не е уцелил в избора, но Коко я беше срязал:

— Искаше снаха, ето ти снаха! — А после беше допълнил с формулировка от професионалния си лексикон: — И без повече да ми се обясняваш!

Тия шопи, определено не страдат от липса на характер…

В началото на март им отидох на гости. Надя се беше обживяла в къщата. Чувстваше се онова женско присъствие, което прави от къщата дом. По едно време надойдоха още приятели от селото и стана весело. Когато настъпи фазата на разговорите на всеки с всеки, подхвърлих на Надя:

— Ще говорим ли пак за дегустацията на бъдещата булка?

Надя знаеше, че това е провокация, но камъкът, който прехвърча през оградата, не можеше да остане в градината й.

— Нали споделих веднъж с теб, че ми се иска да ти ударя шамар? И сега го искам! Само че се смени мотивацията. По-рано беше, защото не искаше да направиш нещо. Сега, защото ми го напомняш… — Извъртя очи уж уплашена и ме предупреди: — Не си го и помисляй! Нали знаеш, че шопът носи патлак?… А си ми посегнал, а сме излезли на първа страница на вестниците като жертви на любовна трагедия…

Това извъртане на очите и показно сериозният страх от великия сержант ме разсмяха. Надя определено имаше дарба на мимик. Точно в това време Коко влизаше в стаята с поредната кана вино. Вторачи се в нас:

— Ей, вие там, аудиторията… Какво се хилите?

— Пита дали може да ти постави рога? — осведоми го добросъвестно Надя.

— Може! Ако му стиска да остане без копита!

После си поговорихме с Надя. Очертаващият се брак наистина я устройваше. Пред перспективата да се забие като млад безпомощен лекар някъде по периферията на родината, вариантът със селото, предградие на столицата, направо искреше.

Имаше и нещо друго… Надя подхождаше по женски грамотно. Постепенно почистваше излишните напластявания в многострадалната сержантска душа и даваше възможност на Коко да добива уравновесено мъжко самочувствие.

Направо сюжет за оптимистичен разказ…

За да не ви прозвучи този сюжет като прекалено захаросана история, ще добавя и неизбежния тъмен щрих.

Когато Коко седна до мен, сподели нещата, които го тормозеха.

— Старата ще клекне, няма къде да ходи. Но в главата на моето уси…

— Чакай, чакай! Първо, усойниците са змии, лишени от агресия. Хапят само от страх, като самозащита. А и… Не ти ли е още рано за употреба на такива епитети!

— Бъдещият брак не трябва да се гради на бъдещи илюзии — убедено каза Коко. — Всяка жена е усойница! Само че някои го демонстрират, а други умеят да се преструват. И, ако ги натиснеш, ти измислят теория, подобна на твоята, за беззащитността на змията.

Моята пък е от трета разновидност — не прави демонстрации, ама си кара както си знае и няма сила, която да я отклони от избрана посока и взето решение. Та моята уси си е навила на пръста да ме накара да довърша следването. То вярно, че инженер лейтенант звучи по-добре от сержант. Да не говорим за инженер полковник… Ама главата ми е отвикнала от учене, пък и…

— Няма пък, няма и! — застанах на страната на Надя аз. — Погледни въпроса откъм полезната му страна. Ще ти вдигнат заплатата, ще елиминираш лейтенантите, които сега ти тровят живота. Ще отидеш на позиция ти да тровиш няколко сержанти… Струва си да се напънеш!

— Ще елиминирам лейтенантите, но ще се появят капитаните и майорите. А ще се приближат и полковниците, които на този етап са абстракция за мен — уточни Коко. — Но по принцип си прав. Човек трябва да се движи в някаква посока. Иначе изпада в безпътица по теорията за Брауновото движение…

— Ти си бил направо философ бе, полицай! — погъделичках го с възторжен комплимент.

— Не съм полицай философ, а сержант милиционер! — не се остави да бъде подведен Коко. — На това отгоре ми предстои да се женя, а си ме е направо шубе…

— Ама това е естествено за един стар ерген бе, сержант милиционер!

— Ти пък откъде знаеш, след като още не си се женил?

— Имам развинтена фантазия и си представям не само случки, но и изживявания.

— Имаш вятър между ушите! — изсумтя присмехулно Коко. И добави: — Има и още едно усложнение. Надя държи да минем и през църквата, а шефовете, ако научат, ще ме изритат от службата като мърляво коте. При нас професионалната расова чистота се определя от политическата благонадеждност. Трябва да си вярващ, но в светлото комунистическо утре, а не в някакъв си господ или в сина му!

— Този проблем не е проблем! — успокоих го аз. — На деня минавате и регистрирате граждански брак. Малко по-късно, като банда съзаклятници, отиваме в един манастир. С игумена му сме приятели. Той ще ви помърмори и ще се регистрирате и пред Бога!

Коко ме погледна с одобрение:

— Усетлив си… Що не вземеш да станеш милиционер? Ще тръгнеш направо с лейтенантски пагон.

— Един приятел ми предложи да съм сменял кардинално насоката и да съм се захванел със сериозни, точни науки. Сега се очертава евентуален вариант да сменям страна заради жена. Ти пък ме ковеш да се захвана с нещо, за което не съм и помислял. Изглежда, създавам впечатление на слабохарактерник, който може да бъде лашкан във всички посоки?…

— Сигурно има нещо, щом и този, и онзи се опитват да те работят — отказа ми съчувствието си Коко. — Но имам идея: дай с помощта на тази кана да опитаме да установим има ли някаква, па макар и относително устойчива истина? И дали тя е вярно, точно във виното?

Последният ми спомен от онази хубава вечер беше, че се захванахме със сериозен анализ. От което на другия ден ми беше малко замаяно.

Не сънувам кошмари. Обикновено, преживявам като първи пубер разни приключения. Гонитби, стрелби, завързани положения при скок с парашут. Млади жени със съблазнителни гърди и източени бедра. Затова, не се будя разтреперан или ококорен. Използвам съня си по предназначение — за възстановяване на добре обслужващите личността ми психика и физиология. Направо съм за пример пред докторите.

Но една нощ все пак сънувах нещо, което ме накара да се събудя скован от страх.

… Ранна пролет. Пътувах с някакъв странен трамвай, който притропваше в тясната долина на река. Сред този пейзаж, електрическата придобивка на цивилизацията беше съвсем не на място. Помня проскърцването на завоите, когато очаквах със спортен интерес дали няма да се обърнем върху камънаците. Возилото се движеше бавно, тромаво и предпазливо. Като змия, напечена от слънцето. По някое време скочих от стъпенката и продължих пеш. Небето бе синьо, пееха птички, жужаха пчелички. Спокойствие и красота, като в картина на френски импресионист.

И както вървях и си подсвиркваx, стигнах до подножието на голяма, каменна стена. Пред нея, върху масивна, дървена маса, бе положено женско тяло. Отрупано с цветя. До краката му стоеше

възрастна, петдесетгодишна жена. Не плачеше, беше спокойна, съсредоточена. Мадона Пиета, приела философски мъката си. Само че пред нея не лежеше Божия син, а момиче. Чертите на лицето на Мадоната ми бяха познати, без да съм я виждал.

Погледнах момичето. Знам, че сега трябва да продължа с „… и изтръпнах“. Момичето бе Барбара. Но не усетих никакъв потрес. Вероятно, изражението ми е било като изражението на нейната майка. Барбара беше с кръстосани на гърдите ръце. Но аз, кой знае защо, бях сигурен: не е мъртва, а спи. И спрях, за да се порадвам на правилните черти на лицето й.

Майката даже не погледна към мен, въпреки че се настаних до нея. След малко се поместих и застанах до главата на момичето.

В този момент чух предупредително, заканително изръмжаване отгоре. Повдигнах поглед. Орангутан. Държеше над главата си огромен камък. Миг, преди да го хвърли със сила върху моята глава… Е, тогава изтръпнах. И се събудих.

Орангутанът си беше… орангутан, но върху маймунската си глава носеше човешки черти.

Моите черти.

Не, че вярвам в сънища, но…

Каква бе символиката? Защо Барбара бе като мъртва, но не предизвикваше усещането за смърт, а за спокойствие. И защо орангутанът с моите черти хвърли върху моята глава огромния камък?

Всъщност, събудих се навреме, преди да е хвърлил камъка. Но тази мътилка нямаше нищо общо с бодряшкия оптимизъм на другите ми сънища. Направо бях с кръвно 200 и поне стотина притропвания на сърдечния мускул.

На бърза ръка скалъпих теория. Позитивна. Животът поднася какви ли не изненади, но трябва да умеем да запазваме спокойствие. Въпреки че, маймуната в нас може да започне да хвърля върху главите ни огромни камъни заплахи.

Можеш да споделяш преживяно с жената, която обичаш. Но така, избирателно. Не трябва да стигаш до глуповатата форма на интимност и да й разбиваш сърцето с нережисирани, апокалиптични картини. Плод на някакви дълбокозакопани в душата ти комплекси.

Без много анализ проумях, че по никакъв начин не трябва да споменавам пред Барбара какво съм сънувал за нея.

[1] Както трябва (фр.). — Б.а. ↑

XXIII.

Все някога трябваше да се срещнем с Елизабет. И това стана някъде в края на март. Засякохме се на булеварда с кестените, до университета. Дърветата още чернееха, но пролетта вече избиваше през пъпките на клоните, през прозиращото между облаците синьо небе без дъно. Видях познатата фигура в последния момент. Тя, предполагам, ме беше засякла доста по-отдалеч. И като опитна котка ловец беше изчакала мишката сама да й дойде пред лапичките.

Не че имах нещо против да се видим. Но паяжината на неопределеността, която остана между нас от есента, подсъзнателно предизвикваше у мен някакво глупаво чувство на вина. Въобще не бях се замислял как да реагирам на първата среща от тогава? С какви думи?

С какви? С нормални, разбира се!

— Здравей, принцесо!

— Здравей, мой бивши принце! — клъвна ме тя.

Така е. Принц съм си, макар и не по рождение. Нали Нено ме ощастливи с титлата аристократ. Наистина, липсваше процедурата на инаугурацията с меч върху главата, но да не забиваме в детайлите. Въпреки това мога да демонстрирам показна скромност. За привкус на разговора.

— Благодаря за титлата. И за това, че употреби „мой“. Така си спомням с удоволствие, че сме се прегръщали с теб. Но, опасявам се, селското твърде силно прозира през мен, за да я приема насериозно…

— И моите корени са от Карнобат, но не демонстрирам показна скромност. И ми е приятно да ме титулуват принцеса…

Когато излезеше извън предупредителната си студенина, Бети умееше да топли душите на хората край себе си. Усмивката й ме накара да почувствам лека болежка. Осъзнах, че съм загубил жена, каквато не всеки ден минава по този булевард. Но знаех, че би било безкрайно глупаво да го ударя на разкаяние. А имах и достатъчно проклетия на характера, за да поддам точно на моментния сантимент.

Гледах я, радвах й се и тя приемаше това като нещо нормално.

Всъщност… нещата лягаха, всяко на мястото си. Има хубави, но краткотрайни връзки. Даже краткотрайността обикновено прави връзката по-вълнуваща. И по-… сочна — ако употребя пак гастрономическо сравнение.

— Ако искаш, погледай ме още така — предложи полунасмешливо Бети.

— Как?

— Като слънчице. Жените обичат да ги гледат по този начин…

— Знаеш, че правиш впечатление на възстудена и напудрена госпожица?

— Знам! Това е много удобна позиция. Икономисва размножаването на навлеци край мен. Но в някои случаи и аз нямам нищо против да се протегна на слънце…

— Представи си, че тук присъстваше и добрият човек Чавдар. Би ли ми се усмихвала пак така? — опитах се да я объркам.

— Разбира се! Но за кратко. Ако запазя добротата си само за него, ще го разглезя. В мъжа от време на време трябва да се инжектира и серум с бацила на ревността. За да бъде във форма имунната му система. И да не се зазяпва настрани.

— Точно така! — съгласих се аз. — Само дето не мога да проумея аз ли бях профилактичната инжекция?

— Може би?… — бавно отговори Бети. — Знам ли? И от теб научих нещо добро…

— Ще задоволиш ли нездравата ми суета? Ще ми поговориш ли за коя точно доброта става въпрос? Може би за креватната?

— Искаш да сведа срамежливо поглед при думата креват? Не забравяй, че съм медик… Пък и ти не си феноменален любовник. По-скоро си трудолюбив и зареден. Но ти липсва усетливостта на родения да се занимава само с жени.

— Нищо на тоя свят не е съвършено, казала лисицата…[1]

— Не е — съгласи се Бети. И добави: — А може би така е даже по-добре…

— Дописваме картината на света и се вместваме според капризите си в нея? — подпитах я аз.

— Ами да, това всички го правят. Кои прикрито, кои направо демонстративно. Всеки според вкуса си. Това е вид творчески процес.

— Жените го правят май доста повече…

— Количествените съотношения нищо не потвърждават. Нито отричат. Нали няма да се впрегнеш да ми доказваш колко по-съвършени са мъжете от жените?

— Аз съм правоверен. И не оспорвам божията подредба. Считам, че съвсем разумно светът е разделен според двете начала — мъжко и женско. А това поражда и магнетизма на привличането. Срещу което пък и през ум не ми минава да се противопоставя.

— А, защо? — подсмихна се хапливо Бети. — Според най-елементарната статистика, десетина процента от мъжете си търсят мъж, а жените — жена.

— Не се опитвай да ме впрягаш! Нали знаеш какво се получава от смесването на двете начала в едно тяло и една душа. Травестит. Ни мъж с мъжете, ни жена с жените. Измъчена история…

Замълчахме. Пролетното слънце ни топлеше. Разговорът не беше съществен с думите си. По-скоро чрез тях ние си казвахме една обикновена, но неформулирана, проста истина: „Обичам те и се радвам, че те срещнах в живота си!“

— Как е полякинята? — зададе неизбежния въпрос Бети.

— Както и аз — признах. — След няколко месеца пауза времето започва да тежи. В писмата й вече прозира нетърпението на жадния…

— И ти ли си жаден?

— Ще ти прозвучи ли странно, ако ти кажа „да“?

— Доколкото те познавам, нямаш навик да подминаваш много изворчета, за да пиеш вода само от едно… — подсмихна се Бети.

— Права си. Това не ми е във възможностите. Но се оказва, че имам нужда от водата на точно това изворче. Ако продължа да ползвам хидрометафори за изясняване на положението…

— Знаеш ли, че даже малко злорадствам? — каза замислено Елизабет. — Отначало ми изглеждаше един такъв… Тарикат, който умее да се налага над другите. А се оказа, че и ти си бил уязвим…

— Всички сме уязвими. Само че едни си го признават, а други не. А за налагането?… Даже не знаех, че предизвиквам такова впечатление. Но наистина не обичам да ми мачкат феса на главата!

— Признаваш, че си турчин?

— Чист българин съм. Но ако турчин означава човек с характер, нямам нищо против малко турска кръв в жилите си…

— Ама ти май вярно много я обичаш — съчувствено ме погледна Бети.

Странна алхимия са това, жените. Уж се будалкахме на психоаналитични теми, а тя пак връщаше нещата към Барбара. Изглежда, нещо като ревност все пак се е утаило и в нея. Както и в мен всъщност… И аз не бях чист откъм любопитство. Какъв ли е завоевателят на сърцето на Елизабет? Нарочно употребих тази надута дума, когато я попитах:

— А ти обичаш ли го? Този, завоевателя…

— Умееш да провокираш — погледна ме насмешливо Бети. — Много добре знаеш, че ние с теб сме от една порода. И не търпим точно завоеватели! — Погледна ме, поколеба се, но го каза: — Чавдар ми създава самочувствие! И умее да предизвиква уважение към персоната си. Ама е малко сухар. Наистина имам нужда от него, но… Не успява да уплътни докрай света край мен.

— И затова се появи луфтът, в който се вместих? — предположих аз.

— Сигурно така е станало… — след кратко замисляне се съгласи Елизабет.

— Ако имаше как да си направиш един мъжки харем?…

— Е, чак цял харем… Освен това жените, поради показна добродетелност, обикновено не си признават, че тази идея може да им харесва.

— Не изнасяме истината за женската добродетелност на площада. Говорим си интимно — смигнах гаменски. — Та… колко мъже биха ти свършили работа?

— Точно двама.

— Не можеш ли да ме назначиш на половин щат? Защото аз все пак си държа на един женски човек…

— Тъкмо да се възгордеем колко умно осмисляме света и стигнахме пак до простата схема на любовничеството — засмя се сипкаво Бети. И без никакъв преход добави твърдо: — Явно, всеки от нас трябва си върви по пътя, ако искаме нещата да не се размият!

Въздъхна насмешливо, но реши да бъде разбрана ясно докрай. И повтори:

— Върви си по пътя! Принц ли беше, турчин ли?! И не си мисли някои неща, защото ще те ухапя!

Не можех да я оставя тя да тегли чертата. Затова подметнах като за последно:

— Май не си вярваш достатъчно, щом си толкова категорична в препоръките си?…

— Именно, защото не си вярвам достатъчно, съм си изработила превантивния подход към хората край себе си. И ти много добре го знаеш…

Целунахме се на прощаване. Бегло, по бузите.

Не издържах и я хапнах леко по меката част на ухото. Тя несъзнателно се хвана за ухапаното място, но се усети и се засмя.

Хората трябва да се разделят с усмивка, нали?!

Случай след няколко години.

Пътувах в тролей и четях книга. На един завой почувствах, че ускорението е по-силно от рефлекторно очакваното. Направих безуспешен опит да се добера до дръжката над главата си. Залитнах назад и усетих, че тръгвам да сядам в нечий скут. Ей сега някоя баба ще извряка и ще започне да прави обобщения на тема добро възпитание.

Не стана така… Внимателни ръце ме прихванаха през кръста, седнах в женски скут, но не чух ръмжене. Разбира се, веднага тръгнах да ставам и започнах да се извинявам още през рамо. Когато се обърнах, видях познатите, насмешливи очи. Елизабет! Няколко минути си беше мълчала, докато съм стоял като истукан до нея.

— … извинете! — довърших по инерция аз.

— За мен беше удоволствие! — Това беше фразата. Но казана по начин, който означаваше само едно: „Здравей, но внимавай! А по-добре — изчезни!“.

Защо пък да изчезвам? Колко му е да ме представи на мъжа си. Не съм крокодил, със специализирано меню ядене на чужди съпрузи. Но при нея няма недопремислени неща. Щом така е решила… Кимнах разсеяно „Благодаря Ви!“. Последва протоколното „Моля!“

Мярнах и Чавдар. Хубав мъж с къдрава, обърната назад коса и очила. Седеше от вътрешната страна на седалката и четеше вестник. Даже не реагира на филантропичния жест на жена си.

Не можеше да се отрече последователността на Елизабет. Беше казала: „Изчезни от пътя ми!“. И държеше на своето… Можехме да си поговорим като някогашни познати. Но тя още отначало постави бариерата на показната учтивост.

Сега нямаше как да я захапя за ухото. Но й затиснах пръстчето върху дръжката на седалката. Не издържа и се засмя. В погледа й се четеше: „Ама си дебелокор!“

Така се случи, че дълго време не я видях. След години, след доста години, се засякохме в лекарски кабинет. Табелката на вратата информираше, че това е „доцент, доктор на медицинските науки“… Разговаряхме няколко минути съвсем нормално. За децата си. За общата ни позната Надя. За дребните неща, които уплътняват живота ни.

Признавам. Пак усетих лека болка около регистриращия емоционалните ни състояние орган — сърцето.

Не беше ревност, не беше и съжаление. Елизабет бе леко напълняла, но излъчваше все още непоклатимото, леко иронично спокойствие на уверения в себе си човек.

Ако такъв човек ти е приятел, не можеш да не го обичаш.

… Но има и още нещо. Докато си по-млад, вълните те блъскат отвсякъде. На подсъзнателно ниво осмисляш нещата така, че тръгваш да търсиш по-спокойни води. Намираш си лагуна, където плуването е доста по-лесно. А след време ти доскучава точно спокойствието на живота в лагуната. И ти се прииска да се върнеш към по-щурите дни.

Да ви обяснявам ли какво ми се завъртя в главата, когато се разделих с Бети!

Вероятно, това е… кризата на средната възраст? Възпитано казано…

---

[1] А. дьо Сент Екзюпери, „Малкият принц“. — Б.а. ↑

XXIV.

Помня добре тази пролет. Върнах се към скоковете със стръв. Отначало имах обичайните след такова прекъсване вестибуларни смущения, но за ден-два ги преодолях.

От примерен студент се превърнах отново в хаймана. Мярках се от време на време на лекции и упражнения, трупах отсъствия и не се замислях много как ще ги оправдавам. И дотогава се бях справял, все щях да измисля нещо…

Поддавах на наркозата. Но това не беше зашеметяващо опиянение. Отново ме обземаше все по-стабилно изграждащото се усещане, че каквото и да се случи там горе, съм в състояние да се справя.

Бях вникнал в правилата. А имах и разработен усет за ситуациите, при които не трябва да се подчинявам на ограниченията на инструкциите. Чувствах се железен. Бих употребил и думата безсмъртен. Но се сещам, че такъв човек май още не се е раждал. Нямах основание да мисля, че точно аз ще съм първият. Може би тогава се роди в главата ми изразът: „практически безсмъртен“. Поне за някакъв, достатъчно продължителен период от време.

Когато самолетът излетеше, заставах до илюминатора на вратата и гледах с ненаситно око все по-раззеленяващото се поле под нас. Това беше уверена обич към един свят, в който се вписвах без проблеми.

От скоковете извличах само освежаващата, адреналинова тръпка. Страхът се гушеше колебливо в едно тясно ъгълче на душата ми. Не го гонех от там. Като подсещане, той си беше направо необходимост.

А за „alter ego“-то и днес нямам думи. В два свята могат да живеят не само шизофрениците. Търсещите хора също преминават през доброкачественото раздвоение. Подхранено с реална красота, въображението прави дните ни наистина неповторимо оцветени и смислени.

Коко и Надя насрочиха сватбата си за деня на Свети Тодор.

Между селото и летището се намираше малка конна база, на която всяка година на този ден се правеха надбягвания. Разбира се, не можеше да се мине без шареното и на една небесна каскада.

Понеже знаех отдавна за планираните скокове на стадиона, обявих, че сватбата ще започне без мен. Коко и Надя го приеха като нещо естествено. Още повече че непрекъснато възникващи проблеми ги дърпаха ту насам, ту натам.

Преди да излетим за скока над базата, отидох при пилота и се разбрахме нещо.

След излитането седнах на дясна пилотска седалка, за да виждам по-добре какво става под нас. Сватбарите тъкмо излизаха от дома на младоженеца и дългата колона се беше проточила по главната улица. Самолетът направи плавен завой без да набира височина, хвана посоката и изтрещя над главите на развеселената, подпийнала тайфа. Някои инстинктивно снишиха глави, но повечето се смееха и махаха с ръце. Обадих се по вътрешната разговорна линия:

— Защо не разклати криле за поздрав?

Радиовръзката не беше добра, но отговорът беше по философски разбираем:

— Ако тръгнеш да клатиш криле на такава никаква височина, можеш да се изклатиш до оня свят…

Прав беше човекът.

Слязох в пътническата кабина и започнах да слагам парашута.

По-късно, докато хвърляхме прострелката, се загледах към сградата на кметството. Челната част на колоната току-що беше пристигнала. От осемстотин метра нещата изглеждаха по друг начин. Видях и разпознах малкото бяло петно. Булката. Надя!

Денят беше уцелен. В такъв ден можеха да се случат само хубави неща…

Макар че не липсваше и друга символика… Щом се женят на конски Великден, дали няма да се ритат цял живот? И дали няма да си правят дълги, а понякога и безсмислени надбягвания?

И какво от това? Какво друго е бракът, ако не едно безкрайно ритане и надбягване?…

Мъжете са създадени, за да удовлетворяват желанията на жените. Жените са създадени, за да засищат инстинктите на мъжете. А, ако има

две групи, между които най-трудно се постига разбирателство, това са мъжете и жените. Понякога си много труден за разбиране, Господи…

Никой мъдрец не е съумял да даде разумен отговор точно на този парадокс. Защо трябва да си блъскам главата точно аз, точно тук и точно сега? Денят е толкова красив и ясен… А аз съм обикновен мърморко, който, ако няма проблеми, си създава. Уж, за да му е интересен и смислен живота.

По едно време си представих как една огромна ръка се показва от насрещния облак и прави кръстния знак за благослов. Имам слабост към Салвадор Дали[1]. Мислената картина беше изрисувана в негов стил. Само си я представих, но нямах време да доразвия сюжета, защото след секунди първите двама трябваше да се отделят от борда.

Тогава, в последните секунди преди да легна върху струята, ги прекръстих и им дадох подобаващото за такъв тържествен случай безсмислено напътствие:

— Коко, Наде — умната!

В този момент изпитвах съвсем естественото желание да бъда при тях и да ги прегърна.

След приземяването отидох до ресторанта. Сватбата е нещо забавно, стига да не си точно младоженец. Коко прие поздравленията ми набързо и протоколно, беше поошашавен. Когато се опитах да му кажа нещо приятелски заядливо, той ме избута настрани:

— Махни ми се от главата бе, човек! И без теб жужат достатъчно мухи наоколо…

Надя ни наблюдаваше с усмивка. Прегърна ме спонтанно и ме посъветва с грижовен глас:

— Влез му в положението. Сватбата е ден, в който жената тържествува по случай завоювана победа. Как да тържествува мъжът, когато пред всички признава капитулация? Пред някаква тарикатка, изтипосана в бяло!

Писмата на Барбара продължаваха да пристигат на всеки седми или осми ден. Имаше и едно, получено три дни след предишното.

„Смутно ми е. И аз не знам защо… Не, излъгах! Много добре знам. Тук, в Кросно, се обзаведох с много нови приятели. Предупреждавам те — имаш сериозна конкуренция — все здрави и хубави момчета! Не мога да кажа, че в мислите си съм непорочна. Тази пролет ме тресе и си знае своето…

От друга страна, към мен се отнасят… с поучудена търпимост. Вероятно Марта е успяла да разпространи нещо средно между клюка и полулегенда. За тази, заплеснатата, която си е набила в главата, че освен дивака българин, друг на света няма.

Затова новите ми приятели ме гледат с интерес и съчувствие. Тук въздържанието май не е на почит…

Препрочетох написаното и малко се поуплаших. Ами ако вземеш и се засегнеш?… Или си помислиш, че ти поставям ултиматуми?

Обичам те! Това е всичко… Но тази обич вече ме изтощава. Нищо — още малко ще издържа!

Често сънувам един и същи сън. Как пристигате на гарата с влака в три през нощта. Обесвам ти се на врата и подсмърчам. За останалата част от съня няма да ти говоря, защото е прието, че това са неприлични сцени… Какво да правя — вече често сънувам и неприлични сънища?… И се надявам да ги сънуваш и ти.

Бях ти обещала, че ще пиша само по веднъж за едно писмо тези думи: «Обичам те!».

Но ти ги казах пак.

Ако пристигнеш тук с ледена физиономия, ще ме пречупиш — чувствам се ужасно уязвима… Но ми минава през ума и нещо друго… В състояние съм да ти изпия кръвта преди да завехна от пречупването!

Не обръщай внимание на глупавите ми думи! Не е вярно, че любовта прави от човека щастливец. Нетърпението е вид треска — като маларичната.

Но за тази треска има лекарство и това си ти!

Чувствам се най-щастливият и най-нещастният човек едновременно… А как става номерът, просто не

проумявам?…

Пишех това писмо в кабинета, докато провеждахме предварителната подготовка за скоковете утре. Оказа се, че Лешек, съседът ми по маса, съвсем добросъвестно е четял написаното.

Когато излязохме от залата, ми каза, че описанието на съня за срещата на гарата звучало не само еротично…

Какво да правя — и на мен така ми звучи.

А на теб?… Е“

И мен ме тресеше пролетта…

---

[1] Салвадор Дали, испански художник (1904–1989 г.). — Б.а. ↑

XXV.

В един от тези следобеди краката отново ме понесоха към храма. Раб Пепо липсваше от преддверието. Не се замислих особено къде може да е. Може би беше отишъл до писоара при университета?

Поговорихме си с моя светец. Признах му за поредните си недомислици. Той ги прие с необходимото разбиране и ми даде някои указания, с които нямаше как да не се съглася.

Един път се бях опитал да разкажа на Нено за този механизъм на разтоварване. Той ме изслуша внимателно и търпеливо, накрая се прозина отегчено и ми заяви, че няма защо да се правя на интересен. Това, моето, не било някаква космическа връзка, а обикновена шизофрения. А на шизофрениците мястото им било в санаториумите. Там можели да си фантазират колкото си искат на небесна и поднебесна тематика.

Напомних му, че съм под системен медицински контрол именно за постоянно наличие на добро психическо и физическо здраве, но това не промени позицията му. Обясни ми, че би се подписал с две ръце под констатация, че физически съм здрав като теле. Но самият факт, че се занимавам с такава откачена работа като парашутизма, бил пряко доказателство, че ми хлопа дъската.

Често си водехме подобни разговори… Той беше добра душа и би било наистина глупаво да се впрягам от такива думи.

Разбира се, когато усетех вътрешната потребност, отивах до храма, без да мисля за Неновите коментари. Макар и вярващ посвоему, той можеше да бъде вкаран под купола само ако го влачи трактор.

Когато излязох от полутъмнината на църквата, яркото слънце сряза очите ми. Стиснах клепачи. Площадът додрямваше мързеливия си, следобеден сън.

Тогава видях Раб Пепо. Беше прилегнал на една от пейките под дърветата в близкия парк. Когато го наближих, чух тежко, неспокойно хъркане.

Сбутах го с коляно, той отвори едното си око и изхриптя с усилие:

— Изчезвай!

— Какво ти е бе човек?…

— Изчезвай, ти се казва…

Знаех сигурен лек за Раб Пеповото страдание. Отидох до бакалията на съседната улица и му взех бутилка бира.

Звукът от отварянето на капачката го накара да отвори пак само едно око. Взе бутилката от ръката ми и така, полуприлегнал, опразни две трети от съдържанието й. Оригна се, изправи се и потупа пейката до себе си:

— Сядай.

Чак сега видях това, което съм можел да забележа и от първо виждане. Физиономията на Раб Пепо бе цялата в синини. Едното му око беше почти затворено от оток. А дрехите му бяха малко по-разпарцаливени от обикновено. Иначе си смърдеше автентично. Седнах. Гледах лъскавите, позлатени кубета на храма и не бързах да задавам въпроси. Раб Пепо доизпи бирата и каза замислено:

— Човек трябва да си знае мястото и призванието. И да се занимава с това, което Бог му е отредил! — и се прекръсти веднъж. — Иначе… — този път се прекръсти три пъти.

— Иначе?

— Иначе яде бой! Понякога — и по два пъти. А при мен се получи даже свето триединно лобутение. Нямам и грам съмнение, че лобутът ми е предписан от Господ Бог като цяр и очишчение… — Последната дума беше произнесена с малко руски акцент и беше съпроводена пак с традиционното прекръстване.

Почака да започна да го разпитвам, но понеже си мълчах, погледна със съжаление празната бутилка и си призна:

— Сам си го заработих…

Не чувствах жал. Затова го сръчках:

— Не ми се прави на велик страдалец, а започвай да приказваш. Нали знаеш, че изповедта облекчава? Даже когато не е пред поп…

— Реших да се направя на такъв, какъвто не съм — започна Раб Пепо. — Нали знаеш, че тук постоянно идват групи от руски туристи? Често се търсят долари. Затова наоколо се навъртат пъргави момчета, които правят чейндж. Съдират кожата на представителите на братския

съветски народ — поясни злорадо Раб Пепо. — Понякога, когато видят, че някой е хептен завързан, му правят специален номер…

И понеже не се крият от мен, влязох в час за триковете им. Напоследък се завъртяха някакви пари из ръцете ми и реших да се пробвам и аз като сараф. И то — със специалния номер…

Замълча. Явно считаше, че като чуя за специален номер, ще започна да го разпитвам. Но аз продължих да си държа устата заключена. След някаква пауза, Раб Пепо все пак не издържа и продължи:

— Специалният номер е, че вместо долари пробутваш драхми. Има няколко начина за проверка дали човекът срещу теб познава латинската азбука. Ако разбереш, че си знае само руския, следва стандартен вариант за обяснение на картинката върху купюрата на драхмата: президентът Линкълн води госпожата си на разходка. Целта е да внушиш доверие, като го заприказваш на отвлечени теми. Ако будалата не се усети на момента, после не смее и да се обади. Никой няма да го пожали. А за валутно престъпление, макар и признато, в бъдеще ще гледа към границата през крив макарон.

Издъних се в тестовата програма. Налетях на двама професионалисти. Вместо те да се вържат, клъвнах аз. Сибиряци някакви, яки като бизони — с отвращение поясни Раб Пепо. — Така ме наблъскаха, че ми затвориха едното прозорче. На това отгоре ми прибраха и драхмите. А единият тръгна и да ме поучава — че драхма и долар били нещо различно. Това и без него го знам…

— А другите два боя от кого си ги заработи? — все пак проявих снизходително любопитство аз.

— Нали ти казах, че тук се подвизават и юнаци от… съответната институция. Уж на моменти съм техен човек, услуги им правя, ама те явно играят комбина и с тия, от чейнджа. Сигурно някое от ченгетата се е навъртало в този момент наоколо. Регистрирало е инцидента, посмяло се е на страданията Пепови, а после, за капак, палнало фитилите и на сарафчетата. Те пък си имат един добитък, точно за такива случаи. Където удари, няма нужда да повтаря — почти с възхищение каза Раб Пепо. — Дойде човекът и разбрано ми обясни, че му е поставена задача. Жал му било, ама нямало как. Той пък ми произведе повечето синини по физиономията. Уж обеща да действа по-внимателно, ама с тия неговите ръчища…

Разбрах внушението. Навлизането в чужди ловни полета е грях.

После дойде един от шефовете му и ми изказа съболезнования. Извини се, че нямали друг човек с по-фини обноски. Но ме успокои — всяко зло за добро! От този инцидент се родила някаква идея, от която съм можел и аз да се пооблажавам. Но да имам търпение, докато идеята се осмисли детайлно и узрее.

Накрая ме привикаха и моите хора от институцията — въздъхна Раб Пепо. — От тях отнесох само два шамара. Нямаше как да ми кажат да не си пъхам носа в делата на партньорите им. Но ми втълпиха, че връзките ни с братския съветски народ и неговите граждани са свещени. А опитът да извличам от тези връзки лични облаги е направо грях.

Заради този грях ми наложиха забрана: един месец нямам право да влизам в този Храм Господен.

Усетих, че започна да ми дожалява за Раб Пепо. Съчувствието се прокрадна в гласа ми:

— И сега как ще я караш?

— А, светът не е свършил — успокои ме светият човек. — Има и други черкви в София. Има и Централни гробища, има и Малашевски, има е-хе — колко още свети места… И всички са пълни с милозливи бабички. Гъчкано е с тях като с мравки. Ще оживея. Но тук съм си свикнал. Уютно ми е. Тук се чувствам най-близо до Бога! — поясни с патос той. И пак се самоуспокои: — Но Бог е навсякъде! Щом ми е изпратил изпитание, няма да ме лиши и от закрилата си! — завърши убедено. И без никакъв преход предложи: — Ходи, вземи по още една бира, а?… Не, по-добре по две…

Помислих си пак — този човек наистина беше осмислил връзката си с Бога. Но сега бях сигурен в още нещо — не само че не мога да бъда като Раб Пепо. Наистина не исках да бъда като него! Вече усещах под краката си коравото на собствения си път. Добър или лош, но — моя път.

Раб Пепо приемаше с разбиране падането на камъните върху главата си. Не знаех само, дали всички те бяха хвърляни от Божията десница?…

Същото съмнение оставаше и за камъните, които падаха върху моята глава.

XXVI.

След няколко дни имах преживяване, което според средната статистика се случва от време на време.

Скокът беше от две хиляди метра за изпълнение на фигури. Стоях на вратата и съобразявах, че белият облак с тъмни петънца по периферията там долу ще се окаже точно по пътя ми на около хиляда метра. Малко преди отварянето щеше да ми се наложи да го пробивам, а нямах представа колко е дебел?

Колко? — Колкото… Вече бях на разчетната точка и нямах време за продължителни размисли.

Докато правех фигурите, се опитах да плъзна малко встрани, но ефектът бе незначителен. Предварителната ми прогноза се оказа точна. Изсипах се в облака.

Не ползвах висотомер, разчитах на окомера си. Когато се набих в мътилката, загубих от поглед земята. Поех влажния, хладен въздух в дробовете си и зачаках да просветне, за да определя височината.

След секунди, все пак трябваше да дръпна ръчката още в сивата каша, защото усещах, че се смъквам много ниско.

При отварянето ме завъртя. Това ставаше често в първия етап на напълване на купола. Разблокирах бързо управлението и се опитах да контрирам въртенето с командите. Нещо не се получаваше, а мъглата на облака беше толкова гъста, че не можех да видя какво точно не е в ред. Втори, още по-рязък и енергичен опит с командите. Нищо!

В това време излязох от облака.

Бърз поглед нагоре. Ако имах височина, можех да опитам да възстановя купола. Но бях се смъкнал вече доста ниско. Нямаше време за размотаване. Трябваше да отцепя от ключалките основния купол, за да мога да отворя безопасно запасния. Освобождаването направих за секунди — лява двойка колани, после дясна. Елементарна операция. И въпреки това при първо изживяване се случва някой да отцепи само едната двойка. Последващото обикновено си е за негова сметка — сменя земния си адрес с небесен…

Небето, макар и привлекателно, си остава особена, друга губерния…

Основният купол изхвърча над мен, нагоре, към облака…

Сега — запасният!

Всичко стана като по учебник.

После имаше разбор. Всеки ден след скокове се правеше разбор. Но когато имаше по-особен случай, разборът ставаше по-съдържателен. Регистрирана е предпоставка — значи трябва да се търси виновник! Най-лесно беше това да е парашутистът, скатал парашута. Беше безсмислено да се позовавам на статистики за откази. Нямаше да ме чуят. Защото имаше традиция за виновност. Виновен е потърпевшият. Извод, заимстван от практиката на Светата Инквизиция.

Какво от това, че според някакви си статистики е станало нещо, което е нормално да стане. Виновният си е винаги виновен. Извод, заимстван не само от Светата Инквизиция, а и от практиките на военните режими.

Бях порицан за проявявана небрежност при скатаване и потупан по рамото за точни действия в екстремална обстановка. И за да бъде още по-ясно откроен проблемът със случилото се, беше повторено: ПРОЯВЯВА-НА СИСТЕМНА НЕБРЕЖНОСТ и ПРОЯВЕ-НА еднократно съобразителност.

Мълчах, докато ме бръснеха на сухо.

Но в първата секунда след приключване на официалните обобщения промърморих под нос, ама така, че всички го чуха:

— Еднократно, ама когато трябва!

Юлия ме погледна почти нежно:

— Знаех, че ще си отвориш устата!

Небето, макар и привлекателно, си остава особена, друга губерния…

Когато получех поредното писмо от Барбара, не бързах да го отворя. Слагах го във вътрешния джоб на якето и в зависимост от търпението, с което бях зареден в момента, го оставях да отлежи там

поне половин час. После вадех картичката, разглеждах я и чак тогава се зачитах в текста.

В любовта суетата не е толкова порок, колкото сантиментална тръпка. Елемент от утвърждаването, което получаваш чрез другия човек. Нямах нищо против позицията си на лекар за болната от най-приятното заболяване душа. В същото време разсеяно се оставях на въздействието на думите, според които аз пък бях пациентът.

Разбира се, бих могъл да заменя неприятната дума суета. Например с осъзнато чувство за отговорност. Или с нещо от лексикона на почтеното рицарство.

Но си е било суета. Чиста проба приятна суета…

В писмата си се стараех да бъда сдържан, но нямах нищо против, когато Барбара говореше за тръпката на нетърпението. Писмата й ме радваха и натъжаваха едновременно. Стремях се да реагирам с чувство на хумор, но също си представях срещата на гарата в три през нощта. Дорисувах си и продължението. Такова, каквото може да се роди в главата на здрав, двадесетгодишен хлапак.

Било е някакъв вид обезумяване. Не, не се надсмивам над тези години. Физически сега съм много по-опитен и обигран като любовник. Но тогава, именно защото се бях отказал от похватите на двойното счетоводство, изживявах една красива любов. Такава, каквато човек трябва да изживее поне веднъж. За да не усети в момент на неизбежна равносметка съжалението, че се е разминал с нещо съществено.

XXVII.

Пътуването за състезанията в Полша беше насрочено за средата на юни. Затова започнах да изтеглям където мога, изпити още от средата на май. Университетът се гордееше с консервативността си и номерът с изтегления напред изпит не беше от леките. Още повече че явяване в тълпата е много по-лесно, отколкото заковаване очи в очи с преподавателя. А бях натрупал и доста отсъствия, но — това беше положението…

Спомням си драматургията с педагогическата психология. Доцентът, доста посивял човек някъде около четирийсетте, държеше много на присъствията на лекции. И най-редовно правеше проверки. Бях надскочил критичния норматив и затова взех мерки. За някакъв период имах фалшиво медицинско от студентска поликлиника. Не ми беше проблем да подпечатам и документ от летището, че съм бил на състезание. Преди явяването на изпита се колебаех коя хартийка да представя. Все пак реших, че документът от летището по-трудно може да бъде проконтролиран.

Чаках напрегнат пред кабинета, като се мъчех да не допусна притеснението да се изпише на физиономията ми. Доцентът пристигна с малко закъснение, вкара ме в стаята до огромна дъбова маса в стил шопски сецесион и сподели:

— Ама пък и време… Облечеш се по-тънко — студено. Навлечеш по-дебела блуза — изпотиш се. Хайде да видим каква е подготовката на колегата?…

Изтегленият билет не ми създаваше проблеми. Проблемът беше, че човекът сложи очилата и започна да рови в тефтера с отсъствията.

— Така-а-а… Много отсъствия — констатира очевидното. — Някакъв документ за оневиняване?

Заплесът си е заплес. Бях сложил и двете хартийки в един и същи вътрешен джоб на сакото. Бръкнах и извадих наслуки първата, която попадна между пръстите ми. Доцентът я взе и я огледа с лек, изследователски интерес:

— От доктор Маева. Тази, която срещу жален поглед и кутия шоколадови бонбони „Троен лешник“ лесно пуска индулгенции… Нещо друго, по-сериозно?

Последното, което беше логично да направя сега, беше да представя бележката от летището. Но аз послушах все пак вътрешния си глас. И извадих втората хартийка. Доцентът я огледа със същия изследователски интерес и констатира:

— Ето, за този документ не мога да те засека. Колко скока имаш?

— Малко над хиляда — информирах го с добре прикрита скромност.

— А аз имам само три. И много се гордея с тях — призна си той. — Хайде колега, говори…

Какъв хубав сюрприз, както се казва в сантименталните романи на братския френски народ…

Имаше реноме на заядливец, но на мен ми се отвори второто дишане след преодоляната бариера с отсъствията. Отговорите се подредиха в главата ми като войничета на сутрешна проверка. На средата на първия отговор чух приятното: „Достатъчно! Премини към следващия!“ Чух тези думи два пъти. А докато говорех по третия въпрос, доцентът вече наблюдаваше през прозореца веселата игра на врабците в листата на дървото пред прозореца.

Когато излязох, ми беше хубаво. И благодарих на Всевишния. Макар че имах съмнението, че му е писнало от студентски пазарлъци. Но проблемът си беше негов. Аз бях длъжен да изкажа благодарността си. Като добре възпитан млад човек…

Не че си вярвах, когато си правех комплимента, за възпитания млад човек. Ама ми беше хубаво…

От друга страна, вече бях провъзгласен от Нено за аристократ. Ни повече, ни по-малко. Макар и при малко… спорни обстоятелства. Аз го провъзгласих за аристократ, той ме провъзгласи за аристократ. За случая има една латинска сентенция: „Azinus asinum fricat“ — „Магаре магаре чеше…“.

Вечерта минахме с Панто през „Куцото куче“ и седнахме да пием по бира. И той имаше някакъв повод да се радва. По едно време се появи Емо и блесна с усмивката на златното си зъбче. Взе си голяма халба, отпи с удоволствие и ни съобщи:

— Май се е утрепал още някой от поляците.

Панто го коригира:

— Не бе, това е онзи — Комар!

— Не е Владимир Комар, друг е. Вчера е станало. И май че е била жена…

Докато двамата спореха и доуточняваха, аз неволно си помислих за Барбара. Не е от приятните неща да те напускат хората край тебе. Колкото и да се правиш на спокоен, смъртта, дори и да не те извади из равновесие, те разлюлява.

Гледах постепенно изпъкващите пролетни звезди и си помислих, че от вчера са станали с една повече.

Небето, макар и привлекателно, си остава особена, друга губерния…

Когато се прибрах в общежитието, намерих поредното писмо от Барбара.

Летище, скокове, университет, изпити… Уж бях доволен, че успявам да се оправя. И да паса тези четири заека с тъпан. Но усещах, че ставам нервен и раздразнителен. Тази вертележка не можеше да продължава до безкрай…

Дадох си два дни почивка. Отидохме да венчаем в манастира Надя и Коко.

XXVIII.

Около година преди това се бях запознал с отец Сергий.

Влакът скърцаше със спирачките си преди да спре на поредната гара. Току-що бях излязъл в коридора и наблюдавах подготовката за атака на тълпата по перона. Лели с бохчи и огромни чанти, чичовци с куфари, раници и кашони, обвързани с канап. Точно тогава от едно от купетата изхвърча млад мургавел с чанта в ръка. Отвътре се чу неподправено разтревожен глас:

— Ради Бога, дръжте го!

Моментът беше добре премерен. Мургавият секунди по-рано се бил показал и огледал коридора. Празен. Грабнал чантата, но — малшанс. В това време аз бях излязъл от купето си и застанах на пътя му.

— Накъде бе, приятел?

Приятелят моментално се освободи от чантата и успя да се изхлузи покрай мен като невестулка. Е, и аз не бях особено настойчив да го задържа…

Тромаво, като вол, до мен дотърча калугер с очертан като на бременна жена корем. Прегърна любовно чантата си:

— Благодаря, синко!

— За мен беше радост да помогна на ближния си, отче! — отговорих му в тон.

Бях поканен в купето му и въпреки срамежливия ми отказ отецът прояви деликатна настойчивост. Почерпихме се. Не бях закусвал и първакът, едновременно приятно и болезнено, преряза стомаха ми. Замезихме със стипчива туршия. После се появи и някаква луканка. Толкова вкусна, че и сега, като си спомня за нея, започвам да преглъщам. Отец Сергий щедро, едно след друго, вадеше поредните радости за корема я от чантата, я от торбата. Или пък от дървеното сандъче в краката си. Съвсем успешно олицетворяваше изобилието на Божията благодат за нас, двамата праведници.

От праведност главата ми приятно се замая. За малко да пропусна гарата си.

На три пъти му ходих на гости в планината. Малкият манастир, правен някога с любов, беше ужасно занемарен. Обитаваше се от добре охранения отец и от дръглив, проскубан и безкрайно мързелив пес.

Църквичката, погледната отвън, беше доста невзрачна. Но вътрешността й беше нещо наистина запомнящо се. Иконописецът, освен ръка, явно бе имал и сърце. Макар и нереставрирани, в картините личеше първичната свежест на направеното някога. Майсторът е притежавал свой, наивитетен стил, който ми напомняше Нико Пиросмани[1].

Светците гледаха одухотворено, а чупката на китката на Божията майка загатваше за пластична ръка и чувствено тяло. Но най-интересен ми беше Сатанаил. Изражението му бе на хитър и малко виновен, лукав евреин. Показната виновност разкриваше доста по-сложна душевност, лишена от демонстративната честност и отнесеност, така характерни за иконописта.

Само образът на Бог Саваот беше изграден категорично по правилата на канона. Очите му, величествени и строги, показваха недвусмислено, че не приемат по никакъв начин компромис с утвърдените ценности.

Признавам, че като влезех в църквата, доста време стоях именно пред образа на Сатанаил. Беше ми смешен и близък. С него можех да си поговоря.

Отец Сергий ме привличаше и отблъскваше едновременно. Беше дебел, а се и тъпчеше с почти сладострастна угодливост. Вярваше на теорията, че яденето на чесън означава добро здраве и не сядаше на масата без тази благородна и миризлива радост. Пиеше постоянно. Грижеше се за няколко големи асми, от които обираше доста грозде, „пресътворявано“ на вино и ракия. Спеше често — и през деня, и през нощта. Хъркаше гръмогласно. Приличаше си с Раб Пепо по това, че смърдеше като него. Казано по друг начин, отец Сергий беше Раб Пепо в завършен вид. Завършен отвсякъде…

Както често става със самотниците, отец Сергий беше вече и завършен пияница. Така и не го видях трезвен, а само пиян в различни степени.

От друга страна, бившият филолог арабист, макар и подпийнал, можеше с часове да говори за една поезия, на която неволно започнах да се възхищавам. От която и сега си нямам понятие. Цитираше по памет, първо на арабски, а после правеше превода. Даже самото звучене на езика започна да ми харесва. Напъвам се да си спомня поне още едно име освен това на Омар Хайам[2], но нямам просвет. А отец Сергий беше енциклопедия.

Въпреки огромното количество алкохол, преминаващо и преминало през организма му, отецът притежаваше услужлива памет и развита способност за асоциативно мислене. И — неприсъщо меко понякога, чувство за хумор. Подчертавам — понякога. Защото в много случаи беше просто зъл.

Беше непредсказуем — кога как ще реагира?

Спомням си, че веднъж го подкачих умишлено доста нескопосано. Как така, служи на Бога — по служебно задължение, а в същото време се възхищава на творенията на децата на Аллах?…

Отецът ме погледна добродушно и снизходително.

— „Бог е един!“. Факт, приет и от двете религии…

— Мащабен извод — контрирах го аз. — В такъв случай Буда е и Саваот, и Аллах? И последният недодялан племенен тотем е единният Бог?!

Отецът ме погледна с много… сложен поглед. В него имаше едновременно насмешка, съчувствие заради липса на усетливост и просто съмнение дали не се правя умишлено на две и половина.

— Грешката ти е, че разсъждаваш прекалено формално логично. Бог е фина духовна субстанция. Той не е необходимост сам за себе си, а е необходим на нас, хората. Затова винаги най-излишни са били бездуховните люде. Липсата на Бог в душата прави човека ненужен и на себе си, и за околните. А мнозина от вярващите пък са просто глупави. Те си въобразяват, че мързеливата им вярност ги прави свети личности. Истински ценни са само оплодените от духа. Одухотворените. Независимо как наричат себе си и своя Бог.

Не се чувствах съкрушен от аргументацията му. Нещо повече — доволен бях. Защото предугаждах логиката на отговорите му. И бях съгласен с тях.

Друг епизод. Седяхме до дървената маса под асмата и пиехме ракия. В случая пиехме се разшифрова така: отецът се наливаше, а аз

внимателно целувах чашата. Добавям в скоби, че никога не съм бил пристрастен към алкохола. Никога не ме е дърпало отвътре към него, а и бистрата глава ми трябваше за самолета. Поради стечение на разни обстоятелства се бях оформил почти като алкохолен праведник.

Небето на долината пред нас беше обсипано с повече от милион звезди. Картината бе по библейски великолепна и неподправена. За автентичността на първичната обстановка допринасяха и хилядите комари, които ни хапеха с настървение. Разговорът течеше някак нервно. И вероятно сме си говорели за нереализирани цели и мечти. Не си спомням за какво конкретно ставаше въпрос, но аз споменах за пореден път, че нещо си е можело да стане по-добре, отколкото е станало.

Отец Сергий си удари як шамар, погледна доволен размазания върху дланта си комар и обобщи:

— Винаги има по-добри възможни варианти от реализираните. До това прозрение достига даже онова глупаво животно, кокошката. Преди да тръгне да се превръща в чорба например…

Спомените ми са малко хаотични. Още тогава, във влака, при първата ни среща, започнахме да се опипваме с въпроси. Беше ми беше интересно как гледа на току-що станалото? — Към мургавия нямаше грам злоба, а видимо съжаление на границата с презрението. Провокирах го с изтъркана постановка:

— Отче, нали знаеш, че човек за човека е вълк!

Той си отряза парче луканка, поръси с дъхава шарена сол хлебчето и отговори небрежно:

— Какъв вълк е този гладорясъл мангал? Е, ако разглеждаме стилистично постановката за вълчото отношение на човек към човека, това е факт. Но този факт е и поредната неуспешна формула. Заради егоизма на индивида се разрушават обществата.

— Значи не ни остава нищо друго, освен да повярваме, че човек за човека е брат?!

Отецът отговори невъзмутимо:

— Аз нямам брат циганин! Но по социалния критерий и тази постановка окуцява. Всеки нормален индивид е наблъскан с хиляди рефлекси на основата на егоизма. Виждаш — опитват се да наложат силово братството, ама не става. А може би това е премерена мярка —

принудителната доброта прави човека слаб и лесно манипулируем. Бракувай и тази надежда!

— Тогава?

— На това „тогава“ ще ми отговориш ти! Гледам, че се справяш с хватките на формалната логика.

Направих се, че го измъдрям в момента:

— Не е брат? Не бива да бъде и вълк? Ами… обикновена…

— … традукция?…

— Не исках да демонстрирам учени думички, но става. Човек за човека трябва да бъде човек! Просто и разбираемо. Само общество, в което човек наистина зачита човека, е успешно — и за индивида, и за общността. Но, ме газят съмнения. Нали и нашата система уж зачита човека, а пък?…

— Зачита, чушки! Защо мислиш съм се забил по баирите? Да не смяташ, че на мен не ми се живее между хората?…

Така и не успях да разбера какъв конкретен повод беше възнесъл този неглупав човек там горе, почти под облаците. Едва ли беше само желанието да бъде по-близо до Бога?

И още един епизод. По който не успяхме да сближим гледните си точки. Пак ставаше въпрос за любовта към ближния. И за разликата, ако въпросния ближен е от другия пол. Разказах му за…

… Ира И Вальо бяха обикновени леваци. Които с усилие тръгват към една извечна граница, заложена ни от природата. Границата между мъжът е жената. Аз бях умникът. Който веднъж писа писмо от Вальо до Ира и веднъж — от Ира до Вальо. Бързо съобразих, че тая, с писмата, избива на ялова литература. Харесваха се, но не можеха де преодолеят невидимата бариера. Един следобед изгоних съквартирантите от стаята за три часа, а поканих леваците. Бях взел за малко разбрицан магнетофон, който с жален звук едва превърташе лентата. Бях го застопорил пред определена песен.

… Дойдоха, малко притеснени един от друг и седнаха от двете страни на масата. Опитите ми да ги размърдам не се получаваха. Всеки от тях разговаряше с мен, поглеждайки само с ъгъла на окото третия на масата. Би било весело, ако не беше мъчително.

Понеже съм, пази Боже колко много умен, бях подготвил и втори вариант. Пододох на Вальо лист с машинописен текст и обявих с нетърпящ възражение глас.

— Сега ще направим малък етюд. Аз съм режисьор, вие двамата — артисти. Постановката е следната. Ти, Вальо, си известен композитор, който е на „ти“ с публиката. Ина е певица, която за пръв път ще застане пред стотици очи. Има страхотен глас. И ще изпее песен, от която хората в залата ще настръхнат.

Прожекторът осветява сцената, ти излизаш, заставаш във фокуса му и започваш да говориш. С обикновен, спокоен, добър глас. Ставай, ставай, ето ти листа. Чети!

Вальо взе листа и плъзна поглед по текста. Веднъж, два пъти. Стана. И доста неочаквано, влезе в роля…

„Дами и господа!

Преди около година, една песен зазвуча в главата ми. С непознат за мен глас. Около година търсих този глас. И го намерих. При едно прослушване за начинаещи певици.

Това е гласът, който търсех. В мрака до мен стои млада жена, която ще ви очарова. Но тя, все още не вярва в себе си и е изтръпнала от напрежение…“

Получаваше се… Вальо се вживя. Ира го гледаше с огромни, блестящи очи. Всъщност, те си бяха вече намагнитени и им трябваше съвсем малко, за да залетят един към друг.

„… Дами и господа! Помогнете на чаровницата да открие себе си. Не ръкопляскайте, когато я видите в лъча на прожектора. Просто я изслушайте. Но след това дайте воля на чувствата си.

Дами и господа! Ингрид Куп! «I will not die!» — поизкълчи езика си Вальо. И най-после погледна Ина така, както тя искаше да я гледа.“

Натиснах бутона. Мелодията зазвуча в цялото си великолепие. Вальо остави листа на масата. В първия момент ръцете му увиснаха край тялото, но аз го сбутах в ребрата. Той приближи Ира и й подаде ръка. Тя стана и без колебание обви ръце около врата му. Затанцуваха…

Тихо е измъкнах от стаята и заключих вратата. Поради вродената си нескромност, още в коридора се потупах с дясната ръка по лявото рамо „Брей, и за режисьор ставаш, и за сценарист! На мама умното…“

… Докато разказвах сантименталната история, отец Сергий се почесваше. Но слушаше с интерес. След финалните ми думи за самопотупването, той ме погледна с недоумение:

— Интересно беше, но защо ми го разказа? Аз съм Божи служител с постна биография в секса. Ако искаш да събудиш нечестиви желания в мен, закъснял си. Отдавна не мисля за жени.

— Жената е и човек. А човекът е програмиран да обича жената. Дай ми гледната точка на Бога в цялата галиматия…

Отецът ме погледна предупредително и измърмори:

— След гафа с ябълката, Всевишният вероятно избягва да мисли точно по тази тема. Защото се е получило нещо различно от очакваното от него. Видимо, и Бог греши, но това не трябва да се знае от хората!

Затова си мисли за секс, прави секс, но не ме занимавай с греховните си мисли и съждения. Аз все пак съм лоялен служител в империята на върховния си началник.

Усещах, че трябва да спра, но не можех. И продължих да се заяждам. Под формата на любознателност.

— И все пак, всичко на тази земя става според промисъла Божи! Той не може да не изрази отношение към магнетизма, между мъжа и жената…

— Прави го! Като задължава служителите си да обявяват върховната глупост на живота на хората чрез ритуал. Нарича се бракосъчетание!

С това приключва и интереса му към човека и жената. Оставя ги да си трошат главите!

— Не ме ли послъгваш? Човек минава през църквата за много неща. Като се започне с кръщенето и се свърши с погребението.

— Така е! Но това е по съображение от висше, профилактично естество. Така намира работа на служителите си. Които, ако няма какво да правят, се занимават с щуротии. А и така създава в хората усещане за съпричастност. Но това е лъжливо усещане. Бог просто не се интересува от човека. Затова родът човешки постоянно е сполетяван от нещастия, а животът на отделния човек е низ от безсмислени, неприятни изживявания и препятствия. Повярвай ми, знам го от собствен опит.

Харесвах го, по човешки го обичах, но ме и отблъскваше.

Всъщност, ако в отношенията ти с някого всичко върви прекалено гладко, той просто ти омръзва.

Бях написал писмо на отеца, в което му изясних тънкия момент — дискретен църковен брак. Дадох му и удобния период с уговорката той да посочи деня. Получих плик, в който имаше, сгънат на четири, голям пожълтял лист. Съдържаше три кратки изречения:

Когато дойдете. Трябват кумове — 2 бр. Мъжки и женски.

Пътувахме с москвича на кума. Чудото на руската техника тресеше и на моменти виеше жално по изровения планински път, но набитият като глиган шоп въобще не се трогваше от мъките на машината. Натискаше педала на газта и не спираше да бърбори.

Когато стигнахме до манастира, главата ми вече се беше надула от бръмчене и приказки. С удоволствие се измъкнах от прашната кола. Протегнах се, вдъхнах с пълни гърди свежия планински въздух и тръгнах да търся отец Сергий. Ясно беше, че е в манастира, но загубих доста време преди да го открия. В долния край на двора имаше изоставен обор. Вътре беше полутъмно и очите ми трудно се пренастройваха след яркото слънце навън. Чак при третото влизане, след юнашкото му изхъркване, видях отеца. Беше се излегнал удобно върху натъпканата със слама ясла и спеше праведния сън на витлеемския младенец.

Щом го доближих на няколко крачки, разбрах защо не е реагирал на повикванията ми. Беше не пийнал, не и наквасен. А пиян до вдървяване.

Сбутах го настойчиво. Той се опита да се обърне на другата страна, но аз го хванах за брадата и разтресох главата му:

— Отче, идваме отнякъде си не за да те чакаме да изтрезнееш. Днес имаш работа!

Измъкнахме го с кума от обора и го завлякохме до едва течащата чешмичка. Аз го крепях прав. Кумът свали калимявката му, напълни я с вода и с бързо и ловко движение я обърна върху главата му. Отецът изпръхтя, отвори очи и изръмжа:

— Кои сте вие бе, идиоти адови? — Погледът му се спря върху мен, фокусира се. — А, ти ли си бил? — И се опита да седне.

Все пак прояви добро желание и тръгна с моя помощ към църквата. Оставих го на пейката в преддверието и отидох да търся Требника[3]. Отне ми доста време, но го намерих под някакъв червен женски шал на трона. Отворих книгата на необходимата страница.

Въпреки комизма на ставащото Коко и Надя бяха непривично сериозни. Предстоящото тайнство вероятно засягаше някакви по-чувствителни струнки в душите им. Кумът и кумата също бяха сериозни, но по друг начин. Трябва да се свърши някаква работа — добре — ще бъде свършена!

А на мен ми беше малко чоглаво, макар че старателно го криех. Пролетният ден беше толкова хубав, обсипаните с цвят дървета се вписваха на фона на планината неестествено красиво, като в японски акварел. Мирисът на здраве и живот контрастираше вледеняващо с отчайващия вид на пияния отец. Божията обител, някога построена с пари и вдъхновение на много хора, се беше изродила в мухлясала мизерия и постепенно, видимо, губеше излъчването си.

Тайничко се бях надявал, че ще намерим отец Сергий само леко подпийнал. В такова състояние той беше философ и приятел. А го намерихме пиян като касапин в петък вечер.

Държах отворения Требник пред погледа на отеца, но той го разлисти и започна да ручи под нос: „… А в Йерусалим, при Овчи порти, се намира къпалня, по еврейски наричана Витезда, която има пет притвора.“

— Отче — изръмжах му. — Това е за Водосвет. Върнах го пак на необходимата страница, но, затворил очи, той започна да нарежда: „… Който и сега си благоволил да възродиш новопросветения Си раб…“ Имах съмнение, че това пък бяха думи от ритуала за кръщене.

Ние измъчвахме него. Той измъчваше нас.

Тъкмо помислих да предложа да прекратим това взаимно мъчение, отецът направи малко по-осмислено, нетърпеливо движение. Коко и Надя го доближиха. Той постави последователно дясна ръка на двете глави и каза неочаквано разбираемо.

— Во има Отца и Сина — вен-чани сте!

— Отче! — предупредително изръмжа кумът.

Но отец Сергий с все по-укрепващ глас обяви:

— Щом аз ви каз-вам, приети сте в лоното Господ — не като мъж и жена! — Тръсна глава и нареди с усилие: — Оставете едно листче с пас-портните дан-ни, за да ви оформя докумен-та. Когато решите, ще минете да си го вземете. Айде, ауф-видерзеен[4]. Аз после ще се разбера с шефа! Из-бягвам да говоря с Гос-пода, к-когато съм друанк[5]… Ауф-видерзеен казах — на моя отговор-ност!

И пое с тежки, неуверени стъпки към обора. След няколко минути оттам се чу юнашкото му похъркване. Не издържах и отидох да видя. Едно малко чудо беше станало — беше успял, неизвестно как, да се намести пак върху високата ясла.

Разстлахме одеяла под шарената сянка до чешмичката. Надя и кумата бяха взели мерки, хапването и пийването да бъдат като за случая.

Отидох до мазето и донесох от насипания със слама под дамаджана приятно изстудено вино. А за да не вляза в грях с кражба, зарових в ламата три бутилки хубав коняк.

Виното беше магия. Надя и Коко охотно реагираха на „Горчиво!“. И понеже не се ползвахме от благата на цивилизацията, наречени маса и стол, поприлягваха, за да се целунат по-удобно.

Ей така, между другото, подсетих Коко:

— Какъв се беше спекъл на сватбата… Направо си помислих, че няма да посегнеш повече на жена…

— Ей затова държа да ме поканиш на твоята сватба! Да те погледам как се пържиш на слаб огън… А пък аз ще се занимавам с коментари.

Виното беше наистина магия. Като похапнахме, кумът нареди на жена си с нетърпящ възражение глас:

— Дай им онова, мекото одеяло! — После се обърна към младоженците: — Ей там, зад обора има хубави, салкъмени сенки. Под тях не се настива даже когато се поразопаковаш.

Коко отначало реагира с леко показно притеснение и започна да се дърпа, но Надя му набута одеялото в ръцете:

— Още от сега ли ще тръгваш да си търсиш извинения? Бракът трябва да се консумира веднага след благослова отгоре… А и няма да ни е за пръв път, я…

Има разни наивници, които твърдят, че жената била свенливо същество…

Скърших око на храбрия милиционер: „Хайде бе, какво се подмотаваш!“. Коко внезапно се ухили, прихвана Надя по-надолу от кръста и я поведе към другия край на двора. Не знам дали чуха последната препоръка на кума:

— Трябва да си полегнете зад оградата! Че иначе става грях…

А ние продължихме с виното. И с някакво, полутеологично обсъждане: би ли било наистина грешно, ако съвкуплението се осъществи върху свещената манастирска земя, отвътре на оградата? От едно време нататък, за удобство, престанахме да използваме думата съвкупление и я заменихме с нейния разбираем синоним. Имаше какво да се съобразява и съпоставя, особено когато пред теб е разстлана богата трапеза, от която не бързаш да ставаш. Та… от една страна, свещената земя си е свещена земя. От друга, Бог е сътворил човека грешен. Както казахме, от една страна, свещената земя си е свещена земя. Ама от друга, Бог вероятно е размислил след изблика на първия си гняв, когато е изритал от рая Адам и Ева. И вече не отказва благослова си както за брака, така и за детесътворението. Тук се отклонихме в приятен коментар около факта, че Ева е поела първа по пътя на грехопадението. Кумата, която до този момент си мълчеше и търпеливо ни слушаше, реагира спокойно на този аргумент, насочен видимо към нея:

— То, ако не сме ние жените да ви отваряме очите…

Както казахме, от една страна…

Така и не успяхме да доразнищим докрай проблема. По едно време кумата ни сръчка да говорим по-тихо. Оказа се, че Коко и Надя са се прибрали, без ние да забележим това. Легнали си под съседната сянка, сгушени един в друг и сладко заспали съня на благословения човек, който се е отчел достойно.

Този праведен сън ни подсказа безсмислието на спора ни. Пък и виното свърши.

Преспахме и ние. Жените приготвиха на отеца нещо за хапване. След кратко колебание го захлупихме под един шиник в обора, до яслата. Привечер москвичът ни понесе обратно към града.

---

[1] Нико Пиросмани/Пиросманиашвили/ Грузински художник и иконописец наивист (1862-?). — Б.а. ↑

[2] Омар Хайам. Персийски поет, живял в края на XI и началото на XII в. — Б.а. ↑

[3] Требник. Сборник с предписания на обредни правила и молитви. — Б.а. ↑

[4] Ауфвидерзеен (нем.) — довиждане. — Б.а. ↑

[5] Друанк (англ.) — пиян. — Б.а. ↑

XXIX.

Два дни преди тръгването за Полша трябваше да получа поредното писмо от Барбара, но не го намерих на пощенския рафт. Вероятно тя не виждаше смисъл да продължи да говори чрез лист и химикалка. Краят на омръзналото ни очакване се виждаше вече зад някакви си часове.

Беше ми малко неспокойно. Знаех, че предстоеше да решим основния въпрос — кой при кого? Или да изживеем една хубава седмица, след което да си пожелаем всичко най-хубаво с ясното съзнание, че пътищата ни се разделят…

Обичах тия дълги пътувания с влак. Макар че на края на второто денонощие вече не можеш да си намериш място. Чувстваш се утрепан целия и имаш усещането, че единствената поза, в която не си се извъртял още, е челната стойка.

… През цялото време, каквото и да правех, мислех за предстоящата среща с Барбара.

Рано сутринта се измъкнах от купето. След като се избръснах, отворих прозореца и с удоволствие подложих лице на свежия душ на студения въздух. Струята блъскаше в ушите ми и затова не усетих появяването на майора. Доскорошен военен летец, от няколко месеца той стана шеф на аероклуба.

Не се правеше на непристъпен началник, с него можеше да се говори нормално и затова бързо спечели симпатиите на едни и критиките на други. Ако беше започнал да издига бариери, щеше да бъде добър за другите и неприятен за едните. Не можеш да бъдеш приятел с всички…

В онази сутрин, вслушани в равномерния тропот на преминаващите под нас релси, запалихме по цигара. Нямахме какво особено да си кажем, но имахме вече добре очертана симпатия един към друг.

По едно време така, между другото, той подхвърли насмешливо, но и сериозно:

— От теб се очаква медал. Да не вземеш да го удариш само на сърдечни тръпки и изживявания и да забравиш как се скача…

— Медалът е изява на суетата човешка. Но ще скачам и ще се старая като първолак! А на теб случвало ли ти се е, като се качиш в самолета, да забравиш как да го караш?

Майорът се засмя.

— Веднъж май да… Бях още лейтенант и вечерта бях попрекалил с бутилката. На другия ден при захода за кацане се къпех в студена пот.

— При мен е друго. Ако един ден ме канонизират за светец, сигурно ще бъда записан като Свети Владимир, алкохолен праведник…

— Не си ли целувал досега бутилката?

— Целувал съм я… — поставих му капан. И той падна в него с пояснението:

— Значи не ставаш. За да станеш светец с това име, не трябва да познаваш вкуса на алкохола. И на другите грехове.

— Значи, ама не значи! Ако не си познал вкуса на изкушението, колко струва показното ти въздържание? Това — в теоретичен план. Въпросът си има и практична страна. Светците се канонизират за поучение на живите. И не им се придиря чак толкова много, а се разчита на легендата, която са успели да изградят за себе си. Дали съм бил стопроцентов праведник или просто не съм се напивал като прасе, е несъществена разлика.

— И това е вярно. Но ако…

Говорехме си така, а аз усещах, че не мога да се измъкна от мисълта за предстоящата среща с Барбара.

Един по един хората от групата се разбудиха, разщъкаха се по коридора. После закусвахме, играхме на карти — отначало с интерес, а после с отегчение. Скарахме се. Пътуването беше започнало да ни писва.

Вечерта си легнах рано и придремах два-три часа. Събудих се изведнъж, бодър, наспал се.

Застанах до прозореца и дълго гледах прелитащите зад стъклото светлини и неясни очертания. Селцата и градчетата вече спяха първия си сън, а пияниците сигурно се прибираха от кръчмите.

Толкова много, толкова различни градове и села. И толкова еднакъв живот в тях…

Пристигнахме почти навреме. Чакаха ни. Прегръдки, усмивки, потупвания по рамото. Делова суета — багажът трябва да се свали по-бързо, защото влакът продължава! Прегледахте ли всичко по списъка? Проверихте ли личния си багаж?…

Барбара я нямаше. Или може би тази млада госпожица на края на перона?… Не, прилича на нея, но не е тя. Сигурно не е успяла да дойде? Или може би?… Каквото и да е, трябваше да бъде тук!

Постепенно почувствах, че всички гледат към мен. Ей така, избягвайки да ме гледат, всъщност гледат към мен. Сташек някак много бързо ми беше подал ръка и залетя да се поздравява с някого си. А Анджей още не беше дошъл, за да си кажем „Здравей!“.

Зад гърба си чух гласа на майора. Някак непривично внимателен:

— Ела! Искам да ти кажа една работа.

Щом има да ми каже една работа… Поместихме се встрани зад ъгъла на перона. Пред нас се откри картина, която помня и до днес. От далечен фабричен комин изтичаше някаква вероятно метанова фракция. Газът изпращаше към небето фантастичен пламък. Пламъкът се опитваше да подпали звездите.

— Вземи!

Бях казвал на майора, че паля по цигара от глупост. И от време на време. Защо е решил, че в три часа през нощта ще ми се допуши? Все пак взех предложената цигара.

— Дръж се като мъж!

Ей, ама пък и дума… Че като какво мога да се държа? Като млада френска гувернантка в дома на руски граф?…

— … Ако искаш, можеш да не участваш в състезанието…

Това непривично внимателно отношение определено не ми харесваше.

— Нали ми поставяше бойна задача за медал?!

Можеше да ми отговори нещо от рода: „Медалите не са най-важното нещо в тоя живот“. Но майорът ми отговори просто:

— Барбара е загинала. — И ми поднесе огъня на запалката си.

Как така — загинала? От къде на къде? Нали?…

Пламъкът от комина, неестествено красив, все още не бе успял да подпали звездите.

Очите ми бяха сухи като сахарски пясък. Думите на майора прокънтяха кухо в главата ми. Продължавах да разглеждам пламъка и да чакам кога ще подпали звездите… В този момент най-важният проблем беше, че пламъкът все пак не трябваше да подпали звездите!

Чух глас. Също като моя, но някак си неестествено сух. Той зададе любознателен въпрос:

— Как е станало?

— Как?… Доколкото разбрах, възможно най-елементарния случай. Имала е отказ на основния купол. Тръгнала е да се освободи от него, но е отцепила само едната двойка колани и е побързала да дръпне ръчката на запасния. А той…

— … А той се е оплел около основния купол. И така е слязла до земята с два парашута, но без нито един.

Когато отцепиш само едната двойка колани, скоростта се увеличава рязко. Фучиш към земята и се въртиш като пумпал.

Затова задължително се отцепват двете контри! За-дъл-жи-телно! Не го ли знаеше — Барбара?!

След такава поредица от действия, земният адрес се сменя с небесен. „Pour toujur“ „Завинаги“ — както би се изразило онова диване, Денди попа. Денди много обича да се изразява на френски за неща, които могат да се кажат и на обикновен български.

Какво ми е виновен сега този тъпчо?

Барбара, защо не си събра ума в главата?! Има неща, които нямаш право да забравяш! Защото…

Какво да ти обяснявам? Ти вече знаеш защо… Даже по-добре и от мен. Преди време бях стигнал до един капитален извод. Че небето, макар и привлекателно, си остава друга губерния…

Литература!

И не само литература…

Дали пламъкът все пак ще успее да подпали звездите? Внимавай, Барбара, този пламък може да подпали и твоята звездичка…

До мен, без да поддава на общата суетня, стоеше майорът. Пушеше и мълчеше. Край нас сновяха хора. Мъкнеха някакви багажи, смееха се и си говореха. Какво по-естествено от това — в три часа през нощта да се смееш и да си говориш с някого?

През онази нощ очите ми си останаха сухи като сахарски пясък. Не защото съм корав мъж…

Вероятно… защото пламъкът все пак не успя да подпали звездите?!… И така, една звезда си остана там, където вече й беше мястото.

На небето.

XXX.

Настаниха ни в някакво общежитие. Облъскани от пътуването, всички набързо заспаха. Чувах шума от равномерното дишане на Емо. И затова се учудих, когато го чух да казва:

— Опитай се да заспиш…

Каза го равно и спокойно. Съчувствието беше добре прикрито. „Това е животът! Толкова…“

Струваше ми се, че няма да затворя очите си поне седмица. Но скоро след думите на Емо съм заспал. Още не съм бил успял да осмисля станалото с Барбара. Сънувах я, но такава, каквато беше през есента. А може би такава, каквато е била през пролетта… Разхождахме се в някаква безкрайна люцернова нива. Току-що бе валяло. Държахме се за ръка като дечица в детска градина. В съня липсваше лепкавото усещане за смърт.

То се появи по-късно. Някак постепенно.

Не взех медал, разбира се. Когато се качвах в самолета, възвръщах привичните си навици, чувствах се уверен. Уж… Но на четвъртия скок се издъних. Грешка, от раздела „С тия вече се справям“. Изхвърчах от класирането в началото, но се спрях някъде около средата. Бяха ми икономисани разборите и натякванията.

Имам спомен за още нещо. Вероятно съм бил наежен като таралеж. Държанието ми е можело да бъде определено с думите: „Без съболезнования, моля!“. Смеех се на това, на което и другите се смееха. Може би малко по-вяло, но се смеех. Когато усетех, че започвам да гледам с празни очи пред себе си, вземах мерки. Например правех се, че чета книга или вестник. Спомням си, че носех „Парижката Света Богородица“. Някога, като дете, тя беше обсебила въображението ми и затова я бях взел на летището за препрочитане. В главата ми не влезе нито ред. Оттогава не мога да я погледна.

Все пак, стоях по-встрани от другите. И чувах гласа си като чужд. Дните се нижеха някак безплътни. Беше ме обзело особено спокойствие. Смъртта е най-справедливия социален феномен. Релативен, равен за всички. Средностатистически, всеки човек умира поне по веднъж. Даже когато умира безсмислено, по заповед на друг човек, в негова полза. Привидната несправедливост се изявява за кратко. Защото едно е сигурно — и този, който те е изпратил на смърт, също ще умре.

Смислена, безсмислена… Смъртта си е смърт. Съществено е само онова пламъче, животът. Дългият и ужасно кратък, винаги несъразмерен живот.

Получаваме живота без да сме го поискали. И го губим, нерядко, от глупост. Най-често, когато се опитваме да му въздействаме по някакъв начин.

Барбара беше тръгнала да открива друг, по-привлекателен свят. И загуби живота си. Трябва ли да съжалява? — Да, но тя загуби възможността и да съжалява?

Дали трябва да си направя някакъв практичен извод? Например: време е да се причисля към някакъв „сорт“ обезпечил живота си чиновник.

Привидна мъдрост: Отричайки миналото си, изграждаме по-рационално бъдеще. Но точно този рационализъм ти отнема възможността да почувстваш великолепието на блясъка на звездите…

XXXI.

През първия свободен ден отидох до гарата. Към десет сутринта слънцето вече прежуряше. Бях се ориентирал по картата къде се намира малкото градче, но няколкото думи от полския ми речник не ми достигаха, за да намеря нужното ми гише и да си купя билет. Щом не успеех да намеря полската дума, неволно опитвах с руска. Човекът, към който се обръщах, видимо се затваряше, отговаряше ми нещо на скоропоговорка и ми даваше гръб.

Знаех, че за поляците руския е не просто език, а език на система, която не им е по сърце. Но ме беше яд. Не бях тръгнал да им водя политическа агитация, а търсех едно съвсем обикновено билетно гише. Все пак се справих. Просто започнах да произнасям с въпросителна интонация:

— Иниелин?

— Иниелин?!

— Иниелин?!!

Всеки има в живота си своя Иниелин. Място, където му се налага да се срещне с опакото на битието си. И да приеме някои болезнени истини. Знаете историята за младия мъж. Неговият Иниелин е бил един баир с форма на череп в околностите на Йерусалим…

Това сравнение е от днешния ден и се появи в мислите ми неволно. Тогава там, във влака, вероятно здравата ме е боляла душата. Бях вече осъзнал невъзвратимостта на смъртта на Барбара.

Жегата в купето беше нетърпима — рамката на стъклото беше блокирала и нямаше как да се отвори прозорецът. А слънцето се беше заковало точно пред нас. Цветята, които взех от гарата, бързо вехнеха. Някаква жена се опита да ме заговори, но аз й казах една от малкото фрази, които знаех:

— Ниц не разумем по польски[1].

Тя кимна с разбиране. Извади от чантата си бутилка с вода, взе букета от ръцете ми и напръска цветята. После намери парче вестник, намокри го обилно и загърна основата на стеблата с него.

Цветята видимо живнаха.

Лесно намерих улица „Полиатовскиего“. Тя сечеше градчето на две. На края на западната й страна трябваше да се намира домът на Барбара.

Кучетата с космонавтски имена стояха в сянката на къщата. Щом ги наближих, бафнаха. Въпросително към мен, а в същото време явно искаха да предупредят стопаните си. Но ме пуснаха да вляза.

Отнякъде излезе млад мъж. Знаех, че това е Ромек, братът на Барбара. За да икономисам догадките, му казах на непривичния за него език:

— Здравей, Ромек — и му подадох ръка.

След това имаше малко суетня. При запознаването с майката и бащата на Барбара — едра, вече напълняваща жена и спечен от селска работа мъж над петдесетте.

Реагираха на липсата на сълзи от мен и не се разплакаха. Майката ме заведе до една от стаите в дъното на коридора, отвори вратата и мълчаливо изчезна нанякъде.

Тук още се чувстваше присъствието на Барбара. Върху масата — отворена и захлупена, сякаш току-що оставена книга. Столовете, картините по стените, дреболиите — разхвърляни с някаква премерена небрежност — излъчваха очакване. Леглото беше старателно оправено, а на средата му беше поставена голяма кукла. Цветът на очите й беше почти като на очите на Барбара. Само че изкуствен, лъскав.

Но в тази стая, отсега нататък, щеше да липсва естественото присъствие на една младост. Присъствие, което е давало на дома така приятното, но и така краткотрайно усещане за безметежност.

Стаята вече вехнеше. Както цветята във влака.

И на букета, и на стаята, бяха откъснати корените. Близките на Барбара още не искаха да приемат неизбежното. Човек трудно се смирява. Особено в началото…

След малко тръгнахме с Ромек по прегретия от обедната жега път. Разменяхме по някоя и друга фраза на объркан руско-полски. Погледнати отстрани, може би сме изглеждали като приятели, на които се налага да крачат през трептящата мараня на горещата улица. Заобикаляхме и се движехме от сянка към сянка. Заобикаляхме и една дума — мястото, към което бяхме тръгнали. Когато достигнахме до

оградата, Ромек ми посочи ориентира, подаде ми ръка и без да бърза, си тръгна обратно.

Ориентирът беше самолетно витло, поставено до паметник.

Застанах до гроба и първото, което почувствах, бе, че не зная какво да правя с ръцете си. Поставих завехналия букет върху остатъците от вече изсъхналите на сено цветя и се вгледах в снимката върху мрамора.

Забелязали ли сте? Снимките върху паметниците внушават неприемането на смъртта. От тях ни гледат живи погледи.

— Здравей, Барбара!

Извинявай, сбърках още с първата дума. Здравей е обръщение към живите.

Изпотен съм, изнервен съм и малко ми се вие свят. От жегата е… И на мен ми е трудно да приема, че те няма. Затова нека си поговорим като жив с жив. За да се получи диалог, ще си представям иронията на милата ти усмивка.

Нещо недоуцелвам думите. Мила усмивка — израз от сантиментален роман за прецъфтели девици. А аз искам да говорим сериозно. Сега разбирам, че малко съм завиждал на тази усмивка — от нея струи мекота, която привлича. А аз често съм заядлив…

Искам да ти кажа нещо друго. За мен поне наистина важно. Някаква лесно усещана, но трудно изразима истина, до която стигнах благодарение на теб, докато беше жива. Истина, която се допълни с твоята смърт.

Всеки човек върви по свой път. Животът е сливане на собствения път с пътищата на други хора.

За малко нашите пътища се сляха.

Аз продължавам. Ти — не!

Продължавам. Колко — Дни? Месеци? Години? Всъщност и месеците и годините се измерват в дни…

Не е важен броят на дните. Съществено е само богатството на връзките, които изживяваш. Светът се разкрива чрез постепенното развитие на една особена сетивност — за същността на нещата, а не за външната им форма.

Човек израства на ръст колкото Бог му даде.

Но израства по дух колкото сам реши.

Малкият принц външно е беден като бедуин. Но той по същината си е богат. С духа и обичта, с които е зареден.

Ти премина за малко през живота ми. Както Малкият принц през дните на пилота от пустинята.

Когато срещнеш в пустинята си своя Малък принц, намираш съкровището, което дава смисъл на живота ти.

Ти ми помогна да намеря себе си.

Няма да ти обещавам, че ще те помня вечно. Това е клише от документа на отчаянието — некролога.

Аз самият не съм вечен…

Но това не ме плаши. Човек трябва да съумее да направи и от смъртта свой приятел…

Вероятно Барбара е останала по някакъв начин в мен. Понякога си мислех за нея, понякога я позабравях. Но не допуснах грешката да я окача в душата си като икона.

Нейното присъствие не беше само осъзната, необходима шизофрения. От някакъв момент нататък, чрез непроменимата й младост, започнах все по-осезаемо да чувствам натрупването на годините.

После дойде почти реалният сън на надеждата. Но когато се събудих, осъзнах, че това е било само връщане към един спомен.

Спомен, свързан с отминали и отминаващи, стойностни неща — обичани хора, истинско небе, корави пътища под него.

Пътища, по които ходиш бос, израняваш краката си, гълташ пепелта им. Но единствено те, коравите пътища, превеждат човека през сърцевината на живота. Правят го плътен и истински и му придават привкус на вечност.

---

[1] Нищо не разбирам по (на) полски. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

http://chitanka.info

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.